

HUGONIS GROTII
DE JURE BELLI AC PACIS
LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quantum in bello liceat, regulæ generales ex jure naturæ: ubi & de dolis & mendacio.

- I. Ordo sequentium.
- II. Regula prima: licere in bello quæ ad finem sunt necessaria: explicatur.
- III. Secunda: jus non tantum ex principio, sed & causis in bello subnascantibus spectari.
- IV. Tertia: quædam consequi sine injuria quæ ex proposito non licent: cui cautio additur.
- V. Quid liceat in eos qui hostibus res subministrant, per distinctiones explicatur.
- VI. An dolo uti in bello liceat.
- VII. Dolus in actu negativo per se non est illicitus.
- VIII. Dolus in actu positivo distinguitur in eum qui fit per actus libere significantes, & per actus significantes velut ex conventionione: & ostenditur dolum prioris generis licitum esse.
- IX. In secundo genere indicatur questionis difficultas.
- X. Non omnem usurpationem locutionis quæ sciatur in alium sensum accipienda, esse illicitam.
- XI. Mendacii qua illicitum est formam consistere in repugnantia cum jure alterius, quod explicatur.
- XII. Et ostenditur licitum esse falsum loqui apud insanes & amentes:
- XIII. Et cum is decipitur ad quem sermo non est, & quem extra sermonem decipere liceret:
- XIV. Et cum sermo est ad eum qui velit ita decipi:
- XV. Et cum qui loquitur utitur jure supereminente in sibi subditum:
- XVI. Forte & cum vitam innocentis aut par aliquid tueri aliter non possumus.
- XVII. Apud hostes licitum falsiloquium qui senserint auctores.
- XVIII. Non extendendum hoc ad verba promittentia.
- XIX. Nec ad juramenta.
- XX. Generosius tamen esse, ac Christiane simplicitati convenientius; falsiloquio in hostem quoque abstinere: quod per similia illustratur.
- XXI. Non licere nobis quenquam impellere ad id quod nobis licet, ipsi non licet.
- XXII. Licere tamen uti opera uliro oblata.

I.

T qui bellum gerant, & quibus ex causis bel-
ligerare liceat vidimus. Sequitur, expendamus
* quid quantumque in bello liceat, & quibus
modis: quod aut nude spectatur, aut ex promisso
antecedente. Nuda, ex natura primum, deinde ex
gentium jure. Quid ergo natura liceat videamus.

*Viñ. de jure
belli n. 15.*

II. 1. Primum, ut jam ante diximus aliquoties, ea quæ ad
finem ducunt in morali materia, æstimationem intrinsecam
accipiunt ab ipso fine: quare quæ ad finem juris consequendi sunt
necessaria, necessitate sumta non secundum physicam subtilita-
tem sed moraliter, ad ea jus habere intelligimur. Jus dico illud
quod stricte ita dicitur, & facultatem agendi in solo societatis
respectu significat. Quare si vitam aliter servare non possum,
licet mihi vi qualicumque arcere eum qui eam impetit, etiam si
forte is peccato vacet, ut notavimus alibi: quia jus hoc non
proprie ex peccato alterius oritur, sed ex jure quod mihi pro
me natura concedit.

*Viñ. de
jur. bell.
n. 18, &
39. & 55.*

2. Quin & rem alienam, ex qua certum mihi periculum
imminet, citra culpæ alienæ considerationem invadere possum:
pon tamen dominus fieri: id enim ad eum finem accommoda-
tum non est, sed custodire, donec securitati meæ satis cautum
sit: quod ipsum quoque tractatum est a nobis alibi. Sic rem
meam quam alius detinet eripere ei naturaliter mihi jus est: &
si id difficilius, aliud tantumdem valens: ut & debiti conse-
quendi

*L. II, c. II.
§. 10.*

GROTII NOTÆ.

Quid quantumque in bello liceat] Bene Augustinus epistola LXX, ad Bonifacium comitem: ut in ipsis bellis (si adhuc in eis versari te opus est) fidem teneas, pacem quæras. Epistola CCV. Esio ergo etiam bellando pacificus. De justitia in bello gerendo servanda disertatio est egregia Belisarii ad milites apud Procopium Vandalicorum I. Orosius libro VII. Ecce regibus & temporibus Christianis, qualiter bella civilia, cum vitari nequeunt, transiguntur. Idem de Theodosio: unum aliquod ab initio vrbis conditæ bellum proferant, tam pia necessitate susceptum, tam divina felicitate confectum, ubi nec pugna gravem cadem; nec victoria cruentam exegerit ultionem.

GRONOVII NOTÆ.

I. Aut nude aut ex promisso] Quemadmodum aliud pactum nudum,

aliud pactum contractum faciunt, 2, II. I.

II. I. *Æstimationem intrinsecam accipiunt*] In sese ac sua natura citra illud, quod ex accidenti accedere & æstimationem variare potest, astimantur.

Facultatem agendi in solo societatis] Adversus alios homines aliquo societatis, sive domesticæ, sive civilis, sive totius humanitatis, vel quocumque vinculo nobiscum conjunctos.

Etiam si forte is peccato] Ut miles vel subiectus principis populive, cui cum mea patria vel principe bellum est.

Alibi] 2, I. 3.

2. *Citra culpa aliena*] Quamvis illius, cujus ea res est, culpa non contingat, ut ex ea mihi sit periculum.

Ad eum finem] Non enim huc usque valet jus illud arripiendi rem alienam mihi periculosam.

Ad

quendi gratia: quibus ex causis dominium quoque sequitur, quia alio modo læsa æqualitas reparari nequit.

*Silv. in
verbo bell.
p. 1. n. 10.
v. prima.*

3. Sic ubi iusta est punitio, iusta etiam vis omnis sine qua ad pœnam veniri non potest: & omne quod pœnæ pars est, ut rerum corruptio per incendium aut aliter, intra iustum scilicet & qui peccato respondeat modum.

III. Sciendum secundo est; jus nostrum non ex solo belli principio spectandum, sed & ex causis subnascentibus, sicut & in judiciis post litem contestatam jus sæpe parti novum paritur. Sic qui se aggregant me impetenti, sive locii sive subditi, in se quoque jus tuendi me mihi porrigunt. Sic qui bello se miscnt quod injustum est, præsertim si ipsi id injustum esse scire possunt ac debent, obligant se ad sumtus & damna refarcienda, quia culpa damnum dant. Sic qui bello sine probabili ratione suscepto accedunt, ipsi quoque pœnæ meritum contrahunt, pro ratione injustitiæ quæ ipsorum actui inest. Ita Plato probat bellum μέγας ἔστω οἱ ἀντίοι ἀναγκασθῶσιν ὑπὸ τῆ ἀνομιᾶς ἀδύνατον δύναι δύναι; donec hi qui fontes sunt cogantur insonibus malo affectis pœnas dare.

IV. 1. Observandum tertio, * ad jus agendi multa consequi indirecte & extra agentis propositum, ad quæ per se jus non esset. In sui defensione quomodo id locum habeat explicavimus alibi. Sic ut nostram consequamur, si tantundem accipi non potest, plus accipere nobis jus est, sub obligatione tamen restituendi pretium ejus quod redundat. Sic navis piratis plena, aut domus latronibus, tormentis peti potest, etiam si intra eandem navem aut domum sint pauci infantes, mulieres, aut alioqui innocentes quibus inde creetur periculum. Nec reus est mortis aliene, inquit Augustinus, qui suæ possessioni murum circumduxit, si aliquis ex ipsorum usu percussus intereat.

*Vict. d. lib. 2.
num. 27.*

*Ad Publ.
epist. 154.*

2. Sed sicut antehac monuimus sæpe, non semper ex omni parte licitum est quod juri striete sumto congruit; sæpe enim proximi caritas non permittet ut summo jure utamur. Quare etiam

GROTII NOTÆ.

Ad jus agendi multa consequi indirecte & extra agentis propositum]
Vide hac de re Thomam prima secundæ, quæstione LXXIII, art. 8. Moianam tractatu secundo, disputatione CXXI.

GRONOVII NOTÆ.

Læsa æqualitas] Violatum illud par pro pari, quod e contractibus debetur.

III. Post litem contestatam] Post inceptum iudicium,

IV. 1. *Multa consequi indirecte]* Accedere, quæ seorsum deficiente occasione illorum, quibus hærent & accedunt, patrare minime liceret, quæque patrandi ab initio intentio nulla fuit, sed quæ trahit contagio & vicinia illorum, quæ agendi jus habeo, eoque istis umbram præstat & veniam conficit.

Alibi] 2, 1. 4.

Tantundem] Stricte ac præcisè tantum, & non ultra, quantum mihi debetur.

Aliquis ex ipsorum usu percussus] An prolapsus.

Navis.

etiam quæ extra propositum accidunt, & accidere posse prævidentur, cavenda erunt, nisi multo majus sit bonum quo nostra actio tendit, quam malum id quod metuitur, aut nisi in pari bono & malo multo major sit spes boni quam mali metus, quod prudentiæ arbitrandum relinquitur: sed ita ut semper in dubio ad eam partem quæ alteri magis quam sibi consultit, ut tutiorem, inclinandum sit. *Sinite crescere zizania*, inquit optimus magister, *ne dum ea evellere vultis, evellatis & triticum. Multos occidere & indiscretos*, inquit Seneca, *incendii & ruine potentia est.* Docent nos historiæ quam serâ pœnitentia, Ambrosio monente, talem vindictæ immodestiam Theodosius expiaverit.

3. Nec si quid Deus interdum facit tale, id nobis in exemplum trahendum est, ob plenissimum illud dominii jus quod ille in nos habet, nobis vero alteri in alterum non concessit, ut alibi notavimus. Et tamen ille ipse Deus, hominum suo jure dominus, ob paucissimos bonos parcere solet quamvis magnæ malorum universitati, & eo suam, qua judex est, æquitatem testatam facit, ut Abrahami cum Deo colloquium de Sodomis aperte nos docet. Et ex his quidem generalibus regulis cognosci potest quantum in hostem liceat naturaliter.

V. 1. Sed & quæstio incidere solet, quid liceat in eos qui hostes non sunt, aut dici nolunt, sed hostibus res aliquas subministrant. Nam & olim & nuper de ea re acriter certatum scimus, cum alii belli rigorem, alii commerciorum libertatem defenderent.

2. Primum distinguendum inter res ipsas. Sunt enim quæ in bello tantum usum habent, ut arma: sunt quæ in bello nullum habent usum, ut quæ voluptati inserviunt: sunt quæ & in bello & extra bellum usum habent, ut pecuniæ, comæatus, *naves, & quæ navibus adsunt. In primo genere verum est dictum

Ama-

GROTII NOTÆ.

Naves & quæ navibus adsunt.] Athenis *δωροπύρα*, id est, evchi vetita, lina, utres, lignum, cera, pix. Scholiastes ad Aristophanis nubes & equites.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Nisi multo majus sit bonum.]* Ex regulis vel normis, quas tradit, 2, 24. 5.

Incendii & ruine potentia.] Non laudabilis & bono viro adfectanda, sed quam etiam habet incendium aut molis alicujus vel ædificii casus, quæ & ipsa multos sine discrimine noxiorum & insontium absolvere aut obruere possunt.

Vindictæ immodestiam.] Quod cum Thessalonicensis seditionem movissent, immisso milite ad septem milia trueidaverat A. C. 390.

3. *Ut alibi notavimus.]* 2, 21. 14. *Qua judex est.]* Etiam cum induit severam judicis personam.

V. 1. *De ea re acriter certatum.]* Exemplum apud Demetrium, lib. 18, p. 767. ad ann. 1597.

Belli rigorem.] Nihil tale permitendum, & qui faciant, pro hostibus habendos.

Commerciorum libertatem.] Jure gentium licere unicuique merces suas portare ac vende. e, ad quos voluerit.

Amalafuinthæ ad Justinianum, in hostium esse partibus qui ad bellum necessaria hosti administrat. Secundum genus querelam non habet. Sic Seneca tyranno gratiam se relaturum ait, * si beneficium illi, neque vires majores daturum est ad exitium commune, neque confirmatum quas habet, id autem est quod reddi illi sine pernicie publica possit, quod explicans addit: pecuniam quæ satellitem stipendio teneat non subministrabo; si marmora & vestes desiderabit, nihil oberit cuiquam id quo luxuria ejus instruitur: militem & arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scenæ & quæ feritatem ejus emolliant, libens offeram. Cui trivemes & aratas non mitterem, lusorias, & cubicularias, & alia ludibria regum in mari lascivientium mittam. Et Ambrosio iudice, largiri ei qui conspiret adversus patriam non est probabilis liberalitas. Procep.
1 Gotho.

3. In tertio illo genere usus ancipitis distinguendus erit belli status. Nam si tueri me non possum nisi quæ mittuntur intercipiam, necessitas, ut alibi exposuimus, jus dabit, sed sub onere restitutionis, nisi causa alia accedat. Quod si juris mei executionem rerum subvectio impedierit, idque scire potuerit qui advexit, ut si oppidum obsessum tenebam, si portus clausos, & jam deditio aut pax expectabatur, tenebitur ille mihi de damno culpa dato, ut qui debitorem carceri exemit, aut fugam ejus in meam fraudem instruxit: & ad damni dati modum res quoque ejus capi, & dominium earum debiti consequendi causa quæri poterit. Si damnum nondum dederit sed dare voluerit, jus erit rerum retentione cum cogere ut de futuro caveat obsidibus, pignoribus, aut alio modo. Quod si præterea evidentiissima sit hostis mei in me injustitia, & ille cum in bello iniquissimo confirmet, jam non tantum civiliter tenebitur de damno, sed & criminaliter, ut is qui judici imminenti reum man-

Can. in c.
ita quovm
dam. & c.
ad liberan-
dam. de
Judic.

Silo. in
verbo resti-
tutio p. 33
§. 12.

GROTII NOTÆ.

Si beneficium illi, neque vires majores daturum est ad exitium commune] Vide Parutam libro VII.

GRONOVII NOTÆ.

2. Gratiam se relaturum] Pro beneficio, quod ab illo forte accepit, & cum remuneraturum.

Si beneficium] Quod redditurum se cogitat. l. 7, de benef. 20.

Artifices scenæ] Histriones, comædos, tragædos, mimos. Sen. epist. 11. & 121. Sueton. Jul. 84.

Trivemes & aratas] Naves bellicas cum arcis rostris.

Lusorias & cubicularias] Voluptua-

rias & distinctas in lauta & luxuriosa cubicula. Thalamegos Suet. Jul. 52.

Ludibria regum] Alias naves prodigiosæ magnitudinis & luxuriæ, quibus reges, in primis Ægypti, in mari insanierunt. Vide Athenæum lib. 5, p. 203.

3. Ut alibi] 2, 2. 6.

Jus dabit] Injiciendi manum, ne perveniat ad hostem meum, sed domino rem aut compensationem debebo.

Ad damni dati modum] Tantum de rebus ejus arripi, quanto per illum ego careo.

Judici imminenti] Per victores corripienti aut pœnam irrogatur.

manifestum eximit : atque eo nomine licebit in eum statuere quod delicto convenit , secundum ea quæ de pœnis diximus ; quare intra eum modum etiam spoliari poterit.

4. Et has ob causas solent a bellum gerentibus * publicæ significationes fieri ad alios populos , tum ut de jure causæ , tum etiam ut de spe probabili juris exequendi appareat.

5. Hanc

Intra eum modum spoliari] Tantum poterit ei eripi , quantum ad pœnam sufficit.

GROTTI NOTÆ.

Publica significationes fieri] Vide exempla in bello communi contra Ægyptios, Saracenos, aliosque. c. ult. de transactionibus. c. significavit. de Judæis. extravagante copiosus. de Judæis & c. l. lib. v. extravagag. de Judæis. Liber consularis maris editus est lingua Italica , in quem relatæ sunt constitutiones Imperatorum Graciæ , Alemanniæ , regum Francorum , Hispaniæ , Syriæ , Cypri , Balarium , Venetorum , Genuensium , cujus libri titulo CCLXXIV. tractantur hujus generis controversiæ : ac sic definitur , si & navis & merces hostium sint , rem esse in aperto , fieri ea capientium ; si vero navis sit pacem colentium , merces autem hostium , cogi posse ab his qui bellum gerant navem ut merces eas in aliquem portum deferat , qui sit suarum partium , ita tamen ut vecturæ pretium nautæ solvatur. Si contra , navis hostilis fuerit , merces vero aliorum , de nave transigendum : aut , si nolint vectores transigere , cogendos ut cum navi eant in portum aliquem partium capientis , & ut capienti solvant pretium quod pro navis usu debebatur. Apud Hollandos anno c10 cccc xxxviii. cum bellum ipsis esset cum Lubeca aliisque civitatibus ad mare Balticum & Albim sitis , frequente senatu judicatum est , etiam in hostium navibus repertas merces , quas aliorum esse constaret , in prædam non cedere ; idque ibi pro lege deinceps habitum est. Sic & Daniæ rex sensit , cum anno c10 c10 xcvi. ad Hollandos eorumque foederatos legationem mitteret , qua libertatem

navigandi mercesque ferendi in Hispaniam , cum qua Hollandi bellum gerebant acerrimum , suis vindicabat. Apud Gallos libertas mercaturæ exercendi pacatis populis , etiam apud eos qui Galliæ hostes essent , semper permixta ; & quidem adeo indifere , ut hostes sæpe sub alienis nominibus res suas occultarent ; ut apparet ex edicto anno c10 c10 xliii. capite xliii. quod tralatum est in edictum anni c10 c10 lxxxiv. & sequentia. Iis edictis diferte cavetur , ut Gallorum amicis liceat belli tempore exercere mercaturam , dummodo suis navibus , suosque per homines , navesque ac merces , quocumque visum ipsis esset perducere , dum ne merces eæ sint belli instrumenta , quibus res hostium fovere velint : quod si fiat , permittitur Gallis talia belli instrumenta sibi sumere , persoluto a quo pretio. Hic duo notanda , his legibus nec belli instrumenta in prædam cessisse , multo magis ab eo periculo abfuisse merces innoxias. Non negem aliud jus usurpassè interdum septentriones gentes , sed varie , ex usu magis temporum quam ex æquitate perpetua. Nam cum Angli bellorum suorum obtentu Danorum commercia impedissent , natum inde jam olim bellum inter eas gentes eo exitu ut Dani Anglis tributum imponerent , cui Danico denario nomen , cui mutata quavis causa , nomen mansit adusque tempora Guilielmi ejus qui stirpem nunc regnantem in Angliâ fundavit , ut notavit vir magnæ fidei Thuanus in historia anni c10 c10 lxxxix. Rursum ab Elisabetha , sapientissima Angliæ regina , missi anno c10 c10 lxxv. ad Batavos Wilhelmus Winterus ex ordine equestri & Robertus Beulus regio consilio ab epistolis , qui ostenderent ferre Anglos non posse , quod

quod Batavi, in ipso actu belli in Hispanos, naves Anglorum ad Hispanicos portus vectas detentassent. Narrat Rhedanus in historia Batavica anno c10 10 LXXV. & Britannus Camdenus anno sequente. Cum vero Angli, & ipsi Hispanis hostes facti, Germania civitatibus jus in Hispaniam navigandi turbarent, quam id non certo jure fecerint apparet ex scriptis adversarius gentis utriusque, dignis lectu ad noverendam hanc controverfiam. Et notandum, Anglos in suis scriptis ipsos id agnoscere, cum duo maxime pro sua asserunt causa, & belli instrumenta fuisse quæ a Germanis in Hispaniam deferbantur, & pactiones veteres intercedere quo minus id fieri liceret: quales postea pactiones & Hollandi sociique eorum cum Lubecensibus sociisque eorum fecere anno c10 10c XIII. ne hi aut illi hostium subditos intra suos fines mercari permitterent, aut hostes pecunia, milite, navibus, victu juvarent: & postea, anno scilicet c10 10c XXVII. inter Suediæ Daniæque reges convenit ut Danus impediret omnem mercatum cum Dantiscanis Suedi hostibus, sed nec ad alios Suedi hostes merces ullas per fretum Cimbricum ire sineret, pro quo rex Daniæ alia sibi vicissim commoda stipulatus est: sed hæc sunt pacta specialia ex quibus nihil inferri potest quod omnes obliget. Nam & illud in scriptis suis dixere Germani, non omnes pactis merces prohiberi, sed eas quæ in Angliam semel importatæ aut in Angliam comparatæ essent. Neque vero soli Germani Anglis cum hoste suo commercia vetantibus contradixere; etiam Polonia missis legato conquesta est jus gentium imminui, quando ob Anglicum cum Hispania bellum ipsis cum Hispanis commercia agitando libertas adimeretur, ut in anno c10 10c XVI. narrant memorati jam nobis Camdenus & Rhedanus. Galli vero post pacem Verbinianam cum Hispano factam, Elisabetha Angliæ regina in bello perstante, rogati ab Anglis ut naves Gallicas in Hispaniam cuntes excutere liceret, ne quis forte bellicus paratus occultare-

tur, concedere ne hoc quidem voluerit, dicentes obtentum rapinis & commerciis turbandis quari. Et eo fœdere quod Angli cum Hollandis eorumque sociis anno c10 10c XXV. pepigere id quidem convenit, ut rogarentur ceteræ gentes, quarum intererat magnitudinem Hispanicam infringi, ut & ipsæ veterentur cum Hispanis commercia, sed, si ultro id non facerent, placuit inspicere naves num quid bellici instrumenti ferrent, sed ultra neque naves neque merces retentari, aut quicquam pacatis noceri eo nomine. Atque evenit eodem anno ut Hamburgenses quidam in Hispaniam irent nave maxima ex parte onusta apparatu bellico, qui ipse quidem apparatus ab Anglis vindicatus est, sed ceterarum mercium persolutum est pretium. Galli autem, cum ab Anglis naves Gallicæ in Hispaniam cuntes in fiscum raperentur, ostenderunt pari se id nolle. Bene ergo dictum a nobis, significationes publicas requiri, quod & Angli ipsi ita sensere; a quibus factæ significationis talis exemplum est apud Camdenum circa annum c10 10c XCI. & c10 10c XVI. Neque vero talibus significationibus semper paritum, sed distincta tempora, causa, loca. Anno enim c10 10c LVI. Lubecensis civitas significationi a Dantiscanis sibi factæ, ne cum Malgensibus & Memelensibus Dantisci hostibus mercaturam exerceret, parendum non censuit. Neque magis pariter Hollandi anno c10 10c LI. cum Lubecenses ipsis denuntiarent, ut a Danorum, quos ipsi hostes tum habebant, commercio abstineretur. Anno vero c10 10c XXI. quo tempore inter Suedos Danosque bellabatur, cum Danus Anstáticas civitates rogasset ne cum Suedis commercia haberent, quædam civitates amicitia ipsius indigentes morem gessere, alia non item. Hollandi, bello ardente inter Suediam & Polonia regem, nunquam passi sunt sibi aut hujus aut illius gentis commercio interdici. Gallis autem semper reddidere naves quas ab Hispania revertentes, aut in Hispaniam, ipsis

Polyb. 1.

Plut. De-
metrio.

5. Hanc autem quaestionem ad jus naturæ ideo retulimus, quia ex historiis * nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum. Romanos qui Carthaginensium hostibus commeatus attulerant, ipsi Carthaginenses aliquando ceperunt: eosdem iidem Carthaginenses repentibus Romanis reddiderunt. Demetrius cum Atticam teneret exercitu, jamque vicina oppida Eleusina & Rhamnunte cepisset, Athenis famem facturus, navis frumentum inferre parantis * & magistrum & gubernatorem suspendit, atque eo modo deterritis cæteris potitus urbe est.

VI. 1. Modum agendi quod attinet, vis ac terror maxime propria bellorum. Au & dolis uti liceat quaeri solet. Nam Homerus quidem dixit hosti nocendum:

Ἡ δόλω, ἢ βίῃ, ἢ ἀμφοτέρω, ἢ κρυφῶδες.

Sive dolo, seu vi manifesta, clamve, palamve.

Et Pindari est:

Χρὴ δὲ πᾶν ἔργον

δόντ' ἀμφοτέρωσι τ' ἐχθρῶν.

Quidvis agendo scilicet hostica

Delenda vis est.

Apud Virgilium quoque dictum illud,

Dolus an virtus quis in hoste requirat?

sequitur

tunc hostilem, euntes Hollandicae naves interceperant. Vide Ludovici Servini advocati quondam regii orationem habitam anno c10 10 xcii. in causa Hamburgensium. Verum iidem Batavi Dunquercam, ad quam classẽm habebant, ab Anglis merces inferri non siverunt: quomodo Dantiscani anno c10 cccc lv. Batavis denuntiarent, nequid in urbem Regiomontanam inferrent, narrante Gaspare Schutizio in historia Prussica. Adde Cabetum decisione xliii, num. 2. & Seraphinum de Freitas in libro de justo imperio Lusitanorum Asiatico, ubi complures adducit alios.

Nihil comperire potuimus ea de re jure voluntario gentium esse constitutum] Multa hujus quaestionis habet vir doctissimus Johannes Meursius in historia Danica libro 1. & 11. Ubi videbis Lubecenses & Imperatorem esse pro commerciis, contra ea Danos. Vide & Crantzium Vandalicorum libro xiv. Thuanum in dicto anno c10 10 lxxxix. libro

historiarum xcvi. Camdenum, præter jam dicta loca, in anno c10 10 lxxxix. & c10 10 xc. Ubi illa inter Anglos & Germanos, quos Asiaticos vocant, controversia tractatur.

Et magistrum & gubernatorem suspendit] Non multum dissimile est quod de Pompejo narrat Plutarchus in Mithridatici belli historia: ἐπίσημο φύλακας τῶν ναῶν ἐπὶ τῆς πείρας τῆς Βοσπόρου ἐμπόρους, καὶ συνταροῦ τῶν ἐν τῇ πείρᾳ τῶν ἀλιεσκυβέτας· custodes imposuit Bosphoro, qui observarent si qui mercatorum in Bosphorum navigarent, deprehensis pœna mori.

GRONOVII NOTE.

VI. 1. Dictum illud sequitur] v. 426. his verbis hostantem Chorem sequitur vir celebris tanta justitiæ fama, non secuturus, si quidem id injustum esse putasset.

Dolus an virtus] 2. Æneid. 39. Sive fallendo quis hostem, sive vi superet, quis ob utrumvis victorem reprehendendum putet.

Belli

sequitur ipse,

*Ripheus justissimus unus,
Qui fuit in Teucris & servantissimus equi.*

Et legitur hoc ipsum imitatus sapientiæ nomine nobilissimus Solon. Silius in rebus Fabii Maximi:

Exin virtuti placuit dolus.

Lib. xv.

2. Apud Homerum Ulysses viri sapientis exemplum, plenus ubique fraudium in hostem: unde Lucianus regulam elicit, laude dignos qui hostem fallunt. Nihil utilius in bello dolis Xenophon dixit, & Brasidas apud Thucydidem præclaram imprimis laudem esse ex * belli furtis: & apud Plutarchum Agesilaus; hostes decipere & justum & licitum esse. Polybius, quæ vi fiunt in bello minoris censenda, quam quæ ex occasione & dolo: & ex eo Silius Corvinum sic inducit loquentem:

* *Bellandum est astu: levior laus in duce dextra.*

Atque ita censuisse ipsos illos severos Laconas notat Plutarchus, ac majorem etiam victimam ab eo immolatam qui dolo, quam qui aperto Marte rem confecisset. Idem * Lylandrum magni facit *ἀπειραιστὸν τῆ πωδῶ ἀγοικίδοντι τὸ πολέμῳ*, pleraque belli dolis variantem. Et in Philocæmenis laudibus ponit, quod Cretensium disciplina institutus simplicem illum ac generosum bellandi morem dolis ac furtis miscuisset. Ammiani est: nullo discrimine virtutis ac doli, prosperos omnes laudari debere bellorum eventus.

3. Jurisconsulti Romani bonum dolum vocant, si adversus hostem quis machinaretur: & alibi, nihil interesse vi quis an fallacia potestatem hostium evaserit: *δὸλῶ & ψευδῶς, οἷα εἰρηπαλιῶς* notat ad Iliados D Eustathius. Inter theologos Augustinus: *cum justum bellum suscipitur, vi aperta pugnet quis aut ex insidiis nihil ad justitiam interest.* Et Chysostomus, maxime laudari Imperatores qui fraude victoriam quaesissent.

4. Sed nec desunt sententiæ quæ suadere videntur partem contrariam, quarum nonnullas infra adferemus. Questionis hujus definitio pendet ex eo, an dolus in genere sit semper malorum,

GROTII NOTÆ.

Belli furtis] Ita & Virgilius loquitur *Æneidos xi.* & Sallustius, quem citat Servius.

Bellandum est astu] Muhammedis dictum simile: *elharbu Hudiatum, id est, pugne fraudem requirunt.* Apud Virgilium in comitatu Martis:

Itaque insidiæque.

Ubi Servius: *non tantum virtute, sed insidiis comitatum se ostendit.*

Lylandrum] Ei Sullam comparat

Plutarchus, in cujus animo leonem esse & vulpem dicebat Carbo.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Ex belli furtis*] Strategematis, insidiis, machinationibus clandestinis.

3. *Δὸλῶ & ψευδῶς*] Dolus non vituperandus, quippe bellicus.

4. *In genere semper malorum*] Quæ quocumque loco, modo, tempore fiant, vitiosa sunt, uti quibus fides violatur.

lorum, in quibus locum habet non esse faciendum malum ut eveniat bonum, an ex iis quæ vitium non habent universaliter ex suapte natura, sed quibus accidere etiam potest ut bona sint.

VII. Notandum igitur, dolum alium consistere in actu negativo, alium in actu positivo. Doli vocem etiam ad ea quæ in negativo actu consistunt extendo, Labeone auctore, qui ad dolum sed non malum refert, ubi quis per dissimulationem tuetur sua vel aliena. Haud dubie crude nimis a Cicerone dictum est: *ex omni vita simulationem dissimulationemque tollendam*. Nam cum nec quæ scias, nec quæ velis omnia aperire aliis tenearis, sequitur ut dissimulare quædam apud quosdam, id est tegere & occultare, fas sit. *Licet*, inquit * Augustinus, *veritatem occultare prudenter, sub aliqua dissimulatione*. Et * necessariam hanc omnino atque inevitabilem, his præsertim quibus respublica commissa est, non uno loco fatetur ipse a Cicero. Exemplum ad hanc rem insignis præbet Jeremiæ historia capite xxxviii. Is enim propheta a rege interrogatus de obsidionis eventu, apud proceres, regis postulatu, hoc ipsum prudenter occultat, aliam interim causam, nec falsam tamen, colloqui adferens. Et huc quoque referri potest *b* quod * Abrahamus Saram sororem, id est ex usitato tum loquendi more propinquam consanguineam, vocat, matrimonium dissimulans.

VIII. 1. Dolus qui in actu positivo consistit, si in rebus, simulatio, si in sermone, mendacium vocatur. Quidam inter hæc duo hanc constituunt differentiam, quod dicant voces naturaliter signa esse intellectuum, res non item. Sed contra verum est, voces natura ipsa & citra hominum voluntatem nihil significare,

GROTII NOTE.

Augustinus] Et in v. Psalmum versiculo: *perdes omnes*. Aliud est *memiri*, aliud est *verum occultare*. Citatur causa xxiii, quaestione ii.

Necessariam hanc omnino atque inevitabilem] Vide Chrysostomum primo de sacerdotio.

Abrahamus] *Veritatem voluit celari, non mendacium dici*. Augustinus quaestione xx. in Genesin, relatus a Gratiano dicta causa xxii, quaestione iii.

GRONOVII NOTE.

VII. *Actu negativo*] Cum decipimur, quia fit, quod non expectabamus, quoniam qui facit, non

ostenderit se tale quid esse facturum.

Positivo] Cum decipimur, quia fit secus atque prioribus vel dictis vel factis opinionem fecerat se facturum esse.

VIII. 1. *Si in rebus*] Quoties aliud agimus, quam agere videmur.

In sermone] Quoties aliud dicimus, aliud agimus aut intendimus.

Citra hominum voluntatem] Boëthius de interpr. p. 329. *Oratio est vox significativa secundum placitum*. Idem de syllog. categor. p. 481. *Ad placitum vero, quia nullum nomen aliquid per se significat, sed ad ponentis placitum*. Illud enim *iniquaque res dicitur, quod ei placuit, qui primus ei rei nomen impressit*.

Sed

ficare, nisi forte vox sit confusa & *ὕραρ*, qualis in dolore, quæ ipsa rei magis appellatione venit quam locutionis. Quod si hoc dicatur, hominis naturam hanc esse peculiarem supra animantes ceteras ut conceptus animi possit aliis indicare, & ad eam rem voces repertas, verum quidem dicitur, sed addendum est, non solis vocibus tale fieri indicium, * sed & nutibus, *L. Labeo §. f. D. sup. leg.* ut apud mutos; sive illi nutus aliquid habent cum re significata commune ipsa natura, sive tantum ex instituto significant: quibus nutibus pares sunt notæ illæ quæ non voces lingua figuratas significant, ut * Paulus jurisconsultus loquitur, sed res ipsas, *L. Non figura. D. de obl. & ast.* sive ex aliqua convenientia ut notæ hieroglyphicæ; sive mero arbitratu ut apud Sinenses.

2. Alia igitur hic adhibenda distinctio est, qualem adhibuimus ad tollendam ambiguitatem in voce juris gentium. Diximus enim jus gentium dici, & quod singulis gentibus placuit sine mutua obligatione, & id quod mutuam obligationem in se continet. Voces ergo, & nutus, & notæ quas diximus, reperta sunt ad significandum cum mutua obligatione, quod Aristote-
De interp. les c. 4.

GROTII NOTÆ.

Sed & nutibus] Plinius de Æthiopum gente libro vi, 30. *Quibusdam pro sermone nutus motusque membrorum est.* Vide c. tuæ fraternitati de sponfalibus.

Paulus jurisconsultus loquitur] Non figura, inquit, *literarum, sed oratione quam expriment literæ obligantur, quatenus placuit non minus valere quod scriptura quam quod vocibus lingua figuratis significaretur.* Valde philosophice dixit placuit, ut ostenderet hæc valere *ἐκ τῶν δῆμιον.*

GRONOVII NOTÆ.

Confusa & ὕραρ] Ut ejaculatio, cacinus, rectus, sternutatio. Boëth. d. l. de Syll. *Sunt voces naturaliter significantes: ut canum latratus iras canum significat, & alia ejus quadam vox blandimenta: sed non sunt nomina quia non sunt ad placitum significantes, sed natura.*

Rei] Soni, quo potius factum quam dictum auditur.

Conceptus animi] Cogitata.

Sed & nutibus] Quintil. ii, inflit. 3. 533. Non manus solum, sed nutus etiam declarant nostram voluntatem & in nutis pro sermone sunt, & salutato frequenter sine voce intelligitur atque afficit.

Sive illi nutus] Sunt gesticulatio exprimens & formans actionem motumve similem illi, quem significamus: ut Suetonius refert Datum Atellanarum histrionem cantici cuiusdam illa verba, Vale pater, vale mater, ita demonstrasse, ut bibeantem natantemque faceret, & exitum Claudii & Agrippinæ significaret. Ner. 39. Item cum inclinatione capitis assentimus, quassatione negamus. Gellius 10, 3.

Ex instituto] More introducto & recepto; ut in senatu cum Sc. per discessionem fieret, pedibus aut in sententiam aut in alia omnia ibant: in militia manum promittebant.

Nota illa que non] Ut literæ copulata in syllabas.

Hieroglyphicæ] Sacerdotum Ægyptiorum. Tacit. 2, ann. 60. & 11, 14.

2. *Placuit sine mutua*] Ita ut ad id nemo cogatur, sed possit id jure civili apud quosdam populos resistungi & abrogari.

Quod mutuanam] Ad quod servandum omnes tenentur, & qui non servant, pro nefariis & interstabilibus habentur.

Cum mutua obligatione] Ut non debeat ea nisi uno & suo modo accipere.

les dixit: *ἢ οὐδὲν ἄλλο* * res aliæ non item. Hinc fit * ut rebus aliis uti liceat, etiamsi prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiat opinionem. Loquor de eo quod intrinsicum est, non de eo quod accidit. Itaque exemplum ponendum est * ubi nullum sequitur inde nocumentum, aut ubi nocumentum ipsum, seposita doli consideratione, licitum est.

Luc. XXIV,

28.

3. Prioris exemplum est in Christo, qui apud comites Emauntinos *ἠρῶσεν* ire longius, id est, speciem prætulit ituri longius, nisi malimus vere quoque voluisse eum ire longius, sub conditione tamen nisi magno nisu retineretur, quomodo &

Marc. VI,

48.

Deus multa velle dicitur quæ non fiunt: & alibi Christus ipse dicitur voluisse præterire apostolos navigantes, nempe nisi im-

Act. XVI, 3.

penſe rogaretur navem ascendere. Alterum exemplum dari potest in Paulo qui Timotheum circumcidit, cum satis sciret

Judæos hoc ita accepturos, quasi circumcisionis præceptum, quod revera abolitum jam erat, adhuc obligaret Israëlites poste-

ros, quasque ita sentirent ipsi Paulus & Timotheus: cum tamen hoc non quæreret Paulus, sed tantum familiarius cum Ju-

dæis versandi facultatem sibi & Timotheo præbere. Neque vero circumcisio, sublata lege divina, ex instituto amplius signifi-

cabat talem necessitatem, neque malum quod inde sequebatur erroris ad tempus, dedocendi postea, tanti erat, quanti illud bo-

num quo Paulus tendebat: nimirum euangelicæ veritatis insinuatione. Hanc simulationem patres Græci sæpe vocant * *οὐκ*

νομίω; de qua egregia exstat sententia Clementis Alexandrini, qui de viro bono agens sic ait: *ἐπὶ τῷ πλεονέκῳ ὀφείλει μὴ*

ποιῆσαι πρὸς τὸν ἀπὸ πρῶτον ἀνὰ πρῶτον αὐτὸν πρῶτον; ob utilitatem proximi faciet quedam, quæ sponte alioquin ac primaria intentione non faceret. Tale in bello Romanorum illud, qui de capito-

Livius V.

lio

GROTII NOTE.

Ut rebus aliis uti liceat, etiamsi prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiat opinionem] Vide Augustinum de doctrina Christiana lib. II, c. 24.

Ubi nullum sequitur inde nocumentum] Ut in factis Micholis. I Sam. XIX, 16.

Ὀκνομία] Sic hanc vocandam, non *ἀπίστεια* id est fraudem, ait Chrysofomus indicato jam libro primo de sacerdotio. Idem I ad Corinthios IV, 6. *ὡς ἂν τὰ πάντα ἐκ ἀπείρησις*, ἀλλὰ συνυποκρίσασθαι καὶ οὐκ ἀπείρησις. non hic fraus fuit, sed obsequentia quadam & dispensatio. Et IX, 20. *ὡς ἂν τὸ πρὸς ἀλλήλους εἰς τὰ πάντα μέλλωσιν*, ἐκείνο αὐτὸς ἐν ἀλλήλοις, ὅτι ἀ-

κρίσασθαι μέλλωσιν ἐκ ἀπείρησις, ἢ ἐπὶ ἐκ ἀπείρησις τὰ πάντα ἀπείρησις ἕως ἐκείνου * ut enim qui tales revera erant corripere factus ille talis, non revera aliud quam quod erat præ se ferens, agens talia non ex tali animi proposito. Huc referri potest simulatus Davidis furor.

GRONOVII NOTE.

Κατὰ συνυποκρίσασθαι] Ex constituto signo omnibus communi.

Res aliæ non item] Ut possis vel sic, ut facit, qui eas voces, notas & gestus edit, vel aliter accipere.

3. *Πρῶτον πρῶτον*] Pre se fererat. *Veritatis insinuatione*] Quam scilicet sperabat se consecuturum conversando cum Judæis.

Panem

lio panem in hostium stationes jecerunt, ne fame premi crederentur.

4. Exemplum posterioris est in ficta fuga, qualem Josue suis præcepit ad Hajum expugnandum, & alii duces sæpe. Nam hic quod sequitur nocumentum licitum esse ponimus ex belli justitia; ipsa autem fuga ex instituto nihil significat, quanquam hostis eam accipit ut signum pavoris, quod alter cavere non tenetur, utens sua libertate huc vel illuc cundi, & magis minusve celeriter, & hoc vel illo gestu habituve. Eodem referri debet eorum actus qui hostium armis, signis, vestibus, velis usi passim leguntur.

Josue VIII.
Silv. in ver-
bo bellum
p. 1, n. 3.

5. Hæc enim omnia ejus sunt generis ut a quovis pro arbitrio etiam contra consuetudinem usurpari possint, quia consuetudo ipsa singulorum arbitrio, non quasi consensu communi, introducta est, qualis consuetudo neminem obligat.

IX. 1. Gravior est disputatio de illis notis quæ, ut ita dicam, in commercio hominum versantur, in quo genere proprie mendacium situm est. Multa enim sunt contra mendacium in sacris literis. *Verbum mendax odio habebit justus*, id est, *vir bonus*, Proverb. XIII, 5. *Falsiloquentiam & verbum mendax amove a me*. Proverb. XXX, 8. *Perdes loquentes mendacium*, Psalm. V, 7. *Ne mentimini alteri alteri*. Coloss. III, 9. Et hanc partem rigide tueretur Augustinus: & sunt etiam inter philosophos & poetas, qui cum eo sentire videantur. Notum illud Homeri:

*Ille mihi invisus pariter cum faucibus orci,
Cujus mens aliud condit quam lingua profatur.*

Sophocles:

*Aliena vero proloqui nunquam decet:
At vera certam si cui pestem ferunt,
Huic danda venia est si facit quod non decet.*

Cleobulus:

Mendacium odit quisquis animitus sapit.

Aristoteles dixit, κατ' αὐτὸ τὸ μὲν ψεῦδος φαῦλον καὶ ψευτὴν, τὸ δὲ ἀληθὲς καλὸν καὶ ἐπιεικεῖν. per se mendacium turpe atque vituperabile, veritas pulchra ac laudabilis.

2. Neque tamen decet in alteram quoque partem auctoritas:
primum

Panem in hostium] Flor. I, 13.

4. *Quod hic sequitur nocumentum*] Ut hostes pelliciantur in insidias, aut abducantur ab ejus loci tutela, cui insidiamur.

5. *Singulorum arbitrio*] Prout alius

atque alius sibi commodum putarunt.

IX. 1. *Notis quæ in commercio*] De vocibus & illis signis, quibus instituta hominum & longum tempus definitam & perpetuo eandem significationem imposuerunt.

primum in sacris literis exempla * laudatorum hominum sine reprehensionis nota: deinde veterum Christianorum pronuntiata, Origenis, Clementis, Tertulliani, Lactantii, Chrysofomi, Hieronymi, Cassiani, imo pene omnium ut ipse fatetur Augustinus, ita dissentiens, ut tamen *magnam questionem, latebrosam tractationem, disputationem inter doctos alternantem* (hæc enim omnia ipsius verba sunt) agnoscat.

3. Inter philosophos aperte hinc stant Socrates & discipuli ejus Plato, Xenophon, & alicubi Cicero, & si Plutarcho ac Quintiliano credimus Stoici, qui inter sapientis dotes ponunt mentiri ubi & quomodo oportet: neque videtur dissentire aliquot in locis Aristoteles, cujus illud *καθ' αὐτὸ* quod diximus exponi potest communiter, sive respectata sepositis circumstantiis. Interpret autem ejus Andronicus Rhodius de medico apud ægrotum mentiente sic ait: *ἀπαιτῆ ῥῆν, ἀπειτῶν δ' ὅσα ἔστιν*. decipit quidem, at deceptor non est: Causam addit: *ὅτι τὸ τέλει ἔχει τὴν ἀπαιτῆν ἔνοστιν*, ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν. non enim propositum sibi habet decipere, sed servare ægrotum.

Plato 1. & 11. & v. de rep.
Xen. quart.
Socrat.
Plut. de Stoicorum contrar.
Quint.
XII, 1.
Nic. VII, 3. IV.
Nic. 8.

4. Quintilianus, quem dixi, hanc ipsam partem defendens, pleraque esse ait quæ non tam factis quam causis eorum vel honesta fiant, vel turpia. Diphilus,

Quod pro salute dicitur mendacium

Me iudice habere nil potest incommodi.

Quærenti apud Sophoclem Neoptolemo,

Non tibi videtur turpe falsiloquentia?

Respondet Ulysses,

Non, si salus nascatur ex mendacio.

Cui

GROTII NOTÆ.

Laudatorum hominum sine reprehensionis nota] Irenæus ex veteris presbyteri institutione didicit docuitque: de quibus scriptura non increpant, sed simpliciter sunt posita, nos non debere fieri accusatores. Locus est libro IV, c. 50.

GRONOVII NOTÆ.

2. Sine reprehensionis nota] Ne ob id quidem, quod mentiti fuisse videntur, reprehensorum aut notatorum.

Inter doctos alternantem] Contrariis sententiis & argumentis vehementer agitata.

3. Quintiliano] 12, I, 557.

Communiter] Plerumque, ut plurimum.

Sepositis circumstantiis] Extra casus singulares, qui satis id excusent.

De medico apud ægrotum] Celsus apud Origen. lib. 4. p. 171. *Ἀπαιτῆ δ' καὶ ψεύδῃ ἀλλὰς μὲν κακὰ, μίαν δ' αὖ ὡς ἐν ἑαυτῷ μολπὴν κατὰ τὴν ἡ ἀρετῆς ἔστιν νοσηρίας ἢ μωροῦτος λόγος. ἢ ἀρετῆς ἐχρῆς κινδύνος ἀρετῆς ἀδυναμία μωροῦτος.*

4. Non tam factis] In quibus non tam opus ipsū quam intentio & finis operis, vel laudem, vel vituperationem meretur, Quintil. instit. 12, I, 557. sic iudici pleraque esse, que non tam factis quam causis eorum vel honesta fiant vel turpia. Nam si hominem occidere sepe virtus, liberos necare nonnunquam pulcherrimum est; asperiora quadam adhuc dictu, si communis utilitas exierit, facile conceditur: ne hoc quidem nudum est intuentium, qualem causam vir bonus, sed etiam quare & quamento defendat.

Katz.

Cui similia ex Pisandro & Euripide adferuntur. Et apud Quintilianum lego: nam *et mendacium dicere etiam sapienti aliquando concessum est.* Eustathius Metropoli Thesalonicensis ad secundum Odysseam: *ψεύσεται * κτ' και οὐδ' ὁ σοφός.* mentitur sapiens re urgente: ubi & ex Herodoto & Isocrate testimonia adfert.

X. 1. Tam dissidentium sententiarum conciliatio forte aliqua reperiri poterit ex largiore aut strictiore mendacii acceptione. Neque hic mendacium sumimus * quatenus & imprudenti accidit, quomodo mendacium dicere & mentiri apud Gellium discernuntur: sed de eo agimus quod scienter profertur cum significatione quæ mentis conceptui, sive in intelligendo, sive in volendo, disconveniat. Nam quod primo *καὶ ἀμέσως* verbis & similibus notis indicatur, sunt mentis conceptus: ideoque non mentitur qui dicit rem falsam quam veram existimat, sed qui dicit rem veram quidem, sed quam falsam putat mentitur. Significationis ergo falsitas id est quod ad communem mendacii naturam requirimus. Cui consequens est cum vox aliqua aut sermonis complexio est *πρόσθεσις*, id est, plures uno significatus admittit, sive ex vulgi usu, sive ex artis consuetudine, sive ex figura aliqua intelligibili, tunc si animi conceptus uni illarum significationum congruat, non admitti mendacium, * etiamsi putetur is qui audit in aliam partem id accepturus.

2. Verum quidem est talem locutionem usurpatam temere non probandam: sed potest ex accedentibus causis honestari: puta

GROTII NOTÆ.

Κατὰ χρόνον] In tempore, ut Donatus loquitur ad Adolphos IV, 3. Et ipsum fallere in tempore, quidam de officio scribentes rectum putant. Cicero pro Q. Ligario, aliquid mendacium honestum & misericors vocat.

Quatenus & imprudenti accidit] *Rectam linguam non facit nisi rea mens.* Et: nemo mentiens iudicandus est qui dicit falsum quod putat verum, quia, quantum in ipso est non fallit ipse, sed fallitur. Sicut hæc Augustini, de verbis apostoli sermone XXVIII. & enchiridii c. 22. relata a Gratiano in causam XXI, quaestione 1.

Etiamsi putetur is qui audit in aliam partem id accepturus] Quomodo Abraham captivose loquebatur cum servulis, ita iudicante & probante Ambrosio, quem sequitur Gratianus

post e. si qualibet, dicta causa XXI, quaest. II.

GRONOVII NOTÆ.

X. 1. Conceptui sive intelligendo] Cogitationi, vel quantum ad iudicium & opinionem, vel quantum ad voluntatem & consilium.

Primo καὶ ἀμέσως] Simpliciter & directe,

Mentis conceptus] Quod cogitatur, quod sentit animus.

Significationis ergo falsitas] Dissensus cum mente.

Sermonis complexio] Sententia.

Non admitti mendacium] Mentis & orationis discordiam requirit mendacium ad fraudandum eum, cui de mente nostra constare debet. Ergo ratio *πρόσθεσις*, etiamsi accepturus est eam secus, qui audit, si non peccat in honorem Dei, amorem proximi, reverentiam superiorum, vacat crimine mendacii.

Joh. XI, 11.
Joh. II,
20. 21.
Luc. XXII,
30.
Matth.
XXVI, 25.
Mat. I, 6.

puta si id pertineat ad erudiendum eum qui curæ nostræ est traditus, aut ad evitandam iniquam interrogationem. Prioris generis exemplum ipse Christus dedit, cum diceret, *Lazarus amicus noster dormit*, quod apostoli accipiebant tanquam de dormitione somni diceretur. Et quod de templo instaurando ipse dixerat, intelligens hoc de suo corpore, judæos sciebat accipere de templo proprie dicto. Sic & cum apostolis adinstat Phylarcharum apud Hebræos sedes eximias & regi proximas duodecim promitteret, & alibi vini novi potationem in patris regno, satis scivisse videtur non aliter hoc ab illis accipi quam de regno aliquo hujus vitæ, cujus spe ad ipsum momentum Christi ad cælum ascensuri pleni erant. Idem alibi per fabularum ambages populum alloquitur, ne audientes ipsum intelligerent, nisi scilicet animi attentionem talem æu docilitatem afferrent qualem afferri par erat. Posterioris us exemplum ex profana historia dari potest in L. Vitellio, cui Narcissus instabat, aperiret ambages & veri copiam faceret: sed non ideo pervicit, * quin suspensa & quo duceretur inclinatura responderet. Dictum * Hebræorum huc pertinet: אַם יודע אדם להמור ארץ, אם יודע אדם להמור ארץ; *si quis norit uti per plexiloquio, recte: sin minus, taceat.*

Tac. annal.
XI.

3. Contra accidere potest, ut tali loquendi genere uti non modo illaudabile sit, sed & improbum, * puta cum Dei honos, * aut

GROTII NOTÆ.

Quin suspensa & quo ducerentur inclinatura responderet] Idem Tacitus historicarum III. Incerta deseruit, tractatus interpretationem prout conduxisset. Item: ita compositus, ut ex eventu rerum adversa abnueret vel prospera agnosceret.

Hebræorum] Quorum & hoc est: מִתֵּר לִישְׁרָר כּוֹפֵי הַשְּׁלוֹם. licet perplexe loqui boni causa: citat doctissimus Manasse Ben-Israël in suo conciliatore quaestione xxvii. Chrysothomus I de sacerdotio: ἀπαρῶν ἐπιτοῦ αὐτῆς ἢ ἀγαθῶν δὲ καὶ, ὁ δὲ ἀσθενῶν καὶ ἀσθενῶν ἀδύνατος, ἢ ὁ πῶς ἔστιν ἡ ἀσθενῶν τῶν ποικίλων. fallax jure vocetur qui re tali injuste utitur, non qui saluari proposito

Putat cum Dei honos] Philo de vita Moïsis: ἐπὶ ἰσχυροῦ ἀπορῶν ἀσθενῶν ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ἀσθενῶν τῶν ποικίλων, ἀναγκαῖον

τῶ ἀγαθῶν. ἀγαθῶν δὲ ὁ μὲν οὐδὲ θεῶν. de factis loquor quæ ad Dei honorem pertinent, in quibus solis veracem esse oportuit, etiam si quis ceterum ingenio esset mendace. Veritas enim Dei comes: Augustinus epistola viii. Alia quaestio est, sine aliquando mentiri viri boni: & alia quaestio est, utrum scriptorem sanctarum scripturarum mentiri oportuerit. Vide quæ infra §. xv.

GROHOVII NOTÆ.

2. Iniquam interrogationem] Ad quam si respondeamus simpliciter, aut nobis aut aliis innocentibus periculum immincat.

Phylarcharum] Quasi haberentur pro principibus tribuum.

Suspensa & quo ducerentur] Passura talem interpretationem in hanc aut illam partem, qualem eis aptares. Adde exemplum elegans apud Plinium lib. I, epist. 5.

Am

* aut amor proximo debitus, aut reverentia adversus superiorem, aut rei quæ agitur natura exigunt ut quod animo cogitatur omnino patefiat: sicut in contractibus diximus id aperiendum quod natura contractus intelligitur exigere: quo sensu non incommode accipi potest Ciceronis illud, *tollendum esse ex rebus contrahendis omne mendacium*, desumptum ex veteri lege Attica *καὶ τὸ ἀγορῶν ἀψευδέειν*; quibus in locis mendacii vox videtur ita laxè accipi ut etiam obscuram locutionem includat. At nos proprie loquendo a mendacii notione id ipsum jam exclusimus.

Demastr. in Leptinem.

XI. 1. Ad communem ergo mendacii notionem requiritur, ut quod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quam in eum sensum qui a mente proferentis discrepet. Huic autem notioni laxiori strictior mendacii, qua naturaliter illicitum est, significatio differentiam aliquam propriam adjiciat necesse est, quæ, si recte res inspiciatur, saltem secundum communem gentium existimationem, nulla videtur alia dari posse præter repugnantiam cum jure existente ac manente ejus ad quem sermo aut nota dirigitur: nam sibi neminem mentiri, ut maxime falsum proferat, satis constat. Jus hic intelligo non quodvis & rei extrinsecum, sed quod proprium sit huic negotio atque cognatum. Id autem nihil est aliud quam * *judicandi libertas*, quam homines colloquentes his quibus colloquantur debere, quasi pacto quodam tacito, intelliguntur. Hæc enim nec alia est mutua illa obligatio quam homines introduci voluerant, simul atque sermone notisque similibus uti instituerunt; nam sine tali obligatione inane fuisset tale repertum.

2. Desideramus autem ut quo tempore sermo fit, jus illud subsistat

GROTII NOTÆ.

Aut amor proximo debitus] Æschylus Prometheo:

Δίκαιον τοῦτος σοὶ πῦρ, ὃ τι κρύβεις μαθεῖν,

Οὐκ ἐμπλήρωσ' αἰνύματ', ἀλλ' ἀπλοῦς λόγῳ.

Ἐλατὲρ δίκαιον αὐτὸς φησὶς ἄγειν σοῦτα.

Dicam diserte quicquid audire expetis,

Sermone nudo, non per implicitos modos;

Quo more amicos alloqui verum ac bonum est.

Judicandi libertas] Hinc furari cor Hebræis dicitur qui admittit sciendi vias: Genes. xxxi, 26. 27. & ibi Onkelos & LXX. Rabbi David libro

radicum; & Rabbi Salomo in commentario, & Abenesdra.

GRONOVII NOTÆ.

3. *In contractibus diximus*] 2, 12. 9. *Καὶ τὸ ἀγορῶν*] In foro nemo mentitor.

XI. 1. *Præter repugnantiam*] Quod adimat ei, qui audit, justam & debitam facultatem statuendi & cognoscendi de animo & proposito ejus, quem audit.

Judicandi libertas] Ut certior siam de consilio & voluntate alterius, & pro eo dicam agamve, quod mihi commodum videtur.

2. *Jus illud subsistat*] Ut is talis sit, qui de animo nostro certior fieri omnino debeat: neque enim sicario sese quemquam prodere oportet.

Fal-

subsistat ac maneat: fieri enim potest ut jus quidem fuerit sed sublatum sit, aut tollatur ex alio jure superveniente, sicut debitum acceptilatione aut conditionis cessatione. Tum vero requiritur ut jus quod læditur ejus sit quicum loquimur, non alterius; sicut & in contractibus injustitia non nascitur, nisi ex læso jure contrahentium. Huc forte non male referas, quod veriloquium ad justitiam refert post Simonidem Plato, & quod mendacium, illud veritum; sacræ literæ sæpe describunt testimonio sive elocutione adversus proximum, & quod ipse Augustinus in mendacii natura constituenda ponit * fallendi voluntatem. Et Cicero quaestionem de veritate eloquenda referri vult ad justitiæ fundamenta.

L. 1. de rep.

t. off.

3. Tolle autem videtur posse jus quod diximus, sicut consensu ejus quicum agimus expresso, ut si quis prædixerit se falsam dicturum & alter permiserit, ita & tacito æquave ratione præsumto, aut oppositione juris alterius quod communi omnium judicio multo plus valeat. Hæc recte intellecta multas nobis suppeditabunt illationes, quæ ad concilianda sententiarum supra designatarum dissidia non parum valituræ sint.

XII. Primum est, etiamsi quid dicatur quod falsam habeat significationem infanti aut amenti, in eo mendacii culpam non esse. Videtur enim communi omnium hominum sensu permissum esse:

Lucret.

Ut puerorum atas improvida ludificetur.

Et Quintilianus de pueris locutus: *utilitatis*, inquit, *eorum gratia multa fingimus*. Ratio proxima est, quia cum in infantibus & amentibus non sit iudicii libertas, non potest eis circa eam libertatem injuria fieri.

XIII. 1. Secundum est, quoties sermo ad eum dirigitur qui non decipitur, etiamsi tertius inde falsam hauriat persuasivonem, nullum esse mendacium: non ratione ejus ad quem sermo

GROTII NOTÆ.

Fallendi voluntatem] Lactantius institutionum VI, 18. *Ut non mentitur unquam decipiendi aut nocendi causa.*

GRONOVII NOTÆ.

Acceptilatione] Si quis se accepisse, quod ei debebatur, debitori caverit, aut si non existat conditio, sub qua debeo.

Non alterius] Tertii, qui forte auscultat, aut verba inter alios facta clepit auribus, vel per indicem qualemcumque cognoscit.

3. *Prædixerit se falsa*] Ut cum

Ovidius 10, met. 302. *Desit in hac mihi parte fides, nec credite factum.*

Alter permiserit] Ut cum Augustus parricidii reum sic interrogaret: certe patrem tuum non occidisti? Martial. 5, 1. *Tu tantum accipias: ego te legisse putabo Et facilius falsa credulitate fruor.*

Oppositione juris] Si ei, qui loquitur, jus est contrarium, per quod alterum potest sententiæ suæ expertem habere.

XIII. 1. *Qui non decipitur*] Qui quod ego dico intelligit, aut utcumque intelligat, nullam inde jacturam sentit.

Ad

mo est: quia illi libertas manet integra, plane ut illis quibus id intelligentibus fabula narratur, aut apud quos profertur sermo figuratus, κατ' εἰρωνείαν aut κατ' ὑπερβολήν, quæ figura, ut Seneca ait, * ad verum mendacio venit: & Quintiliano ementiens

VII, de
benef. 23.

superfictio dicitur. Neque ratione ejus qui obiter id audit; quia cum eo non agitur, ideoque nulla est ad illum obligatio. Imo si ipse sibi opinionem informat de eo quod non ipsi sed alteri dicitur, habet quod sibi non alteri rem imputet. Quippe, si recte judicare volumus, illius respectu sermo non sermo est, sed res quæ significare quidlibet potest.

Livius
XXXIV.
App. Hist.

2. Nihil ergo peccavit aut Cato Censorius, qui lociis auxilia falso est pollicitus, aut Flaccus, qui hostium urbem ad Æmilio expugnatam aliis narravit, quanquam eo hostes decepti sunt: cui rei similem de Agesilao narrat Plutarchus. Nihil enim hic dictum hostibus: nocumentum autem quod inde secutum est extrinsecum quid est, & per se non illicitum optari aut procurari. Ad hoc genus * Chrysostomus & Hieronymus reulerunt Pauli sermonem, quo Antiochiæ Petrum ut nimium judaizantem reprehendit. Censent enim Petrum satis intellexisse non id serio fieri: interim vero consultum infirmitati adstantium.

XIV. 1. Tertium est, quoties certum est eum ad quem sermo est libertatis suæ in judicando læsionem non ægrelaturum, imo gratias habiturum eo nomine, ob commodum aliquod quod inde assequitur, tunc quoque mendacium strictè dictum, id est injuriosum, non committi, sicut furtum non perpetraret qui ex præsumta domini voluntate rem ipsius exiguam consumeret ut inde magnam eidem utilitatem pararet. In his enim quæ adeo certa sunt, præsumta voluntas pro expressa habetur. Volenti autem constat injuriam non fieri. Sic ergo videtur non peccare, qui aut ægrotantem amicum persuasionem non vera so-

latur,

GROTII NOTÆ.

Ad verum mendacio venit] Incredibilia affirmat, ut ad credibilia perveniat. Seneca ibidem.

Chrysostomus & Hieronymus] Adde Cyrillum adversum Julianum libro IX. circa finem. Nec multo aliter Tertullianus primo & tertio contra Marcionem.

GRONOVII NOTÆ.

Ad verum mendacio venit] Eo, quod non est, proferendo, vel ad verum vel maximum minimumve, quod est, significat.

Quintiliano] 8, 6. 495.

Ejus qui obiter] Tertii, ad quem non loquor.

Opinionem informat] Falsum sibi persuadet.

Non sermo] Non expositio certæ rei, sed sonus forte accidens, quem interpretari tuo periculo possis: si male interpreteris, neminem præter temet ipsè accusandum habeas.

2. *Procurari*] Strui, comparari. Licet enim hosti & male velle & nocere.

XIV. 1. *Certum est eum*] Non aufertur alicui facultas illa, sed differtur bono ejus, atque is postea laudaturus est, quod ad tempus in capienda mente nostra frustratus habitus fuerit.

latur, ut Arria Patum filio mortuo, quæ historia est * in Plinii epistolis: aut in prælio periclitanti ex falso nuntio animum addit, quo incitatus victoriam & salutem sibi pariat, ac sic deceptus non capiatur, quemadmodum Lucretius loquitur.

2. Democritus: ἀληθομυθεύειν χρεὸν ὅπως λαιῶν· omnino veriloquio utendum est, ubi id est melius. Xenophon: φίλους δίκαιον ἔξαπαλῶν, ἐπὶ δ' ἀγαθῶν· amicos decipere licet, ipsorum bono. Et Clemens Alexandrinus concedit ψευδέων ἐν θεοπραπίαις μέρη, mendacio uti pro remedio. Maximus Tyrius: καὶ ἰατρὸς νοσούντων ἔξαπαλῶν, καὶ στρατηγὸς στρατοπέδων, καὶ κυβερνήτης ναυῶν, καὶ δεινὸν εἶδέν· & medicus ægrotum, & imperator exercitum, & gubernator nautas decipit: nec quicquam in hoc mali est. Rationem reddit ad Platonem Proclus: τὸ γὰρ ἀγαθὸν κρείττον ἐστὶ τῷ ἀληθείας, nam quod bonum est, id vero est melius. Tale illud * apud Xenophontem, socios jamjam adfore, & Tulli Hostilii, suo jussu circumduci Albanum exercitum: & Quinctii consulis, ut historiæ loquuntur, salubre mendacium, hostes ab altero cornu fugere: ac similia passim apud historicos. Notandum autem est, læsionem judicii in hoc genere eo minoris esse, quia ferme momentanea est, pauloque post aperitur veritas.

IV. Secr.

Livius libro XXXIV.

III. de rep.

XV. 1. Quartum & superiori affine est, quoties * qui habet jus supereminens in omnia jura alterius, eo jure bono ipsius sive proprio, sive publico utitur. Et hoc maxime spectasse videtur Plato, qui imperium habentibus concedit falsum dicere. Idem cum * medicis modo dare videatur, modo adimere, discrimen

GROTII NOTÆ.

In Plinii epistolis] III, 16.
 Apud Xenophontem] Et Agesilaus cum in Bæotiam venisset & intellexisset Pisandrum navali prælio victum a Pharnabazo & Conone, jussit militibus suis contrarium dici, coronatusque incedens sacra fecit pro victoria. Plutarchus Agesilao.
 Qui habet jus supereminens] Iliados secundo Agameinnon Græcorum Imperator:
 Πρῶτα δ' ἐγὼν ἔπεισι παρήγομαι ἢ δέμω ἔστι.
 Καὶ φάσκει σὺν ἡγοῖ πολυκλήσι κελύετω.
 Ante tamen Danaos verbus tentabo, (sinit fas)
 Vique citi fugiant arata classe monebo.
 Medicis] Exemplâ medicorum affert Chrystostomus dicto libro I. de sacerdotio.

GRONOVII NOTÆ.

2. Quod bonum est, id vero est melius] Potius ad tempus falsum credere, quod utile neque inhonestum est, quam verum scire, quod noceat.
 Læsonem judicii] Dissimulationem, qua judicium alteri de sententia nostra eripitur.
 XV. 1. Jus supereminens] Potestatem, imperium, tutelam.
 Bono ipsius] Ad id quod ei utile est, sive in ipsius persona, sive quantum pars est corporis, cui utile est.
 Plato, qui imperium] 3. de republ. p. 611. Τότε ἀρχὴν δὲ τῆ πόλεως, εἴπερ τιτὴν ἀλλοῖς, ἀρξάμενος ἑαυτοῦ, καὶ πολιτῶν ἢ πολιτῶν ἑνεκα, εἴ ἀφελῆς τῆ πόλεως. τότε δ' ἀλλοῖς πῶς ἔχει ἀπὸ τοῦ τοῦτοῦ.
 Medicis modo dare] Et ὅπως ἐπιγορηθῶ ἀπὸ καὶ τῶ ὅτι, ἵνα μὴ ἀρχῶν ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἑαυτοῦ ἑαυτοῦ.

scrimen hoc adhibendum videtur, ut priore loco medicos intelligat publice ad hoc vocatos, posteriore eos qui privatim id sibi arrogant. Deo tamen, quanquam jus summum in homines habenti, non convenire mendacium recte agnoscit idem Plato, quia infirmitatis nota est ad talia confugere.

2. Exemplum forte inculpata falsiloquentiæ, laudante etiam Philone, dari poterit * in Josepho, qui regia vice imperans fratres primum quasi exploratores, deinde quasi fures, sicte nec ita sentiens accusat. Et in Solomone, qui sapientiæ divinitus datæ specimen dedit, cum apud mulieres de partu litigantes voces eas protulit quæ voluntatem sciendendi infantis significarent, cum animus ei longissime a tali voluntate abesset, & veræ matri suum partum attribuire vellet. Quintiliani est dictum: *Lib. II, 18;*
aliquando exigit communis utilitas ut etiam falsa defendantur.

XVI. Quintum esse potest, * quoties vita innocentis, aut par aliquid aliter servari, & alter ab improbi facinoris perfectione aliter averti non potest: quale fuit factum Hypermetræ quæ hoc nomine laudari solet,

* Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum.

Horat. III;
carm. 2.

XVII. I. Latius

σπυρον, ὡς ἐν σαρκὶν ἔσθι, δὴλον
οτι τὸ πρῶτον ἐπιπέσει δεινόν, ἰδιώ-
της δὲ ἔξ ἀλλοῦ. Hic certe non
modo dat, modo adimit, medicis,
sed ἀρχῆν solis & medicis dat;
ἰδιώτης; hoc est, ut ipse ibidem
loquitur, πῦρ ἀλλοῖς, adimit.

bus omnes sumus objecti, ponit,
necessitate mentiri.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Attribuere veller*] Itæ Cæsar
fama hostilium copiarum perterritos
milites non negando minuendove,
Sed insuper amplificando, emen-
tandoque confirmabat. Suet. 66.

XVI. *Factum Hypermetræ*] Quæ
promiserat patri se interfectorum
parruelem maritum, quem serva-
vit, Ovid. in epist. Heroid.

Splendide] Glorioso, cum laude.

GRONOVII NOTÆ.

Splendide mendax] Ubi scholia-
stes, *decenter*. Pulchrum est enim pro
justitia mentiri. Simile est illud
Chrysofomi de Rahabe: ὁ κερὰ
Ἰαβὴς, ὁ κερὰ δὲ λυ, ἢ κερὰ δὲ ἰ-
ρο, τὰ δὲ αὐτὰ οὐκ ἀποστον. τὸ
ἀλλοθις, aut ut alii habent codi-
ces, τὸ δὲ ἰσὶ Cæar. ὁ pulchrum men-
dacium, ὁ laudabilem dolum, non
prodentis res divinas, sed custodientis
veram pietatem. Augustinus de obste-
tricibus Ægyptiis: ὁ magnum huma-
nitatis ingenium, ὁ pium pro salute
mendacium! Laudat easdem obste-
trices, & præmia illis data etiam
T r æterna

GROTII NOTÆ.

In Josepho] Cum fratribus dispen-
satoria severitate crimen explorationis
immeret, ait Cassiodorus de amicitia.

Quoties vita innocentis, aut par ali-
quid aliter servari, & alter ab improbi
facinoris perfectione aliter averti non
potest] Augustinus in v. Psalmum,
relatus a Gratiano in causam xxII,
quæst. II. c. ne quis. Duo vero sunt
genera mendaciorum in quibus non est
magna culpa, sed tamen non sunt sine
culpa; cum aut jocamur, aut proximo
consulendo mentimur. Illud autem pri-
mum in jocando ideo non est pernicio-
sum quia non fallit; novit enim ille
cui dicitur causa jocandi fuisse dictum.
Secundum autem ideo minus est, quia
retinet nonnullam benevolentiam. Ter-
tullianus libro de pudicitia inter de-
lecta quotidianæ incurfationis, qui-

XVII. 1. Latius quam quæ jam diximus patet quod passim statuunt sapientes, apud hostem falso Sermone uti licere. Sic regulæ de non mentiendo exceptionem nisi adversus hostes addit Plato, Xenophon, Philo inter Judæos, * inter Christianos Chrysofomus. Quo forte non male referas quod in sacris litteris extat Jabesitarum in obsidione mendacium, & factum non dissimile Prophetæ * Elisæi: & Valerii Levini, qui Pyrrhum a se intererentum jactabat.

Lib. II, de
rep. l. II. de
Cyrî instit.
& v. Socr.
Philo de
migr. Abr.
Chryf. l. I.
de Sac.
I Sam. II.
II Reg. VI.
18. & seq.

2. Ad tertiam, quartam, & quintam observationem earum quas jam posuimus pertinet Eustratii Metropolitæ Nicæensis locus ad sextum Nicomachiorum: *ὁ εὖ βεβουλόρηται ὅσα ἐξ ἀνάγκης ὁ ἀληθεύων ἐστίν, ἐστὶ γὰρ ποτὲ ἢ ὀργῆς βεβουλόρητον καὶ περὶ αὐτῶν ἢ ψεύδους βεβουλόρηται, ἢ ἐπιτηδῆς ψεύδιται αὐτῶν πᾶσι ἢ ἐχθρῶν ὄντων, ἢ ἵνα σφάλη αὐτῶν, ἢ φίλων ἢ ἐκκρίσει αὐτῶν ὄντων, καὶ τῶν τῶν ἀποδιδόντων ἐν ταῖς ἰστορίαις ποικίλ᾽* qui recte consultat non utique & verum dicit. Fieri enim potest ut quis recte consultans hoc ipsum consultet quo pacto de industria mentitur, aut hosti ut eum fallat, aut amico ut eum a malo liberet: quarum rerum exemplis plene sunt historiae. Et Quintilianus, si ab homine occidendo grassator avertendus sit, aut hostis pro salute patriæ fallendus, quod alias in servis reprehendendum sit, fore ait in ipso sapiente laudandum.

Th. 2, 2.
qu. 110.
art. 1. & 3.
Covarr. in
c. quamvis
de pacis
in 6. p. 1.
§. 5. n. 15.
Soto de
justitia v,
q. 6. art. 2.
Tolet. lib.
IV, c. 21.
lib. v, c. 58.
Less. lib. II,
de justitia
c. 42. dub. 9.

3. Non placent hæc scholæ actorum paulo ante sæculorum, ut quæ unum ex veteribus * Augustinum ferme in omnibus sequendum sibi delegerit. Sed eadem schola tam ab omni usu abhorrentes admittit interpretationes tacitas, ut dubitari possit an non latius sit adversus quosdam falsiloquium admittere in iis quos

æterna credit Hieronymus ad Ezechielem XVII. & ad Esaiam LVI. Ambrosius ad Syagrium libro VI. Augustinus ipse, ut solet, varians, ad Consentium contra mendacium c. 15. Tostatus negat in eo peccatum. Hæsitant Augustinus lib. II. quaestione super Exodum, Thomas 2, 2. quaestione cx. art. iv. ad 4. & ibi Cajetanus. Vide si vacat & moriæ encomio Erasimum, & doctissimum Masium ad Josuam II, 5.

Inter Christianos Chrysofomus] Sic loquens: *ἂ βέλους ἢ ἑσπερῶν τῶς ἐξ αἰῶνος. διδρακίμασταν ἐξελίσα, τὰ πλείονα αὐτῶν τρεπταί τ᾽ ἀπάνης θιγῆσας ὄντα κατηρῆματα, καὶ ἄλλοι τῶς ἐπαινεῖν ἢ τῶς φανεροῦς κατηρῆτας* si nobilissimos ducunt ad examen voces, pleraque eorum trophaea reperies fraudum esse opera, magis

que tales laudari quam qui aperte agendo vicierunt.

Elisai] Eiusdem Elisai alterum simile est II Regum VIII, 10. ita ut legunt Masoretæ, id est, secundum ἴק, quod sequitur latina vulgata versio.

Augustinum] Contra cujus posteriori in hac re sententiam scripsit Rupertus Abbas.

GRONOVII NOTÆ.

XVII. 2. In servis reprehendendum] Mendacium & furtum propria servorum vitia dicebant veteres. i. n. 20.

3. Scholæ] Theologis superiorum atatum, qui κατ' ἐσχῆω scholastici vocantur.

Falsiloquium admittere] Loqui aliter ac sentias mendacium non esse.

quos diximus casibus, aut eorum aliquibus, (nihil enim definiendum hic sumo) quam ista a falsiloquio tam indiscrete eximere: ut cum dicunt, nescio, intelligi posse nescio ut dicam; non habeo, intelligi posse ut tibi dem; & id genus alia quæ sensus communis repudiat, & quæ si admittantur jam nihil obstabit quominus qui quid affirmat id ipsum negare, qui negat affirmare dicatur.

4. Verissimum quippe est nullam omnino esse vocem * quæ non ambiguum recipiat, cum omnes præter significatum quem vocant primæ notionis, * alterum habeant secundæ, eumque varium * secundum varias artes, tum vero alios quoque ex translatione ac similibus figuris. Neque magis eorum commentum probo, qui, quasi vocem non rem exhorrescerent, joca vocant ea quæ vultu ac pronuntiatione maxime seria proferuntur.

XVIII. Sciendum vero quæ de falsiloquio diximus ad asserentem sermonem, & quidem talem qui nulli nisi publico hosti noceat, * non ad promittentem referenda. Nam ex promissione, ut jam modo dicere cœpimus, jus speciale ac novum conferitur ei cui fit promissio: idque inter hostes etiam locum habere, sine ulla hostilitatis jam existentis exceptione, neque tantum in promissis expressis sed & in tacitis, ut in colloqui postulatione ostendemus, cum ad eam partem quæ de fide in bello servanda est, ventum erit.

XIX. Illud quoque ex superiori, quæ de jurejurando fuit, dissertatione repetendum est, sive id assertivum sit sive promissivum,

GROTII NOTÆ.

Quæ non ambiguum recipiat] Id Chryippus defendit apud Gellium libro IX, c. 12. Et Seneca de beneficiis secundo, capite 34. *Ingens est copia rerum sine nomine, quas non propriis appellationibus notamus, sed alienis commodatisque.*

Alterum habeant secundæ] Augustinus de magistro: *nullum nos signum comperisse quod non inter cætera quæ significat se quoque significet.*

Secundum varias artes] Vide quæ supra notata ad paragraphum decimum.

Non ad promittentem] Distinguit hæc & Agefilæus & cum eo Plutarchus: *τὸ δὲ ἀσθενέστερον ἀδικεῖν, ἢ τὸ ὄντως ἐστὶν κατὰ νόμον. ἐν δὲ τῷ ἀσθενέστερον τὸς πολεμῖκός, ἢ μῖνον τὸ δίκαιον, ἐπὶ δὲ δόξα πολλή, ἢ τὸ μὴ ἰσθῆναι κερδοποιεῖν ἐπὶ τῷ* fœdera

violare, Deos est contemnere. Extra ea verbis hostem decipere, non justum modo est sed & gloriam habet, & cum lucro voluptatem.

GRONOVII NOTÆ.

4. Significatum primæ notionis] Quam domicilium proprium appellat Cicero 16, famul. 17.

Secundæ] Quas migrationes in alienum.

XVIII. Asserentem sermonem] Quo tantummodo aliquid pronuntiatum esse vel non esse; non etiam promittitur, aut adstringitur.

Sine exceptione] Nec prætextu, quod hosti omnibus modis nocere liceat, irritum fieri.

XIX. De jurejurando] 2, 13.

Sive id assertivum] Sive confirmatur eo aliquid tanquam verum; sive promittitur tanquam præstandum.

vum, vim habere excludendi omnes exceptiones quæ ex persona ejus quicum agimus peti possent, quia non cum homine tantum sed & cum Deo res est, cui per jusjurandum obligamur, etiamsi homini jus nullum nasci possit. Ibidem & illud diximus, non sicut in alio sermone, ita in jurato, ut a mendacio excussemur admitti interpretationes verborum quasvis non plane inusitatas: sed omnino veritatem requiri eo in sensu quem homo exaudiens intelligere fide optima existimatur: ut plane detestanda sit illorum impietas, qui ut pueros talis, ita viros iurejurando fallendos asserere non dubitabant.

XX. 1. Scimus etiam fraudium, quas concessas naturaliter diximus, genera quædam a populis aut hominibus nonnullis repudiata: sed id non accidit ob injustitiæ opinionem, sed ob eximiam quandam animi celsitudinem, interdum & virium fiduciam. Exstat apud Ælianum dictum Pythagoræ, duabus rebus hominem ad Deum proxime accedere, vera semper loquendo, & benefaciendo aliis: & apud Jamblichum veracitas dux dicitur ad omnia divina humanaque bona. Aristoteli: ὁ μεγαλόψυχος παρρησιαστικός καὶ ἀληθοβουλός, magnanimus verum & libere loqui amat. Plutarcho: τὸ ψεύδειν ἀλοπεπέσις, * servile mentiri. Arrianus de Ptolomæo: καὶ αὐτὸ βασιλεὺς ὄντα αἰχρότερον ἢ τὰ ἄλλα ψεύσασθαι λέει. Et ipsi, utpote regi, turpius mentiri quam alii cuivis. Apud eundem Alexander: ἡ ἡγεμονία τῆ βασιλείας ἄλλο τι ἢ ἀληθεύειν πρὸς τοὺς ὑπηκόους. non debere regem apud subditos aliud quam verum eloqui. Mamerlinus de Juliano: mira est in principe nostro mentis linguaque concordia. Non modo humilis & parvi animi, sed & servile vitium scit esse mendacium: & vere, cum mendaces homines aut inopia aut timor faciat, magnitudinem fortune sue imperator qui mentitur ignorat. Laudatur Plutarcho Aristidis φύσις ἰδρυμένη ἐν ἡδῆ βεβαίῳ καὶ πρὸς τὸ δικαίον ἀτενής, ψεύδῳ δὲ ἔδῃ, ἐν παιδιᾷς τι τοῦ πρὸς αἰσθητῆ ἰngenium morum constantia præditum, & jussi tenax, mendacii etiam in joco fugiens. De Epaminonda Probus: adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur.

2. Quod profecto Christianis eo magis observandum est, quia ipsis non simplicitas tantum imperata est Matth. x, 16. sed & vaniloquentia interdicta Matth. xii, 36. & is in exemplum pro-

GROTII NOTÆ.

Servile mentiri] Philo libro: omnem virum probum esse liberum: πῦρ ὁ καὶ τὸς διγόνες καὶ δουλοὺς ἀπασιν ἐνομαζέειν ἕως ἀνελθεῖν τὸς τε καὶ δουλοπρεπῆς. unde & eos qui duplices sunt atque fallaces, eos illiberales servilisque animi vocare solent.

GRONOVII NOTÆ.

Ut pueros talis] Lyfandri Laco- nis aut Philippi Macedonis. Ælian. 7, 12.

XX. 1. Ob injustitia] Non quod illas nullo modo licitas putarent, sed quod sese indignas & inferiores. Ælianum] 12, 59.

propositus in ejus ore dolus inventus non est. Lactantius: *naque viator ille verus ac justus non dicit illud Lucilianum:*

Homini amico ac familiari non est mentiri meum.

Sed etiam inimico atque ignoto excusabit non esse mentiri suum: nec aliquando committet, ut lingua interpretis animi a sensu & cogitatione discordet. Talis est in Philoctete Sophoclis Neoptolemus *κατασκευασμένη ἀπὸ τῆς καὶ ἀφροσύνης*, generosa simplicitate excellens, ut recte notavit Dion Præfænsis, qui Ulyssi ad dolos hortanti sic respondet:

Ego audiens quæ doleo, Lævta fate,

Implere factis oderim multo magis:

Nam si nec ego sum natus ut fallacias

Secler, * nec olim genitor, ut perhibent, meus;

At sum paratus vi mera, non fraudibus

Pertrahere raptum.

Euripides Rhæso:

Generosus animus hostibus furtim necem

Inferre nescit.

3. Sic Alexander furari negabat se velle victoriam. Et Achæos abhorruisse ab omni in hostes fraude narrat Polybius, ideo *Lib. IX.* quod eam demum firmam censerent victoriam, quæ, ut Claudiani verbis sensum ejus exprimam,

Confessos animo quoque subjugat hostes.

Tales Romani ferme ad usque belli Punici secundi finem. Ælianus: *ἴσασσι Πρωμαίοι ἀγαθοὶ εἶναι, καὶ ἔ μὴ ἀλγὸν τέχνης καὶ ἐπιβολῆς καὶ ἀγωνιστικῆς τῆς ἐχθρῆς.* Romanis propria est virtus, non per astus & vasritiem quesita victoria. Unde cum Perseus Macedonum rex deceptus esset spe pacis, negabant veteres senatorum se agnoscere Romanas artes: majores nunquam ut astu magis quam virtute gloriarentur bella gessisse: non versutiis Punicis, non calliditate Græca, apud quos fallere hostem quam vi superare gloriosius foret. Tum illud addebant: interdum in præsens tempus plus profici dolo quam virtute, sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui confessio expressa esset se neque arte, neque casu, sed collatis cominus viribus justo ac pio bello

GROTII NOTÆ.

Nec olim genitor, ut perhibent, meus] Achilles: de quo Horatius carminum lib. IV, ode VI.

Ille non inclusus equo Minerva

Sacra mentito, male feriatos

Troas & letam Priami choreis

Falleret autam:

Sed palam capis gravis.

Et quæ sequuntur; ubi Scholiastes dicit Achillem nihil fraude, sed sem-

per palam virtutis fiducia dimicasse. Nota illud virtutis fiducia, quod optime convenit cum iis quæ nos hujus paragraphi initio in textu diximus.

GRONOVII NOTÆ.

3. *Usque ad belli Punici secundi*] Immo usque ad initium tertii. Salust. lib. I. histor.

Perseus Macedonum rex] Livius 42, 47.

Ann. l. 11. bello esse superatum. Etiam serius apud Tacitum legimus: non fraude, neque occulte, sed palam & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. Tales etiam Tibareni, qui praelii quoque locum & tempus condicebant. Quod & de Græcis sui temporis apud Herodotum prodit Mardonius.

*Scholias
ad 11. Apol-
lonii,*

XXI. Ad modum agendi & illud pertinet, quod * quicquid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat. Pro exemplo sint hæc: regem suum occidere subito non licet, nec oppida sine consilio publico dedere, nec spoliare cives. Ad hæc ergo subditum, qui talis maneat, permovere non licet. Semper enim qui alteri peccandi causam dat peccat & ipse. Nec est quod regerat quisquam, ipsi qui talem hominem ad facinus impellit, actum talem, puta hostis interfectionem, esse licitum. Licet enim id ei facere, sed non eo modo. Bene Augustinus: nihil interest utrum ipse scelus admittas, an alium propter te admittere velis.

XXII. Aliud est si quis opera sponte nec suo impulsu peccantis ad rem sibi licitam utatur: quod iniquum non esse * Dei ipsius exemplo alibi probavimus. *Transfugam jure belli recipimus*, inquit Celsus, id est, * contra jus belli non est, ut eum admittamus, qui deserta hostium parte nostram eligit.

*L. 51. D. de
acq. rerum
dom.*

GROTII NOTE.

Quidquid alicui facere non licet, ad id eum impellere aut sollicitare non liceat] Ita docet & Maimonides in חובת הלבבות cap. v. sect. 10.

Dei ipsius exemplo] Libro II, c. XXVI. §. 5.

Contra jus belli non est ut eum admittamus qui deserta hostium parte nostram eligit] Neque reddendi tales, nisi pace convenerit; ut pace cum

Philippo, Ætolis, Antiocho, Polybius in excerptis legationum IX, XXVIII, XXXV. Menander protector idem nos docet.

GRONOVII NOTE.

Locum & tempus] Palam hostibus denuntiabant, ubi & quando eos aggredi constituisserent.

XXI. *Qui talis maneat*] Qui patriam & civitatem non mutavit,

CAPUT II.

Quomodo jure gentium bona subditorum pro debito imperantium obligentur: ubi de repressaliis.

I. Naturaliter ex facto alieno neminem teneri nisi heredem.

II. Jure tamen gentium introductum ut pro debito imperantis teneantur res & actus subditorum.

III. Exemplum in prehensione hominum:

IV. Et rerum.

V. Locum habere hoc post jus denegatum; & quando id factum censeri debeat: ubi ostenditur rem judicatam proprie jus non dare aut adimere.

VI. Vitam non obligari.

VII. Distinctio ejus quod in hac materia est juris civilis & gentium.

I. I. **V**eniamus ad ea quæ ex jure descendunt gentium. Ea partim ad quodvis bellum spectant, partim ad certam belli speciem. A generalibus auspicemur. Mero naturæ jure ex facto alieno nemo tenetur, nisi qui bonorum successor est: * ut enim cum oneribus bona transirent simul cum dominiis rerum introductum est. Imperator Zeno aquirati naturali contrarium dicit ut pro alienis debitis alii molestentur. Hinc tituli, in jure Romano, ne uxor pro marito, ne maritus pro uxore, ne filius pro patre, ne pater vel mater pro filio conveniantur.

2. Nec quod universitas debet, singuli debent, ut diserte loquitur Ulpianus: nimirum si universitas bona habeat; alioqui enim tenentur non singuli, sed qua pars sunt universorum. Seneca: *si quis patriæ meæ pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc æs alienum profitebor: * ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo.* Supra dixerat: *unus e populo*

L. un. C. ut nul. ex vic. tot. tit. C. ne uxor pro mar. & ne fil. pro pat.

L. 7. §. 1. D. qu. cus. univ. nom. Lib. vi. de benef. c. 20. Cap. 19. ib. non

GROTII NOTÆ.

UT enim cum oneribus bona transirent simul cum dominiis rerum introductum est] Vide supra lib. 11, c. XXI. §. 19. Adde c. in literis. de raptoribus c. tua. de usuris.

Ad exsolvendum tamen hoc portionem meam dabo] Vide leges Siculas sine libri 1.

GRONOVII NOTÆ.

I. I. *Quæ ex jure descendunt*] Quæ

in bello licent, non quidem naturæ, sed tamen gentium jure.

Tenetur, nisi qui] 2, 21. 19.

2. *Non qua singuli*] Non ut quilibet unus suo nomine, sed ut cœtus illius sive universitatis commodorum & incommodorum participes.

Æs alienum profitebor] Potest intelligi, quum scilicet bona, more Romano, profiteor in censu: tum enim & debita profitebantur, ut eis detractis intelligeretur quid proprie quilibet

D. l. un. C. ut
null. ex vic.
l. xi.
L. 4. C.
de exec. &
exalt. l. xi.
Nov. 52.
& 134.
Lib. IV.
var. epist.

non tanquam pro me solvam, sed tanquam pro patria conferam. Et: singuli debebunt non tanquam proprium, sed tanquam publici partem. Hinc speciatim jure Romano constitutum, ut nullus ex vicaniis pro alienis vicanorum debitis teneatur; & alibi nulla possessio alterius pro alienis debitis etiam publicis conveniri præcipitur: & in novella Justiniani vetantur *ἐνεχθεσίουσι*, id est, *pignorationes pro aliis, addita causa, quod rationem non habeat, alium quidem esse debitorem, alium vero exigi; ubi & hujusmodi exactiones odiosæ vocantur. Et rex Theodoricus apud Cassiodorum, *foedam* vocat licentiam alterum pro altero pignori.

Inst. de jur.
nat.

Th. 2, 2.
9. 40. art. 1.
Molin. disp.
120. & 121.
Valentia
disp. 3. 9. 16.
num. 3.
Navar.
c. 27. n. 136.

II. 1. Hæc quanquam vera sunt, tamen jure gentium voluntario induci potuit, & inductum apparet, ut pro eo quod debet præstare civilis aliqua societas, aut ejus caput, sive per se primo, sive quod alieno debito jus non reddendo se quoque obstrinxerit, pro eo teneantur & obligata sint bona omnia corporalia & incorporalia eorum qui tali societati aut capiti subsunt. Expresfit autem hoc quædam necessitas, quod alioqui magna daretur injuriis faciendis licentia, cum bona imperantium sæpe non tam facile possint in manus venire quam privatorum qui plures sunt. Est igitur hoc inter jura illa quæ Justinianus ait usu exigente, & humanis necessitatibus a gentibus humanis constituta.

2. Non autem ita hoc naturæ repugnat, ut non more & tacito consensu induci potuerit, cum & fidejussores sine ulla causa ex solo consensu obligentur. Et spes erat facilius membra ejusdem societatis a se mutuo jus consequi posse, & indemnitati suæ habere, quam externos, quorum multis in locis exigua habetur ratio: deinde, commodum ex hac obligatione commune erat omnibus populis, ita ut qui nunc eo gravaretur, alio tempore indidem sublevari posset.

3. Receptum

quisque in bonis haberet. Sed addit Seneca omissum Gr. *candidatus aut reus*. Quorum illi solebant hoc facere ut sciretur esse bonos & locupletes cives, censu senatorio præditos: hi propter lites æstimandas, ne major imponeretur multa, quam in damnatorum bonis esset.

GROTII NOTÆ.

Pignorationes] C. unico de injuriis in sexto: *pignorationes quas vulgariis elocutio represalialis nominat*. Rectius scribas, ut libri quidam, *represalialis*. Id enim voci Saxonice *Withernamii* ad amissum respondet, sed usus alterum recepit.

GRONOVII NOTÆ.

II. 1. *Sive per se primo*] Sive in

juris cesset in proprii nominis debito, sive in morandis ac destitendis privatis, ne ad jus suum perveniant.

Corporalia & incorporalia] Vide tit. Institutionum hac formula.

Bona imperantium] Hæc enim rarius in alienum territorium & sub alienam jurisdictionem veniunt, quam privatorum, qui negotiatur & pecuniam per varias terras exercent.

2. *A se mutuo jus*] Nam cuius bona detinentur, is persequi compellitur civem suum, a quo injuria non vindicata cepit in exterum, ut aut ab eo recipiat, quod amisit, aut cum cogat externo satisfacere.

3. Receptum autem hunc morem, non tantum apparet * ex bellis plenis quæ populi populis inferunt: in his enim quid observetur, ostendunt denuntiationum formulæ: populis præcorum Latinorum, hominibusque præcis Latinis bellum indicio facioque: & in rogatione: vellent, juberent Philippo regi Macedonibusque qui sub regno ejus essent bellum indicio: & in decreto ipso; populus Romanus cum populo Hermundulo hominibusque Hermundulis bellum jussit; quod ex Cincio est in re militari: & alibi: hostis sit ille, quique intra præsidia ejus sunt: verum etiam ubi ad eam belli plenitudinem nondum ventum est, sed tamen violenta quadam juris executione, id est, bello imperfecto, opus est, idem videmus usurpari. Pharnabazo regis Persarum subito dicebat olim Agesilaus: ἡμεῖς, ὦ Φαρνάβαζε, καὶ φίλοι ὄντες ἀεὶ ἔσμεν βασιλείας, ἐχθροὶ μὲν τοῖς ἐμῶν πρῶτον Σικελικῶς, καὶ νῦν πολέμιοι γέγονοτες, πολεμικῶς: ἐν οὐκ ἔστι σε ἔβασιλείας κτημάτων ὄρῶντες εἶνα βιολύμενον, εἰκότως δὲ, σὲ βλάπτειν ἐπινοῶ. nos Pharnabaze & cum amici regis essemus amice nos erga ea que ipsius erant gerebamus, & nunc cum hostes simus facti hostiliter nos gerimus. Quare cum & tu esse velis inter ea que regis sunt, jure per te illum laedimus.

Liv. lib. 1.
Lib. xxxi.
Gell. l. xvi, cap. 4.
Livius lib. xxxviii, & alibi.
Plut. Ages. & Xen. hist. Gr. IV.

III. 1. Ejus quam dico executionis species erat quam Athenienses vocabant ἀνδροληξίαν, de qua sic habebat lex Attica; εἰς τις βίαιῳ θανάτῳ ἀποπέμνη, ἡὼς ἐν ἡ δίκαις ἔ φόνος ὑπέσχεσθαι, ἢ τὸς ἀποκτείνεσθαι ἐκδῶσι. τὴν δὲ ἀνδροληξίαν εἶνα μὲν χειρὶ τριῶν, πόλιον δὲ μὴ: id est, si quis morte per vim illata obierit, pro eo proximis ac necessariis jus esto hominesprehendendi, donec aut pœna sumatur de cede aut homicide dedantur: liceat autem tres tantum

GROTII NOTÆ.

Ex bellis plenis] Distinguit bella ab his pignorationibus vir prudens Nicolaus Damascenus, ubi ostendit Herodi, cui non licebat bellum inferre Arabi, licuisse ῥύπα λαμβάνειν, pro sibi ex contractu debitis ubi pignoratione. Josephus vi. antiquæ historix, ubi hæc verba: τὸ δίκαιον ἡπάν τῶν πεντακοσίων ταλάντων, καὶ τὴν συλφεσίω ἐν ἡ καὶ τῆτο τῶ ἀποκαταμάζον, ἐξήτιν ἡ ἀποδοτέμια περιπέσθη; ῥύπα λαμβάνειν ἐκ ἀπάτης ἡ χάριτος, τὴν μὲν ἑσπερίαν ἡ στρατιάν ἡλίω, ἀλλ' ὅτι δίκαιον τῶ ἰδίῳ ἀπαιτήσθαι: cum pariter quingenta Herodi talenta debita, cautionemque de his expostitara id continere ubi dies præstituta transisset, posse

ipsum ex omni Arabum terra pignora capere, hanc expeditionem non expeditionem esse dicebat, sed justam debiti executionem.

GRONOVII NOTÆ.

3. Ad eam belli plenitudinem] Adversus quem bellum nondum declaratum est, sed tamen vi opus est, quia sponte jus non reddit.
III. 1. Ἀνδροληξία] Q. esset viricapionem; sed Clarigationem latini vocant, Liv. 8, 14. Vide Gail. de pignorationibus. Busium subtil. jur. 1, 17. Salmat. de mod. usur. cap. 13. p. 531. & p. 212.
Si quis] Civis Atheniensis.
Obierit] In alieno solo ac territorio, aut etiam domi evadente aliquam aliam in urbem homicide.
Tt 5 Homi-

tum hominesprehendere, non ultra. Hic videmus pro debito civitatis, quæ obligatur subditos suos qui aliis nocuerunt plectere, obligari jus quoddam incorporale subditorum, ipsam scilicet libertatem morandi ubi velint & agendi quod velint, ita ut in servitute interim sint, donec civitas id faciat quod facere tenetur, id est, puniat fontem. Quanquam epim Ægyptii, ut ex Diodoro Siculo discimus, disputabant corpus sive libertatem pro debito obligari non debere, nihil tamen in eo est naturæ repugnans; & mos non Græcorum tantum, sed & aliarum gentium in contrarium valuit.

2. Aristocrates Demostheni coævus decretum rogaverat, si quis Charidemum occidisset eum abripere undecunque liceret; & si quis obsisteret is hostium esset numero. Hic multa reprehendit Demosthenes: primum quod non distinxerit Aristocrates inter cædem justam & injustam; cum & justa aliqua esse possit: deinde quod non exigit, ut prius postuletur iudicium: præterea quod non eos apud quos facta sit cædes, sed eos qui homicidam recipiunt teneri velit. Verba Demosthenis sunt: ὁ μὲν νόμος, ἂν μήτε δικασὶς ὑπόχρωσι παρ' οἷς ἂν τὸ πᾶσι θεῶν ἦται, μήτε τῆς δεδρακόσας ἐκδίδοσι, κελούσῃ κ' ἑτέτων εἶναι τὸ ἀνδραγαθήων κ' τελῶν. ὁ δὲ τῆς μὲν ἀγῶνης παρεῖκε, καὶ εἰδὼ λόγον πιπίη) ἀπὸ αὐτῶν εἰδὲνα, τῆς δὲ τ' ἡδὴ πεφύργετα, φῆσω ὅδ' ἔτω, κ' τ' κρινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃς κεί) τ' φερόμεθα δεχόμεθα, ὑπεδέξαμεθα ἐκατόμβας εἶναι γράφει ἐὰν μὴ τ' ἐκείτω (male editur οἰκίετω) ἐκδοτὸν δίδωσιν. lex, si apud quos cædes evenit neque jus reddant, neque fontes dedant, adversus eos dat trium hominum prehensionem. At hic hos quidem relinquit intactos, ac ne mentionem quidem eorum facit. At eos qui jam fuga elapsi sunt, ita enim rem ponam, susceperunt secundum jus omnium hominum quod fugientes vult posse suscipi, hos vult esse hostium loco nisi supplicem dedant. Quarta reprehensio est quod Aristocrates rem statim ad plenum bellum deducit, cum lex prehensione contenta sit.

3. Ex his primum illud & secundum & quartum ratione non caret. At tertium illud, nisi ad solum eventum cædis casu aut ob sui tutelam factæ restringatur, non est ut non oratorie magis & argu-

Homines] Ejus urbis cives, in qua Atheniensis injuria occisus est, aut in qua tutum exilium agit, qui occidit; si proximis ac necessariis in ea iudicium redditum non est.

Quæ obligatur] Cujus officium est punire cives & incolas suos, qui damnum dederunt, nisi id faciat, obligatum atque adeo prehensioni vel manus injectioni obnoxium esse.

In contrarium valuit] Nempe ut

qui non haberet in ære, lueret in corpore.

3. *At tertium*] Licere suscipere profugos.

Oratorie] Immo vere ac non oratorie Demosthenes: nam jus gentium sine discrimine commendat supplices recipi ac defendi, dum incerta causa est, & tantisper etiam noxios, donec iudicium de illis factum est, 2, 21. 6.

Pigno-

& argumenti causa quam ex vero & jure fit dictum. Nam jus gentium ut supplices suscipiantur & defendantur, ut supra diximus, ad eos tantum, quibus fortuna, non crimen, obstat, pertinet.

Lib. II,
c. XXI. §. 7.

4. Ceteroqui par jus est eorum apud quos crimen est factum, & eorum qui fontem punire aut dedere recusant. Atque adeo aut illa ipsa lex, qua utitur Demosthenes, interpretationem eam quam dico ex usu recepit, aut adversus cavillationes tales expressius postea adposita: horum enim alterum quin sit non negabit, qui attenderit ad illud Julii Pollucis: ἀνδρολήσιον ἢ ἔταν πρὸς τῆς ἀνδροφόνου καὶ φυγόντος ὡς πῦας ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνη, ἔξεσιν ἐν τῷ σῶν ἐκδιδόντων ἄχρη τῷ τελῶν ἀπαιτηγέει· hominum prehensio est, quoties quis homicidas qui ad aliquos confugerunt non recepit cum id postulerit. Nam jus est tres homines prehendi adversus eos qui dedere recusant. Nec aliter Harpocration: ἀνδρολήσια τὸ ἀρπάζειν ἀνδρας ἐν πῶς πόλεως. ἐνεχόμενον ἢ τῷ ἔχουσιν πόλιν ἢ ἀνδροφονον, καὶ μὴ παρῆι δὲ αὐτῶν εἰς πῶσιον· jus hominum prehensionis est jus rapiendi aliquos ex urbe aliqua. Nam in eam civitatem, quæ homicidam teneret, nec pœnæ dederet, pignoratione utebantur.

Lib. VII,
c. 6.

5. Simile huic est quod ad recuperandum civem injuria manifesta captum, civitatis apud quam id factum est civis retinentur. Sic Carthagine quidam impediunt, ne Ariston Tytius caperetur, hac addita causa: idem Carthaginensibus & Tyri & in aliis emporiis, in quæ frequenter commeent, eventurum.

Livius lib.
XXXIV.

IV. Alia executionis violentæ species est ἐνεχυρασμός five * pignoratio inter populos diversos; quod jus repressaliarum vocant recentiores jurisconsulti †, Saxones & Angli Withernamium, & Galli etiam, ubi a rege impetrari id solet, literas Marcæ. Locum autem habet, ut ajunt jurisconsulti, ubi jus denegatur.

† Bal. III,
conf. 58.
Bart. de
repress. q. 5.
ad tertium
n. 9.

V. I. Quod fieri intelligitur, non tantum in fontem aut debitorem judicium intra tempus idoneum obtineri nequeat, verum etiam si in re minime dubia (nam in dubia re præsumtio est pro his qui ad judicia publice electi sunt) plane contra jus judicatum sit; nam auctoritas judicantis non idem in externos, quod

GROTII NOTÆ.

Pignoratio inter populos diversas] Sæpius id dicit Demosthenes in oratione pro Corona, & Aristoteles œconomicôn secundo.

GRONOVII NOTÆ.

Quibus fortuna] Qui fortuito & imprudenter, non scelere ac consilio occiderunt.

4. Non recepit] Deditos ab iis, apud quos delitescunt.

V. I. Præsumtio est pro his] Ubi non est manifesta iniustitia, iudices habentur pro bonis viris, ut judicatum pro veritate.

Non idem in externos] Non tenet aut obnoxios habet ad eandem patientiam externos, ad quam subiectos.

NATURA

a L. 60. D. de cond. indeb. L. 12. §. 1. D. de dist. pign. Inn. & Pan. in c. plerique de immu. ecc. Soto l. III. q. 4. art. 5. Jac. de Canibus Anch. Dominic. Franc. in c. 1. de injuriis in 6. Fulz. & Salic. in aurb. C. de est. & obl. Jac. de Belouvis in Auth. Ut non sint pignora. Sil. in verbo repress. Boer. in tract. de repress. Guido Papa §. 32. Gal. de pign. c. 1. n. 5. Vit. de jure belli n. 41. Covarr. c. pccatym p. 12. §. 9. d. Liv. l. 11. c. Hal. l. VII.

quod in subditos valet. Etiam inter subditos non tollit quod vere debebatur: *verus debitor, licet absolutus sit, * natura tamen debitor permanet*: inquit Paulus a jurifconsultus: *Et cum per injuriam judicis domino rem quæ debitoris non fuisset abstulisset creditor quasi obligatam sibi, Et quaereretur, an soluto debito restitui eam oporteret debitori, Scævola restituendam probavit.* Hoc interest, quod subditi executionem etiam injustæ sententiæ vi impedire, aut contra eam jus suum vi exsequi licite non possunt, ob imperii in ipsos efficaciam: exteri autem jus habent cogendi, sed quo uti non liceat quamdiu per judicium suum possunt obtinere.

2. Tali igitur de causa aut * corpora, aut res mobiles subditorum ejus qui jus non reddit capi posse, non quidem naturam introductum est, sed moribus passim receptum. Vetusissimum exemplum est apud Homerum Iliados A, ubi Nestor narratur ob ereptos patri equos Elidensium pecora & armenta cepisse * *ῥύσαι ἐλαυνόμεν* ut Poëta loquitur, ubi *ῥύσαι* interpretatur Eustathius *τὰ ἀπὸ τινῶν ῥυόμενα, ὅ ἐστιν ἐκλόμματα ἔ ἀνὴ τῶ ἀγαρπαῖ ἐθέντων ἀρπαζόμενα.* Sequitur deinde in narratione, convocari edicto ad jus suum persequendum omnes eos quibus aliquid ab Elidensibus debebatur, nimirum,

Μὴ τις οἱ ἀπεμύομεν κίος ἴσης.
Ne quis justa sibi parte careret.

Aliud exemplum est in historia b Romana de Romanorum navibus, quas pro bonis Tarquiniorum Cumis Aristodemus Tarquiniolorum hæres retinuit. Famulos, jumenta, pecunias retenta dixit c Halicarnassensis. Et apud Aristotelem Oeconomicon secundo de decreto Carthaginensium adprehendas exterorum naves

GROTII NOTÆ.

Natura tamen debitor permanet] Spectant huc quæ habet Gailius de pace publica lib. II, cap. VIII. num. 7. & Vasquius libro IV. controversiarum illustrium cap. x. §. 41.

Corpora] Vide exemplum apud Ammianum libro XVII. ubi Julianus Francorum quosdam retinet usque dum captivi ex pacto liberentur. Adde quæ habet Leo Afer lib. III. de Monte Berrigualid.

ῥύσαι ἐλαυνόμεν] Hoc sensu ῥύσαι invenias excerptis legationum ex Polybio XXXVIII. ubi de Achais contra Bæotos; & excerpto CXXIII. ῥύσαι apud Diodorum Siculum excerptis manuscripti Peiresiani. Alibi vero ῥύσαι κατὰ ῥύσαι in bello usur-

patur, ut dicemus mox capite III. §. VII. sunt enim hæc valde affinia.

GRONOVII NOTÆ.

Etiam inter subditos non tollit] Ut scilicet id ipsum, quod semel abjudicatum est, petere rursus non possint mutatis temporibus & apud alium judicem priore mortuo aut remoto.

Per injuriam] Per injustam sententiam.

Rem quæ debitoris] Rem alienam, quam debitoris esse putabat.

2. *ῥύσαι*] Pignora agens.

τὰ ἀπὸ τινῶν] Quæ pro quibusdam aguntur, id est, trahuntur & pro rebus raptis rapiuntur.

naves εἰς τὴν σούλῶν ἔρχεται, ut ibi loquitur, si quis jus prehendi haberet.

VI. Vita autem subditorum innocentium ut ex tali causa obligetur, forte creditum fuit apud aliquos populos, eo nimirum quod credentur unicuique hominum jus vitæ plenum esse in se, & id ad rempublicam potuisse transferri, quod minime esse probabile, nec saniori theologiæ consentaneum alibi diximus. Fieri tamen poterit, non ex intentione sed ex accidenti, ut occidantur qui juris executionem per vim volunt impedire. Sed id si prævideatur, ex caritatis lege omittendam potius juris persecutionem alibi ostendimus, cum ex ea lege, Christianis præsertim, plurius esse debeat vita hominis quam res nostra, ut alibi demonstratum est.

Lib. II, c. 1.
§. 12. & 13.

VII. 1. Cæterum non minus in hac materia quam in aliis cavendum est, ne confundamus ea quæ juris gentium sunt proprie & ea quæ jure civili aut pactis populorum constituuntur.

2. Jure gentium subjacent pignorationi omnes subditi injuriam facientis, qui tales sunt ex causa permanente, sive indigenæ, sive advenæ, non qui transeundi aut moræ exiguæ causa alicubi sunt. Introductæ enim sunt pignorationes ad exemplum onerum, quæ pro exsolvendis debitis publicis inducuntur, quorum immunes sunt qui tantum pro tempore loci legibus subsunt. A numero tamen subditorum jure gentium excipiuntur legati, non ad hostes nostros missi, & res eorum.

Dec. con.
§ 52. Bal.
l. 3. de off.
assess.

3. At jure civili populorum sæpe excipi solent personæ mulierum & infantium; eorum vero qui literis operam dant & ad mercatus veniunt etiam res. Jure gentium singulis pignorandi jus est, ut & Athenis ἐν ἀνδρογαλῆσι. Jure civili multorum locorum peti id solet alibi a potestate summa, alibi a iudicibus. Jure gentium ipso facto dominium rerum captarum acquiritur ad summam debiti & sumtuum, * ita ut residuum reddi debeat.

GROTII NOTÆ.

Ita ut residuum reddi debeat] Uti hac æquitate Veneti, captis in Galata Genuensium navibus, memorante Gregora libro IX. ἀλλ' ἔστι τὸ ἀντιπαρῶν ἐκείνων νῆων ἀπὸ τῶν πλοῦμαθ. ἐλημῆσαντο τὸ πλοῦμαθ ἔστι. τὸ δὲ τὸ πλοῦμαθ αὐτῶν καὶ κελεῖ. τὸ δὲ τὸ πλοῦμαθ πλοῦμαθ ἡμῶν καποῖδες καὶ καποῖδες, καὶ ποῖμαθ τανούδης. ἀλλὰ διετήρησαν καὶ τ' ἀκεῖνες ἀλώεῖνα, ἕως καταλόγους τὸ χρεῖς, ἀπέδωκεν ἀπαιτῶν. sed neque de onere captarum a se navium corruperunt quicquam: onus erat frumentum & hordeum: ad hæc, salsamenta piscium qualia profertur Copades & Mæorides paludes, &

Tanais flumina: sed ea servarunt anxie, nihil imminuta, donec recepto debito integra redderent.

GRONOVII NOTÆ.

VI. Alibi diximus] 2, 15. 16. 2, 21. II.

VII. 2. Injuriam facientis] Ejus qui jus non reddidit aut injuriam fecit, siquidem habitant in ejus territorio, aut peregrinationis aliave de causa tempus aliquod dumtaxat ibi morati sunt.

3. Singulis pignorandi] Quisque injuriæ sibi ab alieno magistratu factæ in subiectos ejus ultor esse potest.

A iudicibus] Ab inferioribus magistratibus.

Tenori

beat. Jure civili solent citari quorum interest res publica auctoritate dividendi aut addici iis quorum interest. Sed hæc atque alia peti debent ab his qui jura civilia tractant, & nominatim in hac materia a Bartolo, qui de repressaliis scripsit.

Ag. Regius de actibus supern. disp. XIII, du. 7. n. 117.

4. Illud hic addam, quia ad juris hujus satis per se rigidi emolitionem pertinet, eos qui non solvendo quod debebant, aut jus non reddendo causam dederunt pignorationibus, ipso naturali ac divino jure * teneri ad refarcienda damna aliis quibus eam ob causam aliquid decedit.

GROTII NOTÆ.

Teneri ad refarcienda damna] Plutarchus in Cimone de Scyriis: ἡ βυλομύσην τὰ χρήματα ἢ πολλῶν σωκτίσαν, ἀλλὰ τὸς ἕχεται καὶ διαρπαχότας δόρυ δῶνα κερδύοντες. Plerique pecunias contribuere volebant, sed jubebant eos qui res alienas aut habebant aut rapuerant scire damnum.

GRONOVII NOTÆ.

4. *Non solvendo] Privatos reliquantes & per gratiam dissimulatos & non compulsos ad solvendum.*
Jus non reddendo] Judices ipsos & magistratus.
Aliis] Civibus quorum bona repressaliarum nomine apprehenduntur.

CAPUT III.

De bello justo sive solenni jure gentium, ubi de indictione.

I. Bellum solenne juris gentium esse inter diversos populos. II. Distinctio populi quamvis injuste agentis a piratis & latronibus. III. Mutationem interdum incidere. IV. Requiritur ad naturam belli solennis ut auctorem habeat eum qui summam potestatem habeat: quod quomodo intelligendum. V. Requiritur & denuntiationem. VI. Quid in denuntiatione sit juris naturæ, quid proprium juris gentium, distincte explicatur. VII. Denuntiatio alia conditionata, alia pura.	VIII. <i>Quæ in denuntiationibus sunt juris civilis, non gentium.</i> IX. <i>Bellum alicui indictum simul indictum esse ejus subditis & sociis quæ ipsum sequuntur:</i> X. <i>Non qua per se considerantur: quod exemplis illustratur.</i> XI. <i>Causa cur denuntiatio ad effectus quosdam requiratur.</i> XII. <i>Hos effectus non reperiri in aliis bellis.</i> XIII. <i>Bellum an simulatque indictum est, geri possit.</i> XIV. <i>An indicendum ei qui jus legationis violavit.</i>

I. 1. * Supra

I. 1. * **S**upra dicere incepimus justum bellum apud probos auctores dici saepe, non ex causa unde oritur, neque ut alias ex rerum gestarum magnitudine, sed ob peculiare quosdam juris effectus. Quale autem sit hoc bellum optime intelligitur ex hostium definitione apud Romanos jurisconsultos: *hostes sunt qui nobis, aut quibus nos publice bellum decernimus: ceteri latrones aut praedones sunt*, ait Pomponius a: nec aliter Ulpianus b: *hostes sunt quibus bellum publice populus Romanus decrevit, vel ipsi populo Romano; ceteri latrunculi vel praedones appellantur. Et ideo * qui a latronibus captus est servus latronum non est, nec postliminium illi necessarium est. Ab hostibus autem captus, puta a Germanis & Parthis, & servus est hostium, & postliminio statum pristinum recuperat. Et Paulus: A piratis aut latronibus capti liberi permanent. Accedat illud Ulpiani: in civilibus dissensionibus quamvis saepe per eas respublica ledatur non tamen in exitum reipublicae contenditur: qui in alterutras partes discedent vice hostium non sunt eorum inter quos jura captivitatum aut postliminiorum fuerint: & ideo captos, & venundatos posteaque manumissos placuit supervacuo repetere a principe ingenuitatem, quam nulla captivitate amiserant.*

a L. 118. de verb. sign.
b L. 24. D. de captiv.

L. 14. §. 2. D. de captiv.
L. 21. §. 1. eod. tit.

2. Illud tantum notandum, sub exemplo populi Romani quemvis intelligi qui in civitate summum imperium habeat. Ille hostis est, ait Cicero, qui habet rempublicam, curiam, ararium, consensum & concordiam civium, & rationem aliquam si res ita tulerit pacis & foederis.

Philipp. IV.

II. 1. Non

GROTII NOTAE.

Supra] Lib. I, cap. III. §. 4.
Qui a latronibus captus est servus latronum non est] Hinc argumentum Pœnulo Plauti: Eunuchus Terentii. Talis & Eumæus Odyss. O.

A piratis] Pompejus a piratis captos liberos pronuntiavit; Appianus Mithridatico. Adde Herreram tomo II.

GRONOVII NOTAE.

I. 1. Non ex causa] Quod gerit gravibus & intolerandis causis lacessitus.

Ex rerum gestarum magnitudine] Ut distinguatur a levi motu aut tumultuario conflictu latrunculo-rumve persecutione.

Ob peculiare] Quo quod moribus gentium in hostem factum aut de illo acquisitum est, id jure factum & jure acquisitum putatur.

Postliminium] Quo qui servus aut alieni juris fuit, redit in pristinum statum. Non restituitur autem, qui non mutasse statum creditur, uti qui non fuit in potestate justis hostis.

Non tamen in exitium] Non ut is populus non sit, aut ut in alienigenae potestatem veniat & tributarius fiat; sed utra factio in republica salva priores partes ferat.

Repetere a principe] Petere ut restituantur in ingenuorum & civium locum, nec habeantur pro libertinis.

2. Sub exemplo P. R.] Quod Romani JC. dixerunt de populo vel principe Romano, id nobis accipiendum de omni populo vel principe, qui rerum potitur.

Ille hostis est] Hinc Florus 3, 20. pudet dicere hostes.

Rationem aliquam] Qui talis sit vel ejus generis, quicum pax & foedus esse possit.

Crimi-

II. 1. Non autem statim respublica aut civitas esse definit si quid admittat injustum, etiam communiter, nec cœtus piratarum aut latronum civitas est, etiam si forte æqualitatem quandam inter se servant, sine qua nullus cœtus posset consistere. Nam hi * criminis causa sociantur: illi etsi interdum delicto non vacant juris tamen fruendi causa sociati sunt, & exterius jus reddunt, si non per omnia secundum jus naturæ, quod multos apud populos ex parte quasi oblitteratum alibi ostendimus, certe secundum pacta cum quibusque inita; aut secundum mores. Sic Græcos, quo tempore mari prædas agere pro licito habebatur, abstinuisset a cædibus & populationibus nocturnis, & a raptu boum aratorum, notat ad Thucydidem scholiastes. Alios etiam populos, itidem ex raptu viventes, ubi ex mari domum se receperant misisse ad dominos * ut rapta si vellent æquo pretio redimerent, memorat Strabo. Ad tales pertinet & ille Homeri locus odysseæ ζ.

Lib. I.

Lib. XI.

Καὶ μὲν δυσπρόβες καὶ ἀνάροισι, οἳ τ' ἐπὶ γαίῃς
 Ἄλλοτείνης βῶσιν, καὶ σφιν Ζεὺς ληΐδα δῶν,
 Πλησάρηροι δὲ τε νῆας ἔσαν οἰκόνδε ἔκαστος,
 Καὶ μὲν τοῖς ὀπίθ' ἄροισι δέσ' ἐν φρεσὶ πύκτῃ.
 Ipsi etiam raptus avidi, qui aliena pererrant
 Littora, concessu Superum si præda reperta est,
 Navibus impletis abeunt, & vela retorquent:
 Quippe Deos metuunt memores fandi atque nefandi.

2. Principale autem pro forma est in moralibus: & ut recte Ciceroni dictum est de finibus quinto, ex eo quod maximas partes continet, latissimeque funditur, tota res appellatur: cui conve-

GROTII NOTÆ.

Criminis causa sociantur] Ομινο-
 ἀνδρῶπων ἢ νόμοι ξωσιότων, εἰμ' ἐκ
 τῶ ἀδίκου ξωσιολογῶν * turba homi-
 num non lege congregata, sed injusti-
 tis causa in unum coacta: Proco-
 pius II. Vandalicorum.

Ut rapta si vellent æquo pretio redi-
 merent] Tales & illi quorum Saxo
 meminit libro XIV. Ideo Scyrios
 Plutarchus cum tempore peiores
 factos notat; καὶ ζῆλοισι τ' ἄ γὰρ
 σῶσαι ἐκ πλοῦτος, καὶ ἀποδόντες ἕδ' ἕδ'
 εἰσπλέοντων πύρ' αὐτῶν καὶ κρομύλων
 ἀπύχοντο ἔξωσιν * cum ab antiquo
 mari prædas egissent, postremum ne
 iis quidem qui ad eos ipsos commer-
 cii causa navigabant abstinere inju-
 riam.

GRONOVII NOTÆ.

II. 1. Etiam communiter] Con-
 sensu omnium, vel omnium, qui
 sunt cum imperio.

Forte æqualitatem] Ut Bardylis
 Illyrius latro. Cic. 2, de offic. II.

Criminis causa] Ut alienas res
 invadant.

Juris fruendi] Ut honeste vivant,
 neminem lædant, suum cuique tri-
 buant.

Multos apud populos] Magis vel
 minus effæratos ac descilcentes a
 communi naturæ instinctu in obli-
 vionem venisse.

Boum aratorum] Qui aluntur ad
 rurs colendum; non qui faginantur
 ad macellum aut penum.

2. Principale] Quod prævalet in
 natura & substantia rei.

convenit illud Galeni, *ὅτι τὸ πλεονεκτήσιν ἐν τῇ κερῶσά γίνονται αἱ παθητικαί.* Idem talia saepe vocat *ὀνομαζόμενα κατ' ἐπιρροήσιν.* Quare crude nimis dictum est ab eodem Cicerone, de republica tertio, ubi injustus est rex, ubi injusti optimates, aut ipse populus, non jam vitiosam sed nullam esse rempublicam: quam sententiam Augustinus corrigens, *nec ideo tamen,* ait, *vel ipsum non esse populum, vel ejus rem dixerim non esse rempublicam, quamdiu manet qualiscunque multitudinis rationalis cœtus rerum quas diligit concordia communione sociatus.* Corpus morbidum, corpus tamen est: & civitas, quanquam graviter ægrota, civitas est quamdiu manent leges, manent judicia, & quæ alia necessaria sunt, ut ibi jus exteri consequi possint, non minus quam privati inter se. Rectius Dion Chrysostomus, qui legem (eam præsertim quæ jus gentium facit) dicit esse in civitate ut mentem in corpore humano: * ea enim sublata civitatem non esse amplius. Et Aristides, in ea qua Rhodios ad concordiam hortatur, ostendit etiam cum tyrannide leges multas bonas posse consistere. Aristoteles, quanti de republica capite nono ait, si quis nimium intendar vim paucorum aut populi, primo vitiosam fieri rempublicam, postremo nullam. Exemplis rem illustremus.

De civ. Dæ
LXIX. s. 24.

Borysthenica & de lege.

3. A latronibus captos capientium non fieri, supra dicentem audivimus Ulpianum. Idem captos a Germanis ait libertatem amittere. Atqui apud Germanos latrocinia, quæ extra civitatis cuiusque fines fiebant, nullam habebant infamiam, quæ verba sunt Cæsaris. De Venedis Tacitus: *quicquid inter Peucinos Fenosque silvarum ac montium erigitur, latrociniiis pererrant.* Idem alibi Catos nobilem Germaniæ populum latrocinia agitasse dicit. Apud eundem Garamantes latrociniiis fecunda gens, sed gens tamen. Illyrici sine discrimine mari prædas agere soliti, de iis tamen triumphus fuit: Pompejo de piratis non fuit.

Lib. VI.
De merib.
Germ.

Ann. XII.
Hist. IV.
App. III.

Tan-

GROTII NOTÆ.

Ea enim sublata civitatem non esse amplius] Cicero libro x, epist. 1. *Nec leges sunt, nec judicia, nec omnino simulacrum aliquod ad vestigium civitatis.*

GRONOVII NOTÆ.

Ἀπὸ τῆς περιουσίας] Ab eo quod superat in mixtura, sunt appellaciones.

Ὀνομαζόμενα] Appellata a potiore. *Crude*] Immo latine: sed tu crude reprehendis. Vide ad Senecam de tranq. an. c. 10.

Quæ jus gentium] Cum observatur, quod apud omnes gentes re-

ceptum est, et si jus civile meruerit tyrannis.

Si quis nimium] Si supra modum esseratur vis paucorum aut populi.

3. *Triumphus fuit*] a. U. C. 525. Cn. Fulvii Centumali, qui præcedente anno classe illos vicerat.

Pompejo de piratis] Non mirum: nam hi erant veri piratæ, colluvies hominum exsulum & perditorum. Illyrii exercebant quidem & piraticam, sed pro captu suo iustum imperium & regem, tum reginam Tentam, filii tutricem habebant. Et tamen triumphavit tum & Pompejus: sed ei triumpho nobilitus

Tantum discrimen est inter populum, quantumvis sceleratum, & inter eos, qui, cum populus non sint, sceleris causa coeunt.

III. Potest tamen mutatio incidere, non in singulis tantum, sicut Jephthes, Arfaces, Viriatus ex praedonum ducibus iusti duces facti sunt, * sed etiam in coetibus, ut qui praedones tantum fuerant aliud vitæ genus amplexi civitas fiant. Augullinus de latrocinio locutus: *hoc malum si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, ut & loca teneat, sedes constituat, civitates occupet, populos subjuget, regni nomen assumit.*

IV. Summum autem imperium qui habeant diximus supra, unde intelligi & hoc potest, si qui pro parte habeant, pro ea parte iustum bellum gerere: multoque magis eos qui non subditi * sed inaequaliter sunt foederati, quomodo inter Romanos & eorum socios, quanquam foedere inferiores, Volscos, Latinos, Hispanos, Pœnos omnia iusti belli exercita ex historiis discimus.

V. Sed ut iustum hoc significatu bellum sit, non sufficit inter summas utrinque potestates geri: sed oportet, ut audivimus, ut & publice decretum sit, & quidem ita decretum publice * ut ejus rei significatio ab altera partium alteri facta sit, unde promulgata praelia dixit Ennius. Cicero officiorum primo: *ai belli quidem aequitas sanctissime feziali populi Romani jure per scripta est: ex quo intelligi datur, nullum bellum esse iustum, nisi quod aut rebus repetitis geratur aut denuntiatum ante sit & inditum.*

nomen dedit a Mithridate, de quo simul triumphavit. Titules triumphi est apud Plin. 7, 26. Et de iisdem antea triumphaverat P. Servilius Isauricus, testibus Cicerone, Valerio Max. Asco. Pediano, Claudiano, Sex. Rufo. V. Sigonii Fastos a. 676. Rectius dixisset de Euno P. Rupilius, M. Aquilius de Athenione fervorum ducibus, de Spartaco & gladiatoribus Crassum non triumphasse: et si res maxima molis fuerint, Crassus tamen ovans urbem introiit.

GROTII NOTÆ.

Sed etiam in coetibus, ut qui praedones tantum fuerant aliud vitæ genus amplexi civitas fiant] Exemplum in Mamertinis; Diodorus Siculus in fragmentis.

Sed inaequaliter sunt foederati] Ut dux Lotharingæ, apud Crantzium Saxoniciis XI, 13. Civitas Sundenfis principibus suis Pomeranis bel-

lum indixit; idem Crantzium Vandalicorum XIV, 35.

Ut ejus rei significatio ab altera partium alteri facta sit] Josephus antiquæ historiae libro XV. πομπὴν ἀξιόποτον ἐτάξαν, ἀρπάζειν. bellum inferre non ante denuntiatum, iniustum est. Vide hujus gentium moris exempla apud Crantzium Saxonico-rum XI. apud Oderbornium in vita Basilidis lib. III. Facta contraria Turæ Olizasthanis, & Neemonis Servii reprehendit Nicetas lib. III. & IV.

GRONOVII NOTÆ.

III. Arfaces] Justin. 41, 4. Viriatus] Justin. 44, 2. Flor. 2, 27.

IV. Pro parte habeant] Pro parte aliorum vasalli.

V. Publice decretum] Vel a populo comitis, vel ab ordinibus seu optimatum senatu, vel a principe & consilio ejus.

Apud

dictum. Minus plene vetus scriptor apud Isidorum: *justum bellum est quod ex edicto geritur, rebus repetitis aut propulsandorum hominum causa.* Sic Livius bellum palam & ex edicto gerere dixit, in justii belli descriptione. Et cum narrasset Acananæs agrum Atticum esse populos: *irritatio animorum ea prima fuit: postea justum bellum decretis civitatum ultro indicendo factum.*

VI. 1. Quæ loca & alia de belli promulgatione agentia ut intelligantur, accurate distinguenda sunt quæ jure naturæ debentur, quæ naturâ non debentur sed honesta sunt, quæ jure gentium requiruntur ad effectus jûris gentium proprios, & quæ præterea ex peculiaribus populorum quorundam institutis veniunt.

Naturali jure, ubi aut vis illata arcetur, aut ab eo ipso qui deliquit pœna deponitur, nulla requiritur denuntiatio. Et hoc est quod Sthenelaidas ephorus dicit * apud Thucydidem: *Lib. 1.* & δίκαις ἐδὲ λόγοις ἀφαιρέσει μὴ λόγῳ καὶ αὐτὸς βασιλευσέναι. non est quod verbis & judicii disceptemus ultra verba lasi. Et Latinus apud Halicarnassensem: *ἢ ἀρχόντων πόλεμος πᾶς ὁ αἰσθητῶν ἀμυνόμεται* * bellum inferentem is qui impetitur a se repellere solet. Et Ælianus ex Platone ait, quod ad propulsandam vim suscipitur bellum, non a caduceatore sed a natura indici. Hinc Dion Chrysostomus in ea quæ est ad Nicomedienfes, *πόλεμοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκήρυκτοι γίνονται* * pleraque bella sine demuntiatione suscipiuntur. Nec ob aliam causam Livius Menippo præfecto Antiochi objicit quod Romanos quosdam cecidisset nondum aut indicto bello, aut ita commisso ut strictos gladios aut sanguinem usquam factum audissent: eo ipso ostendens ex his duobus alterum potuisse ad facti defensionem sufficere. Neque magis per naturæ jus indictio necessaria est, si dominus rei suæ manum injicere velit.

2. At quoties pro re una res alia, aut pro debito res debitoris invaditur, multoque magis si res eorum qui debitori subditi sunt occupare quis velit, interpellatio requiritur, qua constet, alio modo fieri nequire ut nostrum aut nobis debitum consequamur. Jus enim illud non primarium est, sed secundarium & furto-

GROTII NOTÆ.

Apud Thucydidem Idem libro III. in Platenfium oratione: *ἢ πᾶσι ἰσμοὶ καὶ ἐν ὧντα, ἢ ἐπιπέσει πολεμίου ἐποὶ εἶναι ἀμυνόμεναι* * ex jure apud gentes omnes recepto fas est arripe eum a quo hostiliter impetitur. Flaminus apud Diodorum Siculum in excerptis Peiresianis, *ἐπιμαρτύρηται πᾶσι ἀειδητοῦσι πὲ καὶ θεῶν, ἐπὶ τῶν ἀφαιρέσει τῶν πόλεμον ἢ βασι-*

λία * omnes Deos hominesque testabatur, inceptum a rege bellum. Adde quæ habet Mariana XIX, 13. De bello non indicto vide Dexippum in excerptis de legationibus.

GRONOVII NOTÆ.

VI. 1. *Rei sue*] Quam alius abstulit, quam detinet.

2. *Secundarium* &] Cap. præced. 2.

surrogatum, ut alibi explicavimus. Sic etiam antequam summam potestatem habens impetatur ex debito aut delicto subditi, interpellationem oportet intercedere quæ illum in culpa constituat, ex qua aut damnum dare censeatur aut & ipse delinquere, juxta ea quæ a nobis supra tractata sunt.

3. Verum etiam ubi jus naturæ non præcipit talem interpellationem fieri, * honeste tamen & laudabiliter interponitur, puta ut ab offendendo ablineatur, aut delictum poenitentia & satisfactione expietur, secundum ea quæ * de tentandis rationibus belli vitandi diximus: quo & illud pertinet,

Extrema primo nemo tentavit loco.

Dent. xx,
10.

Et * præceptum quod Deus Hebræis dedit, ut civitatem oppugnandam prius ad pacem invitarent: quod cum specialiter illi populo datum sit male a nonnullis cum jure gentium confunditur. Neque enim erat illa qualicumque pax, sed sub lege subjectionis & tributis. Cyrus cum in regionem Armeniorum pervenisset, antequam noceret cuiquam, misit ad regem qui debitum ex fœdere tributum & militem exigerent: *νομιζων φιλικώτερον εἶναι ἔπος, ἢ μὴ ἀπερπὼντα πορεύεσθαι*, humanius id existimans quam si ultra duceret nihil prædicens, ut in ea historia Xenophon loquitur. Caterum jure gentium ad effectus illos peculiare omnibus casibus requiritur denuntiatio, non utriusque sed ab altera partium.

Histor. II.

VII. 1. Sed hæc denuntiatio aut conditionata est, aut pura. Conditionata, ubi cum rerum repetitione conjungitur. * Rerum autem repetitarum nomine jus fecciale comprehendebat non

GROTII NOTÆ.

Honeste tamen & laudabiliter interponitur] Vide Marianam xxvii, 13.

De tentandis rationibus belli vitandi diximus] Lib. II, c. xxiii. §. 7.

Præceptum quod Deus Hebræis dedit] Josephus antiquæ historiæ v, 2. ἐπιτίθει αὐτῆς ἡ γερουσία, πῶσάν τι μὴ εἶναι ὁμοίως ἔπος αὐτῆς τῆς δημοτικῆς ἐκρίθη πόλεμος, πρὶν ἢ λόγους διαλεχθῆναι αὐτῆς ἐπὶ ἐγκλημάτων, τὸ νόμιμον δὲ τῆς ἀνομιᾶς ἐφίητο. διὰ πρὸς τῆς αἰτίας, ἃς τοιαύτης αὐτῆς τὸ μέγα τοῦ ἔπος πῶσας, τῆς δόξαν ἀδικιῶν ἐργαζῆναι ἀναγκάζει. sed retinuit eos senatus, ostendens non oportere ita subito bellum inferri popularibus, priusquam querela verbis disceptata sit, cum lex in externos quidem permittat injuria affectis producere exercitum nisi legatione prius missa, tentatisque viis,

quibus ad saniozem mentem injuria auctores revocari possint.

Rerum repetitarum nomine] Vide Parutam de bello Cyprio lib. I. Bizarrum lib. xxi. de Turcis. Reinking. lib. II, classe III. c. IV.

GRONOVII NOTÆ.

Impetatur] Bello laceffatur ob id, quod subiectus ejus nobis vel subiectis nostris debet, aut quod in nos subiectosque nostros deliquit.

Illum in culpa] Ut siquidem ad hanc ille non amice responderit, constet omnibus illius esse culpam, non nostram.

3. Illa] Ad quam Cananæos invitare jubentur Israëlita.

VII. 1. Ubi cum rerum] Quæ bellum minatur, nisi res restituantur, aut satisfiat pro injuriis.

non tantum vindicationem ex jure domini, sed & persecu-
tionem ejus quod ex causa civili aut criminis deberetur, ut recte
explicat * Servius. Inde illud in formulis, reddi, satisfieri, dedi;
ubi dedi, ut alibi diximus, intelligendum est, ni punire fontem
malint ipsi qui conveniuntur. Hanc rerum repetitionem dictam
esse clarigationem testis est * Plinius. Conditionata est denun-
tatio apud Livium, eam se injuriam, nisi ab ipsis qui fecerint

Lib. VIII.

Lib. I. ann.

dematur, ipsos omni vi depulsuros esse; & apud Tacitum, ni sup-
plicium in malos præsument, usurum promiscua cade: & vetus ejus
exemplum in Supplicibus Euripidis, ubi Theseus caduceatori
hæc dat mandata ad Creontem Thebanum:

* Vicina Theseus qui tenet regni sola
Humare poscit mortuos: quod si datur,
Sic amica faciet gens Erechtidum tibi.
Hæc si probantur, tum refer retro pedem:
Sin nemo paret, verba sint hæc altera:
Jam mox ut arma pubis expectent meæ.

Papinius in ejusdem rei narratione:

Aut Danaïs edice rogos, aut prælia Thebis.

Polybius hoc vocat *ῥήτια καὶ ἐκείνην*, Romani veteres condicere.
Pura denuntiatio est quæ specialiter indictio non edictum, ubi
aut bellum jam alter intulit (& hoc est quod apud Isidorem
dicitur bellum propulsandorum hominum causa) * aut ea deli-
quit ipse quæ penam merentur..

2. Interdum autem conditionatam pura subsequitur, quan-
quam id necesse non est sed ex superabundanti. Hinc illa
formula: testor populum illum injustum esse, neque jus reddere.
Et altera: * quarum rerum, litium, causarum condixit pater
patratus populi Romani Quirinum patri patrato populi prisco-
rum Latinorum, hominibusque priscais Latinis, quas res nec solve-
runt,

GROTII NOTÆ.

Servius] Ad x. Æneidos.

Plinius] Libro xxii, 12. Et legati
cum ad hostes clarigatum mitterentur,
id est, res raptas clare repetitum, unus
utique Verbenarius vocabatur. Et de
Verbena agens libro xxv, 9. Hæc est
quam legatos ferre ad hostes indicavi-
mus. Vide Servium ad ix. & x. Æneid.

Vicina Theseus qui tenet regni sola]
Similis denuntiatio est in Batrachom-
yomachia, & in Amphitruone
Plauti initio. Vide & Cromerum
xxi.

Aut ea deliquit ipse quæ penam
merentur] Exemplum vide apud
Bembum libro vii.

Quarum rerum, litium, causarum]

Confer græca Dionysii Halicarnaf-
sensis excerpto legationum 11.

GRONOVII NOTÆ.

Vindicationem] Adfercionem &
restitutionem rei ablatæ.

Persecutionem] Exactionem poenæ
vel multæ vel ejus quod interest.

Ut alibi diximus] 2, 1. 2. & 2, 21. 4.

Clarigationem Plinius] Lib. 22, 2.
clarigatum, i. res raptas clare repe-
titum. Servius ad 10. Æneid. 14.
Clarigationem exercere, hoc est,
per feciales bella indicere.

Polybius] Lib. 4, cap. 53. Idem
in excerpt. legat. 123. ἵππετο ῥήτια
τὸς Ἀχαιοὺς οἱ ἄλλοι δὲ τῶν Ἀχαι-
ῶν.

tunt, nec dederunt, nec fecerunt, quas res dari, fieri, solvi oportuit, piro pioque duello quærendas censeo, consentio, confiscoque. Et tertium carmen: quod populi Prisci Latini adversus populum Romanum Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populus Romanus Quiritium bellum cum Priscis Latinis iussit esse, senatusque Romanus Quiritium censuit, consentit, confecit: ut bellum cum Priscis Latinis fieret, ob eam rem ego populusque Romanus populo Priscorum Latinorum bellum indico, facioque. Hoc autem casu ita ut dixi non esse præcise necessariam denuntiationem ex eo quoque apparet, quod ad proximum præsidium rite fieret, ut faciales in Philippi Mæcedonis & postea in Antiochi causa consulti responderunt, cum prima denuntiatione ipsi facienda esset qui bello petebatur. Imo & belli in Pyrrhum indictio facta est uni militum Pyrrhi, idque in circo Flaminio, ubi is miles locum emere dicis causa jubebatur, ut Servius narrat ad nonum Æneidos.

3. Supervacua observationis & hoc argumentum est, quod bellum saepe utrinque indictum est, ut Peloponnesiacum a Corcyrensisibus & Corinthiis, cum ab altera parte indictum esse sufficiat.

VIII. A more autem & institutis quorundam populorum non a jure gentium sunt, * caduceus apud Græcos, sagmina & hasta sanguinea apud Æquicos, & horum exemplo apud Romanos, renunciatio amicitiae & societatis si qua intercessisset, post res repetitas triginta dies solennes, * hasta

GROTII NOTÆ.

Caduceus apud Græcos] Unde caducei origo disces ex Plinio XXIX, 3. & Servio ad IV. & VIII. Æneidos.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Hoc autem casu*] Quum bellum jam alter intulit, aut ea in nos deliquit, quæ jus dant poenas exigendi.

Præsidium] Locum munitum aut armis possessum ab eo, quicum res nobis futura est.

Emerere dicis causa] Per æs & libram, ut in emancipationibus & venditionibus imaginariis. Suetonius Octav. 64. *Dicis causa*, ut Nepos Attic. 25, 8. Ant. Augustin. Emen. 2, 1. Cujacius 5, obs. 33.

Servius ad nonum Æneidos] V. 52.

VIII. *Caduceus*] Baculus sive sceptrum quod ferebat facialis sive legatus bellum indicens (unde & caduceator vocatur) argumento se

venire ab illo, qui sceptruchus est sive summum habet imperium. Eo & Mercurium Deorum nuntium ornabant. Instar hujus in Fulvianis nummis familiae Antoniae tab. 7, in Antverp. Caesarum tab. 2. n. 18.

Sagmina] Liv. 7, 24. ubi & verbenas & graminis herbarum puram appellat. Idem 30, 43. Plin. 22, 2. & 25, 9.

Sanguinea] Non quæ infecta esset cruore, sed ex arbore sanguinea, quæ suo ingenio erat ejus coloris, unde nomen accepit. Liv. 1, 32. Plin. 16, 18. & 37. Idem 23, 10. l. 9. D. ad l. Pompejam de parric. Macrobius 2, satur. 16.

XXX Dies] Liv. 1, 23. Macrobius 1, satur. 16. *si forsitan micera permoverentur ad satisfaciendum sine bello: ut in jure privato aris confessi arisque debiti iudicatis post sententiam XXX dies dabantur iusti ex LL. XII. tabb. Cellius 29, 1.*

Hasta

* *hastæ missio iterum, & alia id genus, quæ cum his quæ proprie juris gentium sunt confundi non oportet. Nam & horum magnam partem suo tempore usurpari desisse docet nos Arnobius: imo jam Varronis ævo quædam omittebantur. Punicum bellum tertium simul indictum, simul illatum est. Et Mæcenas apud Dionem quædam horum vult propria esse status popularis.*

Arnob. l. 11. cont. gent. Varro l. 11. de lingua latina.

IX. Indictum autem bellum ei qui imperium in populo summum habet, simul indictum censetur omnibus ejus non subditis tantum sed & qui se socios adjuncturi sunt, ut qui accessio sint ipsius, & hoc est quod ajunt recentiores juriconsulti diffidato principe diffidatos ejus adherentes. Nam indicare bellum vocant diffidare, quod intelligendum est de eo ipso bello quod adversus eum cui indictum est geritur; quomodo bellum Antiocho indictum cum esset, Ætolis separatim indici non placuit, quod ipsi palam se Antiocho adjunxissent: *Ætolos ultro sibi bellum indixisse* respondebant *feciales.*

Bald. ad l. 2. C. de serv. n. 70.

Livius lib. XXXVI.

X. At eo bello absoluto, si ob auxilia suppeditata populus aut rex alter bello impetendi sint, ut effectus juris gentium consequantur, opus erit nova indictione. Jam enim non ut accessio spectatur, sed ut principale aliquid. Ac propterea recte dictum est, non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallogræcos aut Cæsaris in Ariovistum: non enim jam ut accessio alieni belli, sed principaliter impetebantur, quam ad rem sicut ex jure gentium indictio; ita ex jure Romano novus populi Romani jussus desiderabatur. Nam quod in rogatione contra Antiochum dictum erat: *vellent, juberemque cum Antiocho rege quique sectam ejus secuti essent bellum iriri:* quod & observatum in decreto adversus regem Persea, videtur intelligi debere quamdiu cum Antiocho aut Perseo bellum esset, & de his qui reipsa ei bello se immiscerent.

Livius lib. XXXVI.

Lib. XLII.

XI. Causa autem cur gentes ad bellum illud quod jure gentium justum diximus denuntiationem requirerent, non ea fuit quam adferunt nonnulli, ne quid clama aut dolo agerent, id enim

Alb. Gent. lib. 1, c. 2.

GROTII NOTÆ.

Hastæ missio] Vide Servium ad IX. Æneidos, Ammianum XIX. & quæ ad eum notata a doctissimo Lindentrogio.

Non fuisse justum jure gentium bellum aut Manlii in Gallogræcos] Aut Ulyssis sociorum in Ciconas Priamo quondam auxiliatos, de quibus Homerus *odyssææ* I. & ibi Diodymus.

GRONOVII NOTÆ.

Hastæ missio] Justin. II, 5. *Cum delatus in continentem esset, primus Alexander jaculum velut in hostitem terram jecit.* cap. seq. n. 1.

IX. *Ætolos ultro sibi bellum*] Cum Romanis.

X. *Impetendi sint*] Qui scilicet in nova pacificatione comprehensi non sunt.

Novus P. R. jussus] Lex sive rogatio comitiis centuriatis perlata, & inde denuntiatio per feciales.

ad fortitudinis præstantiam magis quam ad jus pertinet; * sicut nationes quædam etiam prælii diem & locum condixisse leguntur: sed ut certo constaret non privato ausu sed voluntate utriusque populi aut populi capitum geri bellum: nam inde nati sunt effectus peculiare, qui neque in bello adversus prædones, neque in eo quod rex gerit in subditos locum habent. Ideo Seneca distincte dixit: *indicta bella finitimis, aut gesta cum civibus.*

Lib. III,
de ira c. 2.

Ayala l. 1,
c. 5.

Alb. Gen. d.
l. 11, c. 2.

XII. Nam quod notant quidam & exemplis docent, etiam in bellis talibus capta fieri capientium, verum est, sed ex una dumtaxat parte, idque ex jure naturali, non ex jure voluntario gentium, ut quod gentibus tantum prospicit, non his qui sine gente sunt, aut pars gentis. Errant & in eo, quod putant bellum sui tuendi aut rerum tuendarum ergo susceptum indictione non egere: nam eget omnino: non quidem simpliciter, sed ad eos quos dicere cœpimus, & mox explicabimus effectus.

XIII. Ne illud quidem verum, non statim atque indictum est inferri bellum posse; quod Cyrus in Armenios, Romani in Carthaginenses ut modo diximus fecerunt: nam indictio nullum post se tempus jure gentium requirit. Potest tamen fieri ut ex naturali jure tempus aliquod requiratur ex negotii qualitate, puta cum res repetita sunt, aut poena in nocentem postulata, & id negatum non est. Tunc enim id dandum est tempus quo quod petum est commode fieri possit.

XIV. Quod si jus etiam legationum violatum sit, non ideo tamen denuntiatione opus non erit ad eos quos dico effectus, sed sufficiet eam fieri quomodo fieri tuto potest, per literas scilicet: quomodo & citationes & denuntiationes alias fieri mos habet in locis minus tutis.

GROTII NOTÆ.

Sicut nationes quædam etiam prælii diem & locum condixisse leguntur] Ut Porſenæ Romani, memorante in Publicola Plutarcho, Turcæ biduo ante prælium ignes plurimos accendunt. Chalcocondylas VII.

GRONOVII NOTÆ.

XI. *Prælii diem & locum*] Ut Marius cum Cimbris. Flor. 8, 3.

Privato ausu] Fawcorum vel ducis ipsius cum sua factione.

XII. *Bellis talibus*] Adversus prædones, fugitivos, gladiatores, aut civilibus.

Ex una parte] Cum prædonibus ex parte civitatis aut iusti populi: in civilibus ex victricis parte. Suet. Vesp. 10, 5.

XIII. *Indictum est*] Quasi necesse sit, triginta dies iustos interponi, quemadmodum apud Romanos.

Nullum post se tempus] Quod bellum esse oporteat.

CAPUT IV.

De jure interficiendi hostes in bello solenni,
& alia vi in corpus.

I. Belli solennis effectus generaliter exponuntur. II. Vox licere distinguitur in id quod impune fit nec tamen sine vitio, & in id quod vitio caret, etiamsi id non facere virtutis sit alicujus: additis exemplis. III. Effectus belli solennis in sua generalitate consideratos referri ad licere impunitatis. IV. Cur tales effectus introducti sint. V. Testimonia de his effectibus. VI. Ex hoc jure interfici & offendi omnes, qui intra fines hostium sunt. VII. Quid si eo ante bellum venerint? VIII. Subditos hostium ubique offendi, nisi lex alieni territorii obstat. IX. Jus hoc offendendi etiam	ad infantes & feminas porrigi: X. Etiam ad captos, & quovis tempore: XI. Etiam ad eos qui se dedere volunt, nec recipiuntur: XII. Etiam ad deditos sine conditione. XIII. Perperam id jus ad causas alias referri, ut ad talionem, pertinaciam defensionis. XIV. Porrigi & ad obsides. XV. Jure gentium vetitum veneno quenquam interimere: XVI. Aut tela, aut aquas aliquas veneno inficere: XVII. Non & aquas aliter corrumpere. XVIII. Percussoribus nisi an contra jus gentium sit, distinguitur. XIX. Stupra an sint contra jus gentium.

I. AD illud Virgilii:

Tum certare odiis, tum res rapuisse licebit.

Servius Honoratus, cum juris fecialis originem ab Anco Martio & ulterius ab Æquicolis petiisset, sic ait: si quando homines aut animalia ab aliqua gente rapta essent populo Romano, cum fecialibus, id est, sacerdotibus, qui faciendis præsent sacerdotibus, proficiscebatur etiam pater patratus, & ante fines stans clara voce dicebat belli causam, & nolentibus res captas restituere, vel auctores injurie tradere, jaciebat hastam, quæ res erat pugne principium, & jam licebat more belli res rapere. Ante autem dixerat: veteres ledere res rapere dicebant, etiamsi rapine nullum crimen

GRONOVII NOTÆ.

I. *Jaciebat hastam*] Cap. præced. u. 8.

Ledere] Quocumque damno, vexatione, vastatione, injuria, incendio offendere.

VV 5

Effe-

crimen existeret: similiter satisfacere res reddere dicebant. Quibus docemur belli inter duos populos eorumve capita indicti * effectus quosdam esse proprios, qui bellum ex sua natura non sequuntur: quod cum iis optime convenit quæ ex jurisconsultis Romanis modo attulimus.

1 Cor. VI, 12.

II. 1. Sed quod dixit Virgilius licet videamus quo pertineat. Interdum enim licere dicitur id quod rectum ex omni parte piusque est, etiamsi forte aliud quid fieri possit laudabilius, quale est illud Pauli apostoli: πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' ἔπι πάντα συγκρατοῦμαι; omnia (illius scilicet generis cujus sunt de quibus agere cœperat & acturus erat) licet mihi, sed non omnia expedit. Sic * licet matrimonium contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito cœlebs castitas, ut ad Pollentium ex eodem apostolo disserit Augustinus. Repetere quoque nuptias licet, sed laudabilior est uno contentum esse matrimonio; ut recte hanc quæstionem explicat * Clemens Alexandrinus. Chri-

Lib. I, c. 18.

stianus

GROTHII NOTÆ.

Effectus quosdam esse proprios] Crantzius Saxonicoꝝ x1, 5.

Licet matrimonium contrahere, sed laudabilior est ex pio proposito cœlebs castitas] Tertullianus adversus Marcionem 1. vacat abstinentia testimonium, si licentia eripitur. Vide de hac re, & de fuga in persecutione eundem lib. 1. ad uxorem. Hieronymus ad Helydium: virgo majoris est meriti dum id contemnit, quod si fecerit, non delinquit. Adversus Jovinianum: ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuerat imperatum. Ad Pammachium: semper grandia in audentium ponuntur arbitrio. Non tibi imponitur necessitas ut voluntas premium consequatur. Chrysostomus ad 1 Cor. VII. βαρτέρια δίδουσι τὴν ἐγκρασίαν. meliorem ostendit continentiam. Ad Rom. VII, 6. καὶ μὴ παρρησια καὶ γένηται ἡπάγησι, σημαίνει ὅτι ἡ ἐπιποτιμία τῶ ἀνομιολογῶν τὰ ζητήματα, ὡσαύτῃ τὰ παρρησια καὶ ἀκρυσία, ἀλλὰ πῶτος αὐτῶ ἀνομιῶν εἶναι, nisi præceptis obediamus gehennam minatus est, ostenditque hæc que postulat non esse ex iis que certantes suoꝝ studio præstant, qualia sunt virginitas & possessionum abdicatio, sed omnino ea debent impleri. Secunda oratione de jejunio: ἀρῆμαι ἔστω τῶ

συνδῶν, ἀρῆμαι ἀνομιῶν τῶ ἀνομιῶν τῶν παρρησια. ἵνα καὶ οἱ κακορθεῖντες τῶν ἀκρίων μακαροφωκίαν ἐπισημασῶνται, καὶ οἱ μὴ κακορθεῖντες τῶ ευνομίῃ ἀπολαύσων τῶ διασῶν. reliquit extra stadia, reliquit supra certandi legem continentiam virginalem, ut & qui id præstant animi sui ostendant magnitudinem, & qui non præstant indulgentia Domini fruuntur. Quod mox aptat & ad ἀκρυσίαῶν possessionum abdicatorem. Adijce quæ habet Gratianus ex Augustino & aliis in causa XIV. quæstione 1.

Clemens Alexandrinus] Stromateōn IV. ubi inter alia de secundas nuptias faciente ait: ἕτερον δὲ ἀναρτῶν τῶ καὶ διασῶν. ἡ γὰρ κακορθεῖν αὐτῶ τῶ νόμου, ἡ πληρῶν τῶ τῶ διασῶν πολιτείας τῶ καὶ ἐπιποτιῶν τῶ κακορθεῖν. nec peccat is quidem in fœdus: neque enim ulla lex est que prohibeat, sed non implet excellentissimam evangelica vita perfectionem.

GRONOVII NOTÆ.

Satisfacere] Quocumque modo placare & gratiam resarcire, licet ipsæ res proprie non redderentur.

II. 1. Cœlebs castitas] Si quis habeat continentia donum.

ut alibi diximus. At regem, sive Imperatorem informans Claudianus recte ait.

*Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat.*

Decl. l. lxxi. Et Musonius castigat reges: μή τὸ κερήναι μοι λέγειν μεμελη-
κότας, ἀλλὰ τὸ ἕξει μοι, qui in more habent dicere hoc mihi licet,
& v. non hoc me decet.

3. Eoque sensu saepe opponi videmus quod licet & quod oportet, * ut a Seneca patre in controversiis non semel.

Am. l. lxxx. Ammianus Marcellinus: sunt aliqua que fieri non oportet, etiamsi licet.

Plin. l. v. Plinius in epistolis: oportet que sunt inhonestæ, non quasi illicita, sed quasi pudenda vitare. Cicero ipse oratione pro Balbo: est enim aliquid quod non oporteat etiamsi licet. Idem pro Milone

Decl. ccli. fas esse ad naturam, licere ad leges refert. Et in declamatione patris Quintiliani est, aliud esse jura spectare, aliud justitiam.

III. Hoc ergo modo lædere hosti hostem licet & in persona & in rebus, id est, non ei tantum qui ex justa causa bellum gerit, quique lædit intra eum modum quem naturaliter concessum initio hujus libri diximus, sed ex utraque parte & indistincte: ita ut eam ob causam nec puniri possit in alio forte territorio deprehensus, tanquam homicida aut fur, nec bellum ipsi ab alio talis facti nomine inferri. Hoc sensu apud Sallustium legimus: cui omnia in victoria lege belli licuerunt.

IV. Causa cur id gentibus placuerit hæc fuit: quod inter duos populos de jure belli pronuntiare velle periculosum fuerat aliis populis, qui ea ratione bello alieno implicarentur: sicut Massilienses in causa Cæsaris & Pompeji dicebant, neque sui judicii neque suarum esse virium discernere utra pars justiorem haberet causam: deinde, quod etiam in bello justo vix satis cognosci potest ex iudiciis externis, quis justus sit se tuendi sua recuperandi aut pœnas exigendi modus, ita ut omnino præstitit hæc religioni bellantium exigenda relinquere, quam ad aliena arbitria vocare. Achæi in oratione ad senatum apud Livium: quonam modo ea que jure belli acta sunt in disceptationem veniunt? præter hunc effectum licentiæ, id est, impunitatis, est & alius, domini scilicet, de quo posterius agemus.

*Libro
xxxix.*

V. r. Illa

GROTII NOTÆ.

Ut a Seneca patre] Inter alia controversiarum libro iv, 24.

GRONOVII NOTÆ.

3. *Pro Milone*] Cap. 16. quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.

Aliud iura, aliud iustitiam] Tanquam plus sit in iustitia, quam in jure.

IV. *Pronuntiare*] Judicem se facere, utrius sit justior causa.

Religioni bellantium] Conscientia.

Impunitatis] Ut plecti nemo possit ob ea, quæ in bello, ut fit, adversus hostem patriverit.

Domini] Ut bello partorum, quæcumque fuerit ejus belli causa, justus domini simus.

Ex

V. 1. Illa autem, quam nunc tractare cœpimus, lædendi licentia primum ad personas porrigitur: de qua multa existant apud probos auctores testimonia. Græcum est proverbium * ex tragœdia Euripidis:

Καθ' ἑαυτὸν ἅπας τοὶ πολεμῖες ὅς ἂν κτείνῃ.

Purus profecto est quisquis hostem occiderit.

Itaque more Græcorum antiquo cum his qui extra bellum occidissent hominem, lavare, potum sumere, multoque magis sacra facere fas non erat; cum his qui in bello, fas erat. Et passim occidere jus belli vocatur. Marcellus apud Livium: *Lib. XXVI. quicquid in hostibus feci, jus belli defendit.* Apud eundem Alcon *Lib. XXI. ad Saguntinos: sed hæc patienda censeo potius, quam trucidari corpora vestra: rapi, trahique ante ora vestra conjuges ac liberos belli jure suavis.* Idem alibi cum narrasset Astapentes occisos, addit, *Libro factum jure belli.* Cicero pro Dejotaro: *XXVI II a tibi vero inimicus cur esset a quo cum vel interfici belli lege potuisset, regem se & filios suos constitutos esse meminisset?* Et pro M. Marcello: *nam cum ipsius victoriæ conditione jure omnes occidissetus, clementiæ tuæ judicio conservati sumus.* Cæsar Haduis significat *Com. libro quos jure belli interficere potuisset.* Josephus in bello judaico: *vii. καλὸν ἐν πολέμῳ θνήσκειν, ἀλλὰ πολέμῳ νόμῳ, τίτ' ἔστιν ὑπὸ τῷ κρατύντων: pulchrum in bello occumbere, sed belli jure, id est, vitam adimente victore.* Papinius:

Nec querimur casos: * hæc bellica jura, vicesque
Armorum.

2. Jure autem belli cum dicunt hi scriptores, non tale intelligi quod actum culpa omni liberet, sed qualem dixi impunitatem, ex aliis locis apparet. Tacitus dixit *in pace causas & Ann. I. merita spectari, ubi bellum ingruat innocentes ac nocios juxta cadere.* Idem alibi: *nec illis aut honorare eam cædem jus hominum: aut Hist. III. ulcisci ratio belli permittebat.* Neque aliter sumendum jus belli, quod abstinuisse Achivos Ænea & Antenore memorat Livius,

GROTII NOTÆ.

Ex tragœdia Euripidis] Jone.

Hæc bellica jura] Servius in excerptis Fuldensibus ad II. Æncidos: *jure bellico Politen Pyrrhus occiderat: sed cur ante oculos patris? Spartianus Severo: præter eos quos jus prælii absursum.*

GRONOVII NOTÆ.

V. 1. Purus profecto] Non pollutus homicidio.
Jus belli vocatur] Hædrubalis uxor ad Scipionem apud Appianum, &c.

ἢ ἡ νίμπερ ἐκ θεῶν, ὃ Ῥωμαῖοι ὄντι
τῷ πολέμῳ ἐς ἐχθρούς.

Omnes occidissetus] Perissemus, occidi jure potuissetus.

2. Actum culpa omni] Quo quod actum est, probum & pium sit, nec reum peccati apud Deum faciat.

Qualem dixi impunitatem] Ut ob id, quod in bello moribus gessit, etsi durum sit, condemnari aut in jus vocari nequeat.

Tacitus hist. III.] 51.

Eam cadem] Fratris in diversa parte militantis.

vius, eo quod pacis auctores semper fuissent. Seneca in tragœdia Troadibus:

Quocumque libuit facere: victori licet.

Epist. xcvi. Et in epistolis: * *quæ commissa capite luerent, tum quia paludati fecerunt laudamus: & Cyprianus, homicidium cum admittunt singuli, crimen est. Virtus vocatur cum publice geritur. Impunitatem sceleribus acquirit non innocentie ratio, sed scvitie magnitudo.* Deinde: *consensere jurâ peccatis, & cepit esse licitum quod publicum est.* Sic *IV. Inst. c. 9.* Lactantius Romanos ait legitime injurias intulisse. Nec alio *Pharsal. 1.* sensu Lucanus: *jusque datum sceleri.*

Libro xxxvii. & alibi passim.

Ad l. 5. D. de justitia.

VI. Late autem patet hoc jus licentiæ, nam primum non eos tantum comprehendit qui actu ipso arma gerunt, aut qui bellum moventis subditi sunt, sed omnes etiam qui intra fines sunt hostiles: quod apertum fit ex ipsa formula apud Livium: *hostis sit ille, qui intra præsidia ejus sunt; nimirum quia ab illis quoque damnum metui potest, quod in bello continuo & universali sufficit ut locum habeat jus de quo agimus: aliter quam in pignorationibus, quæ, ut diximus, ad exemplum onerum impositorum, ad luenda civitatis debita, introductæ sunt: quare mirum non est, si, quod Baldus notat, multo plus licentiæ sit in bello quam in pignorandi jure. Et hoc quidem quod dixi in peregrinis, qui commisso cognitoque bello intra fines hosticos veniunt, dubitationem non habet.*

VII. At qui ante bellum eo iverant, videntur jure gentium pro hostibus haberi, * post modicum tempus intra quod discedere

GROTII NOTÆ.

Quæ commissa capite luerent, tum quia paludati fecerunt, laudamus] Confer quæ supra libro II, cap. I. §. 1.

Post modicum tempus] Bemus VII. historia. Ea defensione utitur Cicero pro Ligario. Exemplum habes apud Livium libro xxv. de civibus Campanis. Alia apud Thucydidem libro I. & v.

GRONOVII NOTÆ.

Paludati fecerunt] Imperatores belli: nam apud Romanos ejus, cui summa belli commissa esset, vestitus militaris erat paludamentum, sive palliolum coccineum: quod religiose atque inter vota in Capitolio fumebant: & inde statim ad portam profecti exiisse paludati dicebantur. Liv. 2, 61.

Non innocentie] Non quod mihi male feceris, sed quod feceris in multos & cum multis.

Jurâ peccatis] Quibus adversari & pœnas irrogare debebant.

Jusque datum] Belli nomine permissum occidere cives, amicos, propinquos.

VI. *Ab illis quoque damnum]* Utpote quibus interpretemur etiam facultatem datam nos lædendi, qui metus in bello toti genti & omnibus ejus hominibus indicto sufficit ad producendum illud jus.

Pignorationibus] Repressaliis. 3, 2, 7. his enim in complures, quamvis vicissent & deprehendantur inter eos, quorum justa clarigatio vel prehensio est, uti non licet; & in quos licet, tantum ad summam debiti libet.

Commisso cognitoque bello] Videntur enim se immiscuisse & causam illam probasse.

Sed

dere potuerant. Nam sic Epidamnum obsessuri Coreyræi peregrinis primum discedendi faciebant copiam, denuntiantes alioqui pro hostibus futuros. Thuc. l. 1.

VIII. 1. Qui autem vere subditi sunt hostium, ex causa scilicet permanente, eos offendere ubique locorum jure hoc gentium licet, si ipsorum personam respicimus. Nam cum alicui bellum indicitur, simul indicitur ejus populi hominibus, ut supra ostendimus in formula indictionis: sic & in decreto, vel Livius lib. XXXI.
lent, jubent Philippo regi Macedonibusque qui sub regno ejus essent bellum indici. Hostis autem qui est, ubique secundum jus gentium impeti potest. Euripides:

Nόμος γδ ἐχθρῶν δρῶν ὅπως λάεως ἤματις.

Ubicumque presum jura lædi hostem sinunt.

Marcianus jurisconsultus: *transfugas licet, ubicumque inventi fuerint, quasi hostes interficere.* L. 3. in fine D. ad l. Corn. de sicariis.

2. Interfici ergo possunt impune in solo proprio, in solo hostili, in solo nullius, in mari. In territorio autem pacato, quod eos interficere aut violare non licet, id jus non ex ipsorum venit persona, * sed ex jure ejus qui ibi imperium habet. Nam civiles societates constituere potuerunt in eos qui in aliquo sunt territorio nihil per vim agi nisi iudicio tentato: sicut ex Euripide citavimus,

Si crimen istis aliquod hospitibus struis,

Jus impetrabis: vi quidem hinc non abstrahes.

Ubi autem judicia vigent, ibi personarum spectantur merita, & cessat jus istud promiscuum nocendi quod inter hostes introductum dicimus. Narrat * Livius septem triremes Pœnorum fuisse in portu ejus ditionis cui Syphax imperabat, cui pax eo tempore erat cum Carthaginensibus Romanisque; advenisse eorum cum duabus triribus Scipionem, opprimique a Pœnis potuisse priusquam portum intrarent; sed vento acriore illatas in portum Libro XXVII.

GROTII NOTÆ.

Sed ex jure eius qui ibi imperium habet] Confer dicenda infra cap. VI, §. 26. & Albericum Gentilem Hispaniarum advocatum lib. 1, c. 6. Wechnerum in consilio Franconico 92.

Livius] Vide simile factum Venerorum Græcos impediendum ne in portu juris Veneti Turcis nocent, apud Chaleocondylam lib. IX. de Venetis & Turcis apud Tunetem, Bembum lib. 4. de Pisanis & Genuatibus in Sicilia, Bizarum bello Pisano. de Rostochio & Gripswaldia Paulinum Gotthum.

GRONOVII NOTÆ.

VIII. 1. *Ex causa permanente*] Qui domicilium habent in hostico & jus civitatis.

2. *In territorio pacato*] Ejus qui cum neutra parte bellum habet.

Personarum spectantur merita] Singulorum vel privatorum & probitas & pravitas, non gentium vel populorum.

Jus istud promiscuum] Sine discrimine, noxii sunt etiam ex sua persona, an innoxii.

Ejus ditionis cui] Eorum finium, quibus vel portu qui esset in ditione Syphacis Mafasulorum regis.

Et

portum antequam Pœni anchoras molirentur: tum vero Pœnos nihil ausos in regio portu.

IX. 1. Cæterum ut ad rem redeam, quam late licentia ista se protendat vel hinc intelligitur, quod infantum quòque & feminarum cades impune habetur, & isto belli jure comprehenditur. Non huc adferam quod Hesbonitarum feminas & pueros Hebræi occiderunt, & quod idem fieri imperatur in Cananæos: * & quorum connexa cum Cananæis erat causa: Dei ista sunt opera, cujus in homines jus majus est quam hominum in bestias, ut alibi differuimus. Illud propius accedit ad testandum morem communem gentium, quod in Psalmo beatus dicitur fore qui Babyloniorum infantes petrae allidet, cui par est * Homericum illud:

Deuteron.
II, 34.
Deuteron.
XX, 16.

Psal. CXXVI.

— καὶ ἠντία τέκνα
Βαβυλωνίων ἐπέτι ἄστυ ἐν αἰνῇ διχοτήνῃ.

Illisique corpora terra

Infantum, sexus dum concutit omnia Mavors.

Lib. I.

2. Thraces olim capta Mycaleſſo feminas quoque & infantes occiderunt, narrante Thucydeide. Idem de Macedonibus cum Thebas cepissent narrat Arrianus. * Romani capta Ilurgi urbe Hispania, ἐκτείναν ὀμφαλῶς καὶ παῖδια καὶ γυναῖκας, sine

Lib. ann. I.

discrimine interemerunt etiam mulieres & pueros, quæ verba sunt Appiani. Germanicus Cæsar Tacito narratur vicos Marforum (Germaniæ is populus) ferro flammisque pervastasse, additurque: non sexus, non ætas miserationem attulit. Titus Judæorum etiam pueros & feminas in spectaculo feris laniandos proposuit. Et tamen hi duo ingenio minime sævo fuisse creduntur:

GROTII NOTÆ.

Et quorum connexa cum Cananæis erat causa] Ut Amalecitarum, de quibus Josephus libro VI, 8. in Saulis rebus: ἐπὶ στρατῷ γυναικῶν καὶ νηπίων ἐχάρησεν, ἐδὲν ὧμῶν ἐστὶ ἀνθρώπων σκληρότερον βλασφημῶσεν φόνους ἠγγύθεν, ἀεὶ τὰ μὲν πολέμους ταῦτα δρῶν. ad eadem feminarum etiam & pueroꝝ processit, nihil existimans se crudele aut natura humane adversum in eo facere, primum quod hostes erant in quos id fiebat, &c.

Homericum illud] Ex eodem Homero Severus in Britannos his verbis usus:

μηδ' ὅτι τινὰ γαστέρι μητήρ
Κύρον εἰσὶν φέροι· μηδ' ὅς τις οἶον
παλῶν ἔλαττο.

nec qui latet abditus intra

Viscera matris adhuc fugiet crudelitas
fata.

Romani capta Ilurgi] Scipio capta Numantia: Juliani milites in mulieres Daciris relictas. Zosimus III. Idem Julianus capta Majozamaltha. Sine sexus discrimine vel ætatis, quicquid impetus reperit potestas iratorum absorbit: ait Ammianus libro XIV.

GRONOVII NOTÆ.

IX. 1. Dei ista sunt opera] Hoc non fecerunt Hebræi ex jure gentium, sed ex Dei singulari mandato qui devotos illos populos volebat extinguere: itaque non possumus inde in alios populos exemplum petere.

Babyloniorum] Nam hi non erant in numero devotorum populorum.

Ne

tur: adeo sævitia illa in morem verterat. Quo minus mirum si & senes interficiuntur, ut a Pyrrho Priamus.

En. II.

X. I. * Ne captivi quidem ab hac licentia exempti. Pyrrhus apud Senecam ex recepto tunc more:

Troad.

Lex nulla capto parciit aut pœnam impedit.

In Ciri Virgiliana belli lex hæc dicitur, etiam in scæminas captivas. Ita enim ibi Scylla:

At belli saltem captivam lege necasses.

Sed & illo Senecæ loco de scæmina, Polyxena nimirum, occidenda agebatur. Hinc illud Horatii:

Vendere cum possis captivum, occidere noli.

Ponit enim licere: & Donatus, servos dictos qui servati essent, quum eos occidi oporteret jure belli: ubi illud oporteret, improprie, pro liceret positum videtur. Sic a Corcyræis interfecti captivi ex Epidâmno, narrante Thucydide. Sic quinque millia captivorum ab Annibale occisa. Apud Hirtium bello Africano Scipionem sic alloquitur centurio Cæsarianus: tibi gratias ago, quod mihi vitam incolumitatemque belli jure capto pollice-
Adelph. act. 2. sc. 1.
Lib. I.
Ap. Annib. Dion. XLVII.

2. Nec tempore ullo excluditur potestas occidendi tales servos, id est bello captos, quantum ad jus gentium pertinet: etsi legibus civitatum hic magis, illic, minus adstringitur.

XI. Quin & supplicium occisorum passim occurrunt exempla, ut ab Achille apud Homerum, apud Virgilium Magonis & Turni: quæ ita narrari videmus ut defendantur simul illo quod dixi belli jure, nam & Augustinus laudans Gothos qui supplicibus & in templa perfugientibus pepercant: Quod belli jure fieri licuisse, ait, illicitum sibi esse judicavit. Nec qui se dedunt semper recipiuntur, ut in pugna ad Granicum Græci qui Persæ militabant: apud Tacitum Uspenses veniam liberis corporibus orantes: quod aspernati, inquit, sunt victores, ut belli potius jure caderent. Nota & hic belli jus.
De civit. Dei 1, 2.
Ann. XII.

XII. Sed

GROTII NOTE.

Ne captivi quidem ab hac licentia exempti] Eliazus apud Josephum: *tu s' ad v'au an d'ed'as p'od'us, d'ox'at'ur' i'at'ra' d'ig'ior*: belli jure captos interfici iustum dicebat. Itaque Virgilius captivum inducit rogantem:

Per patrios manes, per spes surgentis Iuli,

Te precor hanc animam servas natoque patrique.

100. millia Slavorum captorum ab Ortone interfecta narrat Withindus lib. II.

GRONOVII NOTE.

X. I. *Oporteret*] Q. d. cum commensissent, ut occidi recte possent.

2. *Tempore ullo*] Quasi cum in primo furore occisi non essent, postea occidi non possent.

XI. *Supplicium*] Qui se ultro positis armis dederunt, & veniam petiverunt.

Græci, qui Persæ militabant] Non impetraverunt veniam ab Alexandro, sed interfecti sunt.

XII. Sed & * acceptos in deditionem sine conditione ulla legas interfici; ut a Romanis Pometiæ principes, a Sulla Samnites, a Cæsare Numides, & ipsum Vercingetorigem: imo mos hic ferme perpetuus Romanorum in hostium duces, five captos, five deditos, * ut triumphi die occiderentur, quemadmodum Cicero nos docet quinta Verrina, Livius tum alibi tum libro xxviii, Tacitus Annal. xii, & alii multi. Eodem Tacito memorante Galba decimari iussit, quos deprecantes in fidem acceperat: & Cæcina in deditionem accepto Aventico in Julium Alpinum e principibus, ut concitorem belli animadvertit: ceteros veniæ vel sævitæ Vitellii reliquit.

XIII. 1. * Solent interdum historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut ad talionem, aut ad pertinaciam in resistendo: sed hæ causæ, ut alibi distinximus, suasoriæ magis sunt quam justificæ. Nam talio justa & proprie dicta in eandem personam quæ deliquit exercenda est, ut intelligi potest ex his quæ de pœnæ communicatione dicta sunt supra. Contra vero ex bello plerumque id quod talio dicitur in malum redundat eorum quorum in eo quod accusatur nulla est culpa. Cujus morem sic describit Diodorus Siculus: *ὅτι ἠγνοῦσαν δὲ αὐτῶν τῶν ἔργων κερήοντες, ὅτε τοῖς Δεσπολεμοῖσι κενῆς τῆς τύχης ὑπερβύσσης, ἀμφοτέρως κτ' πρὸς ἡτίας τοιαύτας ἀνάγκη παθεῖν, οἷα ἂν αὐτοῖς πράξωσιν εἰς τὰς ἀτυχεύουσας*. neque enim ignorabant ipsi rebus edocti, cum bellantium par sit fortuna alterutris si male rem gessissent id expectandum quod ipsi in victos statuisent. Apud eundem Philomelus dux Phocensium, *Δεσπὶς τῆς κολάσεως τὰς ἐχθρὰς ἐποίησε μετεθεῶν τῶν ὑπερηφάνων καὶ δευῆς πτωχείας*. * pari pœna exacta, effecit ut hostes a superbo & insolenti supplicio temperarent.

2. Pertinax vero studium in partes nemo est qui supplicio dignum iudicet, ut apud Procopium Neapolitani Belisario respondent;

GROTII NOTÆ.

Acceptos in deditionem sine conditione nulla legas interfici] Vide Thuanum libro lxx. in anno cld lxxx. in rebus Hiberniæ.

Ut triumphi die occiderentur] Simile apud Reginonem in anno lō cccc v.

Solent interdum historici causam interfectorum hostium, captorum præsertim aut supplicum, referre aut ad talionem, aut ad pertinaciam] Ut Chalcocondylas libro viii.

Pari pœna exacta] Vide eundem Diodorum de Spendio & Amilcare Barca in excerptis Peiresianis.

GRONOVII NOTÆ.

XII. *Sine conditione ulla*] Sine pacto salutis.

Decimari] Decimum quemque sorte ad supplicium duci.

XIII. 1. *Ad talionem*] Quasi non parcatur illis, quia ipsi antea nemini hostium pepercerunt.

Ad pertinaciam] Quod tam diu repugnando tempus misericordix consumpserint.

Suasoria magis quam] Non tam purgant quam impellunt & stimulant severitatem.

2. *Supplicio dignum*] Cum sit argumentum fidei,

respondent; quod tunc maxime obtinet cum partes illæ aut a natura assignatæ, aut honesta ratione electæ sunt. Imo tantum abest ut in eo crimen sit, ut pro crimine habeatur si quis præsidio decesserit, præsertim veteri jure militari Romano, quod hic nullam ferme admittebat metus aut periculi excusationem. *Præsidio decedere apud Romanos capitale est*, ait Livius. Ob utilitatem ergo suam quisque summo illo rigore, ubi visum est, utitur: defenditur autem rigor ille apud homines, eo gentium jure de quo nunc agimus.

Polyb. lib. 1. & VI. Lib. XXIV.

XIV. Idem jus & in obsides usurpatum, nec in eos tantum qui se obligaverant quasi ex conventionione, sed & in eos qui ab aliis traditi. A Theßalis occisi olim ducenti quinquaginta, a Romanis Volsci Aurunci ad trecentos. Notandum autem solitos obsides dari etiam pueros, ut a Parthis, quod & a Simone Machabæorum uno factum legimus, & scæminas ut a Romanis Porsenæ temporibus, & a Germanis narrante Tacito.

Plut. de claris mulieribus. Dionys. VI. Tac. Ann. XII. I. Maccab. XIII. 17. Hist. IV.

XV. 1. Sicut autem jus gentium permittit multa, eo permittendi modo quem jam explicavimus, quæ jure naturæ sunt vetita, ita quædam vetat permittita jure naturæ. Nam quem interficere liceat, eum gladio an veneno interimas nihil interest, si jus naturæ respicias: jus inquam naturæ: nam generosius quidem est ita occidere ut qui occiditur sui defendendi habeat copiam: sed non debetur hoc cuiquam qui mori meruit. At jus gentium, si non omnium, certe meliorum jam olim est, ne hostem veneno interficere liceat: qui consensus ortus est ex respectu communis utilitatis, ne pericula in bellis quæ crebra esse cœperant nimium intenderentur. Et credibile est a regibus id profectum, quorum vita ab armis ante alios defenditur, a veneno minus quam aliorum tuta est, nisi defendatur juris aliqua religione * & metu infamiæ.

2. Clan-

GROTII NOTÆ.

Et metu infamiæ] Senatores ad Pyrrhum: *ὅτι μὴ τὸ σὲ πῦρ πῦρ ἡμῶν ἡσθεστέω ἐστίν· καὶ * ne nobis infamiam adferat siquid tibi accideret.*

GRONOVII NOTÆ.

A natura assignatæ] Quoties pugnativimus pro populo aut principe, sub quo nati sumus, aut cui justas ob causas obhasimus.

Præsidio decesserit] Liv. 24, 37.

Ob utilitatem] Non ob culpam ejus, in quem crudeliter consulitur.

Rigor ille] Illa severitas.

XIV. *Obsides*] Si cum dati essent fidei & amicitiaæ piensus, respectu illorum non cessavit hostis fieri, qui dedit.

Se obligaverant] Qui sponte vitam oppignoraverant pro fide suorum.

XV. 1. *Eo permittendi modo*] Nempe, ut impune fiant, neque ex factis persecutio detur.

Sui defendendi] Ut fit non tantum in acie ac conspectu, sed prope modum in omni parte belli, modo ne quis sibi desit ipse. Sic Alexander ajebat se didicisse adversus vires hostium, non adversus calamitates contendere. Just. 11, 12.

Non debetur] Occidi potest etiam indefensus, etiam quiescens & dormiens.

Ne pericula] Ut aliquis modus esset discriminum, quam sufficeret,

X x 2 quod

Liv. libro
XLII. de
bello Gild.
Off. III.

L. III, c. 8.
Lib. V, c. 5.
Ann. III.

Conf. II,
188.

Salisber.
VIII, 20.

Lib. 2.

2. *Clandestina scelera vocat Livius de Perseo loquens, nefas Claudianus agens de insidiis in Pyrrhum a Fabricio rejectis, & Cicero scelus eandem historiam tangens. Communis exempli interesse ne tale quid admittatur ajunt consules Romani, in epistola ad Pyrrhum quam ex Cl. Quadrigario recitat Gellius: apud Valerium Maximum est, armis bella non venenis geri debere.* Et Tacito memorante, cum princeps Cattorum Arminii mortem veneno promitteret, rejecti Tiberius, ea se gloria æquans præcis Imperatoribus. Quare * qui licitum volunt hostem veneno occidere, ut ex Vegetio Baldus, respiciant merum naturæ jus; illud autem quod a gentium voluntate ortum trahit prætervident.

XVI. 1. Distat a tali veneficio nonnihil & ad vim accedat propius, spicula veneno inficere & geminare mortis causas, quod * de Getis tradit Ovidius, de Parthis Lucanus, de Afris quibusdam Silius, & nominatim de Æthiopicis Claudianus. * Sed hoc quoque contra jus est gentium non universale sed gentium Europæarum & siquæ ad Europæ melioris cultum accedunt; quod recte a Salisberienfi observatum est, hujus hæc sunt verba: *nec veneni, licet videam ab infidelibus aliquando usurpata, ullo unquam jure indultam lego licentiam.* Ideo *ferrum infamare veneno dixit Silius.*

2. Nam & fontes veneno inficere, quod ipsum quoque aut non latet, aut non diu latet, Florus ait esse non tantum contra morem majorum, sed & contra fas Deum: sicut jura gentium Diis ascribi auctoribus solere alibi quoque a nobis annotatum est. Neque vero mirum videri debet, si ad minuenda pericula tales

quod gladiis & telis corpora exponunt & obiciunt pugnantes.

GROTII NOTÆ.

Qui licitum volunt hostem veneno occidere] Vide de Venetis Bembum sine libri III.

De Getis tradit Ovidius] De Scythia Plinius libro XI, 53. *Scythæ sagittas tingunt viperina sanie & humano sanguine: irremediabile id scelus mortem illico adfert levi tactu.* De Servii vide supplementum Helmoldi c. 4.

Sed hoc quoque contra jus est gentium] Ideo Ilus Mermerides in Odyssæa A. Ulyssi negat venenum ad spicula.

Επί οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν αἰὲν ἐόντων.

Veritas vim Divinam morte carentium.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Ut ex Vegetio Baldus*] Verba Baldi: *Et licet hostem veneno occidere, sicut docet Vegetius de re militari.*

XVI. 1. *Geminare mortis*] Justin. 12, 20. *Sagittas veneno armant, atque ita gemina mortis vulnere hostem summovent.*

2. *Quod ipsum quoque*] Etsi vix clandestina sit ista pestis, aut certe non diu sit, sed mox deprehendi & caveri possit ex paucorum casu.

Alibi quoque] 2, 19. 1.

Ad minuenda pericula] Qui vitam ferro sub armis cernebant, id satis humana fragilitati putasse & excipisse quædam genera periculorum consensu mutuo, quibus alium ab alio infectari fas non esset.

tales sint quædam bellantium tacitæ conventiones, cum olim Chalcidenſibus & Eretriensibus manente bello convenerit *μηδ* *Syrabo l. 8.*
ῥηῶν πλεόλοισι, ne missilibus uti liceret.

XVII. Caterum non idem statuendum de aquis * sine veneno ita corrupendis ut bibi nequeant, quod Solon & Amphictyones leguntur in barbaros justum censuisse: & Oppianus de Piscatu, quarto, ut suo sæculo solitum commemorat. Id enim perinde habetur quasi avertatur flumen, aut * fontis venæ interceptantur, quod & natura & consensu licitum est. *Paul. l. ult. Front. l. III. Esch. de male ob. leg.*

XVIII. 1. An vero hostem interficere immisso percussore per jus gentium liceat quæri solet. Sed omnino discrimen adhibendum est inter percussores, qui fidem expressam vel tacitam violant, ut subditi in regem, vasalli in seniorem, milites in eum cui militant, recepti ut supplices aut advenæ, aut transfugæ in eos qui ceperunt; an vero nulla teneantur fide, quomodo * Pipinus Caroli Magni pater uno comitatus satellite trajecto Rheño hostem in cubiculo interfecisse narratur: quod & a Theodoto Aetolo in Ptolemæum Ægypti regem simili modo tentatum refert Polybius, *ὄν ἀναδρον τόλμω, virilem audaciam* vocans. Talis & ille laudatus ab historicis * Q. Mutii Scævola conatus, quem ipse sic defendit, *hostis hostem occidere volui.* Por- *Liv. lib. II.*
 scena ipse in hoc facto nihil nisi virtutem agnoscit. Valerius Ma- *Lib. III,*
 ximus pium ac forte propositum vocat: laudat & Cicero pro *c. 3.*
 P. Sextio.

2. Nimirum hostem occidere ubivis licet, non naturæ tantum sed & gentium jure; ut supra diximus: nec refert quot sint qui faciant aut patiantur. Sexcenti Lacones cum Leonida castra hostilia ingressi recta tentorium regis petebant. * Paucioribus *Justin. II.*
 idem licuit. Pauci erant qui Marcellum consulem ex insidiis *Livius lib.*
 circumventum occiderunt: & qui Petilium Cerialem parum *XXVII.*
 abfuit *Tac. hist. V.*

GROTII NOTÆ.

Sine veneno] Cadaveribus, asbesto, quibus usus in obsidione Auximi Belisarius; Procopius Gothi-
 corum II. calce, ut Turcæ ad Dibiram; Nicetas lib. I. de Alexio
 Isaci fratre. Sunt talia & apud Ottonem Frisingensem & Guntherum
 Ligurino.

Fontis venæ interceptantur] Vide Priscum in excerptis legationum.

Pipinus] Vide Paulum Warnafredi libro VI.

Q. Mutii Scævola] Qui Plutarcho *ἀνὴρ ἵς πᾶσι ἀρεταῖς ἀγαθός. vir ad omnem virumem egregius.*

Paucioribus idem licuit] Valens pecuniam promisit ei qui Scythæ

cujusquam caput attulisset; ita pax obtenta. Zosimus IV.

GRONOVII NOTÆ.

XVII. *Avertatur flumen*] Fossis ductis alio derivetur.

Venæ interceptantur] Ut Marius Saturnini factionem, quæ Capitolium tenebat, abruptis fistulis aqueductus ad deditionem compulit. Flor. 3, 16.

XVIII. 1. *Seniorem*] Dominum feudi. 2, 3, 14.

An vero nulla teneantur fide] Voluit dicere: & inter eos, qui nulla tenentur fide.

2. *Petilium Cerialem*] Vespasiani cognatum.

De off. 1.
cap. 49.

Ziv. lib. II.

L. 3. S. ult.
ad l. Corn.
de sicariis.

Pun.

abfuit quin in lecto confoderent. *Laudat Eleazarum Ambrosius, quod elephantem supereminentem cæteris adortus est, arbitratus ei insidere regem. Neque tantum qui hæc faciunt, sed & qui aliis faciendi auctores sunt, jure gentium inculpati habentur. Scævola ad audendum fuerunt auctores illi in bellis adeo sancti veteres Romani senatores.

3. Neque movere quenquam debet, quod deprehensi tales exquisitis suppliciiis affici solent: nam id ipsum non eo venit quod in jus gentium deliquerint, sed quia eodem jure gentium in hostem quidvis licet: gravius autem aut levius malum statuit quisque pro sua utilitate. Nam sic & exploratores, quos mittere jure gentium haud dubie licet, quales misit Moses, qualis fuit ipse Josue, deprehensi pessime tractari solent; (ἔθ' οὐ τῆς ἀπειροπόπης κτείνειν, mos est exploratores interficere, ait Appianus) juste interdum ab his qui manifeste justam habent bellandi causam: ab aliis vero licentia illa quam dat belli jus. Quod siqui reperiuntur * qui tali opera oblata uti noluerint, id ad animi celsitudinem & virium apertarum fiduciam, non ad justum injustive opinionem referendum est.

4. At de his percussoribus, quorum factio perfidia inest, aliter censendum; neque enim ipsi tantum contra jus gentium faciunt, sed & qui eorum utuntur opera: quanquam enim in rebus aliis, qui malorum opera in hostem utuntur, peccare censentur apud Deum, non autem apud homines, id est in gentium jus, quia ea in parte,

Mores leges perduxerunt in potestatem suam:

Lib. VIII.
Epistola ad
Rufinum.

decipere, ut Plinius loquitur, pro moribus temporum prudentia est: tamen intra jus interficiendi constitit hæc consuetudo; nam hic qui aliena utitur perfidia, violasse jus non naturæ tantum,

GROTII NOTE.

Laudat Eleazarum Ambrosius] Et Josephus antiquæ historiæ xv, 14. Factum non dissimile Theodosii in Eugenium est apud Zosimum libro iv. Gallorum in regem Persarum, apud Agathiam: Persarum decem in Julianum, apud Ammianum xxiv. & Zosimum 111. Alexii Comneni in Torusen, apud Nicetam Choniaten lib. iv. de Manuele. Bulgarorum in Nicephorum Imperatorem apud Zonaram.

Qui tali opera oblata uti noluerint] Vide Cromerum p. 113.

GRONOVII NOTE.

3. *In hostem quidvis licet*] Vel tantum occidere, vel post diros cruciatus occidere.

Vilitate] Ducit autem utile sibi, quum ægre possit sibi cavere ab hac obrepentium audacia, magnitudine supplicii abstergere homines nequis ad conetur.

Licentia illa] Non illa quidem justitia, quæ apud Deum valet, sed illa, quæ apud homines.

4. *Quorum factio perfidia*] Qui subornantur adversus eos, quibus fidem, obsequium, honorem, gratiam debent, 3, 1. 21.

Malorum opera] 2, 26. 5.

Intra jus interficiendi] Animis illorum ira & manibus utendi, sine perfidia.

Qui aliena utitur] Percussorem immittit adversus eum, cui percussor ipse sacramento obstrictus est.

tum, sed & gentium creditur. Hoc docent illa Alexandri ad *Curt. l. IV.*
 Darium: *Impia bella suscipitis; & cum habeatis arma, licitamini*
hostium capita. Et mox: qui ne belli quidem jura in me servaveris.
 Alibi: *ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus* *Lib. IV.*
hostis, sed ut percussor veneficus. Eodem referendum illud de
 Perseo: *non justum apparare bellum regio animo, sed per omnia* *Lib. II.*
clandestina grassari scelera atrociorum & veneficiorum. Marcus *XLII.*
 Philippus de iisdem factis Persei agens: *ea omnia quam Diis* *Lib. lib.*
quoque invisa essent, sensurum in exitu rerum suarum. Pertinet *XLIV.*
 huc illud Valerii Maximi: * *viriatu cades duplicem perfidia* *Lib. IX, c. 7.*
accusationem recepit, in amicis quod eorum manibus intererit-
us est; in Q. Servilio Capione consule, quia is sceleris hujus
auctor impunitate promissa fuit, victoriamque non meruit, sed
emit.

5. Causa cur hic aliud quam in rebus cæteris placuerit, ea ipsa
 est quam de veneno supra attulimus, ne nimium intenderentur
 pericula eorum maxime qui eminent. Negabat Eumenes credere *Just. l. XIV.*
 se, quenquam ducum sic velle vincere, ut ipse in se exemplum pesti-
 mum statureret. Apud eundem cum Bestus Dario manus intui- *Lib. XII.*
 lisset, dicitur exempli & communis regum omnium esse causa:
 & Oedipus regis Laji cædem vindicaturus apud Sophoclem sic
 ait: *ἡ δὲ βίη*

Κείνη ποσειδάων ἐν ἑμαυτὸν ἀφελῶν

Et apud Senecam in ejusdem argumenti tragœdia:

Regi tuenda est maxime regum salus.

Consules Romani epistola ad Pyrrhum: *communis exempli & fidei*
visum est, ut te salvum velimus.

6. In bello ergo solenni, aut inter eos qui belli solennis indi-
 cendi jus habent, id non licet: extra vero bellum solenne habe-
 tur pro licito, eodem gentium jure. Sic in Gannascum defecto-
 rem

GROTII NOTÆ.

Viriatu cades] Scriptor de viris il-
 lustribus: que victoria, quia emptæ
 erat, a senatu non probata. Eutro-
 pius: cum interfectores ejus premium
 a Capione consule peterent, responsum
 est, nunquam Romanis placuisse, Im-
 peratorem a suis militibus interfici; ubi
 forte legendum, a Capione consule
 promissum. Sic quod in Sertorium
 admissum est damnat Ammianus
 libro xxx.

GRONOVII NOTÆ.

Licitamini] Mercede addictis:

pecuniam promittitis ei, qui occisu-
 rus est hostem vestrum.

5. *Ut ipse in se*] Ut alius ostendat
 viam inevitabilem in se grassandi,
 qua ipse in alios usus fuit.

Regum omnium] Quia omnibus
 idem metiendum.

6. *Extra vero bellum*] Quum per-
 secutio est defectoris, rebellis, latro-
 nis; quo jure excusavit rex Hispani-
 æ, quod in Guilhelmi Auriaci ca-
 put premium staturerat, tanquam
 subjecti rebellantis. Sic & Athe-
 nienses, quod xxx. tyrannos ad collo-
 quium progressos, ut victimas pa-
 cis trucidarunt. Just. 5, 10.

An. XI,
711.

rem structas * insidias tales degeneres negat Tacitus. Curtius Spitamenis perfidiam minus ait invisam esse potuisse, quia nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur. Sic & in latrones & piratas perfidia vitio quidem non carer, sed apud gentes odio eorum in quos committitur impunita est.

XIX. 1. Stupra in fœminas in bellis passim legas & permissa & impermissa. Qui permiserunt, spectarunt injuriam solam in alienum corpus, cui subjacere quicquid hostile est juri armorum non incongruens judicabant. Melius alii, qui non solum injuriam sed ipsum efferatæ libidinis actum hic considerarunt, & quod is neque ad securitatem pertineat, neque ad pœnam, ac proinde non bello magis quam pace impunitus esse debeat: atque hoc posterius jus est gentium non omnium, sed meliorum.

August. de
civ. Dei
lib. II.
Lib. XXVI.

Sic Marcellus antequam Syracusas caperet legitur * gessisse curam pudicitiae etiam in hoste servandæ. Scipio apud Livium & sua & populi Romani interesse ait, nequid quod uspiam sanctum esset apud ipsos violaretur; uspiam, id est, apud moratioris populos. Diodorus Siculus de Agathoclis militibus *ἵτε τὸ εἰς γυναῖκας ὕβριος καὶ ἀδουλοῦσας ἀπέχεσθαι*, ne a mulieribus quidem * vim nefariam abstinebant. Aelianus cum narrasset a Sicyoniis victoribus fœminarum ac virginum Pellenæarum pudicitiam prostitutam, sic exclamat: *ἀνεγνώσθη ταῦτα, ὃ θεοὶ ἐδύναται, καὶ εἰ ἢ ἐν βαρβάρους κατὰ, κατὰ τὴν ἐπιπέδον μωρίαν*; crudelia hæc per Deos Graecia,

Libro VI.
var. hist.

GROTII NOTE.

Insidias tales degeneres negat] Sic de Florentio & Barchalba, qui defectorem Procopium adduxerant, Ammianus: *si principem legitimum prodidissent, vel ipsa iustitia jure casus pronuntiaret; si rebellem & oppugnatorem interna quietis, ut ferebatur, amplas ei memorabilis facti oportuerat deferri mercedes.* Sic laudatur Artabanes occiso Gontharide apud historicum Procopium, sine Vandalicorum secundi. Adjice de Sechodolii cæde Cromerum libro XXVII.

Gessisse curam pudicitiae] Et Luculus narrante Xiphilino; Vide editum Mauri Cabaonis apud Procopium Vandalicorum I.

Vim nefariam] Appianus Mithridatico de Chiis captis: *τὰ γυναικῶν καὶ τὰ παιδῶν βαρβαρικῶς κατὰ τὴν ἀναιδέα ὑβριστικῶν ἢ μωρίαν ἢ μωρίαν ἢ μωρίαν ἢ μωρίαν* mulieres & pueri barbarum in morem ab eis qui ducebant stuprati.

GRONOVII NOTE.

XIX. 1. *Et permissa*] Apud alios concessa, apud alios vetita.

In alienum corpus] Ut apud Statium Lycurgus 5, Theba. 696. *Si vilem, tantis premerent cum pectora, luctus, In famulam jus esse ratus dominoque ducique.*

Non solum injuriam] Non que paterentur personæ, sed quid fieret & qua ex causâ, nempe opus fœdæ voluptatis ex flagrante libidinibus & incontinentia animo.

Quod is neque ad securitatem] Quod neque hostium quidquam demitur violatis mulieribus, neque additur salvis. Justin. 39, 3.

Neque ad pœnam] Quia non est hoc ita comparatum, ut pro pœna possit haberi. Vera enim & justa pœna est, quam qui sumit, fumenndo non peccat, neque ipse quid committit flagitii. At qui matronarum & virginum pudorem violat, rem facit per se damnatam & improbam.

cia, & quantum memoria complector ne ipsis quidem barbaris probata.

2. Atque id * inter Christianos observari par est, non tantum ut disciplinæ militaris partem, sed & ut partem juris gentium: id est ut qui pudicitiam vi læsit, quamvis in bello, ubique poenæ sit obnoxius. Nam nec Hebræa lege impune quisquam id tulisset, ut intelligi potest * ex ea parte quæ de captiva ducenda, neque vendenda postea, constituit. Ad quem locum Becchai magister Hebræus: *voluit Deus ut castra Israelitarum sint sancta, non projecta in scortationes & abominationes ceteras ut castra gentium.* Atrianus, cum narrasset captum Roxanes amore Alexandrum, *ὄσα ἐθέλησεν ὑβρίσασθαι κατὰ τὴν αἰχμηγίαν, ἀλλὰ γῆρας ἢ ὄσα ἀπαξιώσεν;* noluisse ea ut captiva per libidinem, abuti, sed matrimonio dignatum, adjicit facti laudationem. Plutarchus de facto eodem: *ἔχ' ὑβρίσεν, ἀλλ' ἔγημε φιλοσόφως,* non per libidinem abusus ea est, sed uxorem duxit, ut dignum philosopho. Et Torquatium quendam, quod hostili virgini vitium obtulisset, Romanorum decreto * in Corsicam deportatum annoravit Plutarchus.

Deut. xxxi
10.

Parall.

GROTII NOTÆ.

Inter Christianos] Servarunt id Belisarius ubique, Totilas captis Cumis & Romæ capta. Procopius hæc tradit Gotthicorum III.

Ex ea parte qua de captiva ducenda] Quam facunde explicat Philo libro *ὅτι φιλασπρωπίου.* Josephus altero

contra Appionem: *ἥδ' αἰχμηγῶν πρόνοια ὅπως αὐτῶν ὑβρίσῃ ἀπὸ μάστιγα ἢ γυμνασίου.* lex etiam pro bello captis curam gessit, ut ab sit ab eis contumelia, maxime a mulieribus.

In Corsicam deportatum] At Persarum rex Chosroes eum qui Apameæ puellæ vim intulerat cruci affixit; Procopius Persicorum II.

CAPUT V.

De rebus vastandis eripiendisq̄ue.

I. Res hostium corrumpi & rapi posse.	III. Et religiosas: addita itidem cautione.
II. Etiam sacras: quod quomodo intelligendum.	IV. Doli quatenus hic permisi.

I. **N**on * esse contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare, dixit Cicero. Quare mirum non est Offic. II. si

GROTII NOTÆ.

Non esse contra naturam spoliare eum quem honestum est necare] Suetonius Nerone XL. *tanquam occasione nata spoliandarum jure belli opulentissimarum provinciarum.* Cyprianus de mortalitate: sic enim

irruptione hostili civitas aliqua possessa est, omnes simul captivitas vastat.

GRONOVII NOTÆ.

I. Non esse contra] Nam non debet, cui plus licet, quod minus est, non licere. l. 21. D. de reg. jur.

si jus gentium corrumpi ac rapi permiserit res hostium quos interficere permiserat. Polybius itaque historiarum quinto, jure belli comprehendi ait ut munitiones hostium, portus, urbes, viri, naves, fructus, & si qua sunt similia, aut eripiantur, aut corrumpantur. Et apud Livium legimus, esse quadam belli jura, quæ ut facere ita pati sit fas: sata exuri, dirui restia; prædas hominum pecorumque agi. Ipsas urbes totas dirutas, aut incenia solo æquata, populationes agrorum, incendia, singulis ferme paginis apud historiarum scriptores invenias. Et notandum licere hæc & in deditos. Oppidani, inquit Tacitus, portis sponte patefactis se suaque Romanis permisere, quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus.

II. I. Neque jus gentium merum, seposita officiorum aliorum consideratione, de quibus dicemus infra, sacra excipit, id est, quæ Deo aut diis dicata sunt. Cum loca capta sunt ab hostibus, * omnia desunt sacra esse, ait Pomponius jurisconsultus. Sacra Syracusarum victoria profana fecerat, ait Cicero Verrina quarta. Causa hujus est, quod quæ sacra dicuntur, revera non eripiuntur humanis usibus, * sed publica sunt: sacra autem

I. cum loca. D. de religiosis.

GROTII NOTÆ.

Omnia desunt sacra esse] Tertulianus apologetico: Porro bella & victoria captis & everfis plurimum urbibus constant: id negotium sine Deorum injuria non est; eadem strages manium & templorum; pares cades civium & sacerdotum: nec dissimiles rapina sacrarum divitiarum & profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum quot trophæa; tot de Diis quot de gentibus triumphis; tot manubia quot manent adhuc simulacra captivorum deorum. Mox: & bene, quod si quid adversi urbibus accidit, eadem clades templorum qua & manium fuerant.

Sed publica sunt] Marcellus Patavinus in defensore pacis cap. v. p. 2. Nicol. Boërius decis. LXXIX, num. 1. Bossius in crim. de foro competente num. 101. Gothmannus cons. 100, num. 30.

GRONOVII NOTÆ.

Sata exuri] Frumenta in agris matura incendi.

II. I. Seposita officiorum] Si a jure gentium distinguantur, quæ tantum honesta sunt, non etiam debita.

Omnia desunt] Seneca troad. 53. & quondam sacrum regi jacentis. Non eripiuntur humanis] Secernuntur

tur quidem a commercio & possessione promiscuoque & profano tactu privatorum; manent tamen in usu hominum & habentur curanturque inter ea quæ sunt universitatis vel populi cuiusque. Potest & alia dari causa ex superstitione veterum. Credebant enim templa & aras & simulacra urbium capturum a diis esse deserta. Unde Virgil. 2, Æneid. 351. Excessere omnes adytis arisque relictis Diis, quibus imperium hoc steterat. Et Curtius refert in obsidione Tyri civium cuidam per quietem Apollinis urbem deserentis speciem oblatam. Quum Titus Hierosolyma obsideret, auditam majorem humana vocem, excedere Deos, simul ingentem motum excedentium, e Josepho Tacitus tradit 5, histor. 13. Hinc apud Statium Bacchus Thebis suis metuens in concilio Deorum ait 7, Thebaid. 18. quo sacra tamen ritusque perempta Gentis abire jubes? Quod ut certius fieret, Romani carmine solenni ex obsessis ab fe urbibus Deos evocabant, & Romæ illis ædem pro mittebant, ut notat Servius ad d. l. Exemplum apud Liv. 5, 21. Adde Diodor. Sic. 13, 59. Plutarch. in Antonio p. 951.

Earnum

autem nominantur a fine cui destinata sunt. Signum ejus quod dico est, quod cum quis populus alteri populo aut regi se dedit, tum etiam ea dedit quæ divina dicuntur, ut ex formula apparet quam citavimus alibi ex Livio: cui convenit illud in Amphitruone Plauti:

L. I. c. III.
§. 8.

Urbem, agrum, aras, focos, seque uti dederent.

Deinde:

Deduntque se, divina, humanaque omnia.

2. Et ideo Ulpianus publicum jus etiam in sacris ait consistere. Pausanias Arcadicis ait morem fuisse Græcis barbarisque communem, ut res sacræ arbitrii eorum fierent qui urbes cepissent. Sic Jovis Hercæi simulacrum Troja capta concessum Sthenelo, multaque alia ejus moris exempla commemorat Thucydides lib. IV. τὸ νόμον τοῖς ἔλλησιν εἶναι, ὡς ἂν ἢ τὸ κρείττον τῆς ἐκείνης, ἢ πλεονεξίας, ἢ τε βραχυτέρας, τῶν καὶ τὰ ἰσοῦ ἀεὶ γίνεσθαι. jus hoc apud Græcos esse, ut qui imperium obtineant in terra aliqua magna aut parva, * eorum sint & templa. A quo non discrepat illud apud Tacitum: cunctas ceremonias Italicis in oppidis, *Ann. XII,* *templaque, & numinum effigies, juris atque imperii Romani esse.*

3. Quare & populus ipse, mutata voluntate, potest ex sacro profanum facere: quod non obscure indicant jurisconsulti Paulus & Venulejus: & temporum necessitate videmus res sacras ab his qui sacraverant * in belli usum conversas, ut a Pericle sub pollicitatione restituendi tantundem, a Magone in Hispania, a Romanis bello Mithridatico, a Sulla, Pompejo, Cæsare, atque aliis factum legimus. Apud Plutarchum Tiberius Gracchus:

L. inter stipulantem.
§. sacrum,
& l. continuus. §. cum quis. D. de verb. oblig.

ισοῦ

GROTII NOTÆ.

Eorum sunt & templa] Ostendit hunc morem & Polybii locus infra capite VI II, §. 4.

In belli usum conversas] Ut a Syracusis tempore Timoleontis, in cujus vita id habet Plutarchus. Chii multam sibi a Mithridate indictam etiam e sacris vasibus conficiunt. Apud Plutarchum Mithridatico. Plinius lib. VI, cap. ultimo de Porcio Catone agens: idem artores religiosus lucosque succidi permisit, sacrificio prius facto: cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit Sulla bello Mithridatico donaria ab Olympia, Epidauro, Delphis abstulit, Plutarcho narante, & Appiano; idem pretium restituit. Diodorus Siculus in excerptis Peiresianis. Augustus ex templis the-

sauros accepit mutuos, Appiano docente civilium v. vasa sacra ab Agapeto oppignorata tradit Cassiodorus XII, 20. Heraclius in gravi necessitate vasa ecclesiæ in nummos vertit, sed postea pretium reddidit, ut narrat Theophanes. Vide & Annam Comnenam libro V, & libro VI. Cromerum libro XXI II. orationem Laurentiani apud Bembum libro VI. Adde quæ infra dicentur capite XXI, §. 23.

GRONOVII NOTÆ.

Ex Livio] Lib. 7, 31. & 26, 23.

2. *In sacris ait*] Quod in rebus divinis fas est & rite sit, id partem esse publici juris; quamvis interdum distinguantur. Aufonius: jus triplex, tabulae quod ter sanxere quæternæ.

In

ἱερὸν καὶ ἄσυλον εἶδὲν ἕως ἐστὶν, ὡς τὰ τῶν θεῶν ἀναθήματα.
 ἅπαντα δὲ τέπειρ καὶ κινεῖν καὶ μεταφέρειν ὡς βέλτεται τὸ δῆμον
 εἰδὲς κεκώλυκε. nihil tam sacrum sanctumque est quam quæ Deorum
 honori dicantur. Et his tamen uti populum, hæc transmovere nemo
 prohibet. * In controversiis Senecæ patris legimus; pro republica
 plerumque templa nudantur, & in usum stipendii dona constamus.
 Trebatius jurisconsultus temporum Cæsaris; * profanum quod ex
 religioso vel sacro in hominum usum proprietatemque conversum est.
 Hoc ergo gentium jure usus Germanicus in Marfos, narrante
 Tacito, profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus
 templum quod Transfana vocabant, solo æquantur. Pertinet hæc
 illud Virgillii;

Colui vestros si semper honores,

Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.

- Lib. VIII. Deorum donaria * capi a victoribus solere notavit Pausanias; &
 Verr. III. Cicero belli legem id vocat, de P. Servilio loquens, signa, in-
 quit, & ornamenta ex urbe hostium vi & virtute capta, belli lege
 atque imperatorio jure sustulit. Sic Livius templorum orna-
 menta quæ Syraculis Marcellus Romam advexit parva, ait,
 belli jure. C. Flaminius pro M. Fulvio: signa ablata & ca-
 tera facta quæ captis urbibus soleant. * Fulvius quoque in ora-
 tione belli jus hoc ipsum appellat. Et Cæsar in oratione apud
 Sallustium referens quæ victis solent accidere, ponit & * fana
 spoliari.

4. Illud tamen verum est, si quo in simulacro numen aliquod
 inesse credatur, id violari aut corrumpi nefas ab iis qui in ea
 persuasione conveniunt: & hoc sensu impietatis, aut læsi etiam
 gentium juris accusantur interdum qui talia commiserunt,
 nimirum ex talis opinionis positione. Aliud est si hostes non idem
 sentiant:

GROTII NOTÆ.

In controversiis Senecæ] In excer-
 ptis IV. 4.

Profanum quod ex religioso vel sa-
 cro in hominum usum proprietatemque
 conversum est] Servius ad Æneidos
 II, de Cereris templo: Æneas scit
 ante esse profanatum. Idem habet ad
 III. & ad IX. Æneidos & ad XII.
 Ad eclogam vero septimam: dona
 obleta numinibus tandem sacra sunt,
 & dona possunt dici, quandiu non
 fuerint profanata.

Capi a victoribus solere] Virgillius
 Æneidos V.

Nepesini sacro Danais de poste re-
 fixum.

Plutarchus Fabio narrat, signum ab
 eo Herculis Tarenti captum, mis-

sumque in Capitolium: reliquos
 Deos Tarentinis relictos, ut iratos.
 Huc spectat & quod modo ex Ter-
 tulliano attulimus, & ejusdem hoc
 ad nationes II. Tot deinde de Diis
 quot de gentibus triumphis: manent &
 simulacra captiva: & utique sentiunt,
 quos non amant.

Fulvius] Vide Polybium excerpto
 legationum 27.

Fana spoliari] Vide Cromerum
 libro XVII. de rebus Antiochenis
 Ecclesiæ captis a Chosroë, vide Pro-
 copium Persicorum II.

GRONOVII NOTÆ.

3. Dona constamus] Florus 2, 6.
 Arma non erant: detralta sunt tem-
 plis.

Cæsar] Cap. 51. bell. Galil.

Josephus]

sentiant: sicut Judæis non permissum tantum sed & præceptum *Dem. VII.*
 est gentium simulacra abolere; nam quod sibi accipere vetan- *5.*
 tur, id eam causam habet quo magis Hebræi superstitiones gen-
 tium detestantur, impuritatis admoniti ipso contactus inter-
 dicto; non quasi alienis sacris parceretur, quomodo * Josephus
 exponit, Romanis haud dubie blandiens; sicut & in expositione
 præcepti alterius, de non nominandis gentium diis: quod ille
 ita explicat quasi illis obloqui vetarentur, cum revera honoris
 causa aut sine abominatione eos nominare lex non sineret. Scie-
 bant quippe Hebræi Dei certissimo monitu in simulacris illis
 non habitare, aut Dei spiritum, aut bonos angelos, aut vim
 astrorum, ut deceptæ gentes existimabant, sed pravos & hu-
 mano generi infestos dæmonas: ita ut recte dixerit Tacitus in
 Judæorum institutis describendis, *profana illis omnia quæ apud*
nos sacra. Non mirum ergo est, si templa profani cultus a Mac-
 cabæis incensa non semel legimus. Sic & Xerxes cum simula- *Hist. V.*
 cra Græcorum corruptit nihil fecit contra jus gentium, etsi
 multum id ad invidiam exaggerant Græci scriptores. Nam
 * Persæ non credebant in simulacris esse ulla numina, sed Deum *I Macc. V.*
 esse Solem, & portionem ejus aliquam ignem. Lege Hebræa, *& X.*
 ut idem Tacitus recte, *templi limine præter sacerdotes arceban-*
tur.

5. At Pompejus, eodem auctore, *templum jure victoriæ in-*
gressus est: aut, ut Augustinus rem eandem narrat, *non devo-*
tionem supplicis, sed jure victoris: bene ille quod templo pepercit,
 ut rebus templi, quamquam ut Cicero diserte ait, pudore &
 obtræctorum metu, non religione: male quod ingressus est,
 quippe contempto vero Deo, quod & Chaldæis exprobrant Pro-
 phetæ: quam etiam ob causam quidam factum arbitrantur sin-
 gulari Dei providentia, ut is quem dixi Pompejus quasi in con-
 spectu Judææ trucidaretur ad Casium Ægypti promontorium;
 at si spectes opinionem Romanorum, nihil in eo factum contra
 jus gentium. Sic idem templum excidio datum a Tito Josephus
 memorat, additque factum τῷ Ἐπολέμει νόμῳ.

De civ. Dei
lib. XVII,
c. 45.
Pro Flacco.
Dan. V, 23.

Bell. Jud.
lib. VI, c. 24.

III. Quod

& 34.

GROTII NOTÆ.

Josephus] Antiquæ historiæ IV, 8.
 & libro adversus Appionem alte-
 ro.

Persæ non credebant in simulacris
 ulla esse numina] Diogenes Laërtius
 initio, τῷ Ἐπολέμει νόμῳ
 τὸς μάγας • damnati simulacra a magi-
 gis:

GRONOVII NOTÆ.

4. Sibi accipere] SERVARE, non

enerationis causa, sed quasi aliquod
 monumentum.

Romanis] Ut crederent Romani
 non adeo detestabiles ipsorum deos
 esse Judæis, quam revera erant.

Illis obloqui] Maledicere.

Ignem] Bulenger. eclog. ad Arnob.
 cap. 5.

5. Pudore & obtræctorum] Ne
 famam, quam habebat, innocentia
 vel abstinentia læderet, atque invi-
 dis ansam daret hoc nomine sibi
 obtræctandi aut insultandi.

III. Reli-

U77B

L. 4. D. de
sepulc. viol.

III. Quod de sacris diximus idem & de religiosis intelligi debet; nam hæc quoque non mortuorum sunt, sed viventium, sive populi alicujus, sive familiæ. Quare sicut sacra loca ab hostibus capta, ita & religiosa talia esse desinere scripsit dicto loco Pomponius, & Paulus jurisconsultus: *sepulcræ hostium religiosa nobis non sunt, ideoque lapides inde sublato in quemlibet usum convertere possumus*: quod ita tamen intelligendum ne ipsa mortuorum corpora male tractentur, quia id contra jus est hominum sepeliendorum, quod jure gentium introductum alibi demonstravimus.

IV. Illud hic breviter repetam, non vi sola res hostium hostibus eripi ex jure gentium, sed & dolos qui perfidia careant permixtos censerem, imo alienæ perfidiæ incitationem. Nimirum ad minora & frequentia hæc delicta ita connivere cœpit jus gentium, sicut leges civiles ad meretricium & improba scœnora.

III. *Religiosis*] In quæ mortui inferuntur.

Sive populi] Ubi polyandria vel publica cœmeteria sunt.

Sive familia] Ut olim apud Romanos, qui quisque in agris privatis sibi & suis locum sepulturæ secernebant.

IV. *Alienæ perfidiæ incitationem*]

Premia posita illis, qui res hostium, quamvis perfide, intercipiunt, & ad nos aut in nostros fines deferunt.

Ad minora ita connivere] Nam ad majora, veluti vitæ licitationem, non connivit, cap. præced. n. 18.

Meretricium] Sueton. Calig. 49, qui meretricium fecissent,

C A P U T VI.

De jure acquirendi bello capta.

I. Circa acquisitionem rerum bello captarum, quale jus naturæ.

II. Quale jus gentium: cujus testimonia adduntur.

III. Quando res mobilis capta censeatur ex gentium jure:

IV. Quando agri.

V. Res quæ non sunt hostium non acquiri bello.

VI. Quid de rebus repertis in navibus hostium?

VII. Jure gentium nostra fieri quæ hostes nostri alius bello eriperant, quod testimoniis probatur.

VIII. Resellitur sententiæ statuens res captas ab hostibus omnino singulorum capientium fieri.

IX. Naturaliter & possessionem & dominium per alium acquiri.

X. Distinctio actuum bellicorum in publicos & privatos.

XI. Agros acquiri populo aut ejus cujus est bellum.

XII. Res mobiles & se moventes actu privato captas singulorum capientium fieri;

XIII. Nisi lex civilis aliud statuat.

XIV. Ca-

- XIV. *Captas actu publico fieri populi, aut ejus cujus est bellum:*
 XV. *Arbitrium tamen in res tales aliquod solere imperatoribus concedi:*
 XVI. *Qui aut res referunt ad aerarium.*
 XVII. *Aut dividunt militi: & quomodo:*
 XVIII. *Aut direptionem permittunt:*
 XIX. *Aut aliis concedunt:*
 XX. *Aut factis paribus aliud atque aliud statuunt: & quomodo.*
 XXI. *Peculatum circa prædam committi.*
- XXII. *Lege aut alio voluntatis actu de jure hoc communi aliquid immutari posse.*
 XXIII. *Sic sociis prædam concedi:*
 XXIV. *Sæpe & subditis: quod variis exemplis terrestribus & maritimis illustratur.*
 XXV. *Usus antedictorum.*
 XXVI. *An capta extra territorium utriusque partis bellantium acquirantur belli jure.*
 XXVII. *Quis hoc quod diximus quomodo belli solennis sit proprium.*

I. I. **P**RÆTER quorundam actuum in homines impunitatem, de qua egimus hæctenus, est & alius effectus bello solenni ex jure gentium proprius. Ac jure naturæ quidem bello justo ea nobis acquiruntur * quæ aut paria sunt ei quod cum nobis sit debitum aliter consequi non possumus, aut etiam quæ nocenti damnum inferunt * intra æquum pœnæ modum, ut alibi dictum est. Hoc jure Abrahamus de spoliis, quæ a quinque regibus acceperat, * decimam Deo dedit, ut historiam quæ exstat Gen. XIV. explicat divinus Scriptor ad Hebræos VIII, 4. quo more Græci quoque, Carthaginenses, & Romani diis suis, ut Apollini, Herculi, Jovi Feretrio decimam de præda sacraverunt. Jacobus autem Josepho præ fratribus præcipuum relinquens legatum, *do tibi, inquit, partem unam supra fratres tuos,*

GROTII NOTÆ.

QUæ aut paria sunt ei quod cum nobis sit debitum aliter consequi non possumus] Libro II, cap. VII. §. 2.

Intra æquum pœnæ modum] Libro II, c. 20.

Decimam Deo dedit] Et alimenta servis & partem prædæ sociis. Vide Josephum in hac historia, & quæ infra cap. XVI. 3.

GRONOVII NOTÆ.

I. I. *Bello justo*] In quo justam causam habemus.

Quæ aut paria] Quæ aut tanti

sunt, quanti æstimandum est, quod nobis ab hostibus debetur & reddere per pacem noluerunt, non ultra: aut quibus acceptis tantum illis damni dolorisque datur, quantum illi nobis dederunt, cum aliquo additamento pœnæ nomine. 2, 20, 32.

Apollini] Exemplum est apud Livium 5, 21. & 23.

Herculi] Justin. 18, 7.

Jovi Feretrio decimam] Non decimam Jovi Feretrio, sed spolia optima, hoc est, quæ dux duci hostium ab se interfecit manu sua detraxisset, consecrare solebant. Florus 1, 1. & 12. item 2, 4.

tuos, quam a manu Amorrhæi cepi gladio meo & arcu meo, Genes. XLVIII, 22. Quo in loco * illud cepi prophetico loquendi genere pro certo capiam sumi videtur, & Jacobo attribui; quod posteri ab ejus nomine dicti facturi erant, quasi eadem esset progenitoris & liberorum persona. Id enim rectius, quam cum Hebræis verba hæc trahere ad illam expilationem Sicimorum, quæ jam ante a filiis Jacobi facta erat; nam eam ut cum perfidia conjunctam Jacobus, pro sua pietate, semper improbavit, ut videre est Gen. XXXIV, 30. XLIX, 6.

2. Probatum autem a Deo jus prædæ inter eos quos dixi naturales terminos aliis quoque locis apparet. Deus in lege sua, de civitate post pacem repudiatam expugnata loquens, sic ait: *Omnia ejus spolia diripies tibi: & frueris præda hostium, quam tibi Deus dederit.* Rubenitæ, Gaditæ, & pars Manassitarum dicuntur vicisse Ituræos & eorum vicinos, multamque prædam ab iis abstulisse, hac ratione addita, quod in bello Deum invocassent, & Deus eos propitius exaudiisset: quomodo & rex pius Asa narratur, Deo invocato, de Æthiopicis, injusto bello se laceissentibus, & victoriam & prædam reportasse: quod eo magis notandum, quia arma illa non ex speciali mandato, sed ex communi jure sumebantur.

3. Josue autem eisdem quos dixi Rubenitas, Gaditas, & Manassites partem secundis omnibus prosequens: *participes*, inquit, *suis prædæ hostium cum fratribus vestris.* Et David, cum ad Senatores Hebræos mitteret partem de Amalecitis spolia, premium dixit muneri: *ecce donum hoc esto vobis de prædæ hostium Domini.* Nimirum, ut Seneca dixit, militaribus viris speciosissimum est divitem aliquem spoliis hostilibus facere. Exstant & divinae leges de prædæ dividenda Num. xxxi, 27. Et Philo inter diras legis esse ait ut ager ab hostibus demetatur, unde sequi *ἡμῶν πρὸς φίλοις, ἐχθροῖς ἢ ἀλλοτρίων, in suos famem, copiam hostibus.*

II. 1. Caterum jure gentium non tantum is qui ex justa causa bellum gerit, sed & quisvis in bello solenni & sine fine modoque

GROTII NOTÆ.

Illud cepi] Chaldaeus interpretatur id factum precibus ad Deum, qui singulari quadam benevolentia Sicima & Jacobo & posteris ejus conservaverit.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Naturales terminos*] Quum non ultra debitum nobis & accedentem pœnam condignam extenditur.

3. *Secundis omnibus prosequens*] Sueton. Oct. 57.

Prædæ dixit muneri] Donum ornavit verbis, ut loquitur Terentius.

Diras] Execrationes detestationesque illorum qui legem violarent.

II. 1. *Quisvis in bello solenni*] Sive inferat bellum sive arceat, sive jure sive injuria: modo belli gerendi facultatem habeat, ut populus liber vel Rex, & id bellum sit indictum.

Sine fine modoque] Non tantum, quatenus ei debetur, & quatenus damnum fecit.

Apud

que dominus sit eorum quæ hosti eripit, eo sensu nimirum ut a gentibus omnibus & ipse & qui ab eo titulum habent in possessione rerum talium tuendi sint; quod dominium quoad effectus externos licet appellare. *Cyrus apud Xenophontem: νόμος ἐν πύσιν ἀνθρώποις ἀίδιος ἐστίν, ὅταν πολεμούντων πόλις ἀλεῖ, ἢ ἐλέντων εἶναι τὰ κερήματα.* lex est sempiterna inter homines, capta hostium urbe, eorundem res atque pecunias victori cedere. *Plato De legibus, πῖντα τῶν νικωμένων ἀγαθὰ τῶν νικώτων γίνεσθαι,* bona quæ victus habuit omnia victoris fieri: qui & alibi inter genera quasi naturalia acquisitionis statuit *πολεμικῶν*, quam & *λησιτικῶν*, *ἀναριστικῶν* & *χειρωτικῶν* vocat. Assentientem hac in te habens eum quem dixi Xenophontem, apud quem Euthydemum Socrates interrogando eo perducit ut spoliare non semper injustum fateatur, ut si in hostem id fiat.

Xenoph. v. de inst. Cyri.

De legibus.

Sophist.

Comm. IV.

2. Sed Aristotele quoque auctore: ὁ νόμος ὁμολογία τίς ἐστιν ἢ τὰ κατὰ πόλεμον κερτήματα τῶν κερτήντων εἰναί φασι. lex velut pactum quoddam commune est quo bello capta capientium sunt. Eodem respicit dictum illud Antiphanis: ὅτι τοῖς πολεμίοις εὐχεσθαι δεῖ τὰ γὰρ πᾶσι παρεῖναι χρῆσι ἀνδρείαις. γίνεται γὰρ ἕκαστος ἐξ ἑχόντων, ἀλλὰ τῶν κερτήντων. optandum ut hostibus bona adsint sine virtute: sic enim sunt illa non eorum qui habent sed eorum qui capiunt. * Apud Plutarchum in vita Alexandri: τὰ τῶν ἡττωμένων εἶναι τε δεῖ καὶ πᾶσι πᾶσαυτεροῦσα τῶν κερτήντων, ea quæ victi fuerant, & esse appellari debent victoris. Idem alibi: τὰ τῶν ἡττωμένων ἐν ταῖς μάχαις ἀγαθὰ, τοῖς νικῶσιν ἀθλα πᾶσι γίνεται. quæ verba sunt ex Xenophonte secundo de Cyri institutione. *Philippus in epistola ad Athenienses: πάντες τὰς πόλεις οὐκ ἴσμεν ἢ τῶν πᾶσιν ἀφαιρῶντων, ἢ τῶν πόλεμον κύριοι καταστάντων.* omnes tenemus oppida a maioribus relicta, aut possessa belli jure. *Æschines, εἰ μὴ ὡς ἡμεῖς πολεμήσοις δεσπιάτων τῶν πόλιν εἶλες,*

De male obita: 24. tione.

GROTII NOTÆ.

Apud Plutarchum in vita Alexandri] Ibidem νικῶντας ἀποστῆσαι ἢ τὰ τῶν πολεμίων. vincentes etiam ea quæ hostium sunt sibi acquirere.

GRONOVII NOTÆ.

Qui ab eo titulum] Qui sub ejus auspiciis militarunt, aut ejus dono aut commercio de præda partes acceperunt, non possunt, vel domi, vel utquam gentium, tanquam malæ fidei possessores conveniri, aut res ab eis vindicari.

Dominium quoad] Nam domini effectus in duobus fere consistit, ut liceat rem persequi & sibi alterere; tum, ut liceat de re pro arbitrio

statuere. Bachov. ad §. 2. insit. de action.

Πολεμικῶ] Bellicam.
Λησιτικῶ] Piraticam aut prædaticiam.

Ἀναριστικῶ] Certando paratam.
Χειρωτικῶ] Manuariam vel manubialem.

Interrogando] Ut solebat, cum simularet se nihil scire & doceri, quæ doceret, percontando e discipulis elicere, quod eos docere volebat.

2] Ut hostibus bona] Ut hostes sint opulenti & ignavi.

Τὰ τῶν ἡττωμένων] Superiorum in pugnis bona vincētibz præmia sunt.

ἔλας, κρείως ἔχεις τὸ ἔ πολέμῳ νόμῳ κτησάμεθ'· si bello in nos suscepto armis cepisti urbem, jure eam possides belli lege.

Livius lib.
xxxix.

Lib. xl.

Libro

xxxviii.

II. contra

Rollum.

Off. I.

Divom. I.

3. Marcellus apud Livium quæ ademitt Syracusanis *ademisse se ait belli jure. Romani legati Philippo de Thraciæ & aliis civitatibus dicebant, si Philippus bello cepisset, eas præmium victoriæ belli jure habiturum: & Masinissa quem agrum pater suus Carthaginensibus bello ademisset, habere se jure gentium ajebat. Sic & apud Justinum Mithridates: non Cappadocia filium eductum quam jure gentium victor occupaverat. Cicero Mitylenas ait populi Romani factas, belli lege ac jure victoriæ. Idem privata aliqua esse cœpisse ait, aut occupatione vacuorum aut bello, eorum scilicet qui victoriæ potiti sunt. Dion Cassius: τὰ ἔ κτησάμεθ' ὅτις κρησὶς αἰσθησίνεται. Etiam Clemens Alexandrinus ait res hostium rapi & acquiri belli jure.

L. 5. §. ult.

D. de acq.

rerum dom.

tit. de rer.

divis.

Arist. 1. de

rep. c. 8.

L. 1. §. 1.

D. de acq.

poss.

4. Quæ ex hostibus capiuntur jure gentium statim capiuntur sunt, ait Cajus jurisconsultus. Naturalem hanc acquisitionem φυσικὴν κτήσιν appellat Theophilus in Græcis Institutionibus, sicut & Aristoteles dixerat πολεμικὴν φύσιν κτησικὴν, rem militarem secum ferre naturalem acquirendi modum. Nimirum quia non causa aliqua sed ipsum nudum factum spectatur, & ex eo jus nascitur: sicut & Nerva filius, referente Paulo jurisconsulto, dominium rerum ex naturali possessione cœpisse ajebat, ejusque rei vestigium remanere de his quæ terra, mari, cœloque capiuntur; item de bello captis, quæ omnia protinus eorum fiunt, qui primi possessionem apprehenderunt.

Hist. Gr.

III.

5. Hosti autem eripi censentur & quæ subditis hostium eripiuntur. Sic Dercyllides argumentatur apud Xenophontem, cum Pharnabazus hostis esset Lacedæmoniorum, Maniæ autem subdita Pharnabazo, Maniæ bona in ea esse causa ut a jure belli recte occupentur.

III. Caterum in hac belli quæstione, placuit gentibus, ut cepisse rem is intelligatur, qui ita detinet ut recuperandi spem probabilem

GROTHII NOTÆ.

Ademisse se ait belli jure] Diodorus Siculus excerptis Peiresianis numer. 467. τὰ δὲ τῶ ὅπλων κτησικὴν τὸ τῶ πολέμῳ νόμῳ μὴ αἰσθησίνεται· quæ armis quæsitæ essent & parva belli jure, non dimitteret. Gotthi apud Agathiam lib. II. de Theudericorege, postquam is Odoacrum viceiat, τὰ κτήσιν πάντα κρησὶς τῶ πολέμῳ νόμῳ· quæ ejus fuerant omnia tenuit belli jure.

GRONOVII NOTÆ.

3. Vacuorum] Quæ dominum

non habebant.

4. Non causa aliqua] Titulus ex iis, qui jure civili probantur, ut occupatio, mancipatio, traditio, inventio & similes, sed sola apprehensio vel manus injectio, & possessio.

5. Causa, ut a] Videtur omissum: sese vel Lacedæmonis.

III. 1. Ut recuperandi] Ut qui antehac possedit, credatur eam pro perdita habere, judicetque se frustra operam ejus repetendæ ac reprehendendæ sumturum.

Per

labilem alter amiserit, ut res persecutionem effugerit, ut loquitur in simili questione Pomponius. Hoc autem in rebus mobilibus ita procedit, ut capta dicantur ubi intra fines, id est, præsidia hostium perducta fuerint. Eodem enim modo res amittitur, quo postliminio redit. Redit autem ubi intra fines imperii esse cœpit, quod alibi explicatur intra præsidia. Imo & aperte Paulus de homine dixit, amitti eum ubi fines nostros excessit: & Pomponius captum bello explicat eum, quem hostes ex nostris ceperunt, & intra præsidia sua perduxerunt: antequam enim in præsidia perducatur hostium, manere civem.

L. 44. D. de acq. rer. dom.

L. 19. §. 3. D. de capti.

l. ult. ibid. l. 5. §. 1.

d. tit. Inst. de rer. div. §. 17.

Inst. d. loco. l. 5. §. 7.

de acq. rer. dom.

Consulatus maris c.

283. & 287. Const.

Gallice lib. xx, tit. 13.

art. 24. Corn. de

Lapide in Gen. c. XIV.

Molina disp. 118.

L. 18. D. de acq. vel amitt. poss.

Livius lib. xxvi.

2. Hominis autem & rei, in hoc gentium jure, eadem fuit ratio. Unde facile intellectu est quod alibi dicuntur capta statim capientium fieri cum conditione aliqua, continuandæ scilicet co usque possessionis, debere intelligi. Cui consequens esse videtur, ut in mari naves & res aliæ captæ censeantur tum demum cum in navalia aut portus, aut ad eum locum ubi tota classis se tenet, perducta sunt; nam tunc desperari incipit recuperatio; sed recentiori jure gentium inter Europæos populos introductum videmus, ut talia capta censeantur ubi *per horas viginti quatuor in potestate hostium fuerint.

IV. 1. At agri non statim capti intelliguntur simul atque infessi sunt, nam quamquam verum est eam agri partem quam cum magna vi ingressus est exercitus ab eo interim possideri, ut a Cæso notatum est; tamen ad eum quem tractamus effectum non sufficit qualiscunque possessio, sed firma requiritur. Itaque Romani agrum extra portam, quem Annibal castris insidebat, adeo non amissum judicabant, ut eo ipso tempore nihilo minoris venierit quam ante venisset. Is ergo demum ager captus censebitur, qui mausuris munitionibus ita includitur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palam aditus non sit.

2. Et hæc non minus probabilis videtur nominis territorii origo a terrendis hostibus a Siculo Flacco allata, quam illa Varrois a tereudo, aut Frontini a terra, aut Pomponii jurisconsulti

GROTII NOTÆ.

Per horas viginti quatuor] Etiam terra id observari discas e Thuano libro cxvii. in anno clo I) xcv. Ex Germanicis legibus id venit, ad exemplum ejus quod de fera vulnerata constitutum apud ipsos non sine ratione fuerat, ut lege Langobardorum lib. 1, tit. xxxi. §. 6. Idem in Anglia & Castellæ regno servari ait Albericus Gentilis Hispanicæ avocationis l. 3.

GRONOVII NOTÆ.

Præsidia hostium] Castra vel loca munita, quo accedere prior possessor non audeat.

2. *Conditione continuandæ*] Si tam diu tenuerit, donec perduxerit intra præsidia.

IV. 1. *Ab eo interim*] Dum illam castris, vel castellis, & stationibus occupatam habet.

Sed firma] Stabilis, manens, duratura.

2. *Pomponii*] L. 239. §. 8. D. de V. S.

sulti a terrendi jure quod habent magistratus. Sic Xenophon libro de vectigalibus, agri possessionem belli tempore ait retineri per munimenta quæ τειχη καὶ ἰσχυροτάτη ipse appellat.

V. Liquet & hoc, ut res aliqua nostra belli jure fiat requiri ut hostium fuerit: nam quæ res apud hostes quidem sunt, puta in oppidis eorum aut intra præsidia, sed quorum domini nec hostium sunt subditi, nec hostilis animi, ex bello acquiri non possunt, ut inter cætera Æschinis dicto jam loco ostenditur Amphipolim, quæ urbs esset Atheniensium, Philippi bello in Amphipolitanos ipsius Philippi non potuisse fieri. Nam & ratio deficit, & jus hoc mutandi per vim domini odiosius est, quam ut produci debeat.

Consul. ma-
is c. 273.

VI. Quare quod dici solet * hostiles censeret res in hostium navibus repertas, non ita accipi debet quasi certa sit juris gentium lex, sed ut præsumtionem quandam indicet, quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi. Atque ita in Hollandia nostra jam olim, anno scilicet c10 ccc xxxviii. flagrante cum Ansiaticis bello, frequenti senatu judicatum & ex judicato in legem transiisse comperi.

Jud. xi,
23, 24, 27.

VII. I. Illud vero extra controversiam est, si jus gentium respicimus, quæ hostibus per nos erepta sunt, ea non posse vindicari ab his qui ante hostes nostros ea possederant & bello amiserant: quia jus gentium hostes primum dominos fecit dominio externo, deinde nos: quo jure inter alia tuctur se Jephthes contra

GROTII NOTÆ.

Hostiles censeret res in hostium navibus repertas] Sed neque amicorum naves in prædam veniunt ob res hostiles, nisi ex consensu id factum sit dominorum navis. l. cotem. D. de publicanis. Rodericus Zuarius libro de usu maris consilio 11, num. 6. Atque ita interpretandas puto leges Gallie, quæ ex rebus naves, ex navibus res prædæ subjiciunt, quales sunt Francisci I. data anno c10 l0 xl111. cap. 42. Henrici III. anno c10 l0 lxxxiv. mense Marito capite 69. lex Portugallica libro 1, tit. xviii. Alioqui res ipsæ solæ in prædam veniunt. Meursius Danicorum libro 11. Sic bello Venetorum cum Genuensibus pertentatæ Græcorum naves & extracti siqui hostium laterent. Gregoras libro ix. vide & Crantizium Saxoniorum 11. & Albericum Gentilem advocacionis Hispanicæ l. 20.

GRONOVII NOTÆ.

Terrendi jure quod habent] Hoc solum est verum *et usque*. Addit enim, id est, *submovendi*. Nimirum moribus Rom. eo usque patebat territorium, quo usque fas erat magistratibus incedere submoto. Est autem incedere summoto ire præcuntibus lictoribus, qui viam faciant & turbam summoveant. Liv. 25, 4. 28, 27. Hoc autem non licere sibi judicabant in terris alienæ ditionis, ut apparet ex Casare lib. 3, de civil. cap. 106. Tacit. 2, annal. 53. Suet. Cal. 3.

V. *Ut produci*] Per interpretationem largius porrigi, quam proxima ratio permittit.

VI. *Ut præsumtionem*] Ut intelligamus esse credibile, atque ut plurimum ita sese habere, immo & credi ac pro vero accipi, nisi contrarium probetur.

VII. I. *Dominio externo*] Quantum apparet atque oculis judicari potest ex præsentis possessione.

tra Ammonitas, quia ager ille quem Ammonitarum vindicabant belli jure ab Ammonitis, ut & pars alia a Moabitibus ad Amoraeos, ab Amoraeis ad Hebraeos transfuisset. * Sic & David quod ipse I Sam. xxx, Amalecitis, Amalecitarum antea Palaestinis eripuerant, pro suo 20. habet ac dividit.

2. Titus Largius apud Dionysium Halicarnassensem in senatu Romano * cum Volsci olim possessa repeterent, sententiam sic Lib. vi.

δικαιοτάτως, ὡς καὶ ἄλλων πόλεμῳ λαβόντες καὶ νόμοι, καὶ οὐκ ἂν ὑπομείναντων μωρία τῶν δρετῶν ἀφανίσαι ὡς δρῶντες αὐτὰ τοῖς ἀπλωλεμένοι. ἡγιανώτερον τε πῦσι ἔ τῶν ἐν τῶν ἡσυχαστοῖς καὶ ἀλλοτρῶν ἀγροῖς μετὰ, νεύ ἢ ὑπαρχόντων ἢ ἡδη σπρησόμεθα καὶ ἑωυτῶν ὅσοι πολεμίας βλάβων; Romani nos honestissimas eas atque justissimas credimus possessiones, quas belli lege captas habemus: neque vero induci possumus ut stulta facilitate deleamus virtutis monumenta, si eas illis reddamus quibus semel perierunt. Imo vero tales possessiones non tantum cum his qui nunc vivunt civibus nostris communicandas, sed & posteris relinquendas censemus: tantum abest ut parva relinquendo in nos ipsos ea constituamus quae in hostes consistunt solent: & in responso Romanorum Auruncis dato: ἡμεῖς, εἰ Ῥωμαῖοι θναίων ἴσα κτῆται πρὸς δρετῶν πολεμίας ἀφελόμενοι τῶντα τοῖς ἐχθροῖς ὡς οἰκεία ὡς δρῶντες: nos Romani ita arbitramur, quae quis hostibus erepta virtute quaesivit, ut optimo jure propria ad posterum transmitti. Alibi in responso ad Volscos sic Lib. vii.

ἡμεῖς ἢ κομίστας ἡγάμεθα κτήσεις ὡς ἂν πόλεμῳ κερτίστωντες λάβωμεν, ἔτε ἀσπῶν καὶ ἀσπρησόμενοι νόμον τόνδ', ἔτε αὐτῶν ἀνθρώπων ἡγάμενοι εἶναι, μῶλλον ἢ ἐπὶ θεῶν, ἀπαντίας τε καὶ ἐπὶ ἀλλοτρῶν καὶ βαρβάρων εἰδότες αὐτῶν ἡσυχαστοῖς, οὐκ ἂν ἐνδοξίῳ ὑμῖν μωλακὸν εἶδέν, εἰδ' ἂν ἀπλωλεμένων ἐπὶ τῷ δρετῶν. πολλὴ γὰρ ἂν εἴη κακότης, εἰ πρὸς ἂν μὴ δρετῶν καὶ ἀνδρείας ἐπιπέσει, πῶντα ὑπὸ δειλίῃς τε καὶ μωρίας ἀφαιρεθῆναι: nos autem optimum judicamus possessionis genus, quod belli jure captum quaesitumque est.

GROTII NOTAE.

Sic & David] Sic Resin rex Syriae Elotham urbem, quae Idumaeorum fuerat, non Idumaeis sed Syris tradidit habitandam, secundum lectionem Maforeticam 11 Reg. xvi, 6.
Cum Volsci] De Vejis idem in Romulo narrat Plutarchus: Οὐχίτοι ἀρχῶν ἐποίησαντο πόλιν ἐπί τῆς ἀπαιτίας ὡς ἀσπρησόμενοι αὐτοῖς. τὸ δ' ἐν ἀσπῶν τῶν μωρίων, ἀλλὰ καὶ γὰρ οὐκ ὄντι κηδυνώμενοι τότε καὶ πολεμιαῖοις ἢ ἀσπρησόμενοι, ἀλλ' ἐάσαντες ἀπλωλεμένων πρὸς ἀσπῶν, οἰκίας, καὶ γὰρ ἀπαι-

τίαν ἄλλαν ἐχόντων* Vei principium belli faciebant postulationem in Fidena ipsi redderentur, velut ad quos pertinerent; verum id non injustum modo erat sed & ridiculum, ut qui periclitantibus bellumque gerentibus non subvenissent, sed ipsos homines fuissent perire, nunc domos & agros a bello possidentibus vindicarent.

GRONOVII NOTAE.

2. In nos ipsos ea] Ut nos illis privemus & multemus, quemadmodum in victos hostes consilere solemus.

est. Cumque non a nobis hoc jus sit institutum, sed a Diis verius quam ab hominibus profectum, omniumque gentium tam Græcarum quam barbararum usu probatum, nihil vobis per ignaviam concedemus, nec bello partis abstemus. Maximum enim id probrum foret, quæ virtute ac fortitudine quesita sunt ea per formidinem aut stuporem amittere. Sic & in responso Samnitum: *πολέμω κερτασούτων ημῶν ὄμαρ ἐστὶ νόμος κτήσεως δικαιοῦτατος*: cum armis hæc quesiverimus, quæ lex acquirendi iustissima est.

Inexc. legat.

Lib. xli. 3. Livius, cum narrasset agrum prope Lucam a Romanis divisum, eum agrum sic notat: *de Ligurie captus is ager fuerat: Etruscorum antequam Ligurum fuerat*. Hoc jure a Romanis retentam Syriam Appianus notat, nec redditam Antiocho Pio, * cui eam eripuerat Tigranes hostis Romanorum: & Justinus ex Trogo sic respondentem facit eidem Antiocho Pompejum, *ut habenti regnum non ademerit, ita quo cesserit Tigrani, non daturum quod tueri nesciat*. Sed & eas * Gallia partes quas Gallis eripuerant Cimbri, Romani pro suis habuere.

Mithrid.
Civ. l. 1.
Lib. xli.

VIII. Gravior disputatio est, cui in bello publico ac solenni res hostium acquiratur, ipse in populo an singulis qui de populo aut in populo sunt. Valde enim hic variant recentiores juris interpretes; quorum plerique cum in jure Romano legissent capta capientium fieri, in canonum autem corpore distribui prædam publico arbitrio; alii post alios, ut fieri solet, dixerunt, primo ac jure ipso fieri capta singulorum qui manu capiunt; attamen duci assignanda qui inter milites distribuat: quæ sententia cum recepta non minus quam falsa sit, hoc accuratius a nobis refutanda est, ut specimen sit quam parum tuto in hoc controversiarum genere tali auctoritati credatur. Enimvero dubitandum non est quin gentium consensu utrumvis potuerit constitui, aut ut capta populo bellum gerenti, aut ut cuivis qui manu

Bart. ad l.
28. D. de
capt. Alex.
& Inst. l. 1.
D. de acq.
pos.
Ang. ad
S. 17. inst.
de ver. div.
Pan. ad c.
sicut. de ju-
rejur. n. 7.
Th. Gram.
decif. Neap.
71. num. 17.
Mart.
Laud. de
bello q. 4.

GROTII NOTÆ.

Cui eam eripuerat Tigranes] Appianus sic: *ὅτι τὸς Σελδουκιδας ὑπὸ τῷ Τίγρονος ἐκπίστευας ἢ κτίς τῷ ἑνὶ Διέται ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Περσέων Τίγρονος ἀπέλασαν*: non equum esse Selucidam a Tigrae eiectionem potius Syriam tenere, quam victores Tigranis Romanos. Et alibi: *ἡ γὰρ ἡμεῖς τὴν κερτασούτων Ἀντιόχου τὴν ἀναστάσεως Περσέων ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ ἀπέλασαν*: credebat se cum victorem Antiocho ea terra expulisset, hoc ipso eam terram acquisivisse Romanis. Ipse Antiochus apud Polybium in excerptis legationum num. 72. *ἡ γὰρ ἡμεῖς τῷ*

ὅτι πόλεμον ἰσοπέτητον καὶ κερτασούτων ἀπὸ κτίων: arbitrabatur eam quæ bello fieret firmissimam & honestissimam esse possessionem.

Gallia partes] Franci agros Italia a Gotthis acceptos Romanis non reddiderunt; Procopius Gothico-rum iv. vide quæ dicit rex Suediæ apud Thuanum libro LXXXVI. in anno CD IO LXXXIII.

GRONOVII NOTÆ.

A Diis] Nam victrix causa Deis placuisse videtur.

VIII. Auctoritati credatur] Multitudini dictorum & communi opinionioni.

manu caperet in dominium cederent. Sed quid voluerint quærimus, & dicimus gentibus placuisse, ut res hostium hostibus essent non alio loco quam quo sunt res nullius, ut ex Nervæ filii dicto jam antea apertum fecimus.

IX. 1. At res quæ nullius sunt fiunt quidem capientium, sed tam eorum qui per alios, quam qui per se capiunt. Ita non servi tantum aut filii, sed & liberi homines qui in piscando, aucupando, venando, margaritas legendo operam suam addixerunt aliis, statim quod acceperunt accipiunt ipsis quibus operam navant. Modestinus jurisconsultus recte dixit: *quod naturaliter acquiritur, sicuti est possessio, per quemlibet volentibus nobis possidere acquiritur*: & Paulus receptis: *possessionem acquirimus animo & corpore: animo utique nostro, corpore vel nostro, vel alieno*. Idem ad edictum: *per procuratorem, tutorem curatoremve possessio nobis acquiritur*, quod explicat si id ea mente faciant ut operam nobis accommodent. Sic apud Græcos, qui in Olympiis certabant præmia acquirebant iis a quibus mittebantur. Ratio est, quia naturaliter homo hominis alterius volens volentis instrumentum est, ut & alibi diximus.

L. 53. D. de acq. dom.

Lib. v. tit. 2.

D. 1. §. 20.

L. de acq. poss.

2. Quare discrimen quod traditur inter liberas personas & serviles circa acquisitiones, juris est civilis & ad civiles acquisitiones proprie pertinet, ut ex dicto Modestini loco apparet: & tamen has ipsas Severus Imperator postea ad naturalium exemplum admovit propius, non utilitatis tantum, ut ipse profiteatur, ratione, sed & jurisprudentiæ. Semoto ergo civili jure, locum habet quod dicitur per alium facere quem posse quid per se ipsum potest, & perinde esse per se faciat an per alium.

L. 56. D. de oblig.

L. 38. §. 17. de verb. oblig.

L. 1. C. per quas pers. c. potest & c. qui facit.

L. de reg. jur.

X. Distinguendum ergo in nostro negotio inter actus vere publicos belli, & inter actus privatos qui fiunt occasione belli publici: per hos actus privatis res quæritur primo ac directe: per

Res nullius] Vacua, domino carentes: quasi jam non sit, quem tollere & occidere licet.

IX. 1. *Per alios*] Quos in potestate aut sub imperio, aut quorum conductam operam habent.

Animo utique] Non nisi nostro.

In Olympiis] Sic Alexandrum Mac. Amyntæ F. Olympio certamine vario ludicrorum genere contendisse ait Justinus 7, 2. puta per aurigas, athletas, pugiles, &c. suo sumtu doctos & exercitos, Plin. 21, 3. Namque ad certamen in circum per ludos & ipsi descendebant, & servos suos quisque mittebant. Inde illa lex xi i. tabb. *Qui coronam parit*

ipse pecunie ejus, virtutis sue ergo duntor ei.

Alibi] 1, 5, 3.

2. *Liberas & serviles*] Tanquam per servum nostrum aut eum, qui est in potestate nostra, acquiramus; per liberos homines, quos neque in potestate, neque bona fide servientes habemus, non acquiramus. §. 6. instit. Per quas pers.

X. *Vere publicos*] Qui sunt jussu imperantium & in usum publicum.

Privatos] Quos regentium injussu permilla licentia milites exercent.

Lib. xxx.

per illos actus populo. Ex hoc gentium jure Scipio agit cum Masinissa apud Livium: Syphax populi Romani auspiciis victus captusque est. Itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est. Nec aliter Antiochus Magnus argumentabatur Cælen Syriam Seleuci factam non Ptolemæi, eo quod Seleuci bellum fuisset, cui Ptolemæus navasset operam. Historia est apud Polybium quinto.

XI. 1. Res solinisi publico actu, inducto exercitu, impositis præsidiiis, capi non solent: ideo ut respondit Pomponius, publicatur ager qui ex hostibus captus sit, id est, ut ibidem exponit, præde non cedit: prædæ nomine strictè accepto. Salomo prætorii præfectus * apud Procopium: *ὡς τὰ τῶ ἀνδράποδα καὶ τὰ ἄλλα πάντα χεῖματα τοῖς στρατιώταις εἰς λαφύρα ἵεναι, οὐκ ἀπεικὸς εἶναι. Ἐὖ μὲν τοι αὐτῶ βασιλεῖ τε καὶ τῆ Ῥωμαίων δόξῃ ἀποσχεῖν*, captivos sane & res alias militibus præde loco cedere ratione non caret: (accipiendum hoc ut fiat publico concessu, quemadmodum infra exponemus), agros autem ad principem & imperium Romanum pertinere.

L. 11. D. de
evictionib.
L. 15. §. 1.
de rei vind.

2. Sic * apud Hebræos & Lacedæmonios ager manu captus sortito divisus est. Sic Romani captos agros aut locandos retinuerunt, interdum modico veteri possessori honoris gratia relicto, aut distraxerunt, aut assignarunt colonis, aut fecerunt vectigales: quarum rerum passim in legibus, historiis, & agrimensoforum commentariis testimonia existant. Appianus libro primo belli civilis: *Ῥωμαῖοι τῶν Ἰταλίων πολέμου χειρῶν ἄνθρωποι, καὶ μέρους ἐλάμβανον*: Romani cum Italian armis subegissent, victos parte agri multarunt; & secundo libro: *τῶν πολεμίων ὅτε καταστάντων εἶδὲ τῶν ἀπαισῶν τῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἀλλ' ἐπικρατεῖν*.

GROTII NOTÆ.

[Apud Procopium] Vandalicorum 11. vide & ibi sequentia. Etiam Severus sola ab hostibus capta limitaneis ducibus & militibus donavit; Lampridius notat. In fœdere Helveticò est ut oppida & arces captæ communitati pagorum cedant, apud Simlerum multis locis.

[Apud Hebræos] Apud eosdem de agro qui bello captus esset rex tantum ferebat quantum singulae tribus, notatum id Digestis Thalmudicis titulo de rege.

GRONOVII NOTÆ.

Seleuci] Nicatoris abavi sui.

Seleuci bellum] Adversus Antigonum Coelitem,

XI. 1. Publicatur ager] Fit populi vel principis, cujus nomine bellum geritur.

Strictè accepto] Pro re manubiâ, quæ sit proprie capientis aut capientium.

Aut locandos] Ut eos ad statum tempus per magistratus redemptoribus pro decimis exercendos concederent.

Distraxerunt] Vendiderunt.

Assignarunt colonis] Pauperibus civibus aut veteranis militibus aequali numero jugerum attribuerunt.

Vectigales] Emphyteuticarios in perpetuum, aut longum tempus, certa pensione permittendo.

Null.

hostes etiam victis hostibus terram non omnem adimebant, sed pay-
nebantur. Notat Cicero, oratione pro domo sua ad Pontifices,
consecratos interdum ab Imperatore agros de hostibus captos,
sed populi jussu.

XII. At res mobiles & se moventes aut in ministerio
publico capiuntur, aut extra illud. Si extra ministerium publi-
cum sunt singulorum capientium. Et huc referendum est
Celsi illud: quæ res hostiles apud nos sunt, non publica sed occupan-
tium sunt. Quæ apud nos sunt, id est, bello orto apud nos
deprehenduntur. Nam idem & in hominibus observabatur, quo
tempore homines hac in parte rebus captis accensebantur. Iusti-
gus est in eam rem Tryphonini locus: verum in pace qui per-
venerunt ad alteros, si bellum subito exarsisset, eorum servi efficien-
tur apud quos jam hostes suo fato (ita legendum, non facto aut
pacto, ut habent libri) deprehenduntur: fato hoc ascribit jurif-
consultus, quia nullo suo merito in servitum deveniunt:
nam talia fato ascribere tratatitium est. Tale illud Nævii:
fato sunt Rome Metelli consules, id est, sine suo merito.

L. 51. §. 1.
D. de acq.
rer. dom.

L. in bello.
D. de capt.
& postl.

2. Indidem venit quod si quid milites capiunt non in pro-
vinciis, aut in eo quod facere jubentur, sed in eo quod promi-
sco jure aut solo permisso faciunt, id statim sibi acquirunt:
capiunt enim non ut ministri. Talia sunt spolia quæ detrahun-
tur hosti in dimicatione singulari: talia etiam quæ procul ab
exercitu (extra decem millia passuum dicebant Romani, ut
mox videbimus) in liberis & injussis excursibus capiunt: quod
genus prædæ Itali hodie corrariam vocant, & a butirino distin-
guunt.

Solic. in t. 2.
C. de postl.

XIII. Sed quod diximus jure gentium talia singulis directe
acquiri, intelligendum est, ut id juris gentium sit ante omnem ca-
de

ver.
Tho. Gram.
Decis. Neap.
de 71, n. 18.

GROTII NOTÆ.

Nulla suo merito] Sic & hæc duo
opponit: Servius ad Æneidos 1.
Acti satis. Laborat Virgilius nil Tro-
janorum meritis, sed omnia satis ascri-
bere.

GRONOVII NOTÆ.

Consecratos] Sueton. Jul. 20. Cam-
pum Steliatem majoribus consecra-
tum.

XII. 1. Se moventes] Jumenta,
greges, armenta & quævis anima-
lia.

In hominibus observabatur] Ut eos
capere cuius & servos facere lice-
ret.

Suo fato] Per infelicitatem suam.
Liv. 9, 18. Des. Heraldus legit suos

factos. 1, emend. & obs. 36, p. 115.
Cl. Salmasius suis factos ad jus Attic.
c. 26.

Merito] Metelli hoc carmine læsi
responderunt: dabunt matrem Metelli
Nævii poeta. Terent. Maurus de
metris p. 1439. Et vero dederunt:
effecerunt enim, ut in Tullianum
conjeceretur. Plaut. Mil. 2, 2, 56.
Gell. 3, 3.

2. In provinciis] In agmine, vel
sub duce, in expeditione.

Non ut ministri] Sed ut se circum-
spicientes, quemadmodum loquitur
auctor Africanus belli cap. 47.
quæstibus militum servientes.

XIII. Ante omnem] Et valeat,
ubi nihil diversum de eo civitas
constituit.

de re legem civilem; nam populus quisque inter suos aliter potest constituere, & dominium singulorum antevertere, sicut multis in locis de feris & avibus factum videmus. Sic enim introduci etiam lege potest, ut quæ apud nos reperiuntur hostium res, publicæ fiant.

XIV. 1. At de his quæ quis actu bellico capit alia est ratio. Ibi enim singuli reipublicæ personam sustinent, ejusque vice funguntur, ac proinde per eas populus, si lex civilis aliud non statuat, ut possessionem ita & dominium nanciscitur, & id in quos vult transfert. Quod quia directe pugnat cum vulgari opinione, probationes nobis video solito largius admittendas, ex nobilium populorum exemplis.

2. Incipiam a Græcis, quorum morem Homerus non uno loco describit:

Ἄλλὰ τὰ μὲν πολίων ἐξεπράξαμεν, τὰ δὲ δάσαι.
Omnia jam divisa quibus spoliavimus urbes.

Apud eundem poetam Achilles, de urbibus agens quas ipse expugnaverat:

Τάων ἔα πύσταν κειμήλια πολλὰ καὶ ἴσα
Ἐξελόμην, ἔπειτα φέρον Ἀγαμέμνονι δόσκειν
Ἄτρεΐδῃ, ὃ δὲ ὄπισθε μύρον ἔδωκε νηυσὶ γόησι
Δεξάμεν δὲ δὴ πᾶσιν διασέσκετο, πολλὰ δὲ ἔχεσκε.
Omnibus his ingens pretio numeroque supellex
Nostrâ rapta manu: regi sed victor Atride
Cuncta tuli, celeres residens qui pone carinas
Divideret cum pauca aliis, sibi multa tenebat.

Spectandus enim hic Agamemnon, partim ut totius Græciæ eo tempore princeps, atque ita populi gerens vicem: quo jure ipse sed cum senatu prædam dividebat: partim ut munere fungens imperatorio, ac proinde de communis partem cæteris majorem ferens. Eum ipsum Agamemnonem sic alloquitur idem Achilles:

Οὐ γὰρ σὺ ποτὲ ἴσον ἔχεις μέρος, ὅσσόν τ' ἀχαιοὶ
Τρώων ἀπέροσσε εὐνομόρον Πηλεΐδην.
Nam neque me tecum prædæ pars aqua sequetur,
Si Danaum virtus Trojanam evertit urbem.

Et

[Dominium singulorum antevertere]
In publicum vindicando res prohibere.

[Feras & avibus] Ubi venationem & aucupium, jure veteri gentium & naturæ, omnibus concessum reservarunt sibi principes aut nobiles. Sic salis vendendi arbitrium aliquando privatis ademptum Roma. Liv. 2, 9.

XIV. 1. [Actu bellico] Ut in acie aut expugnatione urbis.

[Personam sustinent] Non pro sese agunt, sed pro corpore civitatis. Hinc est ut privati cum militibus tanquam diversi componantur interdum. V. ad Sen. de vita beat. cap. 2.

2. [Neque me tecum] Nam tu accepturus majorem, utpote imperator summus.

Apud

Et alibi Achilli offert Agamemnon de consilio publico navem plenam aris & auri, & viginti mulieres, quæ præcipiat de præda. Troja jam capta, Virgilio narrante,

*Custodes lecti Phoenix & divus Ulysses
Prædam asservabant: huc undique Troia gaza
Incensis erepta adytis, mensæque Deorum,
Cythereæque auro solidi, captivæque vestis
Congeritur.*

Æn. 11.

Sic posterioribus temporibus, prædam Marathoniam asservat Aristides. Post prælium ad Plataeas severe edictum, ne quis de præda privatim quicquam tolleret: deinde præda pro populo meritis distributa. Athenis postea devictis, in publicum relata a Lysandro præda. Et publici officii nomen * apud Spartanos, λαφυροπωλεία, præda venditores.

*Plut. Aristide.
Herod. l. ix.*

Plut. Lysandro.

3. Si ad Asiam venimus, Trojani soliti, ut docet nos Virgilius, præda ducere sortem, ut in rebus communibus dividendis fieri solet. Alias arbitrium ejus dividendæ penes imperatorem, quo jure Hector Doloni id expressè stipulanti promittit equos Achilles, ut intelligas jus acquirendi domini in captura sola non fuisse. Ad Cylum Asiæ victorem, nec minus ad Alexandrum postea, perlata præda. Si Africam respicimus; idem mos occurrat. Sic quæ Agrigenti capta, quæque in pugna Cannensi, & alibi, Carthaginem missa. Apud Francos veteres, ut ex Gregorii Turonensis historia apparet, quæ capta erant * sorte dividebantur: neque rex ipse aliud habebat de præda quam quod fors ipsi addidisset.

*Homer. 11.
K. Eurip.
Rheso.
Plinius lib.
xxxiii. c. 3.
Plut. Alex.
Cuv. Diod.
libro xvii.
Strabo l. xv.
Diod. libro
xiii.
Livius lib.
xxiii.
Grez. Tur.
l. 11, c. 17.*

4. Sed quanto re militari Romani ceteris præstiterunt, tanto sunt digniores quorum exemplis immoremur. Dionysius Halicarnassensis morum Romanorum diligentissimus observator, ita nos hac de re docet: *πῶς ἐν τῷ πολεμίων λάφυροι, ὅσον ἂν ἡμῶν ὑπάρχει τυχῆν δι' ἄρετων, δημόσια εἶναι κελεύει ὁ νόμος, καὶ τὰ τοῦ ἐχθροῦ ὅπως πρὸς ἰδιώτης γίνεται κύματα, ἀλλ' ἐδὲ αὐτὸς ὁ τῷ δυνάμει ἡμεῶν. ὁ δὲ ταμίας αὐτῶν ἀπολαβὼν ἀπιμπολεῖ, καὶ εἰς δημό-*

GROTII NOTÆ.

Apud Spartanos] Agefilao in Asia agente, castris Pharnabazi captis Spithridates subtraxerat prædam; inquisitione ab Erispida Lacedæmonio instituta aufugit.

Sorte dividebantur] Habes hoc apud Turonensem lib. 11, cap. 27. Aymoium lib. 1, cap. 12. & in epitome edita a Frehero cap. 9. Mos idem & aliarum gentium vetus. Servius ad illud Æneidos 111. Sortitus percutit ullos: quia captivi & prædam inter victores sorte dividebantur. Ut;

& præda ducere sortem. De prædæ collatione in commune, & expurgatione per juramentum apud Suedos & Gotthos Johannem Magnum vide libro xi, c. 11.

GRONOVII NOTÆ.

Præcipiat] Præcipua vel eximia auferat, antequam reliquum prædæ distribuatur, ut legatum per præceptionem in jure.

Virgilius] 9, 298.

3. In captura sola] Non competit uno eo nomine, quod quis ipse cepisset.

Form-

διπόστον ἀναδέξασθαι. Quæcunque ex hostibus per virtutem capta sunt, ea lex jubet publica esse, ita ut non modo privati eorum domini non fiant, sed ne ipse quidem Imperator exercitus; verum quæstor illa accipit, & vendita in publicum refert. Verba hæc sunt eorum qui Coriolanum inculant, non nihil ad invidiam composita.

XV. Nam *populum dominum esse prædæ verum erat: sed illud non minus verum, *eius dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permittum fuisse, sed tale ut actus sui rationem populo deberent. L. Æmilius apud Livium: captas non deditas diripi urbes, & in his tamen arbitrium esse Imperatoris, non militum. Sed hoc arbitrium quod mos deferebat imperatoribus, ipsi interdum, quo longius ab omni suspitione essent, rejiciebant ad Senatum, ut Camillus, & qui retinebant, prout religioni, famæ, ambitioni serviebant, diverso modo usi reperuntur.

XVI. 1. Qui sanctissimi esse aut credi volebant, *prædam non attingebant omnino, sed si pecunia erat in prædâ, eam jubebant a quæstore populi Romani percipi; si res aliæ, eas per quæstorem sub hasta venundari: ubi redactam pecuniam manubiarum nomine significatam Favorinus apud Gellium sensit. Hæc pecunia per quæstorem in ærarium deferrebat, prius tamen, si res triumphii esset, ostentata publice. Livius libro IV. de C. Valerio contulæ: prædæ ex assiduis populationibus, quod omnia

Libro
XXXVII.

Liv. lib. v.

Lib. XIII,
c. 23.

GROTII NOTÆ.

Populum dominum esse prædæ verum erat.] Vide & hæc de re Simlerum in Helveticis.

Ejus dispensandæ arbitrium Imperatoribus libera republica permittum fuisse.] Polybius in excerptis Peiresianis de L. Æmilio Paulo: κλέρον γινώσκοντες αὐτὸν πῶς βασιλεὺς καὶ λαοῦ καὶ ἐκείνου ὡς βέλτερον χρῆσθαι, μὴ δὲ τὸν ἐπιθυμῆσαι * cum dominus factus esset regni integri possessique cuncta disponere suo arbitratu, nihil eum concupiscit.

Prædam non attingebant omnino.] Manius Curius juravit se ex prædâ nihil attulisse, præter gattum saginum quo sacrificaret. Scriptor vitæ virorum illustrium de Mummio agens: Corinthum signis tabulisque spoliavit, quibus cum totam repleisset Italianam, in domum suam nil contulit. De nominato modo Æmilio Paulo Plutarchus: ἄλλοτε δὲ ἄλλοτε αὐτὸν ἢ ἰαδουλιανῶν ἢ τῶν μεγαροβωτῶν ἐπὶ τῶν αἰσθησῶν, πάλιν δὲ ἀρπυζῶν,

ποῦ δὲ χρυσίου ἐκ τῆς βασιλείας ἠδωρισμένον ἢ δὲ ἰδίῳ ἐπιθυμῶν, ἀλλὰ τοῖς τομίαις εἰς τὸ δημόσιον ἀρπυζῶν. * nec minus liberalitatem ipsius & animi magnitudinem prædicabant homines, quod congestam ex regis opibus auri argentique vim magnam nec inspicere voluisset, sed quæstoribus in publicum deferendam dedisset.

GRONOVII NOTÆ.

XV. Actus sui rationem.] Acta illorum non valent, nisi populus vel per se, vel per senatum ea rata habuisset.

Ab omni suspitione.] Vel avaritia vel inæqualis favoris.

XVI. 1. Sub hasta venundari.] Publica auctione in parte castrorum, quæ Quintana vocabatur. Suet. Ner. 26. Lips. demil. dial. 3. vel iusti, vel existimationis gratiæ civium cupiditatem.

Si res triumphii.] Si res bello getæ essent tantæ ut triumphum mererentur.

Sicut

omnia in locum tutum congesta erant, fuit aliquantum: venditum sub hasta consul in ararium redigere quaestores jussu. Idem fecit Pompejus de quo hæc sunt Velleji verba: pecunia Tigranis, * sicut Pompejo moris erat, redacta in quaestoris potestatem ac publicis descripta literis. Ita & M. Tullius qui sic de se ipso in literis ad Sallustium: de præda mea præter quaestores urbanos, id est, populum Romanum, tertium nec attigit, nec tacturus est quisquam. Atque quo Plantus respiciens sic ait:

Lib. II.

Lib. II.

epist. 7.

quod Nunc hanc prædam omnem jam ad quaestorem deferam.

Et de hominibus captivis similiter:

Quos emi de præda de quaestoribus.

Sed alii sunt quaestore ipsi prædam vendebant & referebant in ararium; quod & ex Halicarnassensi sequentibus verbis colligere est. Sic a Tarquinio rege jam olim victis Sabinis prædam & captivos Romam missos legimus. Sic Romulus & Veturius consules narrantur prædam vendidisse ob ærarii penuriam, ægre id ferente exercitu. Sed cum passim id occurrit, quantum ducum quisque ex triumphis Italicis, Africanis, Asiaticis, Gallicis, Hispanicis in ararium per se aut quaestorem retulerit, exempla congerere nihil est opus. Illud magis notandum, datam prædam aut ejus partem interdum Diis, interdum militibus, interdum & aliis. Diis aut res ipsæ datæ, ut spolia quæ Romulus Jovi Feretrio suspendit; aut redacta inde pecunia, ut ex Pometinis manubiis Tarquinius Superbus templum Jovis in monte Tarpejo statuit.

Liv. lib. I.

Liv. I. III.

Dion. Halic.

lib. II.

Liv. lib. I.

XVII. I. Militibus prædam dare præcis Romanis ambitiosum videbatur: uti Sextus Tarquini Superbi filius, sed Gabius profugus, prædam militi dilargitus dicitur, ut eo modo potentiam sibi conciliaret. Appius Claudius in senatu similem largitionem arguit ut novam, prodigam, inconsultam.

Liv. d. lib.

Liv. lib. v.

Præda autem militi concessa aut dividitur, aut diripitur. Dividi potest aut ratione stipendiorum, aut * ratione meritorum. Stipendiorum ratione dividi prædam Appius Claudius volebat,

D. loca.

fi

GROTII NOTÆ.

Sicut Pompejo moris erat] Ut plurimum: vide quod sequente paragrapho ex Lucano adducetur.

Ratione meritorum] Id apud Hebræos factum docet Josephus lib. III. antiquæ historiæ.

GRONOVII NOTÆ.

Quaestores, id est, populum] Nam quaestores procurabant rem & ararium populi.

De quaestoribus] Vendentibus eos quaestoribus.

XVII. I. *Ambitiosum*] Esse gratificari militi contra disciplinam & dignitatem, aut præva indulgentiæ opus.

Aut ratione stipendiorum] Aut pro stipendiis aut super stipendia pro meritis.

Stipendiorum ratione] Immo ipsum stipendium militi ex pecunia prædaticia numerandi auctor erat, ut eo minus tribui pæbs conferret.

Tribu-

Liv. 2.

1 Sam. xxx.
24.Liv. l. xlv.
Ibid.
Ibid.Suet. Caf.
c. 38. &
A. p. II.
civil.
Liv. d. lib.

si illud obtinere non posset, ut redacta inde pecunia in ærarium deferretur. Totum autem dividendi ordinem accurate explicat Polybius: nempe in dies aut vigiliis partem exercitus alteram; aut minorem ad comportandam prædam mitti solitam: & quod quisque reperisset id iussu in castra perferre ut per tribunos æqualiter divideretur, vocatis ad partem etiam his qui castra fervarent, (quod & apud Hebræos regi Davidi placuisse, & inde in legem transiisse legimus) quique per valetudinem aut delegata ministeria aberant.

2. Interdum non ipsa præda sed redacta inde pecunia præda loco militibus donata, quod sæpe in triumpho fiebat. Proportionem hanc invenio, simplex pediti, duplex centurioni, triplex equiti datum. Interdum simplex pediti, equiti duplex. Alias simplex pediti, duplex centurioni, * tribuno & equiti quadruplex. Meritorum etiam sæpe habita ratio, sicut Marcius quod fortiter fecisset * ex præda Coriolana donatus est a Posthumio.

3. Utrovis modo fieret divisio * licebat Imperatori ἐξαιρετικόν, hoc est, præcipuum sibi accipere quantum vellet, id est, quantum æquum arbitraretur: * quod & aliis interdum virtutis ergo concessum. Eutipides Troadibus de nobilioribus feminis Trojanis agens, ait:

Τοῖς ἀρχαῖοις ἐξηρεμύρα
σεφτά.

Quæ principibus eximie datæ

Erant Achivis:

GROTII NOTÆ.

Tribuno & equiti] Tribuno & præfecto equitum ait Appianus civilium II.

Ex præda Coriolana] Vide Plutarchum Coriolano.

Licet Imperatori] Vide Leunclavius in Turcicis.

Quod & aliis interdum virtutis ergo concessum] Sic Nestor feminam possidebat:

— ἰδ' οἱ Ἀχαιοί

* Ἐξελος.

— munere Grajūm

Exceptam sorti.

Est id Iliados Δ. At Odysseæ III Ulysses ait:

Τῶν Ἐκαρθίμων Μυρταίεα, πολλὰ δ' ὀπίσσω

Δάχχαιοι.

Eximiam accepi Meneæcea, plurima deinde

Sorte tuli.

Eutipides de Cassandra:

* Ἐξαιρετικόν τῆς ἐλάσει Δαχμύρας ἀπὸ.

Sibi hanc Atrides major eximiam tulit.

De iis quæ Atheniensium duci Demostheni e præda ἐξηρέθησαν, præcipui jure data sunt, vide Thucydidem libro II.

GRONOVII NOTÆ.

Alteram aut] Aliquando de singulis manipulis secretum numerum pro magnitudine urbis expugnate, aliquando per cohortes, sive manipulos, divisio exercitu omni partem alteram.

Mitti] Per urbem & domos.

Solitam] Ita ut pars altera & plerumque major in armis partim in castris, partim per urbis patentia & munita loca disposita esset ad omnes casus praveniendos.

In castra] Vel forum aut spatiosum locum urbis.

2. A Posthumio] Postumo Cominio. Liv. 2, 33.

Fabri-

Et de Andromacha,

Καὶ πάλιν ὁ Ἀχιλλεύς ἔλαχε παῖς ἐξαιρέτην.
 Accipit illum Pyrrhus eximiam sibi.

Alcanius de equo apud Virgilium:

Ipsum illum clypeum, cristasque rubentes
 Excipiam sorti.

Paulanæ post in Platæis prælium eximia data, mulieres, equos, camelos, narrat Herodotus. Sic Ocrisiam Corniculanam præcipuam accepit rex Tullius. * Fabricius apud Halicarnassensem in oratione ad Pyrrhum: *ἐμείνων δόρυκτῆσαν ἐξόν μοι λαβῆέν ὀπίσσω βυλομήλου· ex his que bello erant capta licebat mihi quantum vellem excipere*: Isidorus huc respiciens ubi de jure agit militari, prædæ, ait, *decisio, & pro personarum qualitatibus ac laboribus justa divisio, hæc principis portio*. Tarquinius Superbus, ut apud Livium est, & ipse ditari volebat, & delinire præda popularium animos. Servilius in oratione pro L. Paulo ait eum præda partienda locupletem se facere potuisse. Et hanc Imperatoris portionem, sunt qui potius significatam volunt manubiarum nomine, quos inter est Asconius Pedianus.

Lib. IV.

Lib. I.

Liv. I. XLV.

III. Ver.

4. Sed laudatioribus illi, qui jus suum remittentes nihil sibi de præda ceperunt, qualis is quem dixi Fabricius, ἢ ἐκ δικαίως πλεόντων ὑπερβολῶν ἐνεχε δόξης, etiam juste parvas divitias præ gloria contemnens: quod ipse se facere ajebat Valerii Publicolæ & aliorum paucorum exemplo: quos M. Porcius Cato imitatus est in Hispaniensi victoria, negans quicquam ad se perventurum e bello captis, præter ea quæ in cibo ac potu infumsisset: addens tamen, non a se culpari Imperatores qui concessas utilitates sumerent, sed malle se de virtute cum optimis, quam de pecunia cum ditissimis certare. Proxime ad hanc laudem accedunt qui prædam modice delibant, ut Pompejus apud Lucanum a Catone laudatur, qui

Plin. M.
Cato.

Plura retentis

Intulit.

GROTII NOTÆ.

Fabricius] Cujus exemplum & sibi & militi proponit Julianus apud Ammianum libro xxiv.

GRONOVII NOTÆ.

3. Excipiam sorti] Non patiar in sortem venire & tibi præcipuum dabo.

Rex Tullius] Immo Tarquinius Priscus; fuit enim Ser. Tullii mater.

Manubiarum nomine] Verba Asconii: spolia quasita de vivo hoste nobili per deductionem manubias veteres dicebant: & erat Imperatorum hæc præda, ex qua, quod vellent, sumerent. Puto

5. In

quemadmodum Imperatorum erat exercitus, erat provincia, erat bellum: quæ quoties dicuntur, non excludunt jus populi. Sic & manubie dicuntur Imperatorum, non quod pars ipsis cedens proprie hoc vocabulo significetur: sed quod illorum plerumque arbitrii esset, vel lentne in ararium deferre, an militi distribuere. Potest & allusisse videri ad illud *Ex manubiis*: Suet. Jul. 26. Gell. 13, 24. quod non efficit, quominus &, quod privati nanciscuntur inde, manubie dicantur.

4. Modice delibantur] Exiguam de illa sibi partem ceperunt.

Epit.

5. In divisione interdum & absentium habita ratio, ut capto Liv. lib. IV. Anxure constituit Fabius Ambustus: interdum ob causam quorundam quamvis presentium non habita, ut Minutiani exercitus dictatore Cincinnato.

6. Quod autem jus vetere republica Imperatores habuerant, id post occupatam rempublicam ad magistratos militum transfatum ex Codice Justiniano apparet, ubi a gestorum insinuatione absolvuntur donationes rerum mobilium vel se moventium quas magistri militum militibus præstant ex spoliis hostium, sive in ipsa bellorum occupatione, sive in quibuscumque locis degere noscerentur.

7. Sed hæc divisio jam olim sæpe in calumbiam patuit, quasi duces ea ratione privatam gratiam captarent, quo nomine accuti Dionys. I. VI. sati Servilius, Coriolanus, Camillus, quasi amicis & clientibus de publico largientes. Ipsi contra se tuebantur publico bono, Liv. lib. V. ἵνα οἱ σωμασφόροι ἔργων τὸ πόνον κερσέον ἡμισυ ἰσοῦς ἐπὶ τὰς ἄλλας ἐσθλὰς ἀπαντήσων. ut qui operi adjuerant, fructu laboris percepto, ad alias expeditiones fierent promptiores, quæ Halicarnassensis in hanc rem verba sunt. Dion. Halic. lib. VII.

XVIII. 1. Venio ad direptionem; ea militi concessa aut in populatione, aut post prælium oppidive expugnationem ut signo dato discurreretur: quod antiquis sæculis rarius; nec tamen exemplis caruit. Nam Suessam Tarquinius militi diripiendam dedit: castra Æquorum Q. Servilius Dictator: Vejos urbem Camillus: castra Volscorum consul Servilius. Permisit & direptionem L. Valerius in agro Æquorum, Q. Fabius fufis Volscis, captaque Ecetra, mox alii sæpe. Victo Perseo Paulus consul spolia jacentis exercitus peditibus, equitibus prædam circum jacentis agri concessit. Idem ex senatusconsulto diripiendas dedit militi * Epiri urbes. * Lucullus victo Tigraçe, militem a spoliis legendis diu inhibuit, mox certa jam victoria jus

Dionys.
I. IV.
Liv. lib. IV.
Dionys.
I. IV. VI.
IX. X.
Liv. I. XLV.

Ap. Mithr.

GROTTII NOTÆ.

Epiri urbes] Et Athenas Sulla. Appianus Mithridatico.

Lucullus] Ab eo data diripienda militi Tigranocerta, narrat Plutarchus; ex spoliis datas singulis prætereâ drachmas octingentas. Severus Ctesiphontis prædam concessit militi: idem & tribunos & duces & ipsos milites habere jussit quæ per vicos diripuerant; Ælius Spartianus narrat. Mahumetes II. Constantino-poleos & prædam & mancipia promissit militi.

GRONOVII NOTÆ.

5. Absentium] De eodem exercitu. Minuciani] Quem ille obsessum ab hostibus liberaverat & hanc pœnam ferre jussit infelicis militiæ.

6. Magistros militum] A Constantino M. institutos.

A gestorum insinuatione] Excipiuntur, ne de illis referre necesse sit ad Imperatorem inter ceteras res de bello gestas. Sic Ti. corripuit consulares exercitibus præpositos, quod de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, tanquam non omnium tribuendorum ipsi jus haberent. Suet. 32.

jus spoliandi hostes indulget. Cicero de inventione primo inter modos acquirendi domini ponit, si quid ex hostibus captum sit; * cuius prædæ sectio non venierit.

2. Qui morem huic improbant, ajunt avidas in direptiones manus præripere fortium bellatorum præmia, cum ita ferme eveniat, * ut qui segnior sit prædetur, at fortissimus quisque laboris periculique præcipuam partem petere soleat, quæ sunt verba Appii apud Livium: unde non longe abit Cyri illud apud Xenophontem: ἐν τῇ ἀρπαγῇ β' οἰσ' ὅτι οἱ πονηροὶ πλεονεκτοῦσι. Sed contra dicitur, gratius id fore latiusque quod sua quisque manu ex hoste captum domum retulisset, quam si multiplex accepisset alterius arbitrio.

3. Interdum quoque concessa direptio quod impediri non posset. In expugnatione Cortuolæ Hetruscorum oppidi, narraute Livio, publicari prædam tribunis placebat, sed imperium quam consilium segnius fuit; jam militum præda erat, nec nisi per invidiam admi poterat. Sic & Gallogræcorum castra a C. Helvii agmine direpta legimus contra ducis voluntatem.

XIX. Quod dixi, aliis interdum extra milites prædam aut pecuniam e præda redactam concedi solere, id ferme ita contigit, ut his qui tributum ad bellum contulerant tantundem redderetur. Ludos quoque ex manubiis interdum instructos

XX. I. Neque

GROTII NOTÆ.

[Cuius prædæ sectio non venierit] Varro sex modos numerat, quibus dominus legitimus perficiatur, hereditatis iuxta aditionem, mancipationem, in jure cessionem, usucapionem, a præda sub corona venditionem, & ab auctione publica, cum bona cujusquam sectione veniunt.

[Ut qui segnior sit prædetur] Vide quæ jam nunc ex Procopio adferuntur ad §. 24.

GRONOVII NOTÆ.

XVIII. I. [Cuius prædæ sectio] Quæ præda per questores auctioni subiecta non sit. Caesar 2, Gall. 33. sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit. Justin. 38, 7. Flor. 2, 3.

2. [Ut qui segnior sit prædetur] Verba Livii 5, 20. in libris antiquis sic leguntur: ut segnior sit prædator ut quisque laboris periculique præcipuam parte partem soleat. In quibus hæc-

runt propter duplicem usum particula Ut. Sensus, uti, prout quisque soleat præcipuam laboris & periculi partem petere, is in prædando sit segnior. Sic lib. 3, 50. ut quisque occurreret, plebem adhortantes. Eodem cap. 53. tunc ut quaque causa erit, statueris.

[Et τῇ ἀρπαγῇ] In direptione sit scio ignavos majorem partem laturos.

[Multiplex] Amplius, cumulatius.

3. [Tribunis] Militum consulari potestate.

[Imperium quam consilium] Id imperari non potuit, facultate & arbitrio ea de re consulendi cetero per festinationem militum, qui prædam jam invaserant, nec nisi cum maximo odio & criminatione ducum erant reddituri.

XIX. [Ludos quoque] Scenicos, Circenses, Amphitheatrales vel gladiatorios, qui erant voluptas populis, honos Deorum, divitum ambitio.

- XX. 1. Neque vero diversis tantum bellis aliter atque aliter usurpatum, sed eodem bello eadem præda sæpe in usus diversos impensa, aut partibus divisis, aut rerum generibus distinctis. Sic Camillus decimam ex præda * Apollini Pythio dedit, Græcorum exemplo, sed quod primitus ab Hebræis venerat; quo tempore sub decima prædæ vota, non res moventes tantum, sed & urbem, & agros venire a pontificibus iudicatum est. Eodem victore prædæ de Faliscis pars maxima ad quæstorem redacta est, haud ita multum militi datum. Sic & L. Manlius prædam aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura ut quam aequissima esset per milites divisit; quæ Livii verba sunt.
2. Genera in quæ præda dividi potest sunt hæc: homines captivi, armenta, & greges, quæ Græci, cum proprie loquuntur *λείων* vocant, pecunia, res mobiles aliæ, pretiosæ aut viliores. Q. Fabius Volscis devictis *λείων* & spolia per quæstorem vendi jubet: argentum ipse defert. Idem Volscis & Æquis devictis captivos extra Tusculanos militi donat, & in agro Ecetrano homines ac pecora diripienda concedit. L. Cornelius Antio capto aurum, argentum, æs in ærarium defert: captivos & prædam per quæstorem vendit: militi ea permittit quæ ad victum & vellem pertinebant. Nec dissimile huic Cincinnati institutum, qui Corbione Æquorum oppido accepto pretiosiora prædæ Romam misit, cætera centuriatim divisit. Camillus captis Vejis, præter pecuniam ex venditione captivorum, nihil in publicum redegit; Hetruscis devictis, captivisque venditis, ex ea pecunia aurum matronis quod contulerant persolvit, pateras tres aureas in Capitolio posuit. Cossio dictatore, ex Volscis præda omnis præter libera corpora militi concessa est.
3. Fabricius superatis Lucanis, Brutiis, Samnitibus, militem ditavit, tributa civibus reddidit, quadringenta talenta * in ærarium reulit. Q. Fulvius & Appius Claudius cum Hannonis capta essent castra prædam vendiderunt, diviseruntque, donatis quorum opera fuerat singularis. Scipio capta Carthagine quæ in urbe erant dedit diripienda militi, excepto auro, argento, dona-

GROTII NOTÆ.

Apollini] Meminit & Appianus in excerptis Peiresianis.

In ærarium reulit] Et Fabius pecuniam venditorum hominum capto Tarento, cum prædæ reliquum militibus dispertisset.

GRONOVII NOTÆ.

XX. 1. Urbem & agros] Ut horum etiam decimæ aestimatio iniretur & dedicaretur.

L. Manlius] Immo Cnaus.

Livii verba XXXVIII] C. 23.

2. Ipse defert] In triumpho.

Quod contulerant] De ornatu suo & mundo ad crateram auream Apollini Delphos portandam. c. 25.

3. Quadringenta talenta] 240000. Philip.

Donatis] Extra ordinem honoratis munere vel dono insigni.

donariis. Acilius capta Lamia partim divisit, partim vendidit prædam. Cn. Manlius victis Gallogræcis, concrematis ex Romana superstitione hostium armis, cæteram prædam conferre omnes jussit, & aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat, aut cum cura, ut quam acquisissima esset, in milites divisit.

Livius lib.
XXXVII.
Idem libro
XXXVIII.

XXI. 1. Ex his quæ diximus apparet, non minus apud Romanos, quam apud alias gentes pleraque prædam fuisse populi Romani, sed ejus dispensandæ arbitrium aliquod Imperatoribus concessum, ita tamen ut, quod ante diximus, rationem actus sui populo deberent, quod inter alia docet exemplum L. Scipionis, qui damnatus est peculatus judicio, ut loquitur Valerius Maximus, quadringenta octoginta argenti plus accepisse quam in ararium retulisset: & aliorum quos ante retulimus.

Lib. v, c. 3.
& Livius
lib. XLV.

2. M. Cato in oratione quam de præda scripsit, vehementibus atque illustribus verbis, ut ait Gellius, de impunitate peculatus atque licentiæ conquestus est: ex qua oratione hoc exstat fragmentum: *fures privatorum furtorum in nervo atque compedibus attentè agunt. Fures publici in auro atque purpura.* Idem alibi dixerat, *mirari se, audere quemquam capta bello signa pro suppellectile domi statuere.* Ita & Verri peculatus invidiam auget Cicero, quod signum sustulisset, & quidem captum de præda hostium.

Lib. II,
c. 18.

Prisc. lib. 6
VII.
Verr. IV.

3. Nec Imperatores tantum, sed & milites peculatus prædæ nomine tenebantur, si nempe eam in publicum non detulissent: adigebantur enim omnes sacramento, ut ait Polybius. *Ὅτι ἂν πυνδύρα ποσφίσεια πυνδύρα ἢ ἐν τῷ Ἀγοπταγῆς, ἀλλὰ ἐν τῷ πλοῦσι καὶ τῷ ὄργῳ* nihil quemquam ex præda interversurum, sed fidem servaturos ex religione sacramenti. Quo forte referri potest formula jurisjurandi apud Gellium, qua militi imperatur ne quid tollat in exercitu decemque millia passuum prope, quod pluris sit nummi argentei, aut si sustulerit ad consullem profecerat, aut triduo proximo profiteatur. Hinc intelligi potest quid sit quod Modestinus dicit: *is qui prædam ab hostibus surripuit*

Lib. XVI,
c. 4.

L. pen. ad l.
pecu. Jul. pecul.

[Donariis] Templorum ornamentis.

[Aut vendidit] Hoc jam paullo superius posuit: sed quia ibi per errorem Manlio prænomen Lucii dederat, aliam de Cnæo hic recte appellato historiolum putavit.

XXI. 1. *Quadringenta octoginta*] Huic summæ præmittendum erat, *sex millia pondo auri.*

[Liv. lib. XLV.] Immo 38, 55.

2. *In nervo*] In vinculis carceris.

Ter. Phorm. 2, 2. 11. *Vereor, ne isthac fortitudo in nervum denique erumpat.* 4, 4. 16. *nostra causa scilicet in nervum potius ibit.*

[Captum de præda] Exemplum alienum: nam id simulacrum Mercurii P. Scipio destructa Carthagine de Pœnorum hostium præda dono dederat Tyndaritanis in Sicilia, a quibus id abstulit Verres.

3. *Nummi argentei*] Quam numerus sestertius.

peculatus tenetur: quod vel unum satis esse debuit ut juris interpretes moneret ne ex hostibus capta singulis acquiri crederent, cum constet peculatum non esse nisi in re publica, sacra, aut religiosa. Hæc omnia eo pertinent, ut appareat, quod supra diximus, semota lege civili, & primo, in bellicis actibus capta populi aut regis bellum gerentis fieri.

XXII. 1. Addimus semota lege civili & primo, sive directe: illud quia de rebus nondum actu quæsitis lex ad utilitatem publicam potest imperare, sive lex illa lex populi est ut apud Romanos, sive regis ut apud Hebræos & alibi. Sub legis autem nomine etiam consuetudinem recte introductam volumus comprehendendi. Alterum illud eo pertinet, ut sciamus sicut res aliæ ita & prædam posse a populo aliis concedi, nec tantum post acquisitionem sed & ante eam, ita ut subsequuta captura jungantur actiones brevi manu, ut loquuntur jurisconsulti: nec tantum ea concessio nominatim fieri potest sed & in genere, ut viduis, senibus, & egentibus pupillis pars prædæ data est temporibus Maccabaicis, aut etiam personis incertis ad exemplum missilium, quæ Romani consules capientium faciebant.

2. *Macc. VIII.*
28. 30.

2. Neque vero hæc juris translatio, quæ lege aut concessu fit; semper mera donatio est, sed interdum contractus, interdum aut solutio ejus quod debetur, aut remuneratio ob damna quæ quis passus est, aut ob id quod ipse bello impendit, sive sumtu, sive opera, ut cum socii aut subditi nullo stipendio militant, aut non tali quod operæ respondeat. Nam ex his causis prædam aut omnem, aut ejus partem concedi solitam videmus.

Cald. conf.
85. *Joh.*
Lupus de
bello. §. si
bene advert.

XXIII. Et illud quidem tacita consuetudine ubique ferme inductum jurisconsulti nostri notant, ut sua faciant quæ capiunt aut

Jas. in l.
quod apud
hostes: de
Legatis I.
Franc. a
Ripa in l. I.
de acq. poss.
n. 5.
Covar. ad C.
peccatum.
p. 2. §. II.
Bon. fin.
l. IV, dec. v.

Peculatus tenetur] Publicum fraudasse judicatur.

Semota lege civili] Nisi ubi jus civile alicujus populi aliud statuatur.

XXII. 1. *Primo*] Acquisitione quasi originaria. 2; l. 1.

Nondum actu quæsitis] Quarum acquisitio adhuc in spe tantum est.

2; 2. 5.

Ad utilitatem] Ut incendantur homines & acrius incumbant ad eas quærendas cum publico fructu, quippe hostibus decessuras.

Conjungantur actiones] Altera ex concessione populi, altera ex ipsorum occupatione.

Brevi manu] Ulpianus l. 43. §. 1. de jure dot. 1. per compendium, sine ambagibus, quoties scilicet

celeritate conjungendarum actionum inter se una actio occultatur, ut loquitur idem l. 3. §. 12. de donat. iat. vir. & ux.

Missilium] Quæ spargebantur rapienda vulgo diebus solennibus, sive in corpore suo, sive per sortes. Sueton. Ner. 11. Statius Cal. Satur. *Dives sparsio quos agit tumultus.* §. 45. Instit. de R. D. Noster 2, 3. 25.

2. *Juris translatio*] A populo in privatos.

Contractus] Quo pacti sunt privati cum republica vel principe, ut quod damni dare possint hosti, lucro ipsis cedat.

Quæ quis passus est] Immò fecit dicendum,

aut socii, aut * subditi qui sine stipendio & suo sumtu suo- que periculo bellum gerunt. * Ratio in sociis est evidens, quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum quæ ob negotium commune, aut publicum eveniunt. Adde quod opera quoque gratis præstari vix solet. Sic medicis, ait Seneca, *pretium operæ solvi quod deserviant, quod a rebus suis avocati nobis vacant.* In oratoribus idem æquum judicat Quintilianus, quia hæc ipsa opera tempusque omne alienis negotiis datum facultatem aliter acquirendi recidunt: quod Tacitus dixit: *omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat.* Credibile ergo est, nisi causa alia appareat, puta aut beneficentia mera, aut contractus antecedens, * spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem.

iv, de benef. 15.

Ann. IX.

XXIV. 1. In subditis id non æque evidenter procedit, quia hi operam civitati suæ debent: sed contra occurrit quod ubi non omnes sed aliqui militant, his ipsis a corpore civitatis retributio debetur ejus quod plus cæteris operæ aut sumtus impendunt, multoque magis damnorum, in cuius retributionis certæ locum spes prædæ totius aut partis incertæ facile, nec sine ratione, conceditur. Sic Poëta,

Propert.

Præda sit hæc illis quorum meruere labores.

2. * De sociis exemplum est in fœdere Romano, quo Latini in prædæ partem æquam admittuntur in iis bellis quæ populi Romani auspiciis gerebantur. Sic in bello quod Ætoli gerebant adiutoribus Romanis, Ætolis quidem urbes & agri, Romanis autem captivi & res mobiles cedebant. Post victoriam de rege Ptolemæo, partem prædæ Atheniensibus dedit Demetrius. Ambrosius historiam tractans Abrahami moris hujus æquitatem ostendit: *sine his qui secum fuissent, in adjumentum fortasse sociati, partem emolumentum tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris.*

Liv. l. IV. & XXIV. Dion. l. VI. Polyb. l. XI. Livius lib. XXVIII. Plin. Demetrio. Lib. I, de Abrah. c. 3.

3. De

GROTII NOTE.

Subditi qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo bellum gerunt.] Vide Cromerum XIX. Polonicorum.

Ratio in sociis est evidens.] Utitur eâ Amalafuntha in epistola ad Justinianum Goth. I.

Spem ex hostibus lucrandi spectatam in damni & operæ compensationem.] Vide Plutarchum Marcello.

De sociis exemplum est.] Priscis Latinis tertias prædæ populus Romanus præstabat: Plinius lib. XXXIX, 5. Pro modo nulli militis prædam partantur pagi Helveticis, teste Samlero:

pro modo sumtum partiti Pontifex; Imperator, Veneri, bello contra Turcam: Paruta VIII. Pompejus Armeniam minorem Dejotaro Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat.

GRONOVII NOTE.

XXIII. In oratoribus] Causarum patronis.

XXIV. 1. Hi operam civitati] Sic in bello civium corpus additum atque operatum esse reipublicæ dicit Livius 4, 60.

2. Adiutoribus Romanis] Adversus Philippum.

Num. xxxi,
27. 47.
1 Sam. xxx,
22. & deinceps.
11 Mac. vii,
28. 29.
Plut. apophth.

3. De subditis exemplum est in populo Hebræo, apud quem pars prædæ dimidia cedebat * his qui in procinctu fuerant. Sic & Alexandri miles prædam privatis creptam suam faciebat, nisi quod eximia quædam solitus esset ad regem referre: unde præda omni ita sibi vindicanda, ut nihil in ærarium deferrent.

11 Samuel.
xii, 30.
Tit. de rege.

4. At quæ publica hostium aut regis fuerant, exempta erant huic licentia. Ita legimus Macedonas, cum Darii castra ad Piræum amnem irrupissent, ingens auri argentique pondus diripiisse, nec quicquam reliquisse intactum * præter regis tabernaculum: tradito more, inquit Curtius, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent. Unde non abit mos Hebræorum, qui victi regis coronam regi imponebant victori, eidemque assignabant

Arius de bello n. 162.
Bellin. p. 2,
tit. 18. n. 3.
Donell. l. iv.
Com. c. 21.
Sylv. in verbo bellum 1. in pr. ex Rosoll.
Wesemb. ad §. 17. Inst. de rer. div.
App. civ. l. Lib. vii.
App. civil. iv. Tacit. hist. 111.

(quod in Thalmudicis Digestis legitur) regiam suppellectilem bello captam: & quod in rebus gellis Caroli Magni legimus, cum is Hungaros vicisset, privatas opes militi, regias ærario cessisse. At apud Græcos λάφυρα erant publica ut ante ostendimus, σπύλα singularum. Vocant autem σπύλα ea quæ durante certamine eripiuntur hosti, λάφυρα quæ post certamen: quod discrimen & aliis gentibus nonnullis placuit.

5. At apud Romanos veteri quidem republica non tantum fuisse concessum militibus, satis apparet ex his quæ supra diximus. Plurimum indulgeri cœpit militi, in bellis civilibus. Ita a Sullano milite Æquulanum direptum legas. Et Cæsar post pugnam Pharsalicam, castra Pompejana militi dat diripienda cum hoc dicto apud Lucanum.

Superest pro sanguine merces,
Quam monstrare meum est; nec enim donare vocabo
Quod sibi quisque dabit.

Bruti & Cassii castra diripuerunt Octaviani & Antoniani milites. Bello civili alio Flaviani ad Cremonam ducti, quanquam instabat nox, coloniam divitem festinant impetu capere; veriti alioqui ne opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumque essent, gnari scilicet, ut Tacitus loquitur, expugnatae urbis prædam ad militem, dedite ad ducem pertinere.

6. Atque

GROTII NOTE.

His qui in procinctu fuerant] Fisdæ partem prædæ dabant his qui domos servarant; Chalcocondylas lib. y.

Præter regis tabernaculum] Vide & Diodorum libro xvii. & Plutarchum Alexandro. Similia vide apud Xenophontem II. de Cyro, & belli sui iv. & vii.

GRONOVII NOTE.

4. Ad Pyramum] Ad Ilson in faucibus Ciliciæ. Curt. 3, 11.

Durante certamine] In ipso servore prælii.

5. Æquulanam] Hirpinorum oppidum.

Quis alio] Inter Vitellium & Vespasianum.

Sinu præfectorum] A quibus illi magna pecunia redempturi erant, ne diriperentur.

Ex

6. Atque id languescente disciplina eo libentius concessum militi, ne manente periculo omisissis hostibus præda manus impediret, quod plurimas sæpe victorias corrumpit. Cum castellum Yolandum in Armenia Corbulo expugnasset, *imbelle vulgus*, narrante Tacito, *sub corona venditum, reliqua præda victoribus cessit*. Apud eundem scriptorem in prælio Britannico Suetonius suos hortatur, ut cædem continuent prædæ immemores: addens parta victoria cuncta ipsis celsura: qualia & alibi passim invenias. Adde quod * ex Procopio jam modo attulimus.

Tac. ann.
XIII.
Ann. XIV.

7. Sunt autem quædam tam exigua, ut publicari digna non sint; hæc ubique solent capientes sequi populi concessu. Talia erant vetere Romana republica, hasta, hastile, ligna, pabulum, uter, follis, facula, & si quid minoris esset nummi argentei. Nam has exceptiones sacramento militari additas apud Gellium legimus. Cui non dissimile est quod nautis etiam stipendio militantibus conceditur. Galli despoliationem aut pilagium vocant, & eo comprehendunt vestem, aurum quoque & argentum intra decem scutatos. Alibi pars aliquota prædæ militibus datur, ut in Hispania, * modo quinta, modo tertia, alias dimidia penes regem manet: & septima, interdum decima penes ducem exercitus: cætera sunt capientium: * exceptis navibus bellicis quæ totæ regi cedunt.

Lib. XVI,
c. IV.
Const. Gall.
lib. XX, tit.
XIII. art.
10. & 16.
Leg. Hisp.
lib. XV, tit.
XXV, p. 2.

8. Est & ubi operæ, periculi, sumtuumque habita ratione partitio instituitur, ut apud Italos captæ navis pars tertia cedit domino navis victricis, tantundem ferunt quorum merces in navis erant, tantundem hi qui pugnaverunt. Nec non & illud accidit, ut qui suo periculo ac sumtu bellum ministrant non totam prædam

Consulatus
maris cap.
CCLXXXV.

GROTII NOTÆ.

Ex Procopio] Is Vandalicorum II. narrat, Salomoni in Levatas bellum gerenti infensos fuisse milites, quod prædam detineret; dicebat id se facere ut bello finito distribueret pro cuiusque meritis. Et Gothico-rum II. omnem ex Piceno prædam convectam ad Belisarium qui eam pro meritis divideret; addita causa: *ὅτι δίκαιον ὄφ' ἐστίν ἕκαστον τῶν κερδῶν πρὸς μέρησιν ἀπολλυομένων, ἀλλοῦς δ' τῶν κερδῶν ὅσῳκατά ταλαίπωρῶν ἐπινοῶναι* non æquum esse ab aliis magno labore fucos interfici, alios autem sine ulla molestia melle vesci.

Modo quinta] Eum & Turcis morem tribuit Leunclavius libro III. & libro V.

Exceptis navibus bellicis] Sic machinæ regibus exceptæ apud Gothos; Johannes Magnus historiæ Suedicæ libro IX, c. II.

GRONOVII NOTÆ.

6. Manente periculo] Nondum omni prælio confecto.

7. Ut publicari digna] Non sit operæ pretium ærario aut populo ea vindicare.

Uter] Aquæ aut potionis causa.

Facula] Tum ad alios usus tum nocturni itineris ergo. Suet. Jul. 31.

8. Suo periculo] Quales qui olim e nostris auctoritate publica privati privatorum pecunia navibus armatis maritima hostium commercia corrumpabant & impediebant.

Lib. XIX,
tit. XXVI.
P. 2. l. 14.
Const. Gall.
LXX; tit. 14.
art. 1.
Instrucl.
rei marit.
c. XXII.

dam auferant, sed partem debeant publico, aut ei qui ex publico jus suum trahit. Sic apud Hispanos si in bello naves privatis sumtibus instruuntur, de præda pars regi, pars & maris præfecto debetur. Gallix moribus decimam fert maris præfectus: sic & apud Hollandos: sed hic quinta prius prædæ pars a republica deducitur. Terra vero passim nuac usurpatur, ut in direptionibus oppidorum & præliis suum quisque faciat quod cepit: in excursibus vero capta communia fiant eorum qui in comitatu sunt, inter ipsos pro dignitatis ratione partienda.

XXV. Hac autem eo pertinent, ut sciamus si apud populum bello non permixtum controversia oriatur de re bello capta, addicendam rem ei cui favent leges aut mores populi a cujus partibus res capta est: quod si ejus nihil probetur, ex jure gentium communi rem ipsi populo adjudicandam, si modo ea res in actu bellico capta est. Nam ex his quæ dicta jam ante a nobis sunt satis apparet non omnino verum esse id quod pro Thebanis adfert Quintilianus; eo quod in judicium deduci potest nihil valere jus belli, nec armis crepta nisi armis posse retineri.

XXVI. I. Quæ vero res hostium non sunt, * et si apud hostes reperiantur, capientium non fiunt: id enim, ut jam ante diximus, nec naturali juri congruit, nec jure gentium introductum est. Sic Romani Prusix dicunt: * si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere. Si quod tamen in illis rebus jus habuit hostis quod possessioni connectatur, puta pignoris, retentionis, servitutis, id quo minus capientibus acquiratur nihil obstat.

2. Soles

GROTII NOTÆ.

Et si apud hostes reperiantur] Vide supra cap IV. §. 7.

Si is ager Antiochi non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum apparere] Sic nec Bocchi factus ager victo Jugurtha is qui non Jugurthæ sed Bocchi liberorum fuerat; Appianus exc. legationum 28. simile vide apud Crantzium Saxonorum XII.

GRONOVII NOTÆ.

Ex publico] Præfecto classis, principi.

A republica deducitur] Vindicatur ætario, de reliquo decima.

XXV. Bello non permixtum] Neutrarum partium.

Populi a cujus partibus] Non ejus, ubi lis orta est, sed cui militantes rem ceperunt.

Quod in judicium deduci] De quo actionem recipit prætor vel judex. Quo significatur titulum acquisitionis per arma valere apud tribunal bellantis aut victoris: ibi enim libellum querentis a milite in permissa prædæ occupatione sibi aliquid ereptum nemo recipit. At si quis prædatorem possit apud alium judicem convenire, cum posse recipere suum, nec prodesse prædatore, quod jus premiandi a suo imperatore habuerit: nam jus illud pro jure non habetur apud eos, qui non foveant eandem causam.

XXVI. I. Jus habuit hostis] Si res aliena pignoris vel hypothecæ loco apud hostem fuit pro debito, si manus ei injecta, vel, ut loquuntur, arrestata est ob justam causam, si servitutem debuit, id jus est etiam victoris

2. In

2. Solet & hoc quæri, an extra territorium utriusque partis bellum gerentis capta fiant capientium: quod & de rebus & de personis solet in controversiam vocari. Si jus solum gentium respicimus, puto locum hic non considerari, sicut & hostem ubique recte interfici diximus. Sed qui in eo loco imperium habet, potest lege sua prohibere ne id fiat; & si contra legem factum sit, de eo tanquam de delicto poscere potest ut sibi satisfiat. Simile est quod in agro alieno capta fera dicitur capientium fieri, sed a domino agri prohiberi posse accessum.

L. 3. D. de acq. rer. dom.

L. 16. D. de serv. prad. rust.

Silv. in verbo bellum 1. §. 3. & §. 11. vers. octavo.

XXVII. Jus autem hoc externum acquirendi res bello captas ita proprium est belli solennis ex jure gentium, ut in aliis bellis locum non habeat, nam in bellis aliis inter externos res non acquiritur vi belli sed in compensationem debiti, quod aliter obtineri non potest. In bellis autem inter cives, sive magna ea, sive parva sint, nulla sit dominii mutatio nisi auctoritate judicis.

2. In agro alieno §. 12. Inst. de R. D. XXVII. In bellis aliis inter externos] Obtinet jus naturale, de quo dictum hujus capitulum 1.

Inter cives] Hinc Vespasianus victor civili bello, forte legit recuperatores, per quos rapta bello restituerentur. Sueton. c. 10.

CAPUT VII.

De jure in captivos.

- I. Omnes captos bello solenni jure gentium servos fieri:
 II. Et eorum posteros.
 III. In eos quidvis impune fieri.
 IV. Res captorum, etiam incorporales, dominum sequi.
 V. Causa cur id constitutum.

- VI. An ita captis licitum sit fugere?
 VII. An & domino resistere?
 VIII. Jus hoc non apud omnes gentes semper obtinuisse:
 IX. Nec nunc obtinere inter Christianos; & quid ei sit surrogatum.

I. 1. **S**ervi naturam quidem, id est, citra factum humanum aut primævo naturæ statu, hominum nulli sunt, * ut & alibi diximus: quo sensu recte accipi potest quod a jurisconsultis dictum est, contra naturam esse hanc servitutem: ut tamen

L. 4. §. 1. D. de statu hominum.

GROTII NOTÆ.

UT & alibi diximus] Libro II, c. XXII. §. II.

GRONOVII NOTÆ.

I. 1. Contra naturam] Servitutem esse contrariam illi bono, quod

contigit homini beneficio naturæ & per naturam, id est, libertati: quamvis id ita ei natura dederit, ut ob justas causas quibusdam eripi non veter; ut sit bonum separabile, quod peccato aut fortuna possit amitti.

facto hominis, id est, pactione aut delicto, servitus originem acciperet, iustitiæ naturali non repugnat, * ut alibi quoque ostendimus.

2. At eo de quo nunc agimus gentium jure aliquanto latius patet servitus, tum quoad personas, tum quoad effecta. Nam personas si spectamus, non soli qui se dedunt aut servitutem promittunt pro servis habentur, sed omnes omnino bello solenni publico capti, ex quo scilicet intra præsidia perducti sunt; ut ait Pomponius. Neque delictum requiritur, sed pars omnium sors est, etiam eorum qui fato suo, ut diximus, cum bellum repente exortum esset intra hostium finesprehenduntur.

L. 5. §. 1. D.
de captivis.
L. in bello.
D. de capt.

3. Polybius historiarum secundo: *τί δ' ἂν παθόντες ἔτοι δίκην δέξαιεν δεδωκέναι; τυχόν ἴσως εἴποι τις ἂν παθόντες μὲν τέκνων καὶ γυναικῶν ἐπὶ κριτεπολεμῆσιν. ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἐ τοῖς μηδὲν ἀσθεῖς ἐπιτελεσασσάμενοι καὶ τῶν ἑὶ πολέμου νόμους ὑποκείτω παθεῖν* quid, inquit, patiendum his est ut iusta supplicia pendant? dicat forte aliquis vendendos cum liberis & uxoribus quando armis victi sunt. At hæc * belli lege etiam illis ferenda sunt, qui nihil impii commiserunt. Atque eo fit id quod Philo notat his verbis: *πολλοὶ πολλῶν καὶ κριτῶν ἀδελφῶν ἐ τὸ φρόνα ἀσπίων ἐ ἐν ἡμέρας ἀπίστον ἐλασθεῖαν* multi viri boni variis casibus nativam amiserunt libertatem.

Libro:
omnem vi-
rum bonum
esse liberum.
Orat. xv.

4. Dion Prusænsis, cum modos acquirendi dominii quosdam recitasset: *τεῖτον ἢ κήσεως τρέπον, ὅταν ἐν πολέμῳ λαθῶν αἰχμαλώτων τῶτον ἐ τρέπον ἔχη καθεδαλωστέμενον* ubi quem quis bello nactus captivum hoc modo servum factum possidet. Sic pueros bello captos abducere *πολέμου νόμον* vocat Oppianus de piscatu II.

II. Neque vero ipsi tantum servi fiunt sed & posterii in perpetuum, nempe qui ex matre serva post servitutem nascuntur. Et hoc est quod jure gentium servos nostros fieri dixit Martianus, qui ex ancillis nostris nascuntur. Servitio subiectum utrum dixit Tacitus, agens de Germani ducis uxore.

L. 5. §. 1.
D. de statu
hominum.
Ann. 1.

III. 1. Effecta

GROTII NOTÆ.

Ut alibi quoque ostendimus] Libro II, cap. V. §. 7.

Belli lege] Servius ad primum Æneidos de Hercule: a cuius portu cum eum Laomedon arceret occisus est, & ejus filia Hecione belli jure sublata comiti Telamoni tradita est, qui primus ascenderat murum, unde Teneer natus est. Idem ad x. Æneidos eandem narrans historiam: *Hecionem Græci Trojanis reddere noluerunt, dicentes se eam habere jure bellorum.* Josephus libro XIV. *αἰχμαλωτῶν δὲ τὰ ἐ τὸ μὲν πολέμου* cum capti essent

non belli jure. τὸ δ' ἐ τὸ δεδωκέναι νόμον. & alibi: *δοροληπίων δεσμός*, jure eo quod in captos constitutum est, ait Menander Protector. Multa huc pertinentia habes capite præcedente: quia scriptores captas res captosque homines conjungunt aut æquant.

GRONOVII NOTÆ.

2. Neque delictum] Ut quis improbo facinore reddiderit se dignum, qui libertate privetur.

II. Germani ducis uxore] Arminii, Segeflis filia, quæ gravida in potestatem Romanorum venerat.

Rescripsit

III. 1. Effecta vero juris hujus infinita sunt, ita ut in servum domino nihil non licere dixerit pater Seneca. Nulla perpessio est quæ non impune illis imponatur, nulla actio quæ non quovis modo imperetur aut extorqueatur: ita ut etiam sævitia dominorum in serviles personas impunita sit, nisi quatenus lex civilis sævitix modum pœnamque ponit. *Apud omnes peræque gentes, ait Cajus, animadvertere possumus dominis in servos vita necisque potestatem fuisse. Addit deinde, fines huic potestati positos ex lege Romana, in solo scilicet Romano. Huc pertinet illud Donati ad Terentium, quid non justum domino in servum?*

1, contr. §4

L. 1. D. de his qui sui sunt juris. Inst. de his qui sui vel alien. juris sunt.

Andria acti 1. §. 1.

2. Sed & res omnes, quæ captæ fuerant, cum persona acquiruntur domino. Ipse servus qui in potestate alterius est, ait Justinianus, nihil suum potest habere.

IV. Unde refellitur aut certe * restringitur eorum sententia qui dicunt incorporalia belli jure non acquiri. Nam verum est non primo ac per se acquiri, sed media persona cujus ea fuerunt. Excipienda tamen sunt ea quæ ex singulari personæ proprietate fluunt ac proinde inalienabilia sunt, ut jus patrimonium. Hæc enim si manere possunt manent penes personam: si non, extinguuntur.

Instit. per quas pers. cuique acq. §. 3.

V. 1. Atque hæc omnia jure gentium de quo agimus non aliam ob causam introducta sunt, quam ut tot commodis deliniti captores libenter abstinerent a summo illo rigore quo captos & statim, & post moram interficere poterant, ut ante diximus. * *Servorum appellatio, inquit Pomponius, ex eo fluxit, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Dixi, ut libenter abstinerent: neque enim quasi pactio est ut abstinere cogantur, si jus hoc gentium spectes, sed modus persuadendi ab eo quod est utilis.*

L. 239. §. 1. D. de V. S.

2. Eadem-

GROTII NOTÆ.

Restringitur eorum sententia qui dicunt incorporalia belli jure non acquiri.] Valerius Maximus lib. VI, cap. IX. II. de Cn. Cornelio Asina: qui consul a Panis apud Lupatas captus cum belli jure omnia perdidisset, δ'ελ. & εὐροπ. πῦρτος καὶ ἰστωί, servus, aliarum rerum dominium non minus quam sui ipsius perdidit. Philo, libro omnem virum bonum esse liberum.

Servorum appellatio ex eo fluxit.] Vide & Servium ad v. Æneidos, ubi originem vocis saltem explicat.

GRONOVII NOTÆ.

III. 1. *Impune illis imponatur.] Hinc servos in omnia obnoxios dicit Florus 3, 20.*

Fines huic potestati.] Hoc jus temperatum esse, certumque modum accepisse, ne infinitum foret.

IV. *Incorporalia.] Res incorporales, quæ manu tangi nequeunt, sed in jure consistunt. §. 2. Inst. de reb. corp.*

Jus patrimonium.] Patriæ potestatis: nec enim qui patrem cepit, jus acquirit in liberos non simul captos.

V. 1. *Ut libenter abstinerent.] Ut facilius sibi temperarent, seque continerent ab interficiendo.*

Utilis.] Nam profecto utilis vivum hominem servari ad opus, quem tamen, ubi velis, occidere possis, quam statim, priusquam ejus experientiam ceperis, occidi.

Taci-

2. Eademque ex causa hoc jus etiam in alios transcribitur, perinde ut rerum dominium. Ad natos autem dominium hoc porrigi ideo placuit, quia alioqui, si summo jure captos uterentur, illi ipsi nascituri non erant. Cui consequens est ut nati ante calamitatem, nisi ipsi capiantur, servi non fiant. Ideo autem natos maternæ esse conditionis placuit gentibus, quia serviles concubitus nec lege, nec certa custodia erant contrixi, ita ut nulla sufficiens præsumptio patrem indicaret. Atque ita capiendum Ulpiani illud: *lex natura hæc est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio matrem sequatur*, id est, lex consuetudinis generalis ab aliqua ducta ratione naturali, quomodo juris naturalis vocem abusione quadam interdum sumi alibi quoque demonstravimus.

L. 24. D. de
statu hom.

L. 11.
C. XII.
S. 26.

3. Non frustra autem a gentibus introducta hæc jura, exemplo bellorum civilium intelligi potest, in quibus plerumque videmus captos interfectos, quia in servitutem redigi non poterant: quod & Plutarchus notavit vita Othonis; & * Tacitus historiæ secundo.

L. 5. & 17.
D. de acq.
rer. dom.

4. Cæterum populine an singulorum fiant qui capiuntur, ex his quæ de præda diximus definiendum est: nam homines hæc in re jus gentium rebus æquavit. Cajus jurisconsultus libro 11. rerum quotidianarum: *item quæ ex hostibus capiuntur jure gentium statim capientium sunt, adeo quidem ut Libeyi homines in servitutem deducantur.*

L. 1. 1.
C. 5. dub. 5.

VI. 1. Quod tamen theologi nonnulli sentiunt, qui bello injusto capti sunt aut ex captis nati iis fas non esse fugere nisi ad suos, in eo eos falli non dubito. Id quidem interest, quod * si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure: si ad alios aut etiam pace facta ad suos, vindicanti domino reddendi sunt. Sed non ideo sequitur animo quoque

GROTII NOTÆ.

Tacitus historiæ secundo] Et tertio, de Cremonensibus captis, irritam prædam militibus facerat consensus Italia.

Si ad suos fugiant bello manente, libertatem consequuntur ex postliminii jure] Vide infra cap. IX. §. 5. Plinius naturalis historia VI. 28. de M. Sergio: bis ab Annibale captus, bis vinculorum ejus profugus.

GRONOVII NOTÆ.

2. In alios transcribitur] Ut liceat hominem sic servatum vendere vel donare vel relinquere testamento, vel alio modo alienare cum eodem jure vel utendi vel abutendi.

Ante calamitatem] Captivitatem parentum.

4. Redigi non] Sætem more Romano & Hebræo. 2. Paralip. 28. nam de aliis dubium facit Justin. 4. 3. sive victoribus captivitatis jure servissent.

VI. 1. Fas non esse fugere] Quasi alibi nec libertatem consequuntur & conscientiam lædant, tanquam furtum sui domino facientes.

Vindicanti domino] Ex eo, quod cap. præc. nu. 25. traditur de captis apud populum bello non permixtum jus reddi ex legibus aut moribus gentis, a cujus partibus res vel persona capta est.

que injici religionis vinculum; cum multa sint jura, quæ tantum exterius judicium spectant, qualia sunt hæc belli jura quæ nunc exponimus. Nec est quod objiciat aliquis, ex domini natura talem in animo obligationem sequi. Respondebo enim, cum multæ sint domini species, posse & dominium dari quod tantum in judicio humano & quidem coactivo valeat; quod & in aliis juris generibus occurrit.

2. Tale enim aliquatenus & jus est testamenta nulla dicendi, ob deliquium solennitatis alicujus quam jura civilia præscribant. Probabilior enim sententiæ est etiam, quod tali testamento relictum est retineri salva pietate posse: saltem quamdiu ei non contradicitur. Nec longe abijt dominium ejus qui secundum leges civiles mala fide præscripsit: nam & hunc civilia judicia ut dominum tventur. Et hæc distinctione facile solvitur nodus ille, quem Aristoteles nectit de cavillationibus libro II, cap. 5.

*ἀλλ' ἂν τις κελίνοι κτ' ὀφείλω
τῷ ἑαυτοῦ, ἂν ἢ ψευδῆ, κούσιά τινι ἐκ τῶ νόμου. τὸ αὐτὸ ἄλλο
δικαίων καὶ ἀδικαίων* nomine jus est ut sua quisque habeat? at que ex animi sui sententiæ judex judicaverit, ex lege rata sunt. Erit ergo idem jus & non jus.

3. In nostra vero quaestione nulla causa fingi potest, cur gentes aliud spectaverint quam externum illud: nam facultas vindicandi servum, & cogendi, imo & vincendi, & res ejus habendi, sufficiebat ut captis captores vellent parcere: aut si tam feri essent ut istis utilitatibus non moverentur, certe nec moturum eos fuerat vinculum aliquod animis injectum, quod ipsum tamen si omnino sibi necessarium crederent, * poterant exigere fidem aut jusjurandum.

4. Neque vero temere in lege, quæ non ex æquitate naturali sed

GROTTII NOTÆ.

Poterant exigere fidem aut jusjurandum] Bembo historię libro x. ab eo non attaminari furti crimine animum, si res suas subducat.

GRONOVII NOTÆ.

Injici religionis] Sine peccato fugere talem servum non posse.

Quæ tantum exterius] Ad quæ obligamur tantum metu politici judicii, non etiam metu Dei.

Tantum in judicio humano] Cui quis adstrictus sit tantummodo legibus civilibus, non etiam lege conscientię.

2. *Testamenta nulla*] Pro non factis habenda,

Mala fide præscripta] Qui tantum usu captam possedit, quanti scivit alienam esse, et si scisse illum non possit probari.

Idem jus & non jus] Est enim jus in judicio humano & externo, non in foro conscientię, aut ut illi loquerentur, jus politicum, non ethicum.

3. *Nec moturum*] Non est credibile faciliores fore ad misericordiam, si persuasum habeant sine gravi peccato in Deum fugere ab hac servitute, nisi ad suos, neminem posse.

4. *Ex æquitate naturali*] Qualis est lex servitutis ei, qui per hanc evadit mortem.

Ans

sed majoris mali vitandi causa lata est, ea sumenda est interpretatio quæ peccato obnoxium faciat actum cæteroque licitum. Florentinus jurisconsultus: *nihil interest, quomodo captivus reversus est: utrum dimissus, an vi vel fallacia potestatem hostium evaserit.* Nimirum quia hoc jus captivitatis ita jus est, ut alio sensu plerumque & injuria fit, quo nomine & a Paulo jurisconsulto nominatur: jus, quoad effectus quosdam: injuria, si id quod rei intrinsecum est spectetur. Unde & hoc apparet, si quis bello injusto captus in potestatem hostium venerit, ab eo non ataminari furti crimine animum, si res suas subducatur, * aut laboris sui mercedem si quam supra alimenta præstari æquum est; modo ipse neque suo, neque publico nomine quicquam debeat domino, aut ei cujus jus dominus acceperit. Nec refert quod fuga talis & subductio deprehensa graviter puniri soleant. Nam & hæc & alia multa faciunt potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expedit.

E. Nihil.
D. de capt.
L. 19. princ.
cod.

Bannos 2, 2.
qu. 40.

C. si quis
servum. 17.
9. 4. & c.
leg.

5. Quod vero prohibent * canones nonnulli suadere servo ministerium domini sui destituere, si ad servos referas qui poenam justam ferunt, aut voluntaria pactione se addixerunt, præceptum est justitiæ, sin ad eos qui bello injusto capti sunt, aut ex captis nati, ostendit Christianos Christianis auctores potius patien-

GROTII NOTÆ.

[Aut laboris sui mercedem] Huc pertinent ea quæ a nobis ex Irenæo & Tertulliano allata sunt supra ad libri II, capitis VII, §. 2. ubi de Hebræis agitur Ægypto egressis, ad quos & hoc Philonis pertinet de vita Moïsi: οἱ δὲ ἑλαιοὶ καὶ δακτύλοι, ἃ αὐτῶν ἀρχαῖοι εἰς ἡγοίας ἐλάθοντες, πόρρωθεν πολλῶν ὁποῖος εἰκὸς τοῦ ἐλάθοντος καὶ μὴ ἀμνημονεῖσθαι ἐπιθυμοῦσαν ἀδικίας. πολλὴ γὰρ χάρις ἐκφορήσαντες, πλεὺς δὲ αὐτοῖς δακτύλοι ἐπαρρησιάζοντο, ἃ ἢ ὅτε ὑποδουλοῖς ἐπίδραται, ἢ ὅτε φιλοχρηματίας, ἢ ὅτε αἰς τὴν κατήγορῶν ἵπται, πλεὺς δὲ ἀλλοτριῶν ἐπιθυμίας. πόδες ἀνάκατοι δὲ ὦν πλεὺς πάντα ἃ κερταὶ ὑπηρετήσαν, ἀναγκαιοὶ μὲν ἐν κομισμοῖσι, ἅπαντα δὲ ἕμπ ὦν κατεργασθήσαν ἐν ἐλάθοντι καὶ ἕμπ τοῖς ἰσοῖς ἀντιπαύσασθαι. & quæ ibi sequuntur plura. Illi autem cum ejicerentur fugarenturque, nobilitatis suæ memores, rem incipiunt dignam viris ingenuis, nec oblitis eorum quæ per injuriam delinque malum perierant:

multa enim spolia partim ipsi exportarunt, partim imposuerunt juvenentis, non per avaritiam, aut quod calumniator aliquis dixerit, alieni cupiditatis. Unde enim hoc illis? sed primum quidem ut ministerii tam longi temporis mercedem sibi necessariam haberent, deinde pro servitute per vim imposta poenam non parem sed multo minorem experentes. Est similis historia Malchi viri sancti descripta ab Hieronymo in epistolis, & Langobardi Leuggis quam nobis dat pronepos ejus Paulus Warnafredi libro IV. Adde si placet & confessionem editam sub Lanici Patricii nomine.

Canones nonnulli] Ex synodo Gangrensi: vide quæ supra libro II. sine capitis V.

GRONOVII NOTÆ.

[Plerumque & injuria fit] Quippe quo libertas aufertur nullum ob delictum, sed quod arma gesseris pro eo, cui fidem debebas.

[Et hæc & alia] Ut supra de percussore hostis & exploratore sine perfidia dictum est. 3, 4. 18.

Apud

patientiae esse debere quam rei talis, quae quamvis licita animos tamen a Christianismo alienos aut alioqui infirmos posset offendere. Similemque in modum accipi possunt apostolorum ad servos monita, nisi quod illa magis videntur obedientiam a servis exigere dum serviunt, quod naturali aequitate consentaneum est; nam alimenta & operæ sibi mutuo respondent.

VII. Cæterum ab iisdem, quos indicare cœpi, theologis illud dictum recte arbitror, servum domino jus illud externum exsequenti resistere illaeso justitiæ officio non posse. Est enim inter hoc & ea quæ diximus manifesta discrepantia. Externum jus, quod quidem non sola agendi impunitate sed & judiciorum tutela constat, inane erit si ex adverso resistendi jus maneat: nam si domino vi resistere licet, licebit & magistratui dominum tuenti, cum tamen magistratus ex jure gentium dominum in illo dominio ejusque usu defendere debeat. Est ergo hoc jus simile ei quod summis in quaque civitate potestatibus alibi tributum est a nobis, ut vi illis resistere licitum piurque non sit. Ideo & Augustinus utrumque conjunxit cum dixit: *ita a plebibus principes & a servis domini ferendi sunt, ut sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, & sperentur æterna.*

VIII. Sed & hoc sciendum est, jus istud gentium de captivis nec semper receptum fuisse, nec apud gentes omnes: quanquam Romani jurisconsulti universaliter loquuntur, partem notiore indigitantes totius nomine. Sic * apud Hæbræos, qui specialibus institutis ab aliorum populorum communitate segregabantur, perfugium erat servis, nimirum, ut recte notant interpretes, his qui nulla sua culpa in eam calamitatem devenerant: quali ex causa videri potest ortum jus quod in solo Francorum servis datur proclamandi in libertatem, quanquam id nec quidem nunc tantum bello captis, sed & aliis qualibet liber servis videmus dari.

Deuteronom.
XXIII, 15.

Boëtin. de
rep. lib. 2,
c. 5.

IX. I. * Sed

GROTII NOTÆ.

[Apud Hæbræos.] Vide præceptum veterantium CLXXX.

GRONOVII NOTÆ.

5. *Alimenta & operæ.]* Ut quemadmodum dominus tenetur ad alimenta servo danda, ita servus ad operas reddendas.

VII. *Jus illud externum exequenti.]* Grave opus injungenti, verbis aut verberibus aut vinculis castiganti.

Judiciorum tutela.] Ut non tantum possis omne jus domini usurpare in

servum ex captivo, sed id jus etiam possis judiciis defendere & per judicem in eo juveris.

VIII. *Jus gentium de captivis.]* Apud Indos servitutem nullam esse scribit Strabo lib. 15, p. 710. Nihil accipiendum est de eo, quod dixit n. 6. *ut si ad alios quam ad suos, aut pace facta ad suos resugerint, vindicanti domino reddendi sint.*

Perfugium erat servis.] Videtur accipiendum de transfugis.

Servis datur proclamandi.] Ut servus peregrinus, simulatque terram Francorum tetigerit, eodem momento liber fiat.

Sed

Bart. in
l. 24. D.
de capt.
Covar. in c.
peccatum.
p. 11, §. 11.
n. 6.
Vick. de jure
belli n. 42.
Boer. decis.
178.
Silv. in
verbo bel-
lum I. n. 1.
Lib. IV.
Plat. v. de
rep.
Bart. in
l. 12. D. de
neg. gestis.
Boer. decis.
178.
Constit.
reg. Hisp.
l. VIII, tit.
26. par. 2.

IX. I. * Sed & Christianis in univerfum placuit bello inter ipsos orto captos servos non fieri, ita ut vendi possint, an operas urgeri, & alia pati quæ servorum sunt: merito sane: quia ab omni caritatis commendatore rectius instituti erant, aut esse debebant quam ut a miseris hominibus interficiendis abduci nequirent, nisi minoris sævitæ concessione. Atque hoc a majoribus ad posteros pridem transisse inter eos, qui eandem religionem profiterentur, scripsit * Gregoras, nec eorum fuisse proprium qui sub Romano imperio viverent, sed commune cum Thessalis, Illyriis, Triballis, & Bulgariis. Atque ita hoc saltem, quanquam exiguum est, perfecit reverentia Christianæ legis, quod cum Græcis inter se servandum olim diceret Socrates nihil impetraverat.

2. Quod autem hac in parte Christiani, idem & * Mahumetistæ inter se servant. Mansit tamen etiam inter Christianos mos captos custodiendi donec persolutum sit pretium, cujus æstimatione in arbitrio est victoris, nisi certi aliquid convenerit. Jus autem hoc captos servandi solet concedi singulis qui ceperunt, extra personas eximie dignitatis: in has enim reipublicæ aut ejus capiti jus dant plerarumque gentium mores.

GROTII NOTÆ.

Sed & Christianis] Sed & Essenis, a quibus ortum primi Christiani duxere. Vide Josephum.

Gregoras] Lib. IV. ubi hæc verba: *ἴσμεν γὰρ ἐστὶν ἕτερον ἀνάδειξεν ἐν ἡγεμονίᾳ αὐτῶν καὶ τῶν ἀποστόλων ἀνα-εῖναι, ὃ μόνον Ῥωμαίοις καὶ Θησαλονίαις, ἀλλὰ καὶ Ἰλλυριοῖς καὶ Τριβαλλοῖς καὶ Βουλγαρίαις, ἵνα καὶ τὸ πλεονεκτήματα, καὶ τὰ ἀποβλήματα μόνον οὐκ ἔσονται, καὶ τὸ πᾶσι μὴ ἀνεπιπροσβέδου, μηδὲ φοβῶνται ἐξ αὐτῶν καὶ πικρῶν καὶ ἀποβλήτων μὴ εἶναι.* mos hic est ab antiquo deductus ad posteros, nec corruptus unquam, non Græco-Romanis modo & Thessalis, sed Illyriis quoque, Triballis & Bulgariis, propter fidei consortium, ut res quidem in prædam vertere liceat, homines autem nec captivos facere nec interficere extra prælii tempus. Adamus Bremensis de sancto Ansgario: inde Hammaburg reversus de venditione Christianorum Nordalbianos correxerat. Meminit hujus moris & Boërius decisione CLXXVII. additque servari in Francia, Anglia, Hispania, ut si captus

sit dux, comes, baro, is non militum sit sed principis bellum gerentis.

Mahumetistæ inter se servant] Chalcocondylas lib. III. Leunclavius libro III. & libro XVII. Busbequius epistola exoticarum tertia.

GRONOVII NOTÆ.

IX. I. Ab omni caritatis] Christo. In illis cessabat ratio, quæ prima hoc jus gentium introduxit, nempe ut quos poterant occidere, illis mallent parcere suæ utilitatis causa.

Gregoras] Circa ann. Chr. 1260. Michaële Palæologo Imper. Constantinopolitano.

Thessalis, Illyriis, Triballis] Qui tum temporis ab imperio Rom. defecerant & suo jure utebantur. Inter quos Bulgari erant novi populi, Scytharum coloni, qui expulsis Romanorum subjectis in Massia inferiore sedes collocaverant.

Græcis inter se] Ne qui Græcorum a Græcis in bellis ipsorum inter se ceperentur, vincuntium servi fierent, non erat auditus.

CAPUT VIII.

De imperio in victos.

- I. Acquiri bello & imperium civile, tum ut est in rege, tum ut est in populo, & ejus acquisitionis effecta.
- II. Acquiri & imperium herile in populum qui tum civitas esse desinit:
- III. Interdum hæc misceri.
- IV. Acquiri & res populi etiam incorporales, ubi tractatur questio de chirographo Thessalorum.

I. I. **Q**ui sibi singulos subjicere potest servitute personali, nihil mirum est si & universos, sive illi civitas fuerint, sive civitatis pars, subjicere sibi potest subjectione, sive mere civili, sive mere herili, sive mixta. Hoc argumento quidam utitur, in controversia de Olynthio apud Senecam: *servus est meus quem ego emi belli jure: vobis, Athenienses, expedit, alioquin imperium vestrum in antiquos fines redigitur quicquid est bello partum.* Itaque imperia armis quæri, victoriis propagari dixit Tertullianus. Quintilianus jure belli regna, populos, fines gentium atque urbium contineri. Alexander apud Curtium leges a victoribus dici, accipi a victis. Minio in oratione ad Romanos: *cur Syracusas atque in alias Sicilia Græcas urbes prætorem quotannis cum imperio & virgis & securibus mittitis? nihil aliud profecto dicatis, quam armis superatis vos iis hæc leges imposuisse.* Ariovistus apud Cæsarem *jus esse belli, ait, ut qui vicissent iis, quos vicissent, quem admodum vellent, imperarent: item, populum Romanum victis, non ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consueisse.*

2. Narrat Justinus ex Trogo, qui ante Ninum bella gesserant, non imperium sibi sed gloriam quæsisse, & contentos victoria abstinuisse imperio: Ninum primum fuisse qui fines imperii proferret, aliosque populos bello subigeret, & ex eo id abiisse in morem. Boëthius apud Sallustium: *ob regnum tutandum ad alterius præscriptum, sed ad suum arbitrium imperare consueisse.*

GRONOVII NOTÆ.

I. I. **U**niversos] Magnum numerum hominum, sive illi absolvant corpus civitatis, sive membrum faciant illius corporis, veluti reipublicæ regnive urbs una vel plures.

Mere civili] Ut eos adjungat ad participandos civiles honores, ut reges & primi consules Romani,

qui hoc maxime auxerunt urbem, quod victos populos migrare Romanam coegerunt, & eis jus civitatis dederunt.

Mere herili] Ut omni erepta libertate, tantum pro subjectis aut tributariis habeat.

Mixta] Ut parte vel specie libertatis relicta aliam conditionem stipendiariorum vel provinciæ eis imponat.

arma se cepisse : nam Numidiæ partem , unde Jugurtham expulerit , jure belli suam factam.

3. Potest autem imperium victòria acquiri , vel tantum * ut est in rege aut alio imperante , & tunc in ejus duntaxat jus succeditur , non ultra ; vel etiam * ut in populo est , quo casu victor imperium habet ita ut & alienare possit , sicut populus poterat. Et sic factum ut regna quædam in patrimonio essent , diximus

Lib. I, cap.

XII. §. II.

II. 1. Potest & amplius fieri , nempe ut quæ civitas fuit civitas esse desinat , sive ita ut accessio fiat alterius civitatis , ut Romanæ provinciæ , sive ut nulli civitati adhæreat , ut si rex suo sumtu bellum gerens populum sibi ita subjiciat ut eum regi velit non ad populi sed ad regentis præcipue utilitatem , quod herilis

GROTII NOTÆ.

Ut est in rege] Alexander post pugnam ad Gaugamela rex Asiæ salutatus. Romani quæ Syphacis fuerant sua dixere *πολιμα τέρμα* , lege belli ; Appianus excerptis legationum x, n. 28. Legati Gotthorum apud Agathiam I. de Theuderico : *Ὁδοάκωρ καθεκὼν τὸ ἐπὶ τῶν τῶν Τούρτων (lege Συρρίων) τὰς αἰὲς ἀπὸ τῆς καρτίως τῆς πολιμας δεσμῆς* . cum Odoacrum devicisset advenam Scyrum , ejus quæ fuerant belli jure tenuit. At Hunnis dicentibus suos esse Gepidas , quod eorum regem cepissent , negarunt id Romani , quia Gepidæ habebant principem magis quam regem , nec in ipsius patrimonio erant : Meminit Menander Protector.

Ut in populo est] Persæ apud eundem Menandrum de Daras urbis territorio : *ἐπὶ ἢ πόντος (δαρῶν) ἀντιπὸς τῶν δεσμῶν τῶν πολιμας ἰσχυροῦσιν* , in *δαρὸν τέρμα καὶ τὰ ὅσα γὰρ ἐπὶ τῶν πόντων* , ἀρμυζέων αὐτῶν . cum urbs ipsa belli jure subjugata a se esset , rationis esse ut & quæ sub urbe fuerant ad se pertineant. Vandalis devictis volebat Belisarius etiam in Sicilia Lilybæum Romano imperio cedere , ut quod Vandalis dedissent Gothi ; sed ii dedisse se negabant : Propopius Vandalicorum II. Henricus Friderici Barbarossæ filius capta Sicilia Epidamnum , Thessalonicam , aliæque a Sicilia possessa sibi viadi-

cabat. Nicetas lib. I. de Alexio Isaacii fratre. Bajanus Avarorum Chaganus ad Imperatorem de Sirmio : *ἠδὲ τὴν ἀπὸ Γαυγιάδων ἀδελφῶν κτήμα ἡρωμῶν* , αὐτῶν δ' ἐπὶ τῶν ἀδελφῶν πολιμαθῶν . ad se eam urbem pertinere , ut quæ Gepidarum fuisset , qui Gepidæ victi essent ab Avari. Petrus Justiniani legatus in oratione ad Chosroem : *ὁ γὰρ δεσπότης τῆς ἡγεμονικῆς καὶ ἔχει τὸ ἐπιθετικὸς* ; ἔτε γὰρ δάξαι , ἔτε μὲν αὐτοὶ Σουαὶ ἀδελφοὶ ἀμφοτέρων ἡποιεῖ ὡς ἐξ ἰσχυροῦ ἢ Σουαὶ δάξων ἀντιπῶν τῶν . nam qui dominus est principalis , quomodo non erit & accessorii ? neque enim aut Lazi aut Suani unquam controversiam hanc movebant , non fuisse ab antiquo Lazorum Suaniam. Utrumque est ex Menandro Protectore. Adde quæ hoc capite. §. IV.

GRONOVII NOTÆ.

3. Ut est in rege] Ut commissum & creditum , ut acquirit non sibi , sed populo vel regno cui præest.

Ut in populo est] Ut proprium , sive ipse jus omne in priorem quoque populum suum habeat , sive quodcumque in priori jus habeat , omne consequatur in victo , & caput sit duorum separatorem civilium corporum.

II. 1. Quæ civitas] Respublica sui juris.

Non ad populi] Cujus ipse rex est , & a quo velut fiduciarium regnum habet.

ubi

herilis est imperii non civilis. Aristoteles lib. vii. de republica :
 ἔστι δὲ δεξιὰ ἢ ἄρις ἢ ἀρχὴ τοῦ κράτους, ἢ δὲ δεξιότης, τῆσδε δὲ
 πῶς μὴ δεσποτικὴν εἶναι φανερὸν, πῶς δὲ ἐπιλοφύρουσιν ἰμπεριῶν
 aliud est ob utilitatem regentis, aliud ob utilitatem ejus qui re-
 giuntur : hoc inter liberos locum habet, illud inter dominos & ser-
 vos. Qui ergo tali tenetur imperio populus, in posterum non
 civitas erit, sed magna familia: bene enim dictum ab Anaxan-
 drida :

Οὐκ ἔστι δούλων ὄραθ' ἔδουμὸς πόλις,
 Vir bone servorum nulla est usquam civitas.

2. Et Tacitus hæc inter se sic opponit: non dominationem & Ann. xii.
 servos, sed rectorem & civem cogitaret. De Agesilao Xenophon:
 ὁποῦσδε δὲ πόλεις ἐπιστρατεύοντο, ἀφαιρῶν αὐτῶν ὅσα δούλοι δεσπο-
 τικῆς ἰσχυροῦσι, ἐπιστρέφειν ὅσα ἐλευθέρῳ ἀρχῆσι πείθοντες.
 quascunque civitates in suam redigebat potestatem, has immunes habens
 ab his quæ servi dominis præstant, ea tantum imperabat in quæ liberi
 homines rectoribus parent.

III. Atque hinc intelligi potest quale sit mixtum illud im-
 perium quod dixi ex civili & herili, nempe ubi servitus misce-
 tur cum aliqua personali libertate. Sic populis legimus arma
 ademta, imperatum ne ferri quid haberent extra quam ad
 agriculturam; alios coactos sermonem & vitæ genus muta-
 re.

IV. 1. Sic autem res, quæ singulorum fuerant, jure belli
 iis acquiruntur qui eos sibi subjiciunt, sic & res universitatis
 eorum fiunt qui sibi subjiciunt universitatem si ipsi velint. Nam
 quod de deditis dixit Livius, * ubi omnia ei qui armis plus potest
 dedita sunt, quæ ex iis habere victor, quibus mulctari eos velit,
 ipsius

GROTTII NOTE.

Ubi omnia ei qui armis plus potest
 dedita sunt] Vide supra libro 1,
 c. III. §. 8. & lib. II, c. v. §. 31.
 & hoc libro cap. v. §. 2. & infra
 c. xx. §. 49. Et adde Polybii hæc
 excerpto legationum 142: ἐὶ δούλους
 αὐτοῦ ἢ τῶν Ῥωμαίων ἐπιτροπῶν, δι-
 δίδαντες αὐτοῖσι μὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχόντων
 αὐτοῦ καὶ πῶς τὰς ἐν ταύτῃ. οὐδὲ
 ἢ ἰσχυροῦσι ἀνδραγαθῶν καὶ ἠρωτικῶν τῶν
 ὑπάρχοντων ἐν τῇ χώρῃ καὶ τὰς πόλεις,
 ἀπὸ τῶν ὁμοίων πόλεως, κινῶν, ἰσ-
 χυροῦσι τὰς ἐπιτροπῶν, ὡς πῶς ἰσ-
 χυροῦσι Ῥωμαίων αὐτοῦ ἢ τῶν δού-
 λων ἀπὸ τῶν μηδὲν μὴ δούλων, qui se de-
 dunt in Romanorum potestatem, ii
 dant primum regionem quæ ipsorum
 fuit, & quæ in ea regione sunt urbes:

viros præterea omnes ac feminas qui
 aut in regione aut in urbibus sunt.
 Insuper flumina omnia, portus, sacra,
 religiosa universim omnia, ita ut
 omnium domini sint Romani, ipsi au-
 tem qui se dederunt plane rei nul-
 lius. Vide quæ modo dicta cap. vii.
 §. 4. Justinus lib. xxxv. de judæis
 loquens: postea cum ipsi Persis in
 ditionem Alexandri Magni venire.

GRONOVII NOTE.

Magna familia] Numerus ingens
 servientium.

III. Personali libertate] In quo
 corpora relinquuntur libera, quan-
 vis opera serviles & tributa præstan-
 tur.

Vita genus] Ut Lydi. Justin. 1, 7.
 A 22 2 Not

ipſius jus atque arbitrium eſt: idem in bello ſolemni victis locum habet. Nam deditio ſponte permittit, quod alioqui vis eſſet

Lib. III. creptura. Scaptius apud Livium: *agrum de quo ambigitur finium*

Lib. XXI. *Coriolanorum fuiſſe, captiſque Coriolis jure belli publicum populi Ro-*

Lib. XLIII. *mani factum. Annibal in oratione ad milites apud eundem: quic-*

Strabo *quod Romani tot triumphis partium congeſtumque poſſident, id omne*
l. XXI. *noſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. Antiochus apud eundem,*

quo victo cum omnia quæ illius fuiſſent jure belli Seleuci facta ſint, ex-

Dionys. III. *ſtimare ſuæ ditionis eſſe. Ita Pompejus, quæ Mithridates bello capta*

imperio ſuo adjecerat, populi Romani fecit.

2. Ergo & incorporalia jura, quæ univerſitatis fuerant, ſient victoris quatenus velit. Sic Alba victa, quæ Albanorum

jura fuerant ſibi vindicarunt Romani. Unde ſequitur omnino

liberatos Theſſalos obligatione centum talentorum, quam ſum-

nam cum ipſi Thebanis deberent, Alexander Magnus Theba-

rum dominus factus jure victoriæ ipſis donaverat: neque verum

quod pro Thebanis apud Quintilianum adfertur, id demum

victoris eſſe quod ipſe teneat: jus quod ſit incorporale apprehendi manu non poſſe: aliam conditionem eſſe heredis, aliam

victoris, quia ad illum jus, ad hunc res tranſeat. Nam quî dominus eſt perſonarum, idem & rerum eſt, & juris omnis quod

E. 118. de
reg. jur.

L. 21. D.
ad l. Jul. de
adult.

Cic. epiſt. ad
Brutum 6.

perſonis competit. Qui poſſidetur non poſſidet ſibi, nec in poteſtate habet qui non eſt ſuæ poteſtatis.

3. Imo etiam ſi quis populo victo jus civitatis relinquat, po-

teſt quædam quæ civitatis fuerant ſibi ſumere: in ipſius enim

arbitrio eſt quem velit eſſe ſui beneficii modum. Imitatus fuit

factum Alexandri Cæſar, donato Dyrachinis ære alieno, quod

neſcio cui adverſarum partium debuerat. Sed hic objici poterat

bellum Cæſaris * non ex eo eſſe genere, de quo jus hoc gentium

conſtitutum eſt.

GROTII NOTÆ.

Non ex eo eſſe genere, de quo jus hoc gentium conſtitutum eſt] Antonius Tyrios juffit reddere quæ Judæorum tenebant a ſenatu non conceſſa & ante Caſſii bellum poſſeſſa: memo-

rat Joſephus. Vide & Bizarum Genueſis hiſtoriæ libro x.

GRONOVII NOTÆ.

IV. 3. Quem velit eſſe] Quo uſque velit indulgentiam ſuam patere.

Non ex eo] Non juſtum ſive ſolemne, quia civile fuerat.

CAPUT IX.

De Postliminio.

I. Origo vocis postliminii. II. Quibus in locis postliminium sit. III. Postliminio quædam reverti, quædam recipi. IV. Jus postliminii esse in pace & in bello, & quid si nihil in pace dictum sit? V. Liber homo, bello manente, quando postliminio redeat. VI. Quæ jura recipiat, quæ non recipiat. VII. Jura & in ipsum restitui. VIII. Cur qui se dedant jus postliminii non habeant. IX. Populus quando postliminii jus habeat. X. Quæ in his qui postliminio redeunt sunt juris civilis.	XI. Servi postliminio quomodo recipiantur, etiam transfugæ: quomodo qui redempti sunt. XII. An subditi postliminio recipiantur. XIII. Agros postliminio recipi. XIV. Circa res mobiles quod discrimen olim observatum. XV. Quid circa res mobiles hodie juris? XVI. Quæ res recipiantur, ita ut postliminio non egeant. XVII. Mutationes ex lege civili, quoad subditos suos. XVIII. Postliminium quomodo observatum inter eos, qui hostes erant. XIX. Quando id hodieque locum habere possit.

I. 1. **S**icut de his quæ ex hostibus capiuntur, ita & de postliminii jure nihil ferme sani prodiderunt hi qui retroactis sæculis juris cognitionem professi sunt. Accuratus hæc res a veteribus Romanis tractata est, sed sæpe confuse nimis, ita ut quæ juris gentium, quæque civilis Romani esse vellent, lector nequiret distinguere.

2. De voce *postliminii* rejicienda Servii sententia, qui partem ejus posteriorem productionem putat esse verbi sine significato: sequendus Scævola, qui junctum docebat esse verbum a * *post*, quod reditum notat, & *limine*. Nam *limen* & *limes* ex-

Cicero Top.
& *ibidem*
Boetius.

enim

GROTII NOTE.

Post, quod reditum notat] Unde Postverta Dea,

GRONOVII NOTE.

I. 2. *Limen* & *limes*] Rejicit Salmasius observ. ad jus Att. & Rom. cap. 26. p. 568.

enim * ab antiqua voce *limo*, quæ *transversum* significat) & primitiva notione idem sunt, sicut materia & materies, pavus & pavo, * contagio & contages, cucumis & cucumer, quanquam usu seriore factum est ut *limen* magis ad privata, *limes* ad publica referretur. Sic veteres eliminare dicebant e finibus ejicere, & exilium * nominabant eliminium.

L. 5. §. 1.
D. de capt.
L. 19. §. 3.
ib.

II. 1. Est ergo postliminium jus quod nascitur * ex reditu in limen, id est, fines publicos. Sic Pomponius reversum postliminio ait qui intra præsidia nostra esse cœpit. Paulus cum in fines nostros intraverit. Sed ex paritate rationis consensus gentium rem eo perduxit, ut postliminium locum haberet etiam si quis homo, aut res ejus generis in quo postliminium esse placuerat, pervenisset ad amicos nostros, ut loquitur dicto loco Pomponius, aut, ut Paulus exempli causa explicat, ad regem socium vel amicum. Quibus in locis * amici aut socii intelligendi sunt non simpliciter quibuscumq; pax est, sed qui partes in bello easdem sequuntur; ad quos qui venerunt, ut Paulus loquitur, nomine publico tuti esse incipiunt. Nihil enim interest, homo aut res, ad hos, aut ad suos pervenerit.

2. Apud eos vero qui amici sunt, sed non earundem partium, bello capti statum non mutant nisi ex speciali pacto; quomodo
in

GROTTII NOTE.

Ab antiqua voce *limo*] Servius ad XII. Æneidos, & Donatus ad illud Eunuchi *limis oculis*. Festus: *Limus obliquus, id est, transversus, unde & limina*. Isidorus libro xv, c. 14. *limes appellati antiquo verbo transversus, nam transversa omnia antiqui limina dicebant, a quo & limina ostiorum, per qua foras & in us itur: & limites, quod per eos foras in agros eatur*. In Glossario *limes παρὰ τὴν ὄψιν*.

Contagio & contages] *Compages & compago*, quod ipsum olim fuit compagen, ut docet genitivus, & verbum inde deductum, sicut & sanguis fuit sanguen.

Nominabant eliminium] Et colliminium in Solino est quod vulgo collimitium.

Ex reditu in limen] Hinc sumta translatione postliminium ecclesiastica pacis dixit Tertullianus de pudicitia.

Amici aut socii intelligendi sunt, non simpliciter quibuscumq; pax est] Ita sensisse Maroci & Felsæ regem apparet ex Thuani libro cxxx. in anno c19 Idc 111.

GRONOVII NOTE.

A *limo*] Terentius Eunuch. 3, 8. *ego limis aspecto sic per stibellum clanculum*.

II. 1. In limen, id est, in fines publicos] *Domum*. Domus autem non modo dicitur de lare familiari, sed etiam de patria vel civitate. Sic rediit in limen seu domum, qui est intra patrios fines.

In quo postliminium] Ut simulatque rediisset intra fines, rursus inciperet esse veteris juris, quasi statum aut dominum non mutasset, & sive homo liber erat, sius sui que juris, sive servus aut res animalve prioris domini foret.

Quibuscumq; pax est] Nam inter hos valet jus eorum, quibus militans quis rem cepit, 3, 6, 25.

Qui partes in bello] Qui eandem causam fovent, adversa adversantes.

Homo aut res, ad hos aut] Voluit homo an res, ad hos an ad suos.

2. Statum non mutant] Manent in jure possessoris, neque redeunt ad priorem dominum, aut in libertatem civilem.

in secundo fœdere ic̄to inter Romanos & Carthaginienses con-
 venerat, ut qui a Carthaginiensibus capti e populis amicis Ro-
 manorum in portus Romanis subditos venissent, in libertatem
 vindicari possent: utque Carthaginiensium amicis par jus esset.
 Ideo * qui Romanorum bello Punico secundo capti in Græ-
 ciam commercio pervenerant, jus ibi postliminii non habue-
 runt, quia Græci in eo bello neutras secuti fuerant partes: ac
 propterea opus fuit eos redimi ut liberarentur. Quin & apud
 Homerum non uno in loco videmus bello captos in locis pa-
 catis venditos, ut Lycaonem iliados ϕ. Eurimedusam odyssæ
 H.

Polyb. III.

Plur. Fla-
minio.

III. Vetus Romanorum locutio receptos postliminio etiam
 homines liberos dicebat. *Postliminio receptum*, (ita enim legendum
 est) *Gallus Elius in libro primo significationum quæ ad jus pertinent*,
 ait esse eum, qui liber e qua civitate in aliam civitatem abierrat, in
 eandem civitatem redit, eo jure quod constitutum est de postliminio.
 Item qui servus a nobis in hostium potestatem pervenit, postea ad nos
 redit in ejus potestatem cujus antea fuit, jure postliminii. Equi &
 muli & navis eadem ratio est in postliminii receptu (ita tria hæc
 verba, quæ delenda censet vir incomparabilis in Romani juris
 studio Jacobus Cujacius, levi mutatione retineri posse arbitror)
 que servi: quæ genera rerum ab hostibus ad nos postliminio redeunt,
 eadem genera rerum a nobis ad hostes redire possunt. Sed posteriores
 Romani jurisconsulti discrete magis duas statuerunt species
 postliminii, ut aut nos revertamur, aut aliquid recipiamus.

Fest. Pompe

L. 14. D. de
capt. &
postl. rev.
L. 12. D. eo-
dem tit. d. l.
postliminii.

IV. 1. Retinendum & illud Tryphonini, qui postliminii jus
 competere ait in bello aut in pace: sensu paulo alio quam quo
 idem dixerat Pomponius. In pace postliminium, nisi aliter con-
 venerit, est * his qui non virtute bellica superati, sed fato suo
 deprehensi sunt, ut qui cum bellum subito exarsit apud hostes
 repe-

GROTII NOTE.

Qui Romanorum bello Punico secun-
 do capti in Græciam commercio perven-
 erant, jus ibi postliminii non habue-
 runt] Valerius Maximus lib. v. cap.
 11. 6. Diodorus Siculus excerpto
 legationum n. 3. Sic & Rhodii quos
 Atheniensium cives bello Philippi
 emerant liberaliter Atheniensibus
 reddidere; Polybius excerpto lega-
 tionum n. 3.

His qui non virtute bellica supera-
 ti, sed fato suo deprehensi sunt] Vide
 exemplum apud Parutam belli Cy-
 prii lib. 1.

GRONOVII NOTÆ.

III. Homines liberos] Si quis ex

civitate Romana in aliam abiisset,
 ut in hac civis esset, postea eodem
 animo Romam redisset.

Significationum] Verborum, qua-
 tenus in jure aliquid significant.

Jacobus Cujacius] Fulvium Ur-
 sinum, non Cujacium, id censuisse
 ait Salmasius p. 580.

IV. 1. In bello.] Durante adhuc
 bello.

In pace] Quandocumque post
 bellum finitum.

Fato suo deprehensi] Forte fortuna
 in hostico fuerunt, cum bellum ori-
 retur & odio sui gentis correpti &
 in servitutem redacti sunt.

Sem. l. 1,
6. 7.

Tom. III.
L. 20. D.
de capt.
L. 28. d. iii.

reperiuntur. Aliis autem captivis in pace postliminium non est, nisi id pactis erat comprehensum, ut optime cum Tryphonini locum emendat doctissimus Petrus Faber, non improbane Cujacio: nam hoc & subjecta ratio & oppositum membrum aperte evincunt. *Pacem fecerat captivis dimissis, ita enim convenerat*, inquit Zonaras. Et Pomponius: *si captivus, de quo in pace cautum fuerat ut rediret, sua voluntate apud hostes mansit, non est ei postea postliminium.* Paulus: *si in bello captus pace facta domum refugit, postliminio redit ad eum a quo priore bello captus erat: si modo non convenerit in pace, ut captivi redderentur.*

2. Causam cur de his qui bellica virtute capti sunt id placuerit ex Servio hanc affert Tryphoninus, quia spem revertendi civibus in virtute bellica magis quam in pace Romani esse voluerunt, nimirum ut Livius loquitur ab antiquo minime indulgens in captivos civitas. Sed hæc ratio Romanorum propria non potuit constituere jus gentium; potuit tamen inter causas esse, cur Romani illud jus ab aliis gentibus introductum & ipsi amplecterentur. Verior hæc est ratio, quod reges aut populi qui bellum suscipiunt credi volunt justas sibi fuisse causas cur id

GROTII NOTE.

Nisi id pactis erat comprehensum] Vide Josephum antiquæ historiae III, 2. Polybius pacta ponit comprehensioem ut captivi redderentur in pace Philippi, Ætolorum, cum exceptione tamen, & Antiochi, excerptis de legationibus 9, 23, 35. Eadem exempla habet Livius, & præterea pacis cum Nabide. Similia aliquot suppeditat Zosimus. Ut ecce Probi pax cum Vandalis & Burgundis sic inita: *ἐφ' ἧς καὶ τῶν ἑθνῶν καὶ τῶν ἀρχαίων, ὅς τινος ἐκείνων, ἵσχυρῶς, ἀποδίδωται ἢ ἢ πρὸς ἀμνην & quoscunque habebant captivos redderent.* Lib. I. similem pacem narrat Juliani cum Germanis, item cum Quadis qui in Germania, libro III. Ammianus Marcellinus libro XVII. de rege Alemannorum Suomario: *pacem gentibus captivis orabat, & eam cum concessione prætorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros.* Mox de Sarmatis: *jussi obtinere sedes impavidi nostros reddidere captivos:* de alia rursus Sarmatarum parte idem dicit. Apud Zonaram multa talia: inter

cætera in rebus Michaëlis qui filius Theophili, de Bulgaro loquens: *τῶν ἀρχαίων ἐκείνων οὐκ ἔπειτα ἔπειτα ἔπειτα* promisit captivis se datum libertatem. Niceas libro II. captivis omnibus libertatem ait datam, exceptis Corinthiis & Thebanis viris ac mulieribus. Interdum convenit ut reddantur captivi qui a republica possidentur, ut apud Thucydidem v.

GRONOVII NOTE.

Aliis captivis] Qui armis inferiores in potestatem venerunt, postquam bellum cessavit, nisi pacis in conditionibus placuit, ut qui capti essent, liberi dimitterentur.

Pace facta domum refugit] Deinde renovato bello captus. Quod omitendum est, ut intelligatur non esse tum capientis, sed ejus qui prius cepit. Casus enim belli cum eodem populo iterum contracti fingitur.

2. *Minime indulgens in captivos*] Ideo duriozem conditionem fecerunt in armis captorum quam deprehensorum, ut his semper postliminium pateret, illis non nisi flagrante bello.

id facerent: contra autem, injuriam facere eos qui adversum se arma ferrent: quod cum utraque pars credi vellet, nec tutum esset pacem servare cupientibus huic se controversiæ interponere, nihil melius facere potuerunt populi pacati quam * ut id quod evenisset pro jure acciperent: atque ita captos in actu repugnandi haberent quasi ex justa causa captos.

3. At de his qui bello exorto deprehensi erant dici idem non poterat: nam in illis nullum injuriæ consilium fingi poterat. Tamen ad minuendas hostium vires retineri eos manente bello non iniquum videbatur: bello autem composito nihil obtendi poterat quominus dimitterentur. Itaque consensum in hoc est, ut tales in pace semper libertatem obtinerent, ut confessione partium innocentes: in cæteros vero ut quisque usurparet quod vellet credi jus esse, nisi quatenus pacta certi aliquid præscriberent. Atque eandem ob causam * nec servi, nec res bello capte pace redduntur, nisi pactis expressum id sit: quia victor credi vult jus sibi fuisse ista quærendi: cui contradicere, id vero fuerat bella ex bellis serere: ex quibus apparet ingeniose non ex vero allatum illud apud Quintilianum pro Thebanis: ideo captivos si in patriam suam redierunt liberos esse, quia bello parta non nisi eandem vi possideantur. Diximus de pace.

4. * In bello redeunt postliminio homines qui antequam caperentur liberi fuerant: recipiuntur servi & alia quædam.

V. Liber

GROTII NOTÆ.

Ut id quod evenisset pro jure acciperent] Vide Priscum excerpto de legationibus 28. & Bezarum de bello Genuensium in Venetos libro 11.

Nec servi] Totilas Pelagio Diacono a Romanis ad se missio edicit ne de reddendis Siculorum servis verba faciat, dicens iniquum fore ut Romani commilites suos veteribus dominis dedant. Locus est Gothicorum 111.

In bello redeunt postliminio homines, qui antequam caperentur liberi fuerunt] Julianus oratione in malos Cynicos: ἢ τῶ μὲν αὖ εἰν οὐκ ἔται καὶ ὅτι οὐ οὐ εἰς τὸ εὐχαραστῶν καὶ ἰσμεθα. καὶ τοὶ εἰ γομοὶ τῶ τοῖς ἀποδεδωχέν τ' ἐκδιδτε-εἶα * hoc modo servi essent etiam quos bello captos liberamus. Atqui talibus ubi ad nos redierint libertatem adjudicant leges.

GRONOVII NOTÆ.

Atque ita captos] Atqui hoc re-

pugnat omni juri postliminii. Juxta enim jure captos justoque titulo acquisitos credi voluerunt, quos captos intra præsidia sua habuerunt, etsi brevi post aufugerint, durante bello, quam quos diutius tenuerunt usque ad tempus aliquod post exitum belli. Potius habendi sunt pro desertis & abjectis a republica, tanquam ignavis, & quos pro derelictis habuerit patria; nisi enim hoc esset, in pace facienda ratio illorum habita & mentio facta fuisset.

3. *In pace*] Si quo modo effugissent.

Ut confessione] Immo quia nihil fecerunt adversus rempublicam, nec male pugnaverunt, nec consentirent in servitutem suam, ut tacite faciunt, qui capi se patiuntur.

Quatenus pacta] Quæ sanciantur redeunte pace.

Eandem ob causam] Immo quia & hæc pro derelictis habentur.

D. l. in bello
S. manumittendo. &
l. postliminii
S. captivus
D. de capt.
L. nihil. D.
de capt. l.
cum non redemum. C.
de postl. rev.

V. Liber homo ita demum postliminio redit, si hoc animo ad suos venerit ut eorum res sequeretur, ut a Tryphonino pro- ditum est: nimirum quia ut quis servus liber fiat, se debet, ut ita dicam, acquirere, quod non est nisi volentis: Caterum * an vi bellica receptus sit ab hostibus, an dolo profugerit, nihil refert, ut a Florentino notatum est. Tantundem erit si ab hostibus sponte sit traditus. Quid * si ab hoste venditus commercio, ut sit, ad suos pervenerit? Tractatur hæc controversia * apud Senecam in Olynthio quem Parrhasius emerat, quærit enim cum decretum factum esset ab Atheniensibus quo Olynthii juberentur liberi esse, hoc contineretur liberi ut fierent, an ut liberi judicarentur; quorum hoc est verius.

VI. 1. Liber autem homo, postquam ad suos rediit non se tantum sibi acquirit, sed & res omnes quas habuerat apud populos pacatos, sive corporales, sive incorporales. Quia populi pacati, sicut factum pro jure secuti erant in capto, ita & in liberato, ut se æquos præbeant utrique parti. Ergo dominium quod habuerat in res ejus is qui belli jure cum possidebat non erat sine omni conditione: cessare enim poterat ipso invito, si captus qui fuerat ad suos pervenisset. Hæc ergo res sic ille perdit, quomodo hominem ejus erant accessio.

2. Quid si tamen alienasset? an qui titulum habet ab eo qui belli jure eo tempore erat dominus, tutus erit gentium jure, an & hæc recuperabuntur? de his loquor quæ apud populum belli medium exstabant: distinguendum videtur inter res, quæ ejus sunt generis ut postliminio redeant & quæ extra id genus sunt, quod discrimen jam mox explicabimus, ut illa videantur

GROTII NOTÆ.

An vi bellica receptus sit ab hostibus] Ut illi quos a Slavis captos liberaverit Hunni, apud Procopium itidem Gothicorum III.

Si ab hoste venditus commercio, ut sit, ad suos pervenerit] Ut eodem Procopii libro juvenis Childubius, τὰ πῶς ἦ ἐπὶ ἀφικετο εἰς πατρίαν ἦδη ἐλευθερῶς τὸ λοιπὸν κατὰ τὸ νόμον καὶ αὐτὸς ἦεν dicebat, secum in patriam rediisset liberum ex jure in posterum fore. Et apud Turcas nullum olim fuisse captivis postliminium notat L. unclavius.

Apud Senecam] Libro v. controversia 34.

GRONOVII NOTÆ.

V. Hoc animo] Ideo M. Atilius Regulus bello Pun. primo non rediit

postliminio, quia missus erat cum legatis Pœnorum pacis suadendæ causa. Sil. 6, Pun. 452. l. 5. §. 3. D. de capt. & postl.

Se acquirere] Sui juris ipse quodammodo auctor esse.

Volentis] i. 2, 3. 6. 2, 6. 2.

An vi] Utrum vi.

Liberi ut fierent] Manumitterentur, an haberentur tanquam qui non serviissent.

VI. 1. Se sibi acquirit] Fit ipse sua opera sui juris.

Factum pro jure] Quod factum erat, pro jure facto habuerunt, atque adeo & ipsum & res ejus pro homine ac rebus juris alieni.

2. An qui titulum] Utrum qui titulum.

Tutus erit gentium jure] Res retinebit.

jur alienata cum sua causa & sub conditione; ista vero simpliciter. Alienata autem intelligo etiam quæ donata aut acceptilata sunt.

VII. At sicut ad postliminio redeuntem jura redeunt, ita & jura in ipsum restituntur, ac pro eo habentur, ut Tryphoninus loquitur, ac si nunquam ille hostium potitus fuisset. L. 12. §. 6.
l. 6. D. de capti.

VIII. Huic regulæ de liberis hominibus exceptionem hanc recte ascribit Paulus: *postliminio carent qui armis victi hostibus se dederant*, nimirum quia pactiones cum hostibus factæ valent jure gentium, ut alibi dicemus, nec adversus eas est postliminium. Ideo Romani illi a Pœnis capti apud Gellium: *postliminium justum non esse sibi; quoniam de jure victi forent*. Unde & induciarum tempore non esse postliminium recte a Paulo notatum est. At hos qui hostibus deduntur sine ulla scilicet pactione postliminio reverti respondit Modestinus. L. 17. d. tit.
L. 19. §. 1.
D. de capti.
L. 4. d. tit.

IX. 1. Quod de singulis personis diximus, idem & in populis locum habere arbitror, ut qui liberi fuerunt suam recipiant libertatem, si forte eos vis sociorum eximat hostili imperio. At si ipsa multitudo quæ civitatem constituerat dissoluta sit, verius puto non eundem populum censeri, nec postliminio res restitui ipso gentium jure, quia populus, ut navis, partium dissolutione plane interit, eo quod tota ejus natura in illa perpetua conjunctione consistit. Non ergo quæ fuerat Sagunti civitas eadem existit cum veteribus cultoribus ea sedes octavo post anno restituta est: neque Thebæ cum jam Thebani in servitum ab Alexandro venissent. Hinc apparet quod Thessali Thebanis debuerant non esse Thebanis postliminio restitutum: idque duplici de causa: tum quod novus erat populus, tum quod Alexander, quo tempore dominus erat, hoc jus alienare potuerat & alienaverat,

Cum sua causa] Sic alienata ut alienari poterant per naturam suam cum suis commodis & incommodis, & sub conditione, nisi postliminio rediissent.

Acceptilata] Relicta tenenti data apocha vel acceptilatione, qua quis faretur se accepisse, quod non accipit.

VII. *Jura in ipsum*] Quæ alii adversus eum habuerunt.

Hostium potitus] Sic & Papinianus l. 11. de capti. & post. Plaut. Captiv. l. 1. 24.

IX. 1. *Non ergo Sagunti civitas*] Probare non possum. Immo, quia veteribus cultoribus superstitibus post breve tempus (Saguntus octavo,

Thebæ xx. anno, salva lingua, legibus, moribus, institutis, religionibus & sacris, ordinibus & corporibus civitatis) restituta sunt, fuerant eadem. Et ita judicant ipsi Saguntini apud Liv. 28, 39. Si verum noster de Sagunto & Thebis tradit, nec qui ex captivitate Babylonica post 70. annos in Judæam sunt reversi, populus fuerunt Hebræus vel Israëlitarum. Atqui scriptura sacra omnis pro eodem populo eos agnoscit. Aptius Capuæ & Carthaginis fuisset usus exemplis, quatum illa cum 150. hæc 100. annos in ruderibus jacuissent, a Julio Cæsare jura urbium, Romanis colonis attributis, recuperarunt.

naverat, & quia creditum non in eorum est numero quæ postliminio redeunt.

2. Ei quod de civitate diximus haud multum dissimile est quod veteri illo Romano jure, quo dissolubilia erant conjugia, §. 1. *D. de * cap. 1.* matrimonium non censéatur postliminio restitui, sed novo consensu reintegrari.

X. 1. Et ex his quidem intelligi potest quale sit jure gentium postliminium in liberis hominibus. Cæterum jure civili idipsum jus, quod ea attinet quæ intra civitatem aguntur, & adstringi additis exceptionibus aut conditionibus, & produci ad alia commoda potest. Sic jure civili Romano de numero eorum qui postliminio redeunt exempti sunt transfugæ: etiam filii familias in quos patri videtur salva esse debuisse potestas illa patria, quæ propria erat Quiritium. Sed hoc ideo placuisse ait Paulus,

GROTTII NOTÆ.

Matrimonium non censéatur postliminio restitui] Aliter inter Christianos. Leo Papa ad Nicetam Aquilejensem episcopum: *ut sicut in mancipiis vel agris, aut etiam in domibus ac possessionibus, in captivitate ductis, postliminium reversis de captivitate servatur, ita etiam & conjugia, si aliis juncti fuerint, reformentur.* Vide Hincmarum in opusculo de divortio Lotharii & Terbergæ ad interrogationem XIII. & responsum Stephani Papæ cap. 19. in tomo II. conciliorum Galliæ.

GRONOVII NOTÆ.

Creditum non est] Si quis captus fuisset debitor habens, a quibus qui creditorem in potestate habet, æs illud exigere, aut quibus remittere possit (puta, in civitate media & neutras partes fovente domicilium habentes) isque id exegerit vel remiserit, jus debiti exigendi non recipit captus, si postliminio redierit, inter cætera jura, quæ recuperat, atque adeo id rursus exigere non potest. Ratio est, quod supra docuit, partim, una cum capto, jure belli etiam jura ejus incorporalia acquiri. 3, 7. 4. partim in controversiis de re capta apud populum bello non permixtum respiciendum jus ejus populi, a cujus partibus res capta est. 3, 6. 2.

2. *Postliminio restitui*] Dispar est

exemplum, quia in divortio jure consensu discendentium intercedit. At Sagunti & Thebarum dissipatio similis est dissidio fortuito vel frigusculo, non divortio. l. 32. §. 12. de donat. inter vir & ux. per calorem misso repudio, si brevi reversa uxor est, non divortisse videtur. l. 2. de divort. & repud. Sic illis quasi frigusculum fortunæ venit.

X. 1. *Intra civitatem*] Populum singularem.

Jure civili Romano] Quasi apud alias gentes impune transfugerint & redeuntes in civitatem pristina jura receperint. At Indibilis apud Liv. 27, 17. ex gentium jure scire se transfugæ nomen execrabile veteribus sociis, novis suspectum esse.

Etiam filii familias] Transfugæ sine dubio, sive patres sive filii familias postliminii jure, id est, reditu in patriam securo & recuperatione status ac rerum suarum, omnium gentium legibus aut moribus carent. Quod autem filius quoque familias Romæ non recidebat in potestatem patriam, non est magis singulare, quam quod nec filius familias latro aut desertor, aut qui quodcumque capital admiserat, specie ac prætextu potestatis patriæ judici poterat eripi. Erant enim servi pœnæ, in quibus maxima capitis deminutio locum haberet. §. 1. Infit. de cap. dim.

Serviat

Paulus, quia disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis quam caritas liberorum: cui congruit quod de Manlio ait Cicero, suo dolore sancivisse eum militaris imperii disciplinam, ut salutem prospiceret civium, qua intelligebat contineri suam: ipsique naturæ & patrio amori prælatum ab eo jus majestatis.

De finit. 1.

2. Detrahit & hoc aliquid de jure postliminii, quod legibus Atticis primum, deinde Romanis constitutum est, ut qui redemptus est ab hostibus, redemptori * serviat donec pretium reddiderit. Sed hoc ipsum favore libertatis introductum apparet, ne adempta spe recuperandæ pecuniæ multi in hostium manu relinquerentur. Et illa ipsa servitus iisdem Romanis legibus multis modis mitigatur, & postrema lege Justiniani finitur operis quinquennii: morte quoque redempti jus repetendæ pecuniæ extinguitur; sicut & contracto inter redimentem & redemptum matrimonio remissum censetur: & redemptæ mulieris prostitutione amittitur, multaque alia jure Romano in favorem redimentium & in pœnam proximorum qui suos non redimunt constituta sunt.

Dem. in Ni^o contractum.

L. ult. C. de postl.

L. si patre.

D. de capti.

L. si is quis

te. C. de

postl. l. fœ-

dissima.

cod. tit.

3. Rursum auctum est postliminii jus lege civili, eo quod non ea tantum quæ in postliminio sunt jure gentium, sed res omnes, jura omnia perinde habentur ac si is qui rediit nunquam hostium potitus esset: quod & jure Attico obtinuit: nam, ut apud Dionem Prusæensem oratione xv. legimus, quidam Calliæ se filium dicens captum in clade ad Acanthum, & servivisse in Thracia, cum Athenas postliminio rediisset, hereditatem Calliæ a possessoribus petiit, nec aliud quæsitum est in judicio quam an is revera Calliæ esset filius. Idem narrat, Messenius cum lon-

60

GROTII NOTÆ.

Serviat donec pretium reddiderit] Idem cap. 34. edicti Caroli Calvi Piflis.

GRONOVII NOTÆ.

Qua intelligebat] Sine qua nec se salvum putabat fore.

2. *Infra servitus*] Quæ præstatur redemptori.

Contracto inter] Si mulier, quem sua pecunia redemit ab hostibus captum & pro servo ad tempus habuit, ei nupsit.

Prostitutione] Si cujusquam aut plurimum permissa est libidini, quam quis redemit.

3. *Messenios cum longo*] 3, 9. 10. Messenius postliminio vult patriam & libertatem recepisse. Hi post primum cum Spartanis bellum Itho-

me destructa Olymp. 14. Candaula apud Lydos, Salmanaßare in Chaldæis regnante, dissipati per Arcadiam, Argos, Sicyona, Eleufina, quum capti & remanentes omnia servitutis mala ut Justinus, annos 80. ut Pausanias 39. perpessi essent, ductore Aristomene se liberarunt: Secundo bello expugnata Ira Olymp. 29. Ardye Gygis F. in Lydis, Tullo Host. Romæ regnante, rursus qui effugere nequiebat, in Iotas redacti, qui evaserunt, Zanclen in Sicilia occupaverunt & Messaniam appellaverunt: utrorumque posterum post 200. annos Olymp. 77. paullo post expeditionem Xerxis in Græciam, cum terræ motus omnem ferre Spartam evertisset ac 20000. hominum exanimasset, tertium bel-

lum

L. ab hostibus. C. de postliminio. l. 1. §. 1. D. quib. ex caus. maj.

go tempore serviissent, tandem & libertatem & regionem recepisse. Imo & quæ per usucapionem aut liberationem ex bonis subtrahata, vel non utendo finita esse videbantur, actione rescissoria restituntur: nam in edicto de majoribus in integrum restituendis, is comprehenditur qui in hostium est potestate. Et hoc quidem venit ex jure Romano antiquo.

L. 31. D. de jure fisci. l. 22. §. 1. D. de capt.

4. At lex Cornelia etiam heredibus consuluit eorum qui capti apud hostes decessissent: bona eorum conservans, perinde quasi qui non redit jam eo tempore quo captus est, decessisset. Quæ jura civilia si tollas, haud dubie statim ut quis ab hostibus captus esset * bona ejus futura fuissent occupantium, quia qui apud hostes est, pro nullo habetur. Quod si qui captus fuerat rediret, nihil reciperet præter ea quæ jure gentium postliminium habent. Quod vero captivorum bona filco cedunt si heres nullus sit, ex jure speciali est Romano. Vidimus de his qui redeunt: videamus de his quæ recipiuntur.

XI. 1. Inter hæc sunt primum servi & ancillæ, * etiam sæpe alienati, * etiam ab hoste manumissi: quia hostium jure manu-

lum excitarunt, quo post decennium inferiorem in Siciliam, Africam, Naupactum Acarnaniæ aliasque regiones sparsi vacuum & vastam Messanen reliquerunt, donec post annos fere 100. Olymp. 103. proximo post Leutricam cladem anno Epaminondas urbem instauravit convocatis undique veterum cultorum posteris. Paul. 4. 241. & 268. Liv. 32. 22. Quod si postliminium his concedit, quanto minus id Saguntinis & Thebanis negari debuit?

GROTII NOTÆ.

Bona ejus futura fuissent occupantium] Vide legem Wisigothicam lib. v. tit. iv. c. 15.

Etiam sæpe alienati] At edicto Teuderichi ita constitutum est: *servi aut coloni ab hostibus capti & reversi domino restituantur, si non sunt ante ab altero vendentibus hostibus in commercio comparati.* Vide & Cassiodorum III, 43. At lege Wisigothica mancipium bello receptum domino redditur, is qui recepit, tertiam partem accipit justii pretii. Si ab hostibus venditum receptum fuerit, redit ad dominum pretio reddito & melioramentis. lib. v. tit. iv. 21.

Etiam ab hoste manumissi] Ut a Mi-

thridate, qui retracti in servitutem. Appianus Mithridatico.

GRONOVII NOTÆ.

Per usucapionem] Si absentis ejus bonorum aliquid possessor bonæ fidei tempore longo acquisivit.

Liberationem] Si quod est obligatum erat, quocumque modo tollendæ obligationis, dum captivus detinetur, liberatum est.

Non utendo] Ut usufructus non utendo intra tempus x. aut xx. annorum amittitur. §. 3. Inst. de usufr.

Actione rescissoria] Qua usucapio aut quid aliud factum in præjudicium velut absentis inrepublica causa rescinditur. §. 5. Inst. de act. l. 35. pr. de oblig. & act.

4. *Lex Cornelia*] L. 22. pr. & §. 1. ac 3. de capt. & post. l. 1. §. 2. ad l. Falcid. l. 12. qui testam. fac. pos. l. 15. D. de injusto rupto. l. 9. Cod. de post. rev. Ulpian. Instit. 23. §. 4. l. 5. C. quibus ex caus. maj. §. ult. Instit. quibus non est perm. fac. test.

Decessisset] Ut medio tempore minui nequeant.

Pro nullo habetur] Immo suis est pro peregrinante, & qui expectetur post tempus redditurus.

XI. 1. *Sæpe alienati*] Ab eo qui cepit, alii domino, & ab hoc rursus alii, & deinceps traditi.

Reverè

manumissio obesse civi nostro servi domino non potuit : ut bene notat Tryphoninus. Sed ut servus recipiatur, necesse est ut aut revera habeatur a vetere domino, aut haberi facile possit. Quare cum in rebus aliis sufficiat eas intra fines esse perductas, ad postliminii jus in servo id non erit satis, nisi & cognoscatur : nam qui in urbe Roma est ira ut lateat, nondum receptus Paulo videtur. Ac sicut hac in parte a rebus inanimis distat servus, ita vicissim a libero homine in eo distat, quod ut postliminio recipiatur non requiritur ut animo res nostras sequendi venerit. Id enim in eo requiritur qui se recepturus est, non in eo qui ab altero sit recipiendus, & ut Sabinus scripsit *de sua qua civitate cuique constituendi facultas libera est, non de domini jure.*

L. in bella §. manumittendo.

L. ult. D. de capti.

d. l. 12. §. 9. eod.

2. Non exceptit ab hoc gentium jure servos transfugas lex Romana. Nam & in his dominus pristinum jus recipit, ut Paulus nos docet: ne contrarium jus non tam ipsi injuriosum sit qui servus semper permanet, quam domino damnosum. Generaliter de servis qui virtute militum recuperantur, dictum est ab Imperatoribus illud quod ad res omnes male a nonnullis trahitur, *receptos eos non captos judicare debemus, & militem nostrum defensorem eorum decet esse, non dominum.*

d. l. 19. §. 5. eod.

L. 2. C. de post.

3. Qui ab hostibus redempti sunt servi protinus Romano jure fiunt redimentis, sed oblato demum pretio postliminio recipi intelliguntur. Verum hæc subtilius explicare juris civilis interpretum est: nam & posterioribus legibus mutata sunt nonnulla: & quo servi capti ad reditum invitarentur, proposita libertas his quibus membrum ruptum esset statim, cæteris post quinquennium, ut videre est in legibus militaribus a Rufo collectis.

XII. Illa quæstio magis ad nos pertinet, an & populi qui subiecti alieno imperio fuerunt in veterem causam recidant: quod tractari potest si non is cujus imperium fuerat, sed sociorum aliquis

Revera habeatur] Jam sit in ejus potestate aut in eam venturus sit, ubi domino libererit.

Nisi & cognoscatur] Gnaro & concilio domino intra fines versetur.

Nondum receptus] Postliminio rediisse censet Paulus.

Ut animo] Quia servus consilium non habere videtur, sed omne consilium de eo esse domini.

2. *Contrarium jus*] Quod transfugam punit.

Receptos eos] Tanquam qui jam dominum habeant & ad eum re-

deant; non tanquam qui nunc demum dominum nanciscantur eum qui hosti eripuit.

Defensorem] Nimirum ut rei alienæ: sic in Dig. conjunguntur procuratores & defensores.

3. *A Rufo collectis*] Libellus inscribitur: leges navales Rhodiorum, militares, rusticæ Justiniani gr. & lat. opera Sim. Schardii Basil. 1567.

XII. *In veterem causam*] Recidant sub prioris principis imperium,

Vete-

aliquis eos hosti eripisset : puto hic idem dicendum quod in servis, nisi sociali fœdere aliter convenerit.

XIII. 1. Inter res primum occurrunt agri, qui in postliminio sunt. *Verum est*, ait Pomponius, *expulsis hostibus ex agris quos ceperint dominia eorum ad priores dominos redire*. Expulsi autem hostes intelligi debent, ex quo aperte eo accedere amplius non possunt, ut alibi explicavimus. Sic Æginam insulam Atheniensibus ereptam * veteribus dominis Lacedæmonii reddiderunt. Agros ex Gothis & Vandalis recuperatos veterum possessorum heredibus reddiderunt Justinianus, alique Imperatores; * non admissis adversus dominos præscriptionibus illis, quas Romanæ leges induxerant.

2. Quod de agris jus est, idem esse arbitror de omni jure quod solo adhæret. Nam & loca capta ab hostibus quæ religiosa vel sacra fuerant, si ab hac calamitate fuerint liberata, quasi quodam postliminio reversa pristino statui restitui scripsit Pomponius: quicum convenit illud Ciceronis in Verrina de signis, de Diana Segestanta: *P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperavit*: & Marcianus cum postliminii jure comparat jus illud quo solum ædificio occupatum eo collapso littori redditur. Quare & usumfructum agri recepti restitui dicendum erit, ad exemplum ejus quod de agro inundato Pomponius respondit. Sic Hispanis lege cautum est, ut comitatus & aliæ jurisdictiones hereditariæ postliminio redeant, majores omnino, minores, si intra quadriennium a receptione vindicentur; nisi quod arcem bello amissam & quomodocunque recuperatam retinendi jus rex habet.

XIV. 1. De mobilibus generalis in contrarium regula est, ut postliminio non redeant, sed in præda sint: ut hæc opponit Labco. Quare & commercio parata, ubicunque reperiuntur, manent

GROTII NOTÆ.

Veteribus dominis] Nempè qui partium Lacedæmoniarum fuerant. Confer quæ supra cap. VI. §. 7.

Non admissis adversus dominos præscriptionibus illis] Idque ex lege Honorii, qui quanquam relicta Vandalis Hispania, tamen dum eam tenebant Vandali præscriptionem tricennariam dominis nocere noluerat, meminit Procopius Vandalicorum 1. Valentinianus in novella lege de episcopali judicio: *tricennali definitione concludi ea præcipimus, quæ perpetuis aut infinitis sæculis servabantur: exceptis Afrorum negotiis, qui se probaverint necessitatem Vandalicam pertulisse: ut de illorum causis illa tempora*

præfixo tricennio subtrahantur, quæ claruerit sub hostilitate consumta. In concilio Hispalensi relato in causam XVI, quæstione IV. *sicut per legem mundialem his quos barbarica savoritas captiva necessitate transvexit, postliminio reverentibus redditur antiqua possessio*. convenit c. ex transmissa. de præscriptionibus: vide & Cujacium ad titulum C. de præscriptione xxx. annorum.

GRONOVII NOTÆ.

XIII. 1. *Præscriptionibus*] Privilegiis longinquæ possessionis.

2. *Littori redditur*] Ex privato fit nullius.

XIV. 1. *Commercio parata*] Emta & permutata,

Recib.

manent ejus, qui emit: nec apud pacatos reperta aut intra fines perducta vindicandi jus est veteri domino. Sed ab hac regula videmus olim excepta, quæ in bello usum habent: quod ideo placuisse gentibus videtur, ut recuperandi spes ad ea comparanda alacriores homines redderet: plurimarum enim civitatum instituta eo tempore ad rem bellicam referebantur, quare facile in hoc consensum est. Usum autem in bello hæc habere censentur quæ modo ex Gallo Ælio attulimus, sed quæ distinctius exposita existant tum apud Ciceronem in Topicis, tum apud Modestinum. Naves scilicet longæ atque onerariæ, non item lusoriæ, aut actuariæ volupratis causa paratæ: muli, sed clitelarii: equi & equæ, sed freni patientes. Et hæc res sunt quas & legari recte voluerunt Romani, & in præstationes familiae herciscundæ venire.

L. 2. §. 4.
D. de capt.

L. id, quod
apud hostes.

D. de leg. 1.

L. item

Labeo. cum

l. seq. D.

fam. herc.

2. Arma & vestis usum quidem in bello habent, sed postliminio non redibant, quia minime favorabiles erant qui in bello arma aut vestem amitterent: imo id flagitii loco habebatur, ut passim in historiis apparet. Atque in hoc notantur arma ab equo distare, quod equus sine culpa equitis proripere se potuit. Et hoc quidem rerum mobilium discrimen videtur usum habuisse in occidente, etiam sub Gothicis, ad Boëthii usque tempora: is enim Ciceronis topica explicans ita videtur de hoc jure loqui, quasi quod ad eum diem vim suam obtineret.

XV. At posterioribus temporibus, si non ante, sublata videtur hæc differentia. Passim enim tradunt morum peritii res mobiles

Recuperandi spes] Ut animosius emerent, in quibus scirent valere jus postliminii.

Longæ & onerariæ naves] Quia illis milites, his belli apparatus vehebatur. Lusoriæ & actuariæ duorum erant generum. Aliæ enim lusoriæ in ripis omnium terminantium imperium (ut erant Danubius, Rhenus, Euphrates) excubabant. l. 4. Cod. de offic. judic. milit. l. 4. C. de offic. mag. offic. in his utpote bellicis erat sine dubio jus postliminii. At vocabantur & lusoriæ privatorum, quibus illi volupratis causa huc illuc vectabantur, ut loquitur Petronius cap. 61. de quibus Seneca 7, de benef. 20. & meminit auctor 3, 1. 5. Actuaria, omnes quæ remis agebantur, quarum etiam quædam belli adhi-

bitæ. Liv. 30, 43. Cæsar 5, de Gall. 1. & in his postliminium; non in eis, quæ voluptatis ergo aut alios ad usum erant paratæ. Salmas. ad jus Att. & Ro. c. 26. p. 740.

Clitelarii] Qui clitelis onera portant, non qui carpento junguntur. Sunt autem clitelæ stratum, quod imponitur asinis & mulis ad onera commodius portanda. Eundem usum habent equi sagmarum.

Quas & legari] Etiam si quo tempore testamentum scribebatur, apud hostes essent.

In præstationes familiae] Attribui & imputari pro parte sortis suæ alicui heredum, sed cum cautione, si recipiantur.

XV. *Peritii morum*] Juris per consuetudinem introducti.

Bart. in l. si
quid bello.
D. de capt.
Ang. &
Salic. in l.
ab hostibus.
C. de capt.
Const. Gall.
l. xx, tit. 13.
art. 24.
Consul. ma-
ris; c. 287.
L. hostes. &
l. latrones.
D. de capt.
l. postlim. §.
a piratis.
eod. tit.
Demosth. de
Haloneso.
Sup. l. b. 11,
c. x, §. 9.
Lib. xxxi,
tit. 29. p. 2.
Covar. ad c.
peccatum.
p. 11, §. 2.
n. 8.
Lib. 11,
c. 15, §. 5.

biles postliminio non redire, & * id de navibus constitutum multis in locis videmus.

XVI. Eæ vero res quæ intra præsidia perductæ nondum sunt, quanquam ab hostibus occupatæ, ideo postliminii non egent, quia dominum nondum mutarunt, ex gentium jure. Et quæ piratæ aut latrones nobis eripuerunt non opus habent postliminio, ut Ulpianus & Iavolenus responderunt: quia jus gentium illis non concessit ut jus domini mutare possint: quo inixi Athenienses Halonesum quam ipsis prædones, * prædonibus Philippus eripuerat, ut redditam a Philippo non ut donatam volebant accipere. Itaque res ab illis captæ ubicunque reperuntur vindicari possunt, nisi quod ex naturali jure alibi censuimus ei qui suo sumtu possessionem rei adeptus est tantum esse reddendam, quantum dominus ipse ad rem recuperandam libenter impensurus fuerat.

XVII. Potest tamen lege civili aliud constitui: sicuti * lege Hispanica naves a piratis captæ eorum sunt qui eas eripiunt piratis: neque enim iniustum est ut privata res publicæ utilitati cedat, præsertim in tanta recuperandi difficultate. Sed lex talis non obstat exteris, quo minus res suas vindicent.

XVIII. 1. Illud magis mirandum quod testantur Romanæ leges postliminii jus locum habuisse non tantum inter hostes, sed & inter Romanos & populos externos. Sed alibi diximus reliquias has esse sæculi Nomadum, quo sensum naturalis societatis, quæ est inter homines, mores exsurdaverant. Itaque apud gentes etiam quæ bellum publicum non gerent, erat quædam belli inter privatos quasi ipsis moribus indicti licentia: ac ne ea licentia ad interficiendos homines profiliret, placuit captivitatibus jura

GROTII NOTÆ.

Id de navibus constitutum multis in locis videmus] Decisio Genuensis centesima prima.

Prædonibus Philippus eripuerat] Vide ipsam Philippi epistolam inter opera Demosthenis.

Legæ Hispanica naves a piratis captæ eorum sunt qui eas eripiunt piratis] Idem apud Venetos. Patet ex literis Fraxinii Canxi tomo 1.

GRONOVII NOTÆ.

XVI. Intra præsidia] 3, 6. 3.

Ut jus domini mutare] Ut eorum, quæ rapuissent, jus acquirerent & prior dominus jure suo caderet.

Alibi censuimus] 2, 10. 9.

XVII. Non obstat exteris] Sed tantum Hispanis, aut qui sub regis Hispaniæ vivunt imperio.

XVIII. 1. Nomadum] Populorum vagorum adhuc & incertæ sedis atque inconditorum, quum in omnes peregrinos aliquid licebat, quod nunc intelligunt homines meliora docti non licere nisi in hostes.

Belli inter privatos] Puta naufragio ejectum aliquem aut quocumque casu in terris peregrinis oberantem, ubi sine notore ac defensore esset arreptum a privato & in ergastulum fuisse conjectum: quod frequenter olim contigisse ostendit Sueton. Aug. 32. Tit. 8. Cic. pro Cluent 7. Et hodie nihil frequentius accidit Christianis inter Turcas.

Captivitatibus jura] Ut liceret comprehensos peregrinos pro servis habere, quasi captos ex hostibus.

jura inter eos introduci, cui consequens fuit ut & postliminio locus esset, aliter quam cum latronibus ac piratis, quia illa vis rem producebat ad æquas pactiones, quæ a latronibus & piratis contemni solent.

2. Juris olim controversi videtur fuisse, an qui apud nos serviunt ex populo fœderato si domum revenissent postliminio redeant. Ita enim hanc quæstionem proponit Cicero primo de oratore. Et Gallus quidem Ælius sic ait: *cum populis liberis & cum fœderatis, & cum regibus postliminium nobis est ita ut cum hostibus.* Contra Proculus: *non dubito quin fœderati & liberi nobis externi sint: non inter nos atque eos postliminium esse.* L. non dubito. D. de cap.

3. Ego arbitror distinguendum inter fœdera, ut si qua essent quæ belli duntaxat publici componendi aut cavendi causa essent inita, ea nec captivitati in posterum, nec postliminio obstant; at si qua id continerent ut tuti essent publico nomine qui ab his ad illos venissent, ut tunc, captivitate sublata, cessaret & postliminium. Et hoc mihi indicare videtur Pomponius cum ait: *si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque fœdus amicitia causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt: quod autem ex nostro ad eos pervenit illorum fit, & liber homo noster ab eis captus servus fit & eorum: idemque est si ab illis ad nos aliquid perveniat: hoc quoque igitur casu postliminium datum est.* Cum dixit fœdus amicitia causa, ostendit & alia esse posse fœdera quibus nec hospitii nec amicitia jus inest. Proculus quoque eos a se populos fœderatos intelligi qui amicitiam aut hospitium tutum promississent, satis significat cum subjicit: *etenim quid inter nos atque eos postliminii opus est, cum & illi apud nos & libertatem suam, & dominium rerum suarum æque atque apud se retineant, & eadem nobis apud eos continant?* quare quod apud Gallum Ælium sequitur, *quæ nationes in ditone nostra sunt, cum his postliminium non est, ut recte legit Cujacius, hoc additamento supplementum erit, nec cum his quibuscumque fœdus amicitia causa habemus.* D. l. postliminii. §. in pace. Obs. IX. c. 23.

XIX. 1. At nostris temporibus, non inter Christianos tantum sed & apud plerosque Mahumetistas, jus ut captivitatis extra

[Ad æquas pactiones] Ut utrinque aliquid remitterent de servis moribus, & paulatim jus discerent.

2. Cicero primo de oratore] Cap. 40. sed de libertis, non de servis agere Ciceronem monet Salmasius p. 596.

Non dubito quin] Lege, quum

fœderati & liberi nobis externi sint, inter nos: ita consentiunt Gallus & Proculus. Salmasius. p. 606.

3. Ut si qua essent] Quæta quæ hodie Turcis sunt cum Christianis, quibus privati Mahometanorum non impediuntur, quominus in captivitatem redigant, quoscumque possunt de Christianis.

extra bellum ita & postliminii evanuit, sublata utriusque necessitate ob restitutam vim ejus cognitionis quam inter homines natura esse voluit.

2. Habere tamen locum poterit vetus illud jus gentium, si res sit cum gente tam barbara, ut sine indictione aut causa omnes externos & res eorum hostiliter tractare pro jure habeat. Atque eam in partem, dum hæc scribo, judicatum est in summo auditorio Parisiensi, cætus principe Nicolao Verdunio: bona quæ Francorum civium fuerant ab Algeriensibus, populo prædationibus maritimis in omnes alios grassari solito, capta belli jure mutasse dominum: ac proinde cum recepta ab aliis essent, facta eorum qui recepissent. In eadem cognitione & hoc judicatum est quod modo diximus, naves hodie inter ea non esse, quæ postliminio recipiuntur.

CAPUT X.

Monita de his, quæ fiunt in bello injusto.

I. Quo sensu pudor vetare dicitur, quod lex permittit: II. Aptatum hoc ad ea quæ jure gentium permessa diximus. III. Interna injustitia injustum esse quod ex bello injusto fit.	IV. Qui hinc, & quatenus ad restitutionem obligentur. V. An res captæ bello injusto reddendæ sint ab eo qui cepit. VI. An & ab eo qui detinet.

I. 1. **L**egenda mihi retro vestigia, & eripienda bellum gerentibus pene omnia quæ largitus videri possum, nec tamen largitus sum: nam cum primum hanc juris gentium partem explicare sum aggressus, testatus sum *juris esse aut licere* multa dici, eo quod impune fiant, partim etiam quod judicia coactiva suam illis auctoritatem accommodent, quæ tamen aut exorbitent a recti regula, sive illa in jure stricto dicto, sive in aliarum virtutum præcepto posita est, aut certe omittantur sanctius & cum majori apud bonos laude.

2. In Troadibus Senecæ dicenti Pyrrho:

Lex nulla capto parcat, aut poenam impedit:

rege-

GRONOVII NOTÆ.

I. 1. **P**ene omnia] Et ostendendum, quamquam hæc jure gentium concessa in bello & impunia sint, perpaucæ tamen eorum virum bonum & Christianum licere

sibi putare debere.

Judicia coactiva] Magistratus pro potestate facta tueantur.

Illæ in jure stricto] Quæ nihil vi geri patitur, nisi ad sui tutelam inculpatam,

2. Pudor

regerit Agamemnon,

Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.

Quo in loco pudor non tam hominum & fama quam æqui & boni, aut certe ejus quod æquius meliusque est, respectum significat. Sic in Justinianeis Institutionibus legimus: *fideicommissa appellata sunt quia nullo vinculo juris, sed tantum pudore eorum, qui rogabantur, continebantur.* Apud patrem Quintilianum: *non aliter salvo pudore ad sponsores venit creditor quam si recipere a debitore non possit.* Atque eo sensu sæpe videas justitiam cum pudore conjungi.

Nondum justitiam facinus mortale sugarat:

Ultima de superis illa reliquit humum,

Proque metu populum sine vi pudor ipse regebat.

Hesiodus:

Operibus.

Δίκη δ' ἐν χερσὶ καὶ αἰδῶς

Ὀὐκ ἔστι, βλάβη δ' ὁ κακὸς τ' ἀρείονα φῶτα.

nusquam pudor: aurea nusquam

Justitia: insultant pravi melioribus ultro.

Plato libro XII. de legibus: *παιρῆν* καὶ *αἰδῶς* δίκη λέγεται τε *Protagora.*

καὶ ὄντως εἴρηται, emendem *παρῆρ* ut sensus sit: comes

pudoris justitia vocatur, & merito quidem: nam & alibi idem *Ad inveniendum præfulc.*

Plato sic loquitur: Θεὸς δέστας πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις μὴ δαί-

λιτο πᾶν, δώκεται ἀνθρώποις αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἴεν πόλει

κόσμοι τε καὶ θεομοί φίλιας συνάρογοι: Deus metuens ne plane

interiret genus humanum dedit hominibus justitiam ac pudorem, orna-

menta civitatum, & ad amicitiam colligendam vincula: & Plu-

tarchus simili modo δίκην vocat ἐνοίκην αἰδῶς, justitiam pudor-

is cohabitatricem, qui & alibi jungit αἰδῶ & δικαιοσύνην. *Vita Thesti.*

Apud Dionysium Halicarnassensem simul nominantur αἰδῶς, *Lib. VI.*

κοσμή & δίκη, pudor, decorum, & honestum, Sic & αἰδῶ

& ἐπιείκεια copulat Josephus pudorem & aequitatem. Paulus *Lib. XIII,*

quoque jurisconsultus conjungit naturale jus & pudorem. Cicero *antig. c. 19.*

autem inter justitiam & verecundiam ita fines regit, ut justitiae partes statuatur non violare homines, verecundiae non offende-

re, *L. 14. §. 2.*

D. de ritu nupt.

Off. I.

3. Cum

2. Pudor] Pudor ille potissimum est pudor sui, quum quis nihil magis veretur quam suam conscientiam, & antiquissimum habet Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

Nullo vinculo] Olim ad ea præstanda nemo per judicem adigebatur, sed prout inciderant in probum & pudentem, aut in improbum & impudentem hominem rata aut irrita erant.

Salvo pudore] Siquidem vult reti-

nere verecundiam & existimationem, nisi vult decoquere pudorem.

Pudor ipse] Reverentia sola recti.

Παρῆρ] Ex Afranio apud Nonium licet reddere adfestrin.

Verba Poëta: remittit adfestrin: me ad se vocat.

Deus metuens] Providens.

Ἐνοίκην] Domesticam, contubernalem.

Ita fines regit] Distinguit.

Lib. I. de
ira, c. 27.

3. Cum eo quem ex Seneca adduximus versu bene convenit dictum ejusdem in scriptis philosophicis. * *Quam angusta innocentia est ad legem bonum esse? quanto latius officiorum patet quam juris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides exigunt? quæ omnia extra publicas tabulas sunt.* Ubi vides jus a justitia distingui, quia jus accipit id quod in judiciis externis viget. Idem id alibi explicat egregie exemplo juris herilis in servos. *In mancipio cogitandum est, non quantum illud impie pati possit; sed quantum tibi permittat æqui bonique natura, quæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet.* Deinde: cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune jus animantium vetet: quo in loco notanda iterum vocis licere diversa acceptio, altera exterior, altera interior.

Liv. I. 26.

II. 1. Eundem habet sensum illa Marcelli in senatu Romano distinctio: non quid ego fecerim in disquisitionem venit, quem quicquid in hostibus feci jus belli defendit, sed quid isti pati debuerint:

Pol. I, c. 6.

ex æquo & bono scilicet. Idem discrimen Aristoteles innuit disputans an justa dicenda sit, quæ ex bello oritur, servitus: ὅλως δὲ ἀντιχρόσθμοι πνές, ὡς οἴονται δικαίως πνός (ὁ γὰρ νόμος δίκαιόν π) πλὴν τῆ πόλεως διλείαν πηρασι δίκαιον. ὅλως δὲ σὺν φασί. πλὴν γὰρ δὲ πλὴν ἐνδέχεται μὴ δίκαιον εἶναι πόλεμων. quidam respicientes justum aliquid (* nam & lex justum quid est) justam esse ajunt servitatem ex bello; at omnino justam esse negant, quando accidere potest, ut injusta fuerit bellandi causa.

Simile

GROTII NOTE.

Quam angusta innocentia est ad legem bonum esse] Idem Seneca de beneficiis v, 21. *Multa legem non habent, nec actionem, ad quæ consuetudo vite humana lege omni valentior dat adiuvum.* Quintilianus institutionum oratoriarum lib. III, c. 8. *Sunt enim quadam non laudabilia natura, sed lege concessa, ut in XII. tabulis, debitoris corpus inter creditores dividitur, quam legem mos publicus repudiavit.* Cicero de officiis libro III. *Aliter leges, aliter philosophi tollunt astantias: leges, quatenus manu tenere res possunt: philosophi, quatenus ratione & intelligentia.*

Nam & lex justum quid est] Seneca ad Helviam c. 6. *alii armis sibi jus in aliena terra fecerunt.* Pugnare videntur jus & aliena; sed concilianda ut docet hic textus. Repete quæ supra hoc libro cap. IV. §. 2.

GRONOVII NOTE.

3. *Ad legem bonum esse*] Hactenus solummodo recte facere ac justitiam colere, ut præstes, quod leges imperant, quod a iudice potes cogi.

Extra publicas tabulas sunt] Quæ negligere possis sine metu tribunalis & prætoris, quaque actionem ex legum tabulis non habent.

Quod in judiciis externis] De quo prætor vel iudex & consilium disceptant, quod actionem petitur.

In servum omnia liceant] Quicquid statuas, forum & fasces non metuas.

In hominem licere] Si facias in homine, utcumque vili & humili, serum, immane, inhumanum habeatur.

II. 1. *Quid isti pati*] Annon debuerit ab illis jus belli abstinere.

Omnino justam] Semper & in universum.

Laſtan-

Simile est illud Thucydidis in Thebanorum oratione: *ἔς ἐν Lib. III.*
ῥεσιν ἀπειλείνατε ἐξ ὀργῆς ἀλλήλοισιν. καὶ νόμον ᾧ δὴ τινα ἐπι-
ῥον. de his quos in conspectu occidistis non adeo querimus, accidit
 enim hoc illis jure quodammodo.

2. Sic & ipsi juriconsulti Romani, quod sæpe jus captivita- *L. 19. pr.*
 tis vocant alibi injuriam appellant, & æquitati opponunt natu- *D. de capt.*
 rali; & Seneca servi nomen ex injuria natum, id quod sæpe *Epi. xxxii.*
 accidit respiciens. Apud Livium quoque Itali retinentes ea quæ *L. xxviii.*
 Syracusanis bello ademerant, pertinaces ad obtinendam inju-
 riam appellantur. Dion Prusænsis cum dixisset bello captos, *Orat. xv.*
 si ad suos rediissent, libertatem recipere, addit, *ὡς ἀδικῶς*
δεδούλωτες, ut qui per injuriam in servitute fuissent.

* Lactantius de philosophis loquens: cum de officiis ad rem
 militarem pertinentibus disputant, neque ad justitiam, neque ad
 veram virtutem accommodatur illa omnis oratio, sed ad hanc vitam
 moremque civilem. Idem mox a Romanis ait legitime illatas
 injurias.

III. Primum ergo dicimus, si belli causa injusta sit, etiamsi
 bellum solenni modo susceptum sit, injustos esse internâ inju-
 stitiâ omnes actus qui inde nascuntur: ita ut qui scientes tales
 actus operantur, aut ad eos cooperantur, habendi sint in eorum
 numero qui ad regnum cœleste sine pœnitentia pervenire non *I Cor. vi. 10.*
 possunt. Vera autem pœnitentia, si tempus & copia suppetat,
 omnino requirit, * ut is qui damnum dedit, sive interficiendo,
 sive res corrumpendo, sive prædas agendo, id ipsum resar-
 ciat. Ideo Deus * negat grata sibi esse jejunia eorum qui non
 jure captos detinebant: & Ninivitis rex indicens justitium præ- *Jon. ii. 10.*
 cipit

GROTII NOTÆ.

Lactantius] Augustinus vero epi-
 stola iv. quæ est ad Marcellinum:
 ac per hoc si terrena ista respublica Chri-
 stiana præcepta custodiat, etiam ipsa
 bella sine benevolentia non geruntur.
 Idem de diversis ecclesiæ observatio-
 nibus: apud veros Dei cultores etiam
 ipsa bella parata sunt.

Ut is qui damnum dedit, sive inter-
 ficando, sive res corrumpendo, sive
 prædas agendo, id ipsum resarciat.
 Num. v. 6. Hieronymus ad Rusti-
 cum: nec differat ultionis sententia si
 non redduntur universa. Augustinus
 in epistola ad Macedonium, quæ
 est liv. Si res aliena propter quam
 peccatum est reddi possit & non reddi-
 tur, pœnitentia non agitur sed simulat-
 ur. Retulit Gratianus in causam xi,
 quæstione vi.

Negat grata sibi esse jejunia eorum,
 qui non jure captos detinebant] Locus
 est illustris Esaiæ lviii, 5. 6. 7.
 habes enim græce apud Justinum
 Martyrem in colloquio cum Try-
 phone.

GRONOVII NOTÆ.

2. Id quod sæpe accidit] Ut servi
 fiant, quid fieri non meruerunt.

Ad obtinendam injuriam] Ad reti-
 nenda & non reddenda, quæ per
 vim parum probatam quaesiverunt.

III. Internâ injustitiâ] Quæ apud
 Deum reos faciat, et si humano
 foro excusatos.

Ad eos cooperantur] Aut eis ad-
 jutorium faciunt.

Justitium præcipi] Ferias & vaca-
 tionem ab omni opere ac negotio
 obsecrationis causa.

cipit ut rapina manus vacuefaciant, naturæ ductu agnoscens sine tali restitutione pœnitentiam fictam & inanem fore. Atque ita videmus sentire * non Judæos tantum & Christianos, sed & * Mahumetistas.

Libro præceptorum legis præcepto jubente xvi.

Silv. in verbo bellum p. 1, n. 10. 11. & 12.

Covar. d. §. 11. n. 8.

Less. lib. 11, c. 13. dub. 4.

Adde l. 21. §. 9. D. de furtis.

Silv. d. loco num. 10.

Vasq. lib. 1, controu. ill. c. 9. n. 27.

Molin. disp. 118. §. ut vero.

Lib. IX.

Lib. VIII.

Vide supra l. 11, c. 11.

IV. Ad restitutionem autem tenentur, secundum ea quæ generaliter a nobis alibi explicata sunt, belli auctores, sive potestatis iure, sive consilio, de his scilicet omnibus quæ bellum consequi solent: etiam de insolitis, si quid tale iusserunt aut suaferunt, aut cum impedire possent non impediunt. Sic & duces tenentur de his quæ suo ductu facta sunt: & milites in solidum omnes qui ad actum aliquem communem, puta urbis incendium, concurrerunt: in actibus dividuis pro damno quisque cuius ipse causa unica, aut certe inter causas fuit.

V. 1. Neque admittendam putem exceptionem quam nonnulli adferunt de his qui aliis operam navant, si modo in ipsis aliquid hæreat culpæ: ad restitutionem enim sine dolo culpa sufficit. Sunt qui videntur existimare res bello captas, etiam si iusta belli causa non adfuerit, reddendas non esse, eo quod bellantes inter se cum bellum inierunt ista capientibus donasse intelligantur. Sed nemo suum jactare temere præsumitur: & bellum per se longe abest a contractuum natura. Ut vero pacati populi certi quid haberent quod sequerentur, nec modo implicarentur inviti, sufficiebat introductio externi, de quo diximus, domini, quod cum interna obligatione restitutionis potest consistere. Atque id illi ipsi auctores videntur statuere in jure captivitate personarum. Ideo Samnites apud Livium, *res hostium in præda captas, quæ belli jure nostræ videbantur, remisimus. Videbantur*, ait, quia injustum id bellum fuerat ut jam ante agnovissent Samnites.

2. Non dissimile est quod ex contractu sine dolo inito, cui inest inæqualitas, jure gentium nascitur facultas quædam cogendi cum

GROTII NOTÆ.

Non Judæos tantum] Vide canones pœnitentiales Mosis Maimonidæ cap. 11, §. 2. Et Mosem de Kotzi præcepto jubente xvi.

Mahumetistas] Vide Leunclavium Turcicorum v. & xvii.

GRONOVII NOTÆ.

Naturæ ductu] Quippe veræ religionis ignarus.

IV. *Sive potestatis iure, sive consilio*] Vel jubendo vel suadendo.

Actibus dividuis] Quos non faciunt, agminatim, centuriatim, manipulatim; sed singulatim.

V. 1. *Ad restitutionem*] Ad restituendum quisque obligatur ipsa pos-

sessione alieni, aut casu damni dati, etiam si dolus ejus & prava voluntas non intervenerit.

Capientibus donasse] Res suas misisse in aleam & tacito pacto constituisse, ut id haberent pars utraque, quod huic aut illi assignaret, pars communis & fortuna.

Suum jactare] Pro derelicto habere.

Externi domini] Ut cum paterentur esse jure publico dominum, qui res cepit: quod potuerunt pati, etsi non solverent conscientiam vinculo quarundam restituendam.

2. *Cui inest inæqualitas*] Ubi non redditur par pro pari, quod fieri debet in legitimo contractu.

eum qui contraxit ad implenda pacta: nec eo tamen minus qui plus æquo stipulatus est rem ad æqualitatem reducere ex probi ac pii hominis officio tenetur.

VI. 1. Sed & qui damnum ipse non dedit, aut sine omni culpa dedit, sed rem bello injusto captam ab alio penes se habet, tenetur eam reddere, quia cur alter ea carere debeat nulla causa subest naturaliter iusta, non consensus ipsius, non malum meritum, non compensatio. Non aliena ab hac re historia est, apud Valerium Maximum: *populus*, inquit, *Romanis cum P. Claudius Camerinos ductu atque auspiciis suis captos sub hasta vendidisset, eisi ærarium pecunia, fines agris auctos animadvertibat, tamen quia parum liquida fide id gestum ab imperatore videbatur, maxima cura * conquisitos redemit, & prædia restituit.* Similiter Phocensibus Romanorum decreto reddita libertas etiam illa publica & qui erepti erant agri. Et postea * Ligures qui a M. Pomilio venditi fuerant reddito emtoribus pretio restituti sunt in libertatem, bona quoque reddi curata. Idem de Abderitis decrevit senatus, addita causa, quod injustum bellum illatum iis esset.

Vide supra lib. II, c. 10.

Lib. VI, c. 5.

Liv. lib.

XXVIII.

Liv. I. XLII.

Lib. XLIII.

2. Poterit tamen, si quid sumtus aut operæ impendit is qui rem tener, deducere tantum quantum domino valebat adipisci desperatam possessionem, secundum ea quæ alibi explicata sunt. Quod si rei possessor culpæ exorsor eam consumserit aut alienaverit, non tenebitur nisi in quantum cenferi potest locupletior factus.

GROTII NOTÆ.

Conquisitos redemit, & prædia restituit] Antonius Tyrios coëgit reddere quæ Judaorum tenebant. Homines ab eis venditos iussit liberari, bona dominis reddi. Josephus XIV. antiquæ historiæ. Macrinus Parthis reddidit captivos & prædam, quod causa non fuisset, cur Romani pacem rumperent. Herodianus libro IV. in fine. Mahumetes Turca liberari iussit eos qui fuerant in oppido Sanctæ Mariæ in Achaia. Chalcocondylas libro IX.

Ligures] Vide excerpta Peiresiana Diodori Siculi,

GRONOVII NOTÆ.

Qui contraxit] Qui plus debet, quam accepit.

VI. 1. *Parum liquida*] Dubitatur, an vere hostes fuissent.

Etiã illa publica] Non tantum, ut privati liberarentur servitute apud suos leges redderentur.

Liv. lib. XXXVIII.] Immo XXXVIII, 32.

2. *Quantum domino*] Eam summam pecuniæ, quam dominus impendere non dubitasset, ut reciperet. 2, 10. 9.

CAPUT XI.

Temperamentum circa jus interficiendi
in bello iusto.

I. In bello iusto actus quosdam interna iustitia carere, quod exponitur: II. Interfici qui possunt secundum iustitiam internam. III. Ob infortunium neminem recte interfici, ut qui coacti partes sequuntur: IV. Nec ob culpam mediam inter infortunium & dolum: cujus natura explicatur. V. Distinguendos auctores belli ab his qui sequuntur. VI. In ipsis auctoribus distinguendas causas probabiles ab improbabilibus. VII. Etiam mortem meritis hostibus, sepe pœnam recte condonari. VIII. Cavendum quantum fieri potest, ne innocentes, etiam præter propositum occidantur.	IX. Pueris semper parcendum; feminis nisi quid gravius admiserint, & senibus. X. Parcendum & his qui sacra aut literas tantum curant: XI. Et agricolis: XII. Et mercatoribus ac similibus: XIII. Et captis: XIV. Recipiendos qui dedere se volunt, sub æquis conditionibus. XV. Parcendum & his qui sine conditione se dederunt. XVI. Hæc ita vera nisi grave delictum antecesserit: quod quomodo accipiendum. XVII. Delinquentibus ob multitudinem & se parci. XVIII. Non occidendos obsides, nisi ipsi deliquerint. XIX. Abstinentium ab omni dimicatione inuili.

Lucanus.

I. I. **S**ed nec in bello iusto admittendum est, quod dicitur; *Omnia dat, qui iusta negat.*

off. 1.

Melius Cicero: sunt quadam officia etiam adversus eos servanda, a quibus injuriam acceperis: * est enim ulciscendi & puniendi modus.

GRONOVII NOTÆ.

I. I. **O**mnia dat] Efficit, ut nihil non liceat in invitum, qui, quod in volentem licere debet, recusat.

Quædam officio] Sunt quædam humaniter & benigne agenda.

GROTII NOTÆ.

Est enim ulciscendi ut puniendi modus] Vide quæ supra lib. 11,

cap. xx. §. 2. & 28. & loca Augustini de Christianorum in ipsis bellis benevolentia quæ modo produximus. Aristoteles politicorum V, cap. 6. narrat asperiores æquo pœnas exactas Thebis & Heracleæ, & πατριῶς factionis studio. Et Thucydides III. Τιμωρίας μεγάλας, & μέγιστα τῶν δικαίων, pœnas iusto majores. Tacitus III, annalium: Pompejus gravior remediis quam delicta erant. Idem eodem libro Augustum culpat

modus. Idem laudat vetera Romanorum tempora, cum exitus bellorum erant aut mites, aut necessarii. Crudeles vocat Seneca qui puniendi causam habent, modum non habent. Aristides ^{Off. II.} Leuctrica prima: ἔτι καὶ ἀμυνομένης ἀμέτρου ἀδικεῖν. καὶ πρὸς οἷς πρῶτος ἀναπαύσει, ὡς τὸ ἀδικήματα τῆς πρῆξις ^{cap. 4.} δόξασθαι, ἄρχη πάλιν. possunt sane, possunt etiam qui se vindicant injusti esse, si modum excedant. Nam $\mathcal{E}$ qui in puniendo progreditur ad id, quod iniquum est, secundus est injurie auctor. Sic, Ovidio ^{De Ponte.} judice, rex quidam

cade nocentium

Se nimis ulciscens existit ipse nocens.

2. Plataenses in Isocratea oratione quarunt: εἰ δίκαιόν ἐστιν ἑστὶν τιλικέτων ἐγκλημάτων ἕως ἀνόμους καὶ δεινὰ ποιεῖσθαι πρὸς πτωχείας, an equum sit ob tantilla peccata tam graves $\mathcal{E}$ iniquas pœnas exigere? idem ille Aristides secunda pro pace: μὴ τοίνυν ἀπὸ ὅτων αὐτὸς τιμωρήσεσθε, σκοπεῖτε, ἀλλ' ἕως ὅτου καὶ τίνας ὄντες αὐτοὶ καὶ τὸ μέτρον τῆς τιμωρίας. non hoc tantum respicite, quas ob causas pœnas sitis exacturi, sed $\mathcal{E}$ qui sint, de quibus sumenda sit pœna, qui nos ipsi, $\mathcal{E}$ quis justus pœnarum modus. Laudatur Propertio Minos:

Victor erat quamvis, * æquus in hoste fuit.

Sed & Ovidio:

leges captis justissimus auctor

Hostibus imposuit.

II. Quando autem justa sit interfectio (inde enim nobis incipiendum est) in bello justo secundum justitiam internam, quando non sit, ex iis intelligi potest, quæ capite primo hujus libri

pat quod in puniendis adulteriis clementiam majorum suasque ipse leges egressus sit. Juvenalis:

exiit autem

*Interdum ille dolor plus quam lex
ulla dolori*

Concessit.

Quintilianus: non nisi ab ultimo periculo exigitur pœna trans hominem. M. Antoninus Imperator referente Vulpatio vita Cassii: ad senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit aut pœna crudelior. Aufonius:

vindictaque major

Crimine visi suo est.

Ammianus libro xxvi. sevitum est in multos acrius quam errata flagitantem vel delicta. Similis est apud Agathiam locus libro III.

Æquus in hoste fuit] Ovidius tristium I, elegia 8.

Est etiam in miseris pietas, & in hoste probatur.

GRONOVII NOTÆ.

Aut mites aut necessarii] Aut parcebatur victis, aut non occidebantur duriterve tractabantur, nisi quibus ob graves causas parci nequibat.

2. *Qui sint, de quibus*] Possunt enim aut alius rebus laudati aut bene olim de nobis meriti esse. Florus de Atolis 2, 9. Memineramus auxilii, sic placuit ignoscere.

Qui nos ipsi] Cæsar apud Sallust. Catil. 51. magis quid se dignum foret, quam quid in illos fieri jure posset, quærebant, item: sententia ejus non crudelis (quid enim in tales homines crudele fieri potest) sed aliena a republica nostra videtur.

II. Absque

*Vid. de jure
belli n. 36.
& 43.*

libri nobis explicata sunt. Interfici enim aliquem contingit ex proposito, aut citra propositum. Ex proposito juste interfici nemo potest, nisi aut in pœnam justam, aut quatenus absque eo vitam & res nostras tueri non possumus: quamquam illud ipsum ob res caducas hominem occidere, etiamsi a justitia stricte dicta non abeat, a caritatis tamen lege discedit. Pœna vero justa ut sit, opus est ut ipse qui interficitur deliquerit, & quidem tantum quod apud æquum judicem mortis supplicio possit vindicari; qua de re eo nunc minus disseremus, quia quicquid ejus sciri oportet, satis explicatum arbitramur capite de pœnis.

III. 1. Supra cum de supplicibus ageremus (sunt autem ut in pace, ira & in bello supplices) discrevimus ἀνὸς χρόνος & ἀδυναμία, infortunium & injuriam. Gylippus, eo quem ibi citare cœpimus Diodori Siculi loco, quærit, utra in classe Athenienses poni debeant, infortunatorum an injustorum: & pro infortunatis habendos negat qui ultro nulla laecessiti injuria Syracusanis bellum intulissent: unde infert cum sponte bellum susceperint, ferenda quoque ab ipsis belli mala. Infortunatorum exemplum sunt illi, qui non hostili animo apud hostes sunt, quales Athenienses temporibus Mithridaticis, de quibus sic loquitur Vellejus Paterculus: si quis hoc rebellandi tempus, quo

Lib. II.

Athene oppugnate a Sulla sunt, imputat Atheniensibus, nimium veri vetustatisque ignarus est: adeo enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, ut semper & in omni re quicquid sincera fide gereretur id Romani Atticæ fieri prædicarent. Cæterum tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cum ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mania, corpora necessitati servientes intra muros habebant; quæ pars postrema ex

Lib. xxvi.

Livio sumpta videri potest, apud quem Indibilis Hispanus corpus duntaxat suum apud Carthaginienses, animum apud Romanos ait fuisse.

*Pro Quin-
tia.*

2. Nimirum, ut ait Cicero, omnes quorum in alterius manu vita posita est, sapius cogitant quid possit is cujus in ditone ac potestate sunt, quam quid debeat facere. Idem pro Ligario: tertium est tempus, quo post adventum Vari in Africa restiit: quod si est criminiosum, necessitatis crimen est, non voluntatis. Atque hoc

II. Absque eo] Nisi ille de medio tollatur aut interficiatur.

III. Supra cum] 2, 21. 5.

Utra in classe, poni] Utro numero vel loco haberi.

Non hostili animo] Inter hostes morantur non infesti nobis, neque sponte nocituri.

Ab inimicis] Aristione tyranno

& præsidio, quod ei dederat Mithridates.

Amicis] L. Cornelio Sulla & Romanis.

2. Quid debeat facere] Eoque magis illum metuunt, quam ei fidunt.

Si est criminiosum] Si potest accusari, tanquam in eo culpam admisit Ligarius.

Necesse

hoc secutus est Julianus in causa Aquilejensium; teste Ammia- Lib. xii.
 no, qui cum paucorum supplicium narrasset adjicit, residui Lib. i.
 omnes abierunt innoxii, quos in certaminum rabiem * necessitas
 egerat, non voluntas. Ad Thucydidis locum de Corcyrensiu
 captivis venditis vetus commentator: τὸ ἡμερῶν ἢ ἐλλωτικῆ
 πρὸς θεοὺς δηλοῖ, καὶ ὡς ἀπλῶς μὲν μείζων τῶν ἐαλοκόποις θανα-
 τῶν, ἀπώρις τε καὶ δόλιος τῶν μὲν γὰρ μὲν οὐκ εἰς πολέμῳ ἐστὶν
 ostendit clementiam dignam Græcorum ingenis: durum enim post
 pugnam captos occidere, servos præsertim, qui non sua voluntate
 bellum gerunt. Plataenses in dicta oratione apud Isocratem:
 εἰ γὰρ ἐκόντες ἀλλ' ἀναγκασθέντες αὐτοῖς ἐδεδόξαμεν· non volen-
 tes sed coacti illis (Lacedæmoniis) servivimus. Idem de Græ-
 cis aliis: τοῖς σώμασι μὲν ἐκείνοις ἀναγκασθέντες ἠναγκάζοντο,
 ταῖς ἢ δυνάμεισι μὲν ὁμῶν ἦσαν· illorum (Lacedæmoniorum) Urat
 partes corpore sequi cogebantur, animo vobiscum erant. Hero-
 dotus de Phocensibus dixerat: ἐμῆδίζον εἰς ἐκόντες, ἀλλ' ἔω
 ἀναγκάσθησαν· Medorum partes sequebantur, non sponte sed vi ne-
 cessitatis.

GROTII NOTÆ.

Necessitas egerat, non voluntas]
 Addit mox: id enim equitate pensata
 statuerat placabilis Imperator & cle-
 mens. Thucydides libro III. in
 oratione Cleonis: οἱ τῆς ἐπὶ τοῦ
 ποταμοῦ ἀναγκασθέντες ἀπίστους
 συνέστρωσαν ἔχω· ignosco illis qui de-
 fecerunt a nobis, cogente hoste. Con-
 temptatio extrema necessitatis hæc
 dicitur Paulo sententiarum v, tit. i.
 certe enim, ut Synesius ait, ἰσχυρῶς
 ἀνάγκη ἀνάγκη καὶ βία· res est
 valida ac violenta necessitas. Juvena-
 lis de Calaguritanis:

Quisquam hominum veniam dare,
 quisve Deorum

Viribus abnueret dira atque imma-
 nia passis?

Vide de famis necessitate Cassio-
 dorum ix, 13. Pertinax de Læto &
 aliis: parverunt invidi Commodi: sed
 tibi habuerunt facultatem, quod sem-
 per voluerunt, ostenderunt. Cassius
 Clemens apud Xiphilium in rebus
 Severi: ἐγὼ ἦτε σὺ ἦτε Νίγηρι ἠπι-
 στήμι καὶ λαλαφῶντι ἢ δὲ ἐν τῇ ἐκείνῃ
 μετρί, τὸ πάρον ἀναγκάσιως ἐδεξά-
 μισα, εἰς ὡς σοὶ πολέμῳ, ἀλλ'
 ὡς ἠμερῶν καὶ ἀπώρις· ego neque te
 neque Nigrum noveram, sed in parte
 quam ille obtinebat relictus, feci quod
 necesse erat, presenti parvi, non tibi

bellum volens inferre sed Julianum
 depellere. Aurelianus Antiochiam
 ingressus, ubi multi Zenobiae par-
 tes secuti fuerant, edictum propo-
 suit, καὶ ἀκροῦ καὶ ἀναγκῶν πῶν
 ἢ ἀναγκῶν καὶ ἀναγκῶν ἀναγκῶν
 magis ad necessitatem impostam invi-
 tis quam ad voluntatem que alta erant
 referens. Belisarius apud Procopium
 Vandalicorum i. διέβη γὰρ ἀπὸ
 τῆς ἡμερῶν ἐπὶ Βαυδάλους ἦτις ἐτα-
 σίς· Afros enim omnes sub Vanda-
 lis fuisse invitos. Apud eundem Gothi-
 corum III. Totilas Neapolita-
 nis ait, scire eos sub hostibus fuisse
 invitos. Nicetas autem, aut con-
 tinuator scriptæ ab eo historia, de
 Henrico loquens fratre Balduini:
 τὸ ἐνοικῶν ἐνδὺς ἢ σπαρτῶν, ὡς ἢ
 ποίμοιοι τῶ καὶ Βενετῶν, ἀλλ' ἢ
 Χριστιανῶν τὸ κληρονομοῦν, καὶ εἰς
 μέλλον ἢ πᾶσι τοῖς Βλαχῶν ὑποκώ-
 ψου, μηδὲ ἀναγκῶν ἐκπορῆτι·
 qui urbem incolebant eos iussit inter-
 fici, quasi armentum aut grex essent,
 non Christiani homines qui interficeren-
 tur, præsertim tales qui Blachis non
 verborum suasis, sed vi succubuerant
 neque sponte eis paruerant.

GRONOVII NOTÆ.

Abierunt innoxii] Illasi, poena
 immunes,

- Lib. I. cessitatis. Zeldis, ut Arrianus narrat, pepercit Alexander, ὅτι πρὸς βίαν ἔγνωσαν συστρατεύουσι τοῖς βαρβάρους, quod coacti fuissent in partibus barbarorum. Nicolaus Syracusanus apud Dio-
- Lib. XIII. dorum in oratione pro captivis: οἱ σύμμαχοι τῆ ᾗ κερτέντων ἡσυχῆ βιασθέντες, ἠναγκασθήσαν συστρατεύειν. διότι εἰ τὰς ἐξ ἐπιβουλῆς ἀδικησάντων δίκαιόν ἐστι τιμωρεῖσθαι, τὰς ἀκρίσιος ἀμαρτανόσιος πρὸς ἡμῶν ἂν εἴη συζηήματος ἀξίον. socii vi imperantium adacti sunt militare: quare sicut par est eos puniri, qui data opera injuriam inferunt; ita equum est ignosci his qui prater voluntatem suam peccant. Sic & apud Livium Syracusani Romanis se purgantes ajunt, se metu ac fraude turbatis pacem oppressam, Justinus Similem ob causam Antigonus bellum se cum Cleomene non cum Spartanis habuisse dicebat.
- Lib. XXV. Justinus Lib. XXVIII.

IV. I. Sed notandum est, inter plenam injuriam & merum infortunium medium sæpe aliquid intercedere, quod ex utroque quasi conflatum sit, ita ut actio neque mere scientis & volentis, neque mere aut ignorantis, aut inviti dici possit.

2. Aristoteles huic generi nomen posuit ἀμετρητος, latine culpam aliquam liceat dicere. Sic enim ille moralium libro quinto capite decimo: eorum quæ sponte facimus, alia facimus deliberato, alia non deliberato. Deliberato feri dicuntur quæ præcunte consultatione quadam animi sunt, quæ vero aliter, indeliberato. Cum ergo damni datio tribus modis in hominum societate contingat, ea quæ ab ignorantia procedit infortunium dicitur, ut si quis egerit quippiam non in quem existimabat, aut quod non putabat, aut non quo putabat modo, aut non tali fine: ut si quis se ferire non hoc instrumento, non huic hominem, aut non hujus rei causa credidit, sed evenit quod ipse non proposuerat sibi, puta vellicare voluit non vulnerare, aut non huic, non hoc modo: ergo si ita prater id quod expectari potuit damnum detur, erit infortunium. At si ita ut expectari ac prævideri aliquo modo potuerit, sed non improbo animo, culpa erit aliqua, nam culpa affinis est, qui in se habet agendi principium: qui vero extra, infelix. At quoties quis id quod facit, sciens facit, non tamen deliberato, fatendum est adesse injuriam: ut quæ facere homines solent per iracundiam & perturbationes similes aut naturales, aut necessarias: nam qui ira commoti ledunt & culpam admittunt, ab injuria

IV. I. Plenam injuriam] Cui dolus & culpa omnis inest.

Merum infortunium] Cui nec dolus nec ulla culpa subest.

2. Culpam aliquam] Erratum.

Qui in se habet] Quem suum ipsius consilium & voluntas malefica incitavit ad nocendum alteri.

Qui vero extra] Qui sine consilio & voluntate ledendi, aliud agens inque aliud intentus ledit tamen.

Sciens facit, non tamen] Qui aliunde subito impellitur, priusquam providere possit & prospicere, quale sit, quod agit, etiam volens id agat.

Venia

injuria non vacant: neque tamen injusti aut improbi dicuntur; at si quis idem consulto admittat, is vero improbus & injustus recte nominabitur.

3. Merito igitur quæ per iram sunt censentur non ex proviso fieri: non enim incipit is, qui ex ira quid facit, sed is qui iram provocavit, atque eo fit ut sæpe in judiciis rerum ejusmodi non facti sed legitima fiat quaestio, nascitur enim ira ex eo quod quis injuriose factum existimat. Non ergo sicut in contractibus, an hoc factum sit disputant: ibi enim, nisi quæ intercesserit oblivio, omnino altera partium improba est, quæ fidem non implet: sed an juste factum sit quod factum est exquirunt. At qui prior struxit insidias, nihil ignorans fecit: quare non mirum si alter sibi injuriam factam putat, alter non putat. Est tamen ut & qui tali ex causa ledit injustus censi debeat, si nempe æqualitatis aut proportionis normam excedat quod reponitur. Sic justus est qui deliberato juste agit: alioqui juste agere potest aliquis sponte tantum, non & deliberato.

4. Ceterum eorum quæ non sponte sunt alia venia digna sunt, alia minus. * Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam sunt. At si qua ab ignorantibus admittantur, nec tamen per ignorantiam, sed tali animi morbo qui communes humane naturæ fines excedat, non digna sunt, quibus ignoscas. Locum sane egregium & usus maximi integrum latine posui, quia minus recte verti, ideoque nec satis intelligi solet.

5. Michael Ephesius cum locum interpretans ejus, quod ex- VII, Nic. II, spectari

GROTII NOTÆ.

Venia digna, quæ non ab ignorantibus modo, sed & ob ignorantiam sunt] Dionysius Halicarnasiensis libro I. ἀναρ οὐσιαστικῆς ἀξίας τὸ ἀκόσμιον. quod non sponte fit, omne dignum venia. Procopius Gothicorum III. οὐδὲν ἢ ἀδικεῖν τῶν πέτρων, ἢ ἀδικεῖν τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀδικεῖν τῶν θεῶν τὸ δὲ δαιμόνιον. qui aliis molesti sunt, sive quod occupaverit eos ignorantia, sive quod oblivio supervenerit aliqua, his etiam ipsos qui mala sunt passi æquum est veniam dare.

GRONOVII NOTÆ.

Injusti aut improbi] Tacitus de Germanis 25. Verberate servum ac vinculis & opere coercere rarum, occidere solent, non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum.

Consulto] Non subito animi motu impulsus.

3. Non facti] Disputetur, non utrum factum sit, nec ne, sed utrum per leges licuerit nec ne.

Quod quis injuriose] Atque eo jus sibi datum contra offendendi.

Quæ intercesserit] Nisi cui exciderit e memoria, quid facere debeat.

Si alter sibi] Ille cui struxerunt insidias.

Alter non] Ille cui non impletum est promissum, quia id qui facere debuit, oblitus est.

4. Ob ignorantiam] Quæ scire aut cogitare quis non potuit.

Nec tamen per ignorantiam] Et tamen hujusmodi, ut sensus communis ea evenire posse cuique dicitur.

5. Quod expellari] Quod factum est non modo ab ignorante, sed etiam ob ignorantiam.

spectari non potuit, exemplum ponit in eo, qui fores aperiens patrem læsit, aut in loco solitario jaculando se exercens aliquem vulneravit. Ejus quod prævideri potuit, sed sine dolo, in eo qui jaculatus est in via publica. Idem scriptor necessitatis exemplum ponit in eo qui fame aut siti adigitur ut quid faciat: perturbationum naturalium, in amore, dolore, metu. Per ignorantiam fieri ait, ubi factum ignoratur, ut si quis mulierem nesciat nuptam. Ab ignorante non per ignorantiam, ubi jus ignoratur. Jus autem ignorari interdum excusabiliter, interdum inexcusabiliter: quæ cum jurifconsultorum dictis optime congruunt. Est ejusdem Aristotelis locus huic non dissimilis libro de arte oratoria: *æquitas imperat ne pari loco habeamus injurias & culpas, neque item culpas & infortunia; infortunia autem sunt, quæ nec provideri potuerunt nec improbo animo admittuntur: culpæ, quæ provideri potuerant non tamen improbo animo sunt: injuriæ, quæ & destinato & animo improbo.* Tria hæc notarunt veteres, & in illo Homeri versu de Achille Iliados postremo:

Οὔτε γὰρ ἐστ' ἀφρων, ἔτ' ἀσοπῶ, ἔτ' ἀλιτήμων.

Non ignara illi; male provida, nec mala mens est.

D. & C. de
juris &
facti ign.
Lib. 1.

L. 11. §. 2. D. de panis. 6. Similis est divisio apud Marcianum: *delinquitur aut proposito, aut impetu, aut casu; proposito delinquit latrones qui factionem habent: impetu autem, - cum per ebrietatem ad manus aut ad ferrum venit: casu vero, cum in venando telum in feram missum hominem interfecit.* Duo illa quæ præposito & impetu fiunt, hunc in modum distinguit Cicero: *sed in omni injustitia permultum inter est, * utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria.* Leviora enim sunt que repentino aliquo motu accidunt, quam ea quæ meditata & preparata inferuntur. * Philo autem in legum specialium explicatione sic ait:

ἡμέτερον

GROTII NOTÆ.

Utrum perturbatione aliqua animi, quæ plerumque brevis est & ad tempus, an consulto & cogitato fiat injuria] Seneca de ira I, 16. Dimittit sepe, si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod ajunt, animo inherere. Deinde: nunquam magna scelera levius quam minora compefit, si illa lapsu non crudelitate commissa sunt: his inest latens & aperta & inveterata calliditas. Idem: delictum in duobus non eodem modo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curavit, ut nocens esset.

Philo] Libro 11, specialium legum,

GRONOVII NOTÆ.

In via publica] Nam quia in ea ut plurimum oberlantur homines, facile unicuique succurrit, etsi nunc nemo appareat, repente intervenire posse, qui lædatur.

Si quis mulierem] Quam sollicitat aut ejus tentat pudicitiam.

Non per ignorantiam] Qui sciens facit, quod nescit jus esse non facere.

6. Qui factionem habent] Manipulum furum, ut loquitur Terentius: qui coierant conjuratione facta.

Qua

ἡμίερον ἢ πρῶτον εἶναι τὴν ἀγωνίαν μὴ ἀποκρινόμενος ἐν μακρῇ
 τῆς μιάσματος; dimidiatum esse facinus, ubi non antecessit longa
 animi deliberatio.

7. Cujus generis ea præcipue sunt, * quæ necessitas, si non
 defendit, tamen excusat. Nam ut Demosthenes ait in Aristo-
 cratem, αἱ ἀναγκαστικαὶ ῥηταὶ τὸ πικρατέον ἢ μὴ λογιζομένως
 ἀναεῖσθαι ἀπαιτοῦσι. ὡς ἂν πᾶν ταῦτα ἀνεπιλογιστοῦται δεῖ τὴν
 δικαίως ἐξετάζοντα. necessitatis impulsus auferunt dijudicationem de
 eo quod agendum vel non agendum est: quare non nimis rigide
 expendenda hæc sunt ab æquis rerum arbitris. Qui sensus etiam
 latius ab eodem exprimitur in oratione de falso testimonio
 adversus Stephanum. Thucydides libro quarto: πῶν εἰς εἰκὸς
 εἶναι τὸ πολέμου καὶ δεῖν ἂν τι καλεῖσθαι ἄλλοι ἐξ ἑστῶν τι γίνε-
 σθαι καὶ αὐτῶν ὅτι. καὶ γὰρ τὸ ἀκρίτων ἐμμετρημένων καὶ ἀφου-
 γῶν εἶναι τὴν βραμῆν, ἀδελφικῶν τε ἐπὶ τοῖς μὴ ἀνάγκη κακῶς
 ὁμοεσθῶν, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀπὸ τῶν συμφορῶν πειρημένους.
 credible esse * apud Deum quoque paratam esse veniam his, qui bello
 aut qua simili necessitate tracti aliquid admittunt: nam & Deorum
 altaria perfugium patere culpis non voluntariis: & injustitiam iis
 ascribi qui ulro mali sunt, non his quos ad audendum res extre-
 ma impellunt. Cerites apud Livium ad Romanos: ne appel- Lib. VII;
 larent consilium, quæ vis ac necessitas appellanda esset. Justinus: Lib. VIII;
 factum Phocensium, tamesi omnes execrarentur propter sacrile-
 gium, plus tamen invidiæ Thebanis, a quibus ad hanc necessita-
 tem compulsi fuerant, quam ipsi intulit. Sic Isocrate iudice,
 qui

GROTII NOTÆ.

Quæ necessitas, si non defendit, tamen excusat] Adde quæ supra lib. II, cap. xx. §. 29. & hoc capite supra §. 3. Samii apud Thucydidem libro III. Alcidas Lacedæmonio cum captivos Chios occideret hæc licent: ἂν ἡρώδης τῶν Ἑλλᾶδων ἐλάθῃσιν αὐτῶν, ἢ ἀδελφῶν διαφάσθαι, ἢ τι χρεῖσται ἀντιπροσώπων, ἢ τι πολιτῶν; ἂν δὲ αὐτῶν ἢ ἂν ἀνάγκη συμπαροῦσιν: non recte eum se dicere venisse ad liberandam Græciam qui homines interficeret nec manibus ipsi contrarios, nec animo insectos; Athenensium quidam socios sed necessitate adallos. Chrysofotomus de providentia v. καὶ ἐκδορῆς βῆ καὶ πολεμιοῦ τῶν αὐτῶν πολεμίοις ἰσως συστρωσῶν, ὅταν ἀκρίτως καὶ μὴ βυλάσθωσι περὶ τοῦ πᾶσι καλεῖσθαι αὐτῶν νόμων & inimici inimicis & hostes hostibus ignoscere, ubi injuriæ ac

contra voluntatem aliquod in ipso quamvis grave patrant. Militiani apud Agathiam III. ἡδὲ πᾶσι ἀποκρινόμενος, ἢ τὸ ἐλλοθῆς εἰς τὸ ἀντιπροσώπων, βαρβάρων καὶ τῶν ἀλλοτῶν; ἢ βῆ παρὰ τοῦ γὰρ οὐδὲ καὶ συστρωσῶν ἀνάγκη ἐπὶ τοῦ ἀναγκῶν: cum plurimas perpeffi injurias ita tristi essent ad rationem barbaro sane impetu, at tamen non omnino indignos se quibus ignoscereetur parcereturque.

Apud Deum quoque paratam esse veniam] Deuteronomii xxii, 26. Moses Maimonides Ductore dubitantium III, 41.

GROMOVII NOTÆ.

Dimidiatum esse] Dimidia parte defectum.

7. Appellarent consilium] Quod ab se minus recte administratum videretur, ne dicerent consilio aut de industria factum.

qui salutis causa prædatur, ἔχει ἀσφάλειαν τῆ ἀδικίας τῶ ἀνάγκῃ, habet necessitatem injuria velamentum. Aristides Leuctrica secunda: αἱ δυσκολίαι τῶ κερῶν ἀπολογίας ἐδιδάσαι τῆς ἀφειρησόν· difficilia tempora excusationem aliquam dant desciscensibus. De Messeniis accusatis quod ab Athenis exules non receperunt ita Philostratus: ἡ ἀπολογία καὶ συζητήσιον ἴστανται, τῶ Ἀλέξανδρον ἀπειρομαθῶν καὶ τῶ ἐκείνῃ φόβον ἔμνηδῆ ἡ ἄλλη Ἑλλάς ἀπίστεως εἶχε· causa ipsorum in deprecatione posita est, obtinens factio Alexandrum, & metum ab ipso quem nulla non pars Græcia experta esset. Talis & ille apud Aristotelem, ἡμιπνευθῆς καὶ οὐκ ἀδικῶ, ἔμνηδῆ ἐπέβαλλῶ· semiprævus, non injustus, * neque enim insidiator. Discrimina hæc ad argumenti nostri usum sic aptat Themistius, in laudibus Valentis Imperatoris: καὶ διέκριτας τῶ ἀδικήματα καὶ ἀμάρτυματα, καὶ ἀτύχημα, καὶ ἢ εἰ μὴ τῶ Πλάτωνος ἀπομαρτυρίαις, μνηδῆ τῶ Ἀριστοτέλους μετὰ χειρὶ εἶλη, ἀλλὰ πῆρα ἐκείνοις δεκτικῶ τοῖς ἔργοις βεβαιούσι. ἔμνηδῆ τῶ ἴσος πῆρα εἰας ἀξίως ἀήτης τῆς τε ἐξ ἀρχῆς βασιλεύσειας τῶ ἐπαναύσιον, ἔ τῆς ὑπὸ τῶ ὄσταν ἀδυσσεύειας, καὶ τῆς ἡδὴ τῶ δεκτικῶ κορῶν ὑποκρίσειας. ἀλλὰ τῶ μὴ κερῶν, τῆς ἔμνηδῆ ἐμῆψω, τοῖς ἔμνηδῆ σαυήρησις. * distinxisti inter injuriam & culpam & infortunium. * Quamquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita factio exequeris. Non enim pari pena dignos existi-

GROTII NOTÆ.

Neque enim insidiator] Mitylenæorum causam hac parte onerat Cleon apud Thucyd. III. ἀκοίτις μὲν ἢ ἐκ ἐλευθέρων, εἰδότες τῶ ἐπιβόλῃσας· κερῶν δὲ εἰς τῶ ἀκρίστον· non intuitu nobis nocere, sed de industria fecere insidias. Id vero demum ignoscendum est, quod præter voluntatem fit. Philo libro de constituendo principe: ἡκεῖν δὲ ὁπότῃ αὐτῶ ἀμύωνται, τῶς ὁπῶντος ζῶντας καὶ τῶ ἀκρίστον. τῶ ἢ καὶ πάντα καὶ τῶ ἐλευθέρων ἢ μνηδῆ ἡμαρτηκότων φορῆν, ἀμύωνται καὶ ἀπιδόσῃ ψυχῆς· si ad ultionem veniendum sit, novit discernere inter eos qui vitam agant insidiatricem, & eos qui longo alterius sunt animi. In omnes enim, etiam qui minima deliquerunt, grassari cadibus animi est immansueti ac feri.

Distinxisti inter injuriam & culpam & infortunium] Seneca naturalium II, 44. ubi de fulminibus: voluerunt admonere eos, quibus adversus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percipienda:

quædam frangi debere, quædam elidi & difringi, quædam admoneri.

GRONOVII NOTÆ.

Salutis causa prædatur] Quia receptum alibi non habet, ut majores nostri qui Brilam ceperunt.

Difficilia tempora] Periculum præfens ab hoste & desperatio auxilii a focis aut suo principe.

ἴστανται] Verbum hoc respicit, quos rhetores vocant in genere causarum juridiciali status: est autem status, questio, quæ ex prima intentione actoris & depulsionem rei nascitur. Inter illos est status qualitatis, sub quo rationalis assumptus dividitur in comparisonem, relationem, remotionem, concessionem; concessio sub sese habet purgationem & deprecationem.

GROTII NOTÆ.

Quamquam nec Platonis verba ediscis, nec Aristotelem tractas, ipsorum tamen placita factio exequeris] Talis Trajanus inter principes Romanos egregius: παιδείας ἔμνηδῆ ἀκρίστον, ὅση ἐν λόγοις ἢ κερῶν. τῶ γὰρ μὲν ἔργων αὐτῆς

existimasti, qui ab initio bellum suaserant, & qui postea abrepti sunt armorum impetu, & qui succubuerunt ei qui jam rerum potiri videbatur. Sed illos damnavisti, hos castigavisti, postremos miseratus es.

8. Idem alibi adolescentem Imperatorem vult discere, πένυλίοχεν ἀτύχημα κὲ ἀμάρτυμα κὲ ἀδικημα. Ἐ ὅπ αἰσθήκη τὴ βασιλεία, τὸ μὲ οὐκ εἶρεν, τὸ δὲ ἐπινοήσεν, μόνον δὲ τὸ ἐχάσθαι πτωρεῖαδ: quid distet infortunium, culpæ aliquid, & injuria: & quomodo regem deceat illius misereri, hanc corrigere, postremam vero solum ultione prosequi. Sic apud Josephum Titus unum criminis Lib. 4. bella ducem punit μέχρις ἔργα reipsa, multitudinem μέχρις λόγῳ Jud. sola verborum increpatione. Mera infortunia nec pœnas merentur, nec ad restitutionem damni obligant. Injustæ actiones ad utrumque. Culpa mediâ ut restitutioni obnoxia est, ita pœnam sæpe non meretur, præsertim capitalem. Ad hoc illud pertinet Valerii Flacci:

*At quibus invito maduerunt sanguine dextre,
Si fors sevä premit miseris, sed proxima culpæ;
Hos variis mens ipsa modis agit, & sua carpiunt
Facta viros vesides.*

V. Quod monet Themistius * distinguendos, qui auctores belli fuerunt, ab his, qui alios ducentes secuti sunt, ejus passim exempla in historiis existant. Narrat Herodotus Græcos pœnas Cal. sumis de his, qui Thebanis ad Medos deficientes auctores fuerant. Sic Ardeæ principes secuti percussi, narrante Livio. Lib. IV; Eodem auctore, Valerius Levinus, Agrigento capto, qui capita rerum erant virgis casos securi percussit: ceteros prædamque vendidit. Idem alibi: Atella Calasiaque in deditionem ac- Lib. XXVI. cepte: ibi quoque in eos qui capita rerum erant animadversum. Rursum alibi, quoniam defectionis auctores meritas pœnas a Diis immortalibus & a vobis habent P. C. quid placet de innoxia multitudinem fieri? tandem ignotum est illis, & civitas data: nimirum,

αὐτῶν καὶ ἡπίστου καὶ ἐπὶ αὐτῶν ἰλλῖν exacta eruditionis in verbis posita compos non erat, rem tamen ejus & norat & implebat, Xiphilinus. De Marco Aurelio Herodianus: μόνον τὸ βεβαιῶν φιλοσοφίας ἔργον, ἡ δὲ ἀρχαῖαν πρῶτον, σίμων δὲ ἡδὲ καὶ ἄλλοι εὐθεῖν ἐπιπέσαντο: solus principum sapientiam non verbis aut dogmatum cognitione sed moribus gravibus & vita temperata ostendebat. De Macrino Xiphilinus: τὰ τὸ νόμον ἔχοντες ἀρχαῖοι ἡπίστου αἰσθητικῶν μεταχειρίσθη: leges non tam norat exacte, quam fideliter exequabatur. Danostro

saeculo, Deus, vel tales principes.

Distinguendos, qui auctores belli fuerunt] Vide Gailium lib. II, de pace publica cap. 9. n. 15.

GRONOVII NOTÆ.

8. Quibus invito] Qui occiderunt imprudentes. Forte, invita.

Si fors sevä] Leg. fors, si per infortunium patrum, quod parum distat a scelere.

Hos mens ipsa] Hi conscientia tormenta patiuntur.

V. Qui capita] Qui republicam in manu habuerunt, ei est τὸν.

Libro
XXVIII.

rum, ut idem ibi loquitur, ut inde orta culpa esset, ibi poena consisteret. Laudatur apud Euripidem Eteoclus Argivus, quia

Culpam ferebat semper illo iudice

Reus ipse: non urbs patria, quæ passim mali

Rektoris ergo sustinet calumniam.

Lib. III.

Et Athenienses, ut Thucydides narrat, poenituit decreti adversus Mitylenæos, πόλιν ὅλῳ διαφθεῖραι μᾶλλον ἢ ἔ τὰς αἰχμᾶς, ut totam civitatem potius quam solos defectionis auctores interficerent. Narratur & Diodoro Demetrius captis Thebis, decem solos interfecisse auctores defectionis.

Vit. de jure
belli n. 59.
Lib. II.
Lib. II, de
elem. c. 7.

VI. 1. Sed in ipsis quoque belli auctoribus distinguendæ causæ: sunt enim quædam non iustæ quidem sed tamen tales ut non improbis possint imponere. Scriptor ad Herennium deprecationis causam æquissimam hanc ponit, si quis quæ peccavit non odio neque crudelitate, sed officio & recto studio commotus fecerit. Sapiens Senecæ, hostes dimittet salvos, aliquando etiam laudatos, si honestis causis pro fide, pro fœdere, pro libertate in bellum accincti sint.

Lib. VII.

Apud Livium * petunt errori veniam Carites quod fuerint auxilio consanguineis Phocensibus. Chalcidensibus & aliis, qui ex fœdere Antiochum juverant, data a Romanis venia. Aristides Leuctrica secunda Thebanos, qui Lacedæmoniorum ductum contra Athenienses secuti erant, ait, ἔγνω- νέν μ' ἔ δικαίᾳ παράμυθῳ, δικαίῳ ᾗ ἐπέρω ἀειπέθειν τιμῆ μέμην, πῶ πιστὸς εἶναι τοῖς ἡγεμενοῖς, in partem quidem venisse injustæ actionis, sed quam iusto aliquo velarent, fide in principes sui fœderis.

2. Cicero de officiis primo conservandos eos dicit, qui non crudeles in bello non immanes fuerunt: tum bella quibus imperii gloria proposita est minus acerbè gerenda esse. Sic Ptolemæus rex Demetrio significat, ἔ ἀεὶ πάντων ἄμα, ἀεὶ δὲξῆς ᾗ ἢ δὲχῆς πολεμητέον αἰτοῖς: non de rebus omnibus, sed de

GROTII NOTE.

Petunt errori veniam] Ignosci debere interdum armis superato rectori iustum quid sit ignorant. Ex Iſocrate transcripsit Ammianus in librum xxx.

GRONOVII NOTE.

Passim mali] Vulgi iudicio, & perperam infamari solet ob improbum principem.

VI. 1. Possunt imponere] Pro iustis agnosci & eos fallere,

Apud Livium lib. VII.] 19. & 20. Phocensibus] Immo Tarquinien- sibus in Etruria: unde namque Phocenses Caritibus cognati?

Chalcidensibus] Haud scio, unde habeat: non enim in fœdere Chalcis Eubœæ urbs cum Antiocho fuit, sed vi & metu eam Antiochus occupavit. Liv. lib. 35, 51. Puto hic dicere voluisse, Phocænsibus, qui in Asia minor, & eandem esse historiam, cuius meminit num. ult. cap. præced.

2. Minus acerbè] Non sciendo in victos,

Apud

de imperio & gloria inter ipsos certamen esse. Severus * apud Herodianum: cum bellum adversus Nigrum gessimus non ita sane speciosas inimicitiarum causas habebamus; nam positum in medio principatum atque adhuc in disceptatione versantem pari ambitu uterque nostrum ad se traherat.

3. Sæpe habet locum quod de bello Cæsaris & Pompeji est apud Ciceronem: erat obscuritas quedam: erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabant quid optimum esset. Et quod idem alibi: etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, a scelere certe liberati sumus. Plane ut apud Thucydidem dicuntur venia digna quæ fiunt μή μὲν κακίας, ἀδελφείῃ δὲ μάχῃ ἀμείψασθαι. De Dejotaro idem ille Cicero: non ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. Sallustius in historiis: cetera multitudo, vulgi more magis quam iudicio, post alius alium quasi prudentiorem secuti. Quod de bellis civilibus Brutus scripserat, putem non male ad pleraque bella alia referri posse: * acrius esse prohibenda quam in superatos iracundiam exercendam.

VII. 1. Etiam ubi iustitia hoc non exigit, sæpe tamen convenit bonitati, * convenit modestiæ, convenit animo excelso. Ignoscendo auxisse populi Romani magnitudinem, ait Sallustius. Taciti est: quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. At Seneca: ferarum, nec genosarum quidem, permordere & urgere abjectos. Elephantes leo-

GROTII NOTÆ.

Apud Herodianum] Verba Græca hæc sunt: ἡ Νίγρου δὲ πολικώτερος ἔχων ἑστὸς διλόγως ἀντιθέτω αἰτίας ἐχθροῦ, αἱ ἀναγκαῖαι, ἢ γὰρ πῦρ ἡμῶν ἀποσπάρχουσαν ἀρχὴν ὑπαρτάων μεμίσσητος ἐν μέσῳ τῷ ἐπιμαχίῳ καὶ ἐμφύλεσσι ὄσας, ἐκείτηρο ἡμῶν ἐξ ἰσοτίμῃ φιλοτιμίας εἰς αὐτῶν ἀνδραγαθίαν.

Acrius esse prohibenda, quam in superatos iracundiam exercendam] Bem- bus IX.

Convenit modestiæ] Rex Theoderichus apud Cassiodorum II, 41. illa mihi feliciter bella provenerunt quæ moderato sine peracta sunt: is enim vincit assidue qui novit omnia temperare.

GRONOVII NOTÆ.

De imperio & gloria] Id ipsum quod Justinus lib. 15, 1. non se pro-

pter prædam, sed propter dignitatem iniisse bellum.

Positum in medio] Vacuum & certo possessore carentem.

3. Erat obscuritas] Incertum & obscurum, utra causa esset iustior.

Μὴ μὲν κακίας] Non per malitiam, sed nimio gloriæ studio.

De Dejotaro idem ille Cicero] Cap. 3.

Progressus, sed lapsus] 2, Attic. 21. quia deciderat ex astris, lapsus quam progressus potius videbatur.

Acrius esse prohibenda] Inclementius esse animadvertendum in eos, quos liquet bellum civile moturos, quam in eos, qui bello civili sunt victi: nam in illis non tam facilis præsumitur poenitentia consilii, quam in his facti, cujus iam supplicium luerunt ipsa calamitate.

VII. 1. Permordere] Usque & usque mortificare, persistere in mordendo jam jacentes & impotes repugnandi.

leonesque transeunt que impulerunt. Sape opportunum est illud Maronis:

Non hic victoria Teucrum

Vertitur, aut aut anima una dabit discrimina tanta.

2. Est in eam rem insignis locus in libro quarto ad Herennium: bene majores nostri hoc comparaverunt, ut neminem regem, quem armis cepissent, vita privarent. Quid ita? quia, quam nobis facultatem fortuna dedisset, iniquum erat in eorum supplicio consumere, quos eadem fortuna paulo ante in amplissimo statu collocarat. Quid quod exercitum contra duxit? desino meminisse. Quid ita? quia viri fortis est, qui de victoria contendunt eos hostes putare: qui victi sunt, eos homines judicare: ut possit bellum fortitudo minuire, pacem humanitas augere. At ille si vicisset, num idem fecisset? quid igitur ei parcis? quia talem stultitiam contemere non imitari consuevi. Si de Romanis hoc accipias (incertum enim hoc, cum & peregrinis & fictis argumentis utatur is scriptor) adversa fronte pugnat cum eo, quod habemus in panegyrico qui dictus est Constantino Constantii filio: cautior licet sit qui devinctos habet per veniam perduelles, fortior tamen est qui calcat iratos. Renovasti Imperator veterem illam Romani imperii fiduciam, quæ de captis hostium ducibus vindictam morte sumebat. Tunc enim captivi reges cum a portis usque ad forum triumphantium currus honestassent, simulatque in Capitolium currum flectere cœperat Imperator, abrepti in carcerem necabantur, unus pro seipso Paulo qui sedentem se acceperat deprecante (lege: unus Persens ipso Paulo qui dedentem se acceperat deprecante) legem illius severitatis evasit: ceteri in vinculis * luce privati aliis regibus dedere documentum, ut mallet amicitiam colere Romanorum quam

Vide Plut.
Paulo
Emilio.

Impulerunt] De statu deturbarunt, prostraverunt, dejecerunt.

Anima una dabit] Unius cædes momentum faciet.

2. *Ad Herennium*] C. 16.

Qui de victoria contendunt] Qui armati resistant, in eos hostilia moliri.

Eos homines] Dignos venia & clementia.

Bellum] Metum, periculum, vim ex bello.

Num idem] Numquid pepercisset tibi?

Quid igitur] Ante hæc verba omisum est: non profecto tam sapiens fuisset.

Talem stultitiam] Qua forsitan ille usus fiet immoderate se gerendo in victoria.

Panegyrico] Qui nonus est in ordine, & adscribitur Eumenio cap. 10.

Qui calcat iratos] Forte, stratos, cui non est necesse quicquam facere in hostis adulationem; aut in dubios belli exitus lenocinia quærere, ut loquitur Justin. 11, 12. sed qui potest per fiduciam virtutis & fortunæ submissis insultare.

Unus Persens ipso Paulo qui dedentem se acceperat deprecante] Sero: sic enim jam Gruterus edidit a. 1607.

GROTII NOTÆ.

Luce privati aliis regibus dedere documentum] Nolim reduci hunc morem, tamen & Josua reges captos interfecit. Josephus antiquæ historiæ v, 1. & de Sossio Dion: *Ἀντιγρον ἴππας ἴππους ἑαυτοῦ ἀντιδόναι*.
Anti-

quam exasperare iustitiam. Sed & hic nimis laxe. Dicit quidem Josephus idem de severitate Romanorum in historia interfecti Simonis Barjoræ: sed de ducibus loquitur qualis Pontius Sarnis, non de his quibus regium esset nomen. Verborum sensus latine sic habet: *finis triumphi erat, postquam ad Capitolium Jovis adem erat perventum: nam ibi expectare Imperatores mos antiquus patrie jubebat, donec nuntiata esset mors hostium ducis. Is erat Simon Joræ filius, qui inter captivos in triumpho ducebatur: is tum injecto laqueo in forum trahitur, verberantibus insuper ipsum custodibus. Nam eo in loco mos est Romanis supplicium sumere de damnatis ob noxas capitales. Hic ubi vitam finisse nuntiatus est, secuta sunt fastida omina, deinde sacrificia. Idem ferme dicit Cicero Verrina de suppliciis.*

3. De ducibus passim exempla exstant: de regibus aliqua, ut * de Aristonico, Jugurtha, Artabaldo: sed tamen præter Persea * Syphax,

Antigonum virgis cecidit alligatum cruci. Sed provide addit, ὁ μὲν τῶν βασιλέων τὸν τῶν Περσῶν ἐπεὶ οὐδὲν ἄλλο ποιοῦν ἐπέδειξεν ἢ ὅτι ἄλλοι οὐκ ἔμελλον αὐτὸν ἐπιβουλεύειν, quod nemo regum a Romanis victoribus pertulerat. Est eadem historia apud Josephum libro xv. de Maximiano Herculio Eutropius libro x. casu Francis atque Alemannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestis, cum magnificum spectaculum muneris parasset, objecit. De rege Alemannorum patibulo suffixo vide Ammianum xxvi. Theuderichus rex Wisigothorum Athinulsum Suevorum in Hispania regem capite plecit, memorante Jornande historia Gotthica. Nimirum hæc documenta sunt regibus ad modestiam, & ut cogitent se quoque subiectos si Deo ita visum humanis vicibus, & quod in simili periculo a Solone dictum meminerat Cræsus, de felicitate hominis ante mortem non judicandum.

De Aristonico] Vide Appianum Mithridatico in fine.

GRONOVII NOTÆ.

Nimis laxe] Adulatur nimium Constantino, qui duos Francorum reges, sed barbaros & inconditos, quales tum erant Franci, belis

objecit. Cæterum ne unum quidem exemplum iusti regis post victoriam interfecti Romanis exprobrari potest.

In forum] Eis τὸ ἐν τῷ ἀγορῆς ἐστῆσαν τόπον. Joseph. ἀλλοτ. 3. 12. Intelligit Tullianum Sallust. Catil. 55.

3. *Aristonico] Hic non erat verus rex, sed Eumenis spurius ex citharistria Ephesia: & cum ab Attalo III. ejusdem Eumenis legitimo in testamento, quo po. Ro. heredem instituerat, præteritus esset, regnum Pergamenum invaserat & sustinebat invidiam Licinii Crassi consulis capti & occisi. Justinus 36, 4.*

Jugurtha] Hic & ipse spurius, fratribus legitimis Adherbale & Hiempsale, Massiva quoque cognato Romæ, dum fide publica ibi moratur, per summum scelus occisis, legatis & exercitu & primoribus e senatu pecunia corruptis, exercitu quoque sub jugum misso, misericordiam omnem perdidit. Flor. 3, 1.

Artabaldo] Non Romæ, neque ex auctoritate senatus, sed Alexandria & M. Antonii scelus appellat Tacitus 3, annal. 3.

Persea] Macedonum.

* Syphax, Gentius, Juba, & Cæsarum tempore Caractacus, atque alii tale supplicium evaserunt, ut appareat & belli causas & gerendi modum spectata a Romanis, quos tamen æquo asperiores in victoria fuisse Cicero atque alii agnoscunt. Itaque M. Æmilius Paulus apud Diodorum Siculum non male in Persei causa Romanos senatores monet, *εἰ μὴ τὸ ἀνθρώπινον φόβον δολαβόντων, τὴν γὰρ τοῦ ὑπερφρονῶς τοῦ ἐξουσίας χειρῶν μετερχομένων Νέμεσον αἰδέεισθαι*. si humani nihil metuerent, at divinam vindictam timerent, iis imminentem qui victoria insolentius utuntur. Et * Plutarchus notat bellis inter Græcos ipsos etiam hostes regibus Lacedæmoniis manus abstinuisse reverentiâ dignitatis.

4. Hostis ergo qui non id quod humanæ leges permittunt, sed quod sui est officii, quod fas & pium est volet respicere, parcet etiam hostili sanguini: neminique mortem irrogabit nisi quo mortem mortive simile quid evitet, aut ob peccata personæ propriæ quæ ad capitalem mensuram devenerint. Et tamen quibusdam id meritis aut omnem, aut mortis penam condonabit, sive humanitatis intuitu, sive ob alias probabiles

causas. Egregie idem, quem dixi, Diodorus Siculus: *αὐτὸ τὸ πόλεον πολλοῦν καὶ ὀρθοτάξεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐπιτηματὶ τὰ καλύτερα ἀπὸ τῶν ἡδὲ δευτέρων ἐπιτονηθέντων. ὁ δὲ ἐν ταῖς ἐξουσίαις εἰς τὴν ἐπιτονηθέντων ἐλεῖται μετὰ τὸν πόλεμον ὁ μόνος τὸ φρονήσεως γίνεται*. urbium expugnationes, secunda prælia, & si quid aliud in bello prosperum, sæpe fortunæ magis quam virtuti debentur. At in summo imperio victis misericordiam impartiri solius providentiæ opus est. Apud Curtium legimus: Alexander quanquam belli auctoribus poterat irasci, tamen omnibus venia data.

VIII. De nece autem eorum, qui casu non destinato occiduntur, tenendum, quod supra diximus, si non iustitiæ, misericordiæ

GROTII NOTÆ.

Syphax] Variant de eo historici: multi tradunt eum prope Romam ante triumphum decessisse: Polybius in triumpho ductum: Appianus dum de eo deliberatur morbo obiisse.

Plutarchus notat] Agide.

GRONOVII NOTÆ.

Syphax] Masæfulorum Numidarum.

Gentius] Illyrici.

Juba] Numidiæ.

Caractacus] Britannicæ regulus. Tac. 2, ann. 36.

Asperiores in victoria] Non nisi in una Corintho. de offic. 11. quam tamen ad destruendam habuerunt gravem causam, violatos legatos. Justin. 34, 1. 2.

4. Nisi quo mortem] Præterquam si quo videt incolumi se salvum esse non posse.

Ad capitalem mensuram] Mortis supplicio digna sint.

VIII. De nece] In tentanda aggressione vel inferenda quamvis iusta vi, per quam multi innocui, & quos lædendi nullam propriam causam nec consilium habemus, sunt perituri.

ricordiæ tamen esse non nisi magnis & ad multorum salutem perventuris causis tale quid aggredi, unde innocentibus imminere pernicities possit. Idem nobiscum sensit Polybius, qui libro v. sic loquitur: εἰ γὰρ ἐπὶ ἀπαλείῃ δεῖ καὶ ἀφαισιμῷ τοῖς ἀγαθοῖσι πολεμεῖν τὰς ἀγαθὰς ἀνδραῖς, ἀλλ' ἐπὶ διορθώσῃ καὶ μεταρθεσὶ τῶν ἡμερτηρῶν. εἰδὲ συναιρεῖν τὰ μηδὲν ἀδικεῖντα τοῖς ἡδικηκόσιν, ἀλλὰ συσώζειν καὶ σωεξαίρεσθαι τοῖς ἀναίτοις (male editur ἐναίτοις) τὰς δοκῶν ἀδικεῖν. bonorum virorum est etiam cum minus probis non internecinum gerere bellum; sed hætenus ut delicta sarciantur atque emendentur: neque insontes cum fontibus una pœna involvere, sed insontium causa etiam fontibus parere.

IX. 1. His cognitis, de his quæ magis specialia sunt non difficilis erit definitio. * Puerum ætas excuset, feminam sexus, ait Seneca

GROTII NOTÆ.

Puerum ætas excuset, feminam sexus] Plinius historiæ naturalis libro VIII, cap. 16. Leo ubi sævit, in viros prius quam in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame. Ad illa Horatii libro IV, ode VI, de Achille:

Nescios fari pueros Achivum
Vreri stammis, etiam latentes
Matris in alvo.

Dolenter declamat in sevitiâ Achillis, qui, si per Apollinem vivere licuisset, adeo sævus erat ut nec infans nec in utero gestantibus pepercisset. Philo de principis constitutione: παρθενοὶ δὲ καὶ γυναικες μηδὲ θῶσαν· dimittantur autem virgines & mulieres: causam reddit, τὸ ἀδραδίηλον ἀνδρῶν πόλεμον καὶ ἀσχεθιασάντων ποιεῖν· δαὶ γυναικας, ἀήμερον· virorum qui bella fabricant accessionem facere mulieres, immitte. Idem de specialibus legibus II. ἀδὲς μὲν γὰρ τὰς τελευτας μετὰ ἀποφάσεως ἀλόγησι ἀποφρασσάτων τε καὶ διαφρασῶν. τὰς δὲ κριμὴν ἡπείους ἀρτι περιηλυθῆσιν ἕως φῶς καὶ τὸ ἀνδρῶπιον βίον, εἰδὲ ἐπιβήσασθαι κατηγυγείας ἀεχκῶτος ἵπτι ἐπὶ χεῖται· nam in iusta ætatis homines mille speciosi obtentus reperiri possunt discordiarum ac simultatum. At in infantes, qui modo in lucem vitamque humanam venire, ne calumniâ quidem quod dicat habet, ut plane innocentes. Jole-

phus antiquæ historiæ libro IX. de Manaemo: μηδὲ ἡπίων φροδύμεθ, αἰμύτηθ· υπερβολῶν εἰ καὶ ἀπέπαιον εἰδὲ ἀγελίτηθ· εἰ γὰρ εἰδὲ ἀλλοφύλων τινὰς συζησῶν διαδύωσιν θυμῶν ἐπιχευῖται, ταῦτα τὸς ὁμοφύλων ἕως ἕρρασατο· ne infantibus quidem parcens nihil fecit reliquum ad crudelitatem, aut feritatem potius. Quæ enim veniam non merebantur, si in exterior bello victos essent edita, ea fecit in populares suos. Idem Josephus Judam Maccabæum narrat Bofra & Emphrone captis interfecisse πᾶν τὸ ἄρρον καὶ μακροῦθ· θωαῶν· quicquid virilis sexus & pugna idoneum erat. Et alibi pœnam quam Alexander Thracides dixit de Judæorum pueris & mulieribus sumferat, vocat ἐπὶ ἀνδρῶν δίκην, ultionem ultra hominum morem. Agathias libro III. ἐπειδὴ δὲ ὅμως ἐκ ὅσων καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ πορῶν βρέθη καὶ τῶν τῶν πορῶν τετραμῶν εἰδὲν ἐπιστάμεθα περὶ οὐκ ἔτα καὶ ἀρβυλῶν, ἔκιν αὐτοῖς εἰδὲ δῆταιν τὴν ἡμάρτησιν· quandoquidem vero pueri non erat in recensatos infantes paternorum facinorum infans ita servire atque insanire, ideo hæc ipsis non impune abiere. Nicetas, aut qui historiæ eius produxit ad tempora Henrici regis, de Scythis agens qui Athiram ceperant: εὐδ' εἰδὲ τὰ ὑπομασθία τῶν πιδῶν τῶν κακῶ ἐφάν· ἀνάτεια, ἀλλ' ἀπὸ τῶν καὶ ταῦτα καὶ χεῖλον εἰ ἀπὸθ· διμῶσθ·

Lib. III, Seneca libris quibus ira irascitur. Deus ipse in bellis Hebræo-
24- rum etiam post pacem oblatam & repudiatam parcere vult femi-
Deut. XX, nis & infantibus, extra paucas gentes speciali jure exceptas,
14- adversus quas quod erat bellum non erat hominum sed Dei,
Num. XXXI, atque ita appellabatur. Et cum mulieres Madianitidas vellent
18. occidi ob proprium ipsarum crimen, excepit virgines intactas,
Jon. IV, 2. Imo cum Ninivitis ob gravissima peccata interneccionem severe
 admodum minatus esset, retrahi se passus est miseratione mul-
 torum millium ejus ætatis quæ honesti & inhonesti discrimina
 ignorat: cui similis est apud Senecam sententia: *num quis iras-*
De ira II, *6. 9.* *scitur pueris, quorum ætas nondum novit rerum discrimina?* Et apud
 Lucanum:

Crimine quo parvi cædem potuere mereri?

Si hæc Deus fecit ac statuit, qui quosvis homines cujuscum-
 que sexus aut ætatis sine ulla causa non injuste potest occidere,
 utpote vitæ dator ac dominus, quid homines facere æquum est,
 quibus ille nullum jus tribuit in homines, quod non ad homi-
 num salutem ac societatem conservandam esset necessarium?

Vill. de jure
belli n. 36.

Vita Camil-
li.

Lib. I.

Lib. XXIV.

2. Accedit primum de pueris judicium eorum populorum
 ac temporum quibus fas maxime valuit. *Arma habemus* (ait
 apud Livium Camillus) *non adversus eam ætatem, cui etiam*
captis urbibus parciunt, sed adversus armatos. Addit hoc esse inter
 belli jura, naturalia scilicet. Plutarchus de eadem re agens,
 sunt, inquit, apud bonos etiam belli quadam leges. Ubi nota illud
 apud bonos, ut hoc jus ab eo, quod in moribus & impunitate
 positum est, discrimines. Sic Florus negat aliter fieri potuisse
 salva integritate. Apud Livium alio loco est: *a qua ætate etiam*
hostes irati abstinere. Et alibi: *usque ad infantium cædem ira*
crudelis pervenit.

3. Quod

τοῦ, ἵνα τῶν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐκείνῳ
 ἀνδρῶν καὶ μυθῶν εἰδῶν ὡς ἀδι-
 κῆ τῶν οὐκ ἐστὶν καὶ θεῶν ἀδερῶν τῶ
 ἐκείνων, ὁ περὶ τῶν τῶν θεῶν καὶ
 τῶν θεῶν τῶν ἐκείνων ἕως τῶν
 μῦθου. ne infantes quidem lactentes
 adhuc mali exsortes suere, sed & hi
 velut in herba demessi sunt, aut velut
 flos emarcuere, sacro hominum miseri-
 cordia intactorum, neque scientium inju-
 riam ab eo fieri natura ac fas homi-
 num violari, qui ultra quam ut hostes
 vincat aut subiciat extendit iram. Adde
 quæ Beda habet libro 11, cap. 20.
 de Caravolla feritate, & Helve-
 tiorum bonam legem apud Sim-
 lerum, & Elisabethæ reginæ pia
 mandata apud Camdenum in anno
 CI D XCVI.

GRONOVII NOTE.

IX. 1. *Quibus ira irascitur*] Ad-
 versus iracundiam scribit, iram coë-
 scendam esse monet ac præcipit.

Sed Dei] Qui eas ob corruptis-
 simos mores ab stirpe volebat ex-
 scindi.

2. *Quibus fas maxime*] Boni suere
 mores & valuit velti observantia.
 Tacit. 3, annal. 26.

Naturalia scilicet] Nam gentium
 jura plus permiserit. 3, 4. 9.

Quod in moribus] Quod non
 fundatum est in justitia naturali &
 morali, sed politica, & consuetu-
 dine invaluit, neque innocentem;
 sed impunitum præstat.

Salva integritate] Fide ac digni-
 tate integra & illafa.

Femina

3. Quod autem in pueris rationis usum non adeptis semper, id in feminis plerumque obtinet, id est, nisi aliquid peculiariter vindicandum admiserint, aut virilia officia & ipsæ usurpent. Est enim, ut Stadius loquitur, *sexus rudis insciusque ferri*. Neroni hostem vocanti Octaviam in tragœdia reponit *Octavia*, præfectus,

— * *Femina hoc nomen capit?*

Alexander apud Curtium: *cum captivis & feminis gereve bellum Lib. v. non soleo: armatus sit oportet quem oderim. Grypus apud Justinum: a nullo unquam majorum suorum inter tot domestica & externa bella post victoriam in feminas sevitum, quas sexus ipse & periculis bellorum & sevitia victorum eximat. Apud Tacitum alius: neque adversus feminas, sed palam adversus armatos bellum se tractare.* *Lib. xxxix.*

4. Valerius Maximus Munatii Flacci in infantes & feminas *Lib. ix. c. 2.* effertam vocat crudelitatem, & auditu etiam intolerabilem. Apud Diodorum Carthaginienses Selinunte narrantur interfecisse *Lib. xiii.* senes, feminas, infantes, *ἰδρυμίων συμπίθειω λαμβάνοντες, sine humanitatis affectu.* Et alibi hoc ipsum *ἀρμόστητι crudelitatem* vocat. Latinus Pœcatus de feminis: *sexus, cui bella parciunt. Lib. xiv.* Simile Papinii de senibus pronuntiatum:

Nullis violabilis armis

Turba senes.

X. 1. Idem statuendum universaliter de maribus, quorum *Vid. d. loco.* vitæ genus ab armis abhorret. *Jure belli in armatos repugnantesque cedes*, ut ait Livius, id est, eo jure quod naturæ congruit. Sic *Libro* Josephus æquum ait ut in pugna pœnas dent, qui arma ceperunt, *xxviii.* infontibus non nocendum. Camillus Vejis expugnatis edixit ut *Ant. xii,* ab inermi abstineretur. In hac classe primum ponendi sunt hi *cap. 3.* qui sacra curant: nam ut hi ab armis abstinerent mos ab antiquo *Liv. lib. x.* fuit gentium omnium: atque ideo vicissim vi in illos temperabatur. Sic Philisthæi hostes Judæorum non nocebant * collegio prophetarum, quod erat Gabæ, ut videre est I Sam. x, 5. & 10. Et sic ad alium locum, ubi simile erat collegium tanquam sepositum

GROTII NOTÆ.

Femina hoc nomen capit] Ideo Tuca & Varus delendos censuere in secunda Æneide versus, ubi deliberat Æneas an Helenam occidat.

Collegio prophetarum] Hyrcanus Hierosolyma obsidens victimas ad templum misit, narrantibus Hebræis. Sic & Gotthi laudantur Procopio Gothicorum II. qui sacerdotibus Petri & Pauli extra Romam pepercerunt. Vide additamentum Caroli

Magni ad legem Bajoariorum, & legem Langobardicam libro 1, tit. xi. 14.

GRONOVII NOTÆ.

3. *Femina hoc nomen*] Cum sit imbellis & imbecilla, potest etiam hostis vocari?

X. 1. *Eo jure, quod natura*] Etenim jure gentium etiam in inermes & sese submittentem, modo inter hostes sint, aut inter eos fuerint, ut supra cap. 4.

A sacer-

fitum ab omni armorum injuria cum Samuele confugit David, *Quest. Gr.* 1 Sam. XIX, 18. Cretenſes, narrat Plutarchus, cum bellis interſinis colliderentur omnem noxam abſtinuiſſe * a ſacerdotibus, & iis quos humanis mortuis præpoſitos καὶ ἀναιδώς vocabant. Huc & proverbium illud Græcum pertinet, εἰδὲ πυρφόροισιν ἕσπετα. *Lib. VIII.* λαίφθη. * Notat Strabo, olim cum tota Græcia armis ferre- ret, Eleos, utpote Jovi ſacros, & eorum hoſpites in alta pace vixiſſe.

2. Sacerdotibus merito hac in parte æquantur, qui vitæ genus ſimile elegerunt, ut monachi & converſi, id eſt, pœnitentes, quibus proinde æque ut ſacerdotibus parci volunt cano- nes naturalem æquitatem ſecuti. Addas his merito eos, qui ſtudiis literarum honeſtis & humano generi utilibus operam navant.

Lib. II. *Bibl.* XI. Deinde agricolas, quos & canones aſcribunt. Diodo- rus Siculus de Indis cum laude refert: ἀμφοτέροι γὰρ οἱ πολε- μωῦντες ἀπὸ ἀλλήλων ἢ δότικα λείνουν ἐν ταῖς μάχαις, τὸς δὲ πρὸς τὴν γεωργίαν ὄντας ἐᾶσιν ἀελαβεῖς, ὡς κρηνὸς ὄντας ἀπάντων δειεργέας. in præliis quidem hoſtes alii alios interficiunt: at agricolas relin- quunt intactos tanquam in commune utiles. De antiquis Corin- thiis & Megarenſibus Plutarchus: τὸς γεωργωῦντας εἰδὲς ἠδὲ καὶ τὸ παρόπιον. nemo agricolas ullo afficiebat malo. Et Cyrus regi Aſſyriorum nuntiarī juſſit: ὅτι ἐπιμεθεῖν εἶναι εἶναι τὸς ἐργαζο- μένους τῶν γῆων καὶ μὴ ἀδικεῖν. paratum ſe eos qui agros colerent illeſos indemneſque ſmere. De Belitario Suidas: εἰς δὲ τὸς ἀγεργί- κους τοσοῦτη φειδῶν τε καὶ ἀσθενείᾳ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὴ αὐτὸς εἰδὲν πώποτε εὐφρατηζοῦντο. Βελιταρίᾳ τετύχηκεν. agricolis ita

GROTII NOTÆ.

A ſacerdotibus] Servius ad VII. *Æneidos*: nam eum defendebat a bello, ſi non atas, ſaltem religio ſacerdotis.

Notat Strabo] Et Polybius libro IV. & Diodorus Siculus in excerptis Feireſianis. Pari modo & qui ad Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia certatum ibant, habebant belli tempore ἀσφάλεια καὶ ἀδεια, tutelam ac ſecuritatē. Docent Thucydides libro V. & VIII. & Plutarchus Arato.

GRONOVII NOTÆ.

Οὐδὲ πυρφόροισιν] Cum ſignifica- bant omnes occiſos, & πυρφόρον interpretantur vatem, qui ſacrum igniculum ferret.

Strabo Lib. VIII.] Pag. 312.

Jovi ſacros] Prop:ter Olympia,

quæ Fiſæ in Elide Jovi honori cele- brabantur. Polyb. 4, 73.

Et eorum hoſpites] Peregrinos, qui morarentur in finibus illorum.

2. Converſi] Primus gradus mona- ſtica vita, eorum, qui ſæculo renun- tiant manentes in ſæculo, hoc eſt, cucullam ſumunt, & ſe alligant ad certum numerum precum & quædam genera piorum operum, retento patrimonio & opibus, ex quibus deinde ſiunt profeſſi, qui jam res ſuas dederunt monaſterio: & denique monachi. Rittershuſ. ad Salv. p. 126. Cerda adv. Sac. 40, 28.

Qui literarum] Seneca epift. 14. *He literæ non dico apud bonos, ſed apud mediocriter malos infularum loco ſunt.* Unde eidem tutus literarum amor ad Polſb. 22.

Neceſ-

- ditur, ita victo vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non imetur, Xenophon de Agesilao: *αὐτοὶ σὺν ἑσὶ πῶς ἐργαζώμενοι τὰς ἀλισκομένους μὴ ὡς ἀδίκως τιμωροῦσθαι, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπους ὄντας φυλάσσειν*. monuit milites ut captos non tanquam fontes punirent, sed tanquam homines custodirent. Apud Lib. XIII. Diodorum Siculum est: *πάντες ἀνατείνονται μὲν πρὸς τὰς ἀντιπαραμάχους, εἰκόσι δὲ τοῖς ὑποπεπρωκόσι*. omnes (Græci) oppo-
 Lib. XVII. nunt se repugnantibus, parcunt jam subactis. Eodem judice Macedones qui sub Alexandro *πικρότερον ἢ πολεμικώτερον ὡσεὶ σφέερον τοῖς Θεβαίοις*, acerbius egerant cum Thebanis quam belli fas ferebat.

2. Sallustius historia Jugurthina cum puberes post deditio-
 nem interfectos narrasset, factum ait contra jus belli: quod interpretare contra æqui naturam & morem mitius viventium.

- Lib. V. Apud Lactantium est: *parcitur victis, & est locus inter arma*
 Hist. IV. *clementiæ*. Laudat Tacitus Primūm Antonium & Varum Fla-
 De pace II. vianos duces, quod in neminem ultra aciem sæviissent. Aristi-
δῆμος γὰρ ἐστὶ κατὰ ὕμῶν τὴν φύσιν, τὰς μὲν ἀνθρώπων κατεργεῖν τοῖς ὀπλοῖς. τὰς δὲ ὑποπεπρωκόσις ἡπίως μετὰ χειρὸς ἐλάττει.
 hominum est nostri ingenii resistentes armis coercere, prostratos trahere leniter.

- II Reg. II. 3. De captivis propheta Elisæus regem Samariæ sic alloqui-
 tur: *an quos captivos abduceres gladio tuo & arcu tuo eos interimites?* apud Euripidem in Heraclidis quaerenti nuntio,

Hostem perimere vestra lex ergo vetat?

Respondet chorus,

Quem Mars reliquit prælio superstitem.

Ibidem Eurystheus captivus:

Quæ me necabunt, non erunt puræ manūs.

- Lib. XII. Apud Diodorum Siculum Byzantii & Chalcedonii, quod capti-
 vos satis multos interfecissent, hoc elogio notantur: *ἐπιτέλῃσιν*
πρόξενος ἀμύθητι Δεσποσῶν. perpetrarunt facinora eximie crudeli-
 tatis. Idem alibi * captivis parcere vocat *τὴν κατὰ νόμον*, jus
 commune: qui aliter agunt, eos ait extra controversiam peccare. Parcere captivis jubet boni & æqui natura, ut in philosophi-
 cis scriptis dicentem Senecam non diu est cum audivimus. Et
 v, de benef. cap. 18. laudari in historiis eos videmus, qui eum nimia captivorum
 multi-

GROTII NOTÆ.

Captivis parcere] Capitolinus M. Antonino: *æquitatem etiam circa captos hostes custodivit.*

GRONOVII NOTÆ.

In qua pacis perturbatio] Quem

non est verendum, ne seditionem faciat & tumultum.

2. Contra jus belli] Nempe naturale, ut num. 9.

Hominum nostri ingenii] Moribus & institutis nostris imbutorum.

3. Puræ manūs] Libera a cædis crimine,

Vitam

multitudo oneri aut periculo esse posset, dimittere omnes quam occidere maluerunt.

XIV. 1. Easdem ob causas * vitam salvam paciscentium, sive in praelio, sive in obsidione non repudianda deditio. Ideo Arrianus in dedito editam a Thebanis stragem ait, fuisse non Græci moris, ἢ Ἐλλήνων σφραγίς. Ac similiter Thucydides libro III. ἐκόντας τε ἐλάδοτε, & χεῖρας ἀπειροδμήτους. ὃ δὲ νόμος τοῖς Ἑλλήσι μὴ κλείνειν τέρας: volentes nos & manus tendentes accepistis in potestatem. Mos autem Græcorum est tales non interficere. Et apud Diodorum Siculum Syracusani senatores: ὁμολογῶντες ἵκεῖν, ἄξιον δὲ μεγαλοψυχίας, magno animo dignum est supplicii parcere. Sopater: νόμος ἐστὶ τὰς ἐκόντας σώζειν ἐν τοῖς πολέμοις: moris est in bellis servare supplices.

2. In obsessis oppidis oblervatum a Romanis, antequam murum aries percussisset. Cæsar Aduaticis denuntiat se eorum civitatem conservaturum, si priusquam aries murum attingisset se dedidissent: qui mos nunc quoque obtinet in locis infirmis antequam machinæ igniarie explodantur, in munitioribus, antequam in moenia impetus fiat. At Cicero, non tam quid fiat quam quid natura æquum sit respiciens, sic ea de re pronuntiat: *Cum iis quos vi deviceris consulendum est, tum ii qui armis positus ad Imperatorum fidem confugiunt, quamvis murum aries percusserit, recipiendi.* Notant Hebræi interpretes majoribus suis in more fuisse, ut quam oppugnarent urbem eam non cingerent corona, sed * partem liberam relinquerent effugere volentibus, quo minori sanguine res transfret.

Lib. xi. de bello Gall.

Off. i.

XV. Eadem æquitas jubet parci his, qui sine conditionibus se victori permittunt, aut supplices fiunt. *Trucidare dedito servum* censente Tacito. Sallustius similiter de Campanis qui se Mario dederant, cum puberes interfectos narraisset addit, faci-

Ann. xii. Bell. Jug.

nus

GROTII NOTE.

Vitam salvam paciscentium, sive in praelio sive in obsidione non repudianda deditio] Romani Perlis, qui in arce Petra erant, Gotth. IV. ὡς ἡμῶν ἡμᾶς γὰρ καὶ ἑγγυμαχίας ἀκλίσημο, καὶ θανάτων οὐδὲ μὲν, καὶ ὡδὸς τὸ βίον ἐνδεδυροῦσθαι τὴν καὶ βλακῆς ἰσχυρῆς ἐλατὴν ἀκλίσημο. ὡς Παρμάσις Χερσιατὸς νόμος: nos vero vestrum miseremur jugum cervico jactantium, mortemque concupiscentibus parcere volumus, & vitam delicate fastidientes servare, ut docet Christianos & Romani imperii cives. Vide Serranum in rebus Francisci I. & Henrici II.

Partem liberam relinquerent effugere

volentibus] Sic Scipio Æmilianus, cum Carthaginem everfurus esset, edixit: fugerent, qui vellent. Polybius.

GRONOVII NOTE.

XIV. 1. Paciscentium] Offertentium se arma posituros, si fides detur vitam & libertatem salvam fore.

2. Murum aries] Machina contentis funibus acta & emittens grande telum ad solvendam commissuram saxorum in muris.

Ad Imperatorum fidem] Orant se in fidem & clientelam recipi.

Cingerent corona] Ab omnibus partibus clauderent exitus.

XVI, I, &

Lib. I. de
rep. ord.

Lib. XLV.

nus fuisse contra jus belli, naturale scilicet. Idem alibi: non armatos neque in praelio belli jure, sed supplices interfectos. Et Livio, ut jam diximus, jure belli in armatos repugnantesque cades: & alibi: qui deditis contra jus ac fas bellum intulisset. Imo & in hoc laborandum, ut potius metu ad deditiorem cogantur quam ut interficiantur. Laudatur id in Bruto, qui adversarios *ὄντες εἶασεν ἐμβάλειν, ἀλλὰ πείσασκεν φείδοντες κελύσαν, ὡς μὲν μικρὸν ἰδίῳν ἐσομένων*. non passus est impetu oppugnari, sed equitatu circumdedit: parci jubens ut mox suis futuris.

Vide Vid. de
jure belli
n. 49. & 60.

XVI. 1. Adversus hæc æquitatis ac juris naturalis præcepta exceptiones adferri solent minime justæ, nempe si talio exigatur, si terrore opus sit, si pertinacius restitum sit. Atqui hæc non sufficere ad justam cædem facile intelliget qui eorum meminerit, quæ de justis occidendi causis supra sunt prodita. A captivis & deditis aut dedere se cupientibus periculum non est: ut ergo juste occidantur oportet crimen antecedit, & quidem tale quod æquus iudex morte vindicandum censeret. Atque ita videmus interdum in captos aut deditos sævitum, aut deditiorem sub vitæ pacto non acceptam, si qui de injustitia belli convicti, tamen in armis perstitissent, si immanibus convitiis famam hostis lacerassent, si fidem violassent, aut aliud gentium jus, ut legatorum, si transfugæ essent.

Lib. II,
c. XXI. §. 18.
De pace II.

Plut. Tim.
& Dione.

2. At talionem natura non admittit, nisi in ipsos, qui deliquerunt: neque sufficit quod hostium unum quasi corpus fictione quadam intelligatur, ut ex iis potest intelligi, quæ de pœnarum communicatione supra a nobis tractata sunt. Apud Aristidem legimus: *πῶς ἴσθι ἄλλοτερον κατηγορεῖν ἢ ἐν λέγειν ὡς ἀμάρτημα τοῦ συμβεβῆαι, μιμνήσθαι δὲ ἀξίων ὡς ὀφθῶς ἔχοντα*; nomine absurdum, ea quæ accusas & prave facta dicis tanquam recta velle imitari? Accusat Syracusanos hoc nomine Plutarchus, quod Hicetæ uxores ac liberos occiderint, ideo tantum, quod Hicetas Dionis uxorem, sororem & filium interfecisset.

3. Uti-

XVI. 1. Si talio exigatur] Si hostis crudelitas pari crudelitate plebenda aut deterrenda sit. Ut Thracum apud Florum 3, 4. Observatum neque Hispanorum in Batavos, neque Gallorum Ligistarum in Proestantes sævitiam aliter quam pari sævitia coerceri potuisse.

Si terrore] Si unius severitatis exemplo multis aliis possit metus fieri, ut repugnare desinant.

Si pertinacius] Si diutius resistendo irritaverint victorem & ei occasio- nis promovendæ victoriæ eripue- rint,

Immanibus convitiis] Ut Cæcina Cæsaris Julii. Cic. 6, famil. 7. ut Thebani obsessi per præconem in altissima turre statutum proclamaverant tyrannum Græciæ Alexandrum. Diod. 17, 9. Ut Athenienses Sullam obsidentem exasperarunt. Plutarch. de garrul. p. 505.

Fidem violassent] Cæsar 1, Gall. 27. & 2, 23. civilis 2, 14.

2. Hostium unum] Ita ut singula membra sint obligata & obnoxia pœnæ pro singulis aliis, & quod unus commertit, omnes commi- sisse videantur,

Fav-

3. Utilitas etiam quæ ex terrore in posterum speratur, ad jus dandum cædis non pertinet; sed si sublit jus, potest inter causas esse, ob quas jus non remittatur.

4. Obstinatius autem studium in suas partes, si modo causa earum non sit omnino inhonesta, supplicium non meretur, ut apud Procopium disserunt Neapolitani, aut si qua ejus pœna est, non debet ad mortem pervenire: neque enim id statueret æquus iudex. Alexander, cum in oppido quodam quod acrius restiterat puberes omnes jussisset interfici, visus est Indis bellare latronum more, eamque famam reveritus rex victoria clementius uti cœpit. Melius idem Milesiis quibusdam parcere voluit, ἂν ἤσπαισι τε καὶ πῖσι αὐτῶ ἐφαίνοντο, quod eos videret generosos ac suis fidos esse, quæ Arriani verba sunt. Phyto Regionum prætor, cum ob pertinacius defensam urbem a Dionysio ad cruciatus & mortem raperetur, exclamavit, eo quod urbem noluisse prodere supplicio se affici, cujus ultionem Deus brevi esset exacturus. Diodorus Siculus pœnas has iniquas, ἀνόμιμα πινάκας vocat. Valde mihi placet votum quod est apud Lucanum:

Lib. 14
Goth.
Polyan.
libro 14

Vincat, quicumque necesse
Non putat in victos sævum dirringere ferrum,
Quique suos cives quod signa adversa tulerunt
Non credit fecisse nefas.

Dum tamen civium nomine intelligamus non hujus aut illius regionis, sed communis illius ex humano genere constantis cives.

5. Multo vero minus cædem justam facit dolor ex accepta clade, sicut Achillem, Æneam, Alexandrum amicis suis sanguine captorum aut se dediturum parentasse legimus. Itaque Homerus merito illud accinit:

Κατὰ δὲ φρεσὶ μὴδετο ἔργα.

* Facinusque animo versabat iniquum.

XVII. Sed & ubi delicta sunt talia ut morte digna videri possint, misericordiæ erit ob multitudinem eorum aliquid decedere de summo jure: cujus clementiæ auctorem ipsum habemus

GROTII NOTÆ.

Facinusque animo versabat iniquum] Crudele hoc visum sæculis posterioribus notat ad x. Æneidos Servius.

GRONOVII NOTÆ.

3. Si sublit jus] Si victum & in potestatem redactum liceat occidere ob facinus, non tantum ob hostilem animum, quum forsitan ei aliquin ignosceres; tantum momenti

habet utilitas, ut merito non parcas aut gravius in eum consulas.

4. Quod signa adversa] Non sceleratos & obnoxios supplicio esse judicat, quod hostes fuerunt.

XVII. Ob multi admen] Ob numerum eorum, qui peccaverunt, non uti summo jure neque omnes occidere. Flor. 4, 6. Hæc quoque nisi multa fuisset, etiam justa cædes haberetur.

mus Deum, qui Cananæis eorumque vicinis populis longe flagitiosissimis pacem offerri voluit, quæ vitam ipsis sub tributaria conditione concederet. Pertinet huc Senecæ dictum: in
L. II, de ira cap. 10. *singulos severitas Imperatoris distringitur: at necessaria est venia, ubi totus deseruit exercitus. Quid tollit iram sapientis? * turba peccantium.*
 Et Lucani illud:

*Tot simul infesto juvenes occumbere letho
 Sæpe fames pelagique furor, subitaque ruina,
 Aut cæli terraque lues, aut bellica clades,
 Nunquam pœna fuit.*

Ne nimirum multi pœnam subirent, sortitio comparata est, inquit;
Pro Cluent. Cicero. Sallustius ad Cæsarem: *neque quisquam te ad crudeles pœnas aut acerba judicia invocat, quibus civitas magis vastatur quam corrigitur.*

XVIII. 1. De obsidibus quid ex jure naturæ statuendum sit accipi potest ex iis, quæ in superioribus dicta a nobis sunt. Olim cum vulgo crederetur quisque in vitam suam id juris habere, quod in res alias quæ in proprietatem veniunt, atque id jus consensu aut tacito, aut expresso a singulis pervenisse ad civitatem, minus mirandum est si obsides privatim innoxios ob peccatum civitatis morte affectos legamus, sive tanquam ex suo peculiari consensu, sive tanquam ex publico cui & suis includeretur.
Vid. de jure belli n. 43. At postquam verior sapientia nos docuit dominium in vitam Deo exceptum, sequitur ut solo consensu nemo jus cuiquam dare possit in vitam aut suam, aut civis sui. Atque ideo Narseti bono duci atrox visum de innoxiiis obsidibus supplicium sumere

GROTII NOTÆ.

Turba peccantium] Quicquid multis peccatur, inultum est. Scholiaſtes Juvenalis ex Lucano. Livia apud Xiphilinum ex Dione: *ἄν τις τις πῦρ ἀνάσσει τὰ πονηρὰ καὶ ἀέτιας ἀνομιῆς, καὶ τὸ πῦρ πᾶσι τῶν ἀνομιῶν ἀποδοῖται.* si quis talia omnia rigore pœnare velit, non videt eo se ferri, ut maximam hominum partem interimat. Augustinus epistola LXIV. *Magis monendo quam minando. Sit enim agendum est cum multitudine peccantium; severitas autem exercenda est in peccata paucorum.* Adde Gailium de pace publica lib. II, cap. 9. 36.

GRONOVII NOTÆ.

Sortitio comparata est] Ut sortibus in urnam conjectis eductisque vel inus e paucioribus, vel pauci, ut

decimus aut vigesimus quisque e pluribus, qui deliquerunt, ut cuique maligna fors excidisset, supplicium lucret.

XVIII. 1. *Qua in proprietatem*] Quæ mancipi sunt & dominos mutant: nempe ut eam alienare vel obligare possit, & quod quisque de sua vita vel interimenda vel obliganda ut interimeretur, si tertius vel civitas pacto non stetisset, idem posse de singulorum vitis statuere civitatem.

Ex suo peculiari] Sive ipsi se obsides dederint, sive quod omnes, vel maxima pars de illis statuerint, in id consensisse videantur, ex regula 2, 5. 17.

Deo exceptum] Deum sibi recepisse ac reservasse, neque homini permisisse, ut eam pro arbitrio vel retineret vel abjiceret.

re narrat Agathias: de aliis alii: etiam Scipionis exemplo, qui aiebat se non in obsides innoxios * sed in ipsos qui defecissent scititurum: nec ab inermi sed ab armato hoste pœnas expetiturum.

Lib. I.
Livius lib.
XXVIII.

2. Quod autem ex recentioribus jurisconsultis non ignobiles, conventiones tales valere dicunt si moribus firmentur, accipio, si jus vocant solam impunitatem, quæ in hoc argumento sæpe venit sub tali nomine: sin a peccato immunes putant qui ex conventionem sola vitam adimunt alicui, vereor ne & fallantur ipsi, & periculosa auctoritate alios fallant. Plane si qui obses venit est aut ante fuit in numero graviter delinquentium, aut postea fidem a se datam in re magna sefellit, fieri potest ut supplicium injuria vacet.

Menoch.
arb. q. 74

3. At Clœlia quæ * non sua sponte sed civitatis jussu obses venerat, cum tranato Tyberi effugisset, apud regem Etruscum non tuta solum sed & honorata virtus fuit, quæ Livii in hac re enarranda verba sunt.

Lib. II.

XIX. Illud adhuc addendum est, omnes commissiones quæ ad jus consequendum aut bellum finiendum nullius sunt usus, sed meram habent virium ostentationem propositam, id est, ut Græci loquuntur, ἐπίδειξις βίαις μάχων ἢ πᾶσις πολεμικὴς ἀγώνος, & cum officio Christiani hominis & cum ipsa humanitate pugnare. Itaque serio hæc vetare debent rectores, inutiliter fusi sanguinis rationem ei reddituri, cujus vice gladium gestant. Quippe & Sallustio laudati duces, qui incruento exercitu victoriam deportarent. Et de Cattis notæ virtutis populo Tacitus: * rari excursus & fortuite pugne.

Arr. lib. vi

GROTII NOTÆ.

Sed in ipsos qui defecissent scititurum] Idem ait Julianus apud Eunapium excerpto legationum 9.

Non sua sponte] Confer historiam obsidum id onus detrectantium & ob id punitorum, apud Nicetam libro II.

Rari excursus & fortuite pugne] Demetrium reprehendit Plutarchus: ἀσθενείας ἔτι καὶ μάχων ἢ κρείας μάχων καὶ κινδύλων τὰς ἐπιτάξεις.

ἀσθενείας ἔτι καὶ μάχων ἢ κρείας μάχων καὶ κινδύλων τὰς ἐπιτάξεις] quod gloria magis studio quam ex utilitate milites in pericula truderet, praelisque objiceret.

GRONOVII NOTÆ.

2. Conventiones tales] Pacta, quæ vitæ obligatione sanciantur.

Si moribus] Si quo in populo usu invaluissent & nunc quoque frequentarentur.

XIX. Commissiones] Constitus ex provocatione.

CAPUT XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

I. Quæ vastatio justa sit & quantum. II. Abstinentium a vastatione, si res nobis fructuosa sit & extra hostis potestatem. III. Si magna sit spes celeris victoriae. IV. Si hostis habeat aliunde quo se sustentet.	V. Si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus. VI. Hoc maxime locum habere in his quæ sacra sunt aut sacris accedunt. VII. Item religiosis. VIII. Utilitates quæ ex tali moderatione sequuntur amittantur.

I. I. **R**es alterius ut perdere quis sine injuria possit, horum trium unum antecedit necesse est: aut necessitas talis quæ in primi domini institutione excepta debeat intelligi; ut si quis tertii gladium quo usus sit furiosus periculi sui evitandi causa in amnem projiciat, quo ipso tamen casu manere obligationem damni refarciendi ex veriore sententia alibi diximus: aut debitum aliquod procedens ex inæqualitate, nimirum ut res perdita imputetur in illud debitum quasi percepta, alioqui enim jus non esset: aut meritum aliquod malum cui pœna talis par sit, aut cujus mensuram pœna non excedat: nam ut recte notat sani judicii theologus, ut propter pecora abacta aut domos aliquas incensas totum regnum vastetur, æquitas non fert: quod & Polybius vidit, qui in bello non in infinitum vult vagari pœnam, sed usque eo ut delicta æquò modo expiantur.

Et

Lib. II,
c. II. §. 9.

Vult. de jure
belli n. 52.
& 56.
Lib. V.

GRONOVII NOTÆ.

I. **D**omini institutione excepta.] Neque enim privatis dominis institutus præsumuntur vo visse gentes, si quis veniat in manifestum periculum percundi & quidem non suo peccato, isque servari possit arrepta aut corrupta re aliena, tum quoque valere strictum jus privati domini & potius abstineri re aliena quam hominem innoxium servari: sed hunc casum excepisse præsumuntur & ei homini regressum dedisse ad primævam facultatem usurpandi quidvis ad sui conservationem: præsertim si qui aliena re abutitur, eamque consumit, sciat habendum

sibi habeatque propositum illius rei, quandoque possit, domino restituendæ ac fariendæ.

Ex inæqualitate.] Ex eo quod quis mecum contraxit, & plus accepit quam ei debebatur, me fraudato & minus habente, quam habere debeo.

Res perdita.] Ut quod ego de alterius bonis corrumpto, procedat pro eo, quod mihi debetur & detrahatur possessori, quasi ego perceperim & ille mihi tradiderit, tanquam partem ejus, quod mihi debet.

Meritum aliquod.] Facinus in meam vitam, famam, bona aut eorum quos mei officii est defendere.

Pecun.

agros frugiferos producit legi hæc verba affingens: quid rebus inanibus quæ & mites sunt, & mites fructus ferunt irascere? an vero in morem hominum qui hostes sunt inimicitia significationem arbores produunt, ut pro his quæ faciunt aut facere mutantur stirpitibus evellendæ sint? quin profunt victoribus, præbentque copiam ferunt quas necessitas exigit, imo & ad voluptatem; non soli homines tributa ferunt, sed meliora arbores statim temporibus, ac italia ut sine iis vivere non detur. Josephus vero ad eundem locum si vocem edere possent arbores clamaturas ait, inique se cum belli causæ non sint perferre belli pœnas. Neque aliunde, ni fallor, originem habet illud Pythagoricum apud Jamblichum: ἡμερῶν θυτὸν ἢ ἔγκρατον μήτε βλάπτειν, μήτε φθείρειν. mansuetam frugiferamque arborem nec ledere nec excindere fas esto.

2. * Porphyrius vero, mores Judaicos describens libro de non edendis animalibus quarto, legem hanc, consuetudine, ut puto, interprete, etiam ad animantia ruris operi inservientia producit: nam his quoque ut in bello parceretur a Mose præceptum ait; Thalmudica vero scripta & Hebræi interpretes addunt, * legem hanc porrigendam ad rem quamvis quæ sine causa petitura sit, ut si ædificia comburantur, esculentia ac potulenta corrumpantur. Consentit cum hac lege ducis Atheniensis Timothei prudens moderatio, qui, narrante Polyæno, οὐκ ἐπέτρεπεν ἕτε οἰκίῳ ἕτε ἑπωλιῶν καθαιρεῖν, ἢ μὲν εἰδὲ ἡμερῶν δένδρον ἐκκόπτειν, non patiebatur aut domum, aut villam dirui,

aut

servandum est, ut pacis tempore parent quæ ad bellum sunt opus, in bello vero quæ ad pacem: ac neque amicis supra modum fidant, tanquam qui non possunt in contrarium verti; neque hostibus ita dissident, quasi nunquam possint ad amicitiam reduci. Quod si etiam pro hoste nihil faciendum esset in spem conciliationis, certe nihil eorum quæ terra fert hostile, quin amica omnia, vitia omnia; mitissima vero vel maxime necessaria, ut quorum fructus aut alimentum sint, aut par aliquid alimento. Non oportet bellum inferre belli nesciis, non secare, non urere, non excerpere radicibus, quæ natura aquarum irrigationibus & astatum sereno tenere educavit, ut tributa hominibus velut regibus ferrent. Cura autem ei ut communi rerum omnium & optimo præsidio sit, illesam præstare non animantibus tantum sed & terræ sætibis vim ac robur, præsertim vero mitibus, quia majoris tutela indigent, nec ad

sylvestrium morem faciunda sunt, sed peritiam culturam desiderant, ut firmitatem consequantur.

Porphyrius vero] Verba ejus sunt: φησὶ δὲ οὗ ἢ κελδῶς κατὰ τὴν πολεμικὴν τῆς σωτηρίας αἰώνων ζωῶν καὶ μὴ φοβῶν. parci etiam jubet lex in terra quamvis hostili animantibus operum sociis, ita ut ea occidere non liceat.

Legem hanc porrigendam] Contra vero, restringendam, addita exceptione, nisi arbores in suburbanis locis impediunt jaculatores.

GRONOVII NOTÆ.

2. Consuetudine interprete] Unius & alterius bonum exemplum imitantibus aliis, ut ita res in perpetuum morem abiret.

Animantia ruris] Boves agricolæ & jumenta rustica.

Sine causa] In nullum usum nostrum.

*Equidem fatebor (pace dixisse hoc tua
Argiva tellus liceat) affligi Phrygas,
Vincique volui; ruerere & aquari solo,
Etiam arcuissem.*

4. Sane docet nos sacra historia urbes quasdam a Deo damna- Jos. vi.
tas excidio: etiam contra legem illam generalem arbores Moa- II Reg. III,
bitarum jussas excindi. Verum non factum id odio hostili, sed 19.
in justam detestationem facinorum, quæ aut publice erant cognita
aut Deo judice tanti æstimata.

III. 1. Secundo eveniet quod diximus etiam in dubia agri
possessione, si magna spes sit celeris victoriæ, cujus præmium
& ager & fructus futuri sint. Sic Alexander Magnus milites,
narrante Justino, a populatione Asiæ prohibuit, * *parcendum* Lib. xi.
suis rebus præfatus, nec perdenda ea quæ possessuri venerant. Sic
Quintius Philippo Thessaliam transcurrente populabunda manu,
ipse hortatus est milites, ut Plutarchus loquitur, iter facere Vita Flami.
tanquam per concessam & ipsorum jam factam regionem. Cræ- Herod. l. i.
sus Cyro suadens, ne Lydiam populandam militi daret, non
meam, inquit, urbem, non res meas diripies: nihil enim ad me
jam ista pertinent: tua sunt: tua illi perdent.

2. Aliter qui faciunt in eos non male quadrant illa Jocastæ
ad Polynicem verba Thebaidibus Senecæ:

*Petendo patriam perdis: ut fiat tua
Vis esse nullam: quin tuæ causæ nocet*

Ipsium

deris: eadem servata, possessione fruere
omnium speciosissima; si adversa tibi
sors ceciderit, Roma per te incolumi,
reposita tibi erit apud victorem gratia:
eadem jacente, jacebunt extra omnem
spem misericordiam res tuæ. Neque tan-
tum nullus ad te facti fructus redibit,
sed & digna facto fama te ab homini-
bus universis sequetur. Ea in utram
velis partem tibi parata est: nam
potentum quales sunt actiones talis exi-
stimatio. Vide & legem Friderici I.
apud Conradum Abbatem Ursper-
gensis, & de Friderico comite
Palatino chronica Melanchthonis.

Parcendum suis rebus præfatus] Geli-
mer & Vandali obsidentes Cartha-
ginem, & quæ prædas egere, neque
terram vastarunt, sed curæ habue-
runt ut suam. Procopius initio Van-
dalicorum secundi. Apud Helmoldum
lego lib. 1, cap. 66. *Nonne terra,
quam devastamus, terra nostra est,
& populus, quam expugnamus, popu-*

*lus noster est? quare ergo invenimus
hostes nostrimet, & dissipatores velliga-
lium nostrorum? cum his conveniunt
quæ Bembus habet libro ix. Paruta
vero contra Germanos libro histo-
riæ vi.*

GRONOVII NOTÆ.

3. *Etiam arcuissem*] Ad Sen. Hip-
poly. 805. *Vetuissem, vel prohi-*
buissem, si potuissem.

4. *Arbores Moabitarum*] Hoc
factum credibile est odio idolola-
triæ, quæ in lucis exercebatur.

III. 1. *Eveniet quod diximus*] Ut
rationes suadentes cessent, vel sint
validiores quæ dissuadeant, ubi non-
dum quidem in potestate nostrâ res
sunt hostium, sed credimus & spera-
mus alibi brevi dijudicatum iri &
res eas nostras fore.

Per concessam] Deditam & ipsorum
potestati permissam.

2. *Thebaidibus*] Phœnicissis.

Ddd 5

Dis-

*Ipsum hoc quod armis vertis infestis solum,
Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. Nemo sic vastat sua.
Quæ corripit igne, quæ meti gladio jubes,
Aliena credis.*

Lib. IX. Par sensus apud Curtium illis verbis: *quicquid non corrupissent*
Ep. 7, 9. 10. *hostium esse confessi.* Unde non longe abeunt ea quæ Cicero in
litteris ad Atticum disputat, adversus Pompeji consilium fame
patriam necandi. Atque hoc nomine Alexander Iſus culpæ
Philippum libro Polybii xvii. cuius verba latine hunc in
Lib. xxxi. modum vertit Livius: *in bello non congregi (Philippum) æquo
campo, neque collatis signis dimicare, sed resurgentem incendere ac
diripere urbes, & vincientium præmia victum corrumpere. At non
sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus par-
cere quantum possent quo opulentiùs imperium haberent. Nam de quo-
rum possessione dimicaretur tollentem nihil sibi præter bellum relinquere,
quod consilium esse?*

IV. 1. Tertio idem fiet, si hostis habere possit aliunde quo
se sustentet: puta si mare, si fines alii pateant. Archidamus
apud Thucydidem in oratione qua Lacedæmonios suos a bello in
Athenienses debortatur, quærit quas belli gerendi spes habeant:
an forte, quod militum copia valeant, sperent Atticum agrum
a se facile posse vastari: atqui, inquit, habent illi & terras
alias suæ ditionis (Thraciam & Ioniam intelligens) & mari-
timis advectionibus adipisci possunt ea quorum indigent. Tali
ergo statu optimum factu ut agricultura etiam in ipso collimi-
tio tuta maneat: quod sub tributo utrique parti præstando
factum diu in Belgico-Germanico bello nuper vidimus.

2. Estque id consentaneum mori veteri Indorum, apud quos
ut * Diodorus Siculus loquitur, τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ ἀσπίλων
ἐμμελῶν οἱ πολλοὶ τὸ πλεονεξῆσαι γεωργῶντες, ἀνεπαίδητοι τὸ
κινδύων εἰσὶ* agricolæ intacti sint ac veluti sacrosancti, imo prope
castra & agmina opus faciunt sepositi a periculo. Addit, τὰς
χώρας τῶν ἀντικατασκευαστῶν ἄτ' ἐμπυλίζουσι, ἕτε' δευροθεμῶν
hostium

GROTII NOTÆ.

Diodorus Siculus] Libro II.

GRONOVII NOTÆ.

Hostium esse confessi] Prodentis
desperationem de victoria: nam si
sperarent se posse vincere ac tenere
loca illa, non vastarent.

Fame patriam] Prohibendo sub-
vectiones frumenti & aliorum uten-
silium, quia mare classibus tenebat.

Collatis signis] Acie aperta.

De quorum possessione] Perdito præ-

mio, propter quod bellum geratur,
verbis Justinii 28, 3.

IV. 1. *Possit alimde*] Quam ex eo agro,
quem nobis urere ac vastare licet.

In Belgico-Germanico] Germaniæ
Belgiæ confociatæ adversus Hispanos.
Facti enim inter se sunt bel-
ligerantes, ut agricolæ in confinio
hostilium terrarum extra præfidia siti,
utrimque tuti & inviolati essent,
modo penderent modicum tribu-
tum ex parte Belgarum Hispanis, ex
parte Hispanorum Belgis.

Sic

hostium agros neque urunt, neque excindunt arbores. Postea: ἄλλοις ἂν πολέμῳ ἀπειρηθῶν γεωργῶν καὶ τῶν χωρῶν ἀδική-
σειεν, ἀλλ' ὡς κτηνὴς ἀβεργῆτος ἡγεμόνοι πάντες ἀδικίας ἀπέχου-
ται. hostis nemo cuiquam agricolæ damnus dat, sed id hominum
genus ut commune beneficium ab injuriis omnibus immune præsta-
tur.

3. Inter Cyrum quoque & Assyrium convenisse ait Xenophon ut cum agricolis pax esset, cum armatis bellum. * Sic Timotheus partem agri maxime frugiferam elocabat colonis, ut Polyænus narrat: imo quod Aristoteles addit, ipsos etiam fructus vendebat hostibus, & ex ea pecunia stipendium præbebat militi: quod a Viriato etiam factum in Hispania testis est Appianus. Idque ipsum in eo quod diximus Belgico-Germaniæ bello summa cum ratione & utilitate fieri vidimus, exteris mirantibus.

4. Hos mores humanitatis magistri canones Christianis omnibus ut majorem cæteris humanitatem debentibus ac profitentibus imitandos proponunt, ideoque non agricolas tantum, sed & animalia quibus arant, & semina quæ ad agrum portant, extra belli periculum poni volunt; nimirum similem ob causam ex qua civiles leges quæ ad arandum usui sunt vetant in pignus capi, & apud Phrygas ac Cyprios olim, postea * apud Atticos & Romanos bovem aratorem occidere nefas erat.

V. Quarto evenit, ut res quædam ejus sint naturæ, quæ ad bellum faciendum aut ducendum nihil momenti habeant: quibus rebus parci etiam manente bello ratio vult. Huc pertinet * Rho-

Oecon. II.

C. 2. de
treug. &
pace.Nic. Da-
masc.

Ælian. V,

14.
Dion. Chry-
orat. LXIV.l. 7. C. quæ
res pign.

GROTII NOTÆ.

Sic Timotheus] De Megarensibus idem prodidit Plutarchus quæstionibus Græcis; de Totila cum Romanis oblideret Procopius Gothicorum III. τὸς μὲν τοῖς γεωργῶν ἕδρην ἀχρεῖς ἀπὸ πάντων τῶν Ἰταλῶν ἐστράτευτο, ἀλλὰ τῶν τῶν ἐκείνων ἀδικίας ἵπρ' ἑωθότατος, ἰσχυρὴν γεωργίαν, τὸς φέρει ἀσπὶ διαφείρονται: agricolis interim per omnem Italiam nihil mali intulit, sed iussit eos ita ut soliti erant terram perpetuo securos colere, modo ad ipsum tributa perferrent. Calliod. XII, 5. Defensorum maxima laus est, si cum illi videantur prædictas regiones protegere, isti non desinant patrias possessiones excolere.

Apud Atticos & Romanos] Etiam in Peloponneso. Varro II. de re rustica; Columnella principio libri vi.

His adde Plinium VIII, 45. Ælianum de historia animalium II, capite ultimo. Porphyrium II. de abstinentia: Vegetium III. de arte veterinaria.

GRONOVII NOTÆ.

3. In eo quod diximus] Quod apparuit non tantum ex eo genere vestigialis, cui Licenten nomen (est autem de mercibus, quæ in hostiles hinc, præter arma, portabantur,) sed quod constat integras bellicas naves Amstelædami emtas instructasque cum dissimulatione magistratum, quibus hostis adversus Batavos nteretur: ne scilicet, cum fat esset aliorum locorum, ubi parari possent, hi incolæ eo lucro fraudarentur.

4. Canones] Synodales vel conciliorum veterum.

Rho-

Lib. xv,
s. 31.

* Rhodiorum oratio ad Demetrium urbicapum pro pictura Ialyſi, ſic a Gellio latine expreſſa: quæ malum ratio eſt ut tu imaginem iſtam velis incendio adium facto diſperdere? nam ſi nos omnes ſuperaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam poteris: ſin vero nos vincere obſidendo nequieris, peiſimus conſideres, ne turpe tibi ſit quia non poteris Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo geſſiſſe. Polybius rabioſi eſſe animi ait ea perdere quæ nec hoſti perdita vires adimant, nec perſenti emolumentum adferant, qualia ſunt templa, porticus, ſtatux, & ſimilia. Marcellus, laudante Cicerone, adificiis omnibus Syracuſarum, publicis & privatis, ſacris & profanis ſic pepercit quaſi ad ea defendenda cum exercitu non expugnanda veniſet. Idem poſtea: majores noſtri relinquebant iis quæ jucunda victis, nobis levia videbantur.

Lib. v.

Var. II.

Lib. IV.

VI. I. Hoc vero ſicut in aliis ornamentis valet, ob eam quam jam diximus cauſam: ita ſpecialis ratio accedit in iis quæ ſacris uſibus dicata ſunt, quanquam enim & hæc, ut alibi diximus; publica ſuo modo ſunt, atque ideo impune per jus gentium violantur, tamen ſi nullum inde periculum ſit, conſervari talia ædificia & quæ eis accedunt * ſuadet rerum divinarum reverentia,

GROTII NOTÆ.

Rhodiorum oratio ad Demetrium] De hac re vide Plinium hiſtoria naturalis VIII, 38. & xxxv, 10. & Plutarchum Demetriô. Senſus idem epiſtola Belifarii modo a nobis recitata.

GRONOVII NOTÆ.

V. Rhodiorum oratio ad Demetrium] Ut parceret Rhodo obſeſſa ei parti murorum, prope quam erat ea nobiliſſima Protogenis pictura, neque eam labefactaret machinis: etſi facilius inde capi urbs potuiſſet, teſte Plinio 7, 38. 35, 10. Fuerat autem Ialyſus iſte inter conditores Rhodiorum gentis.

Urbicapum] Poliſtorceten Antigon Coelitis filium.

Cum Protogene mortuo] Protogenis mortui opus nobile hoſtiliter laceſſiſſe. Sic Gellius. At Plinius etiam tum vixiſſe Protogenem & id opus tractaſſe ſcribit.

Levia] Vana, parvi momenti, nec tanti, ut illis ea invideremus.

VI. I. Alibi diximus] 3, 5. 2.

GROTII NOTÆ.

Suadet rerum divinarum reveren-

tia] Polybius in excerptis Peireſianis: τὸ γὰρ τοῖς ἀθεοφοῖς ὀφείλουσιν, ἢς τὸ θεῶν ἀσέβειν τὴν πᾶσιν ἀνεπιβλήτου ἐστὶν ἀπειρίαν. cum hominibus irascaris, ob id impie in Deos atere ſumma ſtultitia ſignum eſt. Merito ſane: nam & Severus reſcripſit melius eſſe ut quomodocunq; illic Deus colatur quam popinariis detur, Lampridio referente. Saguntina Diana templo pepercit religione inductus, ait de Annibale Plinius naturalis hiſtoriæ XVI, II. τὸ γὰρ ἂν ἐπὶ τοῖς ἀλλοφύλοις πολεμῶν ἀφαιρήματα. templa hoſtibus nec externis eripimus, Appianus id habet civiliūm II. De Ageſilao ſcriptor latinus vitæ ejus: neque hoc ſolum in Græcia fecit ut templa Deorum ſancta haberet, ſed etiam apud Barbaros ſumma religione ſimulacra araſque conſervavit. Itaque predicabat mirari: ſe non ſacrilegorum numero haberi qui ſupplicibus eorum nocuiſſent: aut non graviſſimis panis affici qui religionem minuerent quam qui ſana ſpoliarent. De Ageſilai ſanctimonia in hac re etiam Plutarchum vide. Idem multos pariter Romanos ejus laudis participes facit

rentia, inter eos maxime qui eundem Deum ex eadem lege *Syl. de bello*
colunt, cuiamfi forte sententiis quibusdam aut ritibus diffi- *p. 3, n. 5.*
deant.

2. Thucydides jus ait fuisse inter Græcos sui temporis, *ἵορ-*
ως ἐπὶ ἀγίων, ἱερῶν τ' ἐνότων ἀπίχεσθαι, ut qui in hostium
impetum facerent a locis sacris abstinerent. Alba a Romanis diruta
Deum templatū temperatum ait Livius. De Romanis Capua
captā sic Silius libro XIII.

Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio & sevas componit numine mentes.
Nē flammam tædasque velint, ne templa sub uno
In cinerem sedisse rogo.

Adversus Q. Fulvium Censorem dictum narrat Livius: *obstin-* *Lib. XLII.*
gere eum religione populum Romanum ruinis templorum, tanquam non
idem ubique Dii immortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exor-
nandique. At Marcius Philippus ad Diū cum venisset metari *Lib. XLIV.*
sub ipso templo, ne quid in loco sacro violaretur, iussit. Nar-
rat Strabo Tectosages qui cum aliis pecunias Delphicas rapue- *Lib. IV.*
rant, placandi numinis causa domi eadem cum additamento
consecrassent.

3. Ad Christianos ut veniamus, commemorat Agathias Fran- *Lib. II.*
eos templis pepercisse, ut qui cum Græcis essent ejusdem reli-
gionis. Imo & hominibus ob templa parci solitum, quod (ne
profanarum gentium quæ multa sunt exempla adferam, quippe
cum morem hunc *ἡγιὰ τ' Ἑλλήνων νόμιμος* scriptores vocent) *Diod.*

* III *l. XLX.*

cit in Sulla: *ἢς μὴ μὲν ἐβόλοντο*
ἢ τὸ μὲν τριῖς Φλαμίνοι, ἢ Μάνιοι
Ἀύλιοι, ἢ τὸ Ἰ. Αἰμίλιοι Παῦλοι, ἢ
ἢ τὸ Ἀπτιόχοι ἑκείλατοι τ' Ἐμμάδοι,
ἢ τὸ τῶς Μακεδόνων βασιλεῖς καὶ ἀπι-
ποικηκότες ἢ μόνον ἀπίχοντο τῶν
ἱερῶν τῶν Ἑλληνικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα
ἢ τῶν αὐτῶν καὶ σερμῶν πολλῶν
ἀεὶ ἐπιθῆσαν in memoriam revocabant
alii Flaminius, alii Manium Aquil-
ium & Emiliū Paulum, quorum
ille Antiocho ejecto e Græcia, hi vero
abellatis Macedonum regibus, non
modo Græcicis templis pepercant,
sed & donis ea multoque honore ac san-
ctimonia auxerant. Adi & Vitruvium
lib. II. Dionem XLII. Plutarchum
Cæsare: Brodæum v. miscellaneor-
um. Cabao Maurus ipse non Chris-
tianus honorem volebat haberi
Christianorum ecclesiis contra quam
facerent Vandali, quibus sperabat
scatum fore, quisquis ille esset,

Christianorum Deum. Testatur hoc
Procopius Vandalicorum I. qui &
Persicorum II. Chosroën Persam
non Christianum ecclesiæ Antio-
chensium Christianorum ait peper-
cisse. Justinianus etiam, ut idem
refert Vandalicorum II. retinere
apud se non ausus est res illas quas
Hierosolymorum templo Vespasia-
nus abstulerat Romam, Romæ au-
tem repetas in Africam asportave-
rat Gizerichus. De sanctimonia a
Mahumetistis servata loco in quo
Ezechielis & trium Danielis socior-
um ossa erant condita, testis est
itinerarius Judæus Benjamin.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Ruinis templorum*] *Μακ ὀνι-*
σῦμ: τῶν ἀδιστικῶν.
Metari.] *Castra poni.*
Pecunias Delphicas] *Harum pars*
arum Tholosanum. Justin. 32, 3.

III

Libro I. de
viti. Dei.

* in Gothis Romæ captoribus sic laudat Augustinus: * testantur hoc martyrum loca & basilica apostolorum, quæ in illa vastatione victos ad se confugientes suos alienosque receperunt, hucusque cruentus seviebat inimicus: ibi accipiebat limitem trucidationis furor: illo ducebantur a miserantibus hostibus, quibus (* malim, qui, nam distinguit mitiores a durioribus) etiam extra ipsa loca pepercant, ne in eos incurrerent, qui similem misericordiam non habebant: qui tamen etiam ipsi alibi truces atque hostili more sevientes * posteaquam ad loca illa veniebant, ubi fuerat interdictum quod alibi jure belli licuisset, tota seviendi refranabatur immanitas, & captivandi cupiditas frangebatur.

L. 43. D.
de religiosis.

VII. I. Quod de sacris dixi, idem de religiosis intelligendum est, etiam de iis quæ in honorem mortuorum structa sunt; nam & hæc, quanquam jus gentium impunitatem iræ in ista exercendæ indulget, violari non possunt nisi contempta humanitate. Summam esse rationem ajunt jurisconsulti, quæ facit pro religione. Tam pro religiosis quam pro sacris pia exstat Euripidis sententia Troadibus:

Μάρτυρ ὃ θνητῶν ὄσις ἐμποροῦν πόλεις,
Ναὺς τε τύμβος δ', ἰερόν τε κεκμηκότων,
Ἐρημία δὲς αὐτὸς ἄλεξ' ὕστερον.

Hom.

GROTII NOTE.

In Gothis Roma captoribus] Sub Alarico Ariano: cujus & hoc factum memorabile apud Cassiodorum XI, 20. Rex Alarichus apostoli Petri vasa suis deferentibus cum exceperat, mox; ut rei causam habita interrogazione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit, ut cupiditas quæ de pradationis ambitu admiserat scelus devotione largissima deleverat excessum.

Testantur hoc martyrum loca] Exscripsit hunc locum Isidorus in Chronicis Gotthicis Era cccc XLVII.

Malim, qui] Omnino sic legendum ostendit Orofius eandem historiam referens lib. VII, c. 28.

Posteaquam ad loca illa veniebant] Eisdem apostolorum basilicis Gothi sub Vitige Romam obsidentes pepercant, teste Procopio Gotthicorum II. Etiam barbaris & non Christianis jus confugii in talia loca profuit; vide Zosimum libro IV. de Tomitanis barbaris. Adde Hel-

vetiorum legem apud Simlerum: Nicetam Alexio, Manuelis filio; eundem lib. I. de Andronico, ubi Siculos culpat ob violatas Antiochiensium ecclesias.

GRONOVII NOTE.

3. Hostibus, quibus] Nihil mutandum, sed intelligendum; isti quibus pepercant, nempe in profanis locis. Significat quosdam hostium tam fuisse misericordes, ut Romanos captos in illis locis, quorum nulla erat religio, sponte ducerent in templa, ne, si in alios vincendum non tam misericordes incidissent, irrita foret prior clementia.

VII. I. Qua in honorem] Cenotaphiis aut monumentis in quibus ipsa corpora defunctorum collocata non sunt.

Jus gentium impunitatem] Jure gentium ea impune diruere ac corrumpere licet.

Summam esse rationem quæ facit] Religionis primam & maximam rationem habendam.

Homo quisquis urbes vastat & Dis Manibus
Sedes sacratas, templaque, haud recte sapit:
Nam similis ipsum pestis excidii manet.

Apollonius Tyanæus * de cœlo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur: ὅτε λασαί εἰς τὰς νεῖς αὐτῶν καὶ τὰ ἔδη, vim eos intulisse Deorum templis ac sedibus. Statio Annibal sacri-legus, qui Deum face miscuit aras.

2. Scipio capta Carthagine milites donis ornat, *χωρὶς τῶν εἰς τὸ Ἀπολλῶνιον ἀμφοτέρων*, inquit Appianus, exceptis qui in *Punio*. Apollinis templum peccaverant. Trophæum a Mithridate structum Cæsar, ut narrat Dio, κατέλειν σὺν ἐβλήθησεν ὡς τοῖς ἐμπολε- *Lib. XLII.* μίοις Θεοῖς ἱεράργηρον, tollere ausus non est, ut belli Diis sacratum. Marcus Marcellus quæ victoria profana fecerat religione impeditus non attigit, ait Cicero Verrina quarta: & ibidem addit, hostes esse aliquos qui in bello religionis & consuetudinum jura retineant. Idem alibi Brenni bellum fano Apollinis illatum, nefarium dixit. Pyrrhi factum, qui Proserpinæ thesauros spoliasset, fœdum vocat Livius & in Deos superbum. Simile Himilconis Diodorus ἀσέβειαν & εἰς θεῶν ἀμάρτημα. Philippi bellum idem ille Livius nefarium, quasi Diis superis inferisque illatum: etiam furorem, ac scelera. Florus de eodem: * Philippus ultra jus victoria in templa, aras, sepulchra sevit. Eandem historiam tangens Polybius hoc addit iudicium: τὰ μῆτε τοῖς ἰδοῖς παράγμασιν ἐπικινεῖται μέλλοντα, καὶ ἡ λυγρὴν ὀργὴν ἀποδύειν, μῆτε τοῖς ἐχθροῖς ἐλάττωσιν ὡς γε τῶν ἐνεσῶτα πόλεμον, οὐ κατ'εὖ καὶ νεῖς, ἀλλὰ τῶν τέτοις ἀνδράνων ἐπέσσαν δὴ τῶν τοιαύτων κατὰ πόλιν λυμαίνεσθαι, πῶς σὺν ἂν εἴποι τις εἶναι τῶν ἐργῶν ἐπὶ θυμῷ λυγρῶν. quæ neque nobis ad bellum futura sunt usui, nec hostibus incommodata, ea ire perditum, templa maxime & quæ in iis simulacra & similia ornamenta, quis neget male mentis & præ ira suribunda esse opera? atque ibidem talionis non admittit excusationem.

VIII. 1. Quanquam vero proprie instituti nostri hic non est quid ex usu sit inquirere, sed laxam bellandi licentiam adducere ad id quod natura licitum, aut inter licita melius est, tamen ipsa

GROTII NOTÆ.

De cœlo a gigantibus oppugnato fabulam sic interpretabatur] Ut & alterum de Epopeo Diodorus Siculus. Philippus ultra jus victoria in templa, aras, sepulchra sevit] Simile Pruxia factum detestatus Polybius, cuius verba Suidas servavit in vocabulo Pruxia, & excerpta Peirefiana.

GRONOVII NOTÆ.

Face miscuit] Incendit & in ciuac-

res confusos ac deformia rudera redegit.

2. Victoria profana] Sacra quæ urbe per vim expugnata reverentiam apud victores non habebant, & in præda duci poterant.

Fano Apollinis] Delphico. Justia, 24, 7. 8.

Pyrrhi, qui Proserpine] Livius 29, 18.

VIII. 1. Instituti nostri hic non est] Quippe quod τῶν πολεμικῶν.

Idem

ipsa virtus velis hoc sæculo ignoscere mihi debet, si, quando per se contemnitur, ex utilitatibus ipsi pretium facio. Primum igitur moderatio ista in servandis rebus quæ bellum non moratur, magnum hosti telum eripit, desperationem. Archidami dictum est apud Thucydidem, μή γδ ἄλλο τι νομίζετε τίνι γῆν ἢ πολεμίαν, ἢ ἄμνησιν ἔχειν, καὶ εἴχῃ ὅσον ὅσα ἀμεινον ἐξείργασαι, ἢς Φειδέαδ' ἡρῆ ὡς ἐπιπλοῦσον, καὶ μὴ εἰς δόποιοιαι κατασῆσαντες αὐτοὺς ἀληπετέρως ἔχειν. terram hostilem non aliud quam obsidem censete, tantoque meliorem quanto magis exulta est: quare ut plurimum ei parcendum est, ne desperatio hostes reddat invictiores: * idem Agesilai consilium cum Acarnanibus, contra quam sentiebant Achæi, liberam reliquit sementem, ajens quo plus sevisset eò pacis cupidiores fore. Hoc est quod dicit satyra: *spoliatis arma supersunt*. Livius narrans captam a Gallis urbem, placuerat, inquit, principibus Gallorum non omnia concremari tecta, ut quodcumque superesset urbis id pignus ad flectendos hostium animos haberent.

2. Adde quod speciem hoc præfert manente bello magnæ de victoria fiducia: & quod clementia apta per se frangendis & conciliandis animis. Annibal apud Livium in Tarentino agro nihil violat: apparebat, ait, non id modestiâ militum aut ducis, nisi ad conciliandos Tarentinorum animos fieri. Simili de causa Augustus Cæsar de Pannoniis rapina abstinebat, causam Dió adfert, ἡλπίζε γδ ἐθέλοντες αὐτοὺς ἐπαίξειν. sperabat enim fore ut sic eos sine vi sibi adjungeret. Timotheus ea cura quam supra narravimus præter alia πολλὴν τὴν εὐνοίαν ἢ πολεμίῳ ἐθήσειν, ait

GROTII NOTÆ.

Idem Agesilai consilium] Meminit & Plutarchus Agesilao.

GRONOVII NOTÆ.

Ipsa virtus vilis] Non debet alienum aut putidum videri, si quod honestum est & per se sine ulla mercede probandum, id studeam persuadere & commendare per commoda, quæ secum trahit, quando eo sæculo vivimus, quo nihil, nisi quod utile est, appetitur.

Bellum non morantur] Impedimentum non afferunt rebus gerendis.

Ἀληπετέρως ἔχειν] Forte, ἀληπετέρως, nam ἀληπετός, ἀνίκανος, ἀνεπίστατος. Salmast. ad hist. August. p. 333.

Obsidem] Nam qui agros hostium tenent, perinde est ac si obsides eis extorrescant: quorum recipiendorum

spe ad saniora consilia cogi possunt: eo autem facilius cogentur, quo cultiores agri conservati fuerint.

Invictiores] Difficiliores.

Liberam reliquit sementem] Vetuit, dum in arando ac serendo occupati essent, ullam vim a suo exercitu fieri.

Pacis cupidiores] Promtiores & procliviores ad legem pacis accipiendam, ne messes hostis intercipiat.

Spoliatis arma] Cum superest nihil præter arma, acrius eis utuntur.

Id pignus] Lenocinium pacis, per quam ea erant recuperaturi.

2. *Speciem hoc præferi*] Parcere illis quæ in potestate sunt, est signum judicantis hæc sua esse sperantisque se obtinere illa posse, universi belli victoria.

Nisi ad conciliandos] Nisi pro sed. De

ait Polyænus, *magnam ab hostibus ipsis benevolentiam captabat.* Lib. III.
 * De Quintio & qui cum eo erant Romanis Plutarchus cum
 quæ supra diximus commemorasset, addit: *hujus modestiæ non
 multo post fructum cepere: nam ut in Thessaliam perventum est dese-
 cerunt ad eum urbes. Tum vero & qui intra Thermopylas habita-
 bant Græci Quintium ardentibus votis desiderabant: Achei vero
 renuntiata Philippi amicitia, societatem adversus eum cum Romanis
 inierunt.* De Lingonum civitate quæ bello, quod ducti Cerealis,
 auspiciis autem Domitiani in Civilem Batavum ejusque
 socios gerebatur, populationem formidatam evaserat sic narrat
 Frontinus, *quod contra expectationem inviolata nihil ex rebus suis* Lib. V. c. 3.
amiserat, ad obsequium reducita septuaginta millia armatorum tradidit
ei.

3. Consiliis contrariis contrarii quoque eventus: exemplum
 dat Livius in Annibale: *præceptis in avaritiam & crudelitatem ani-* Lib. XXVI.
mus, ad spolianda quæ tueri nequibat, ut vastata hosti relinquerentur,
inclinavit. Id sœdum consilium cum incepto tum etiam exitu fuit:
neque enim indigna patientium modo abalienabantur animi, sed cate-
rorum etiam: quippe ad plures exemplum quam calamitas pertine-
bat.

4. Verissimum autem sentio, quod a theologis quibusdam *Agid. Reg.*
 notatum est, & summarum potestatum & ducum qui Christia- *de actibus*
 nos se & a Deo & ab hominibus haberi volunt officium esse, *supern. disp.*
 violentis urbium direptionibus & si quid his simile est interce- *31, Aub. 7.*
 dere, ut quæ abire non possint sine gravissimo multorum inno- *num. 127.*
 centium malo, & sæpe ad belli summam parum proficiant: ita
 ut bonitas Christiana fere semper, ipsa quoque justitia plerum-
 que ab ipsis abhorreat. Majus sane est Christianorum inter se
 vinculum quam olim Græcorum fuit, quorum bellis ne qua
 urbs Græca excinderetur cautum erat Amphictyonum decreto.
 Et Alexandrum Macedonem narrant veteres nullius rei a se actæ
 magis ductum pœnitentia, quam quod Thebas evertissêt.

GROTII NOTÆ.

De Quintio] Nempe T. Quintio
 Flaminio.

GRONOVII NOTÆ.

3. Ad plures] Plures simile quid
 metuebant, quam ipsam calamita-
 tem sentiebant.

CAPUT XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. Res etiam hostilium subditorum bello captas retinere ad modum debiti:	III. Debitum hic intelligi etiam quod in bello subnasctur: exempla.
II. Non etiam in pœnam alieni criminis.	IV. Humanitatis esse, summo jure hic non uti.

I. I. **S**ed neque peccato vacare, aut a restitutionis onere immunis cenferi debet rerum hostilium in bello justo captura. Quippe * si id quod recte fit spectas, non ultra licitum est capere aut habere quam causa subest debendi in hoste: excepto quod etiam extra eam ad securitatem necessariam res possunt detineri, sed restituendæ cessante periculo, in se aut in pretio, secundum ea quæ libro II, cap. II. tractavimus: nam quod & in re pacatorum liceret, multo magis in re hostium licet. Hoc igitur est capiendi quoddam jus, sine acquirendi jure.

2. Cum autem deberi aliquid nobis possit, aut ob inæqualitatem rerum, * aut ex pœna, potest ex utraque causa acquiri res hostilis sed cum discrimine tamen: nam supra diximus, ex debito illo priore non res tantum debentis sed & subditorum ejus ex introducto jure gentium quasi fidejussione obligari. Quod quidem jus gentium alterius generis credimus, quam illud quod in impunitate sola aut externa vi judiciorum consistit. Nam sicut in res nostras, ex consensu privato nostro, ei quicum actum est, non externum modo, sed & internum jus quaritur, sic & ex com-

GROTII NOTÆ.

Sid quod recte fit spectas] Vide quod judicavit Innocentius Romanus Pontifex apud Bembum I.

Aut ex pœna] Romani Prusiam Attalo jussērunt & damnum resarcire & pœnam insuper pendere.

GRONOVII NOTÆ.

I. Causa subest debendi] Donec nanciscamur id, quod nobis debetur.

Securitatem] Ne noceant nobis, aut ne quis illis utatur nos lædendi gratia.

Pacatorum] Eorum qui non offendunt nos.

Capiendi] Apprehendendi, corri-

piendi & tenendi aliquantisper, ita ut tamen tuum non facias.

2. Ob inæqualitatem] Ex contractu.

Ex pœna] Ex maleficio.

Non res tantum debentis] Propter debitum principis, aut eorum, qui republicam tenent, ex contractu cum alio principe populove inito & principis patrimonium & civium bona hypothece loco sunt.

Quod in impunitate] Quod pœnam remittit res alienas rapienti & judicis officium præstat raptas de'endenti pro suis, quas alter debet, nec reddit.

Non externum modo] Non tantum quod condonat pœnam aut interdictis defenditur, sed etiam, quod con-

Vitt. de
jure belli
n. 55. 56.

Cajetan. in
sum. pecc.
verb. belli
damnum.
Covar. ad d.
e. peccatum
p. II, n. II.
Vitt. de jure
belli n. 39.
& 41.
Molina II,
tract. disp.
117.

communi quodam consensu, qui singulorum consensum vi quadam in se continet, quo sensu lex πόλεως σωθήκη κρηνη, communis pactio civitatis dicitur. Atque id in hoc negotii genere placuisse gentibus eo est credibilis, quia hæc lex gentium non sola majoris mali vitandi causa, sed etiam juris cuique sui consequendi gratia introducta est.

II. At in altero debendi genere quod pœnale est, non video gentium consensu tale jus in res subditorum esse proditum: odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio, ideoque latius produci non debet quam actum appareat. Neque vero par est utilitas in posteriore hoc & in priore debendi genere: nam prius illud est in bonis, posterius hoc non est, ideoque persecutio ejus sine damno omitti potest. Nec obstat quod supra de jure Attico diximus: nam ibi homines obligabantur non ex eo proprie quod civitas puniri poterat, sed duntaxat ad cogendam civitatem id facere quod facere debebat, id est, judicium reddere in fontem, quod debitum ex officio ad prius illud non ad posterius debendi genus refertur: aliud enim est debere punire, aliud debere aut posse puniri, quanquam ex cessatione circa illud hoc sequi solet, sed ita ut distincta sit causa illa & hoc effectum. Ergo pœnæ nomine acquiri res subditorum hostilium non poterunt, sed eorum duntaxat qui ipsi deliquerint, in quibus & magistratus continentur qui delicta non puniunt.

Lib. III.
cap. 2.

III. Caterum res subditorum & capi & acquiri possunt, non tantum ad consecutionem debiti primarii unde ortum est bellum, sed & subnascentis, secundum ea quæ diximus initio hujus libri. Et sic accipiendum est, quod scribunt theologo quidam, capta in bello non compensari cum debito principali: intelligendum

Silo. verb.
bell. n. 10.
dict. n. 51.
Bart. in l. si
quid bello.
D. de capt.

congruit juri naturæ, quale est quod introducta dominia & salva conscientia exigitur.

II. *Quod pœnale est*] Ex maleficio imperantis & magistratum oritur.

Latius produci] Etiam ad pœnam, cum videatur tantum placuisse ad satisfactionem aut compensationem.

Est in bonis] Ita ut si persequi cesses, tuo careas.

Non est] Spectat enim tantum vindictam, de qua remittere licet ita ut nulla re egeas.

Civitas puniri] Aliquid deliquerat noxam nocendo, sed quod negligentius egerat in alieno dolore astimando.

Ad prius illud] Ex inæqualitate.

Ad posterius] Ex pœna.

Quanquam ex cessatione] Si post ex officio punire oportebat, in eo cesset, ipse pœna sese dignum reddat: atque adeo isto sapius hoc exoritur & existit: haud quamquam tamen hæc duo miscenda & pro eodem habenda sunt.

III. *Debiti primarii*] In quo coepit injustitia.

Subnascentis] Ejus quod ex illa sequitur & provenit.

Non compensari] Non posse impunitari ab eo, de cujus bonis vel territorio rapta sunt, tanquam sufficientem retributionem pro injuria, quæ dedit causam bello: sed jus esse victori super illa, quæ tenet aut bello acquisivit, pro ea injuria, quæ locum bello fecit, novam satisfactionem poscere,

telligendum enim hoc usque dum secundum sanum iudicium satisfactum sit de eo damno quod in ipso bello datum est: sic
 Lib. XXVII. in disceptatione cum Antiocho Romani, Livio narrante, * impensam, quæ in bellum facta esset, omnem præstare regem æquum
 L. XXXII. censent, cuius culpa bellum excitatum esset. Apud Justinum est *impensas belli lege iusta suscepturus*: apud Thucydidem damnatur Samii *ῥηματα τὴ ἀναλώσει δόπονται*, solvere belli impensas. Et alibi sæpe. Quod autem victis iuste imponitur, idem & bello iuste extorquetur.

IV. 1. Cæterum sciendum est, quod & alibi meminimus, latius patere caritatis quam juris regulas. Qui divitiis floret immisericordiæ reus erit, si inopem debitorem omnibus reulis suis excutiat, ut ipse ultimum quadrantem consequatur, multoque magis si is ipse debitor in id debitum venerit sua bonitate, ut si pro amico fidejusserit, ipse autem nihil pecuniæ verterit in rem suam: * *miserabile enim est*, ut ait pater Quintilianus, *sponsoris periculum*. Tamen tam durus creditor contra jus stricte dictum nihil facit.

2. Quare * *exigit humanitas* ut his qui extra culpam sunt belli, quique non alio quam fidejussorio nomine obstricti sunt, relin-

GROTII NOTÆ.

Impensam, quæ in bellum facta esset] Meminit Polybius excerpto legationum. 23. Sic & a Sulla damnati Asiatici, narrante in Mithridaticis Appiano: morem hunc pro se allegat rex Polonia; apud Thuanum libro LXXIII. anno MD LXXXI. Sic apud Homërum Iliados Γ vocem *τιμὴν* scholiastes interpretatur *ἀξίωμα* τὸ παρὶν ἀξία. ἢ τὸ κίβητος τὸ ἐν πόλει κτημάτων. *belli assumptionem, dimidium nempe rerum quæ in urbe erant.*

Miserabile enim est, ut ait pater Quintilianus, sponsoris periculum] Addit salvo pudore ad sponsores non aliter creditorem venire quam si recipere a debitore non possit. Bene salvo pudore: nam sponsores appellare videtur habere quandam *δυσωπία*, ut ait Cicero ad Atticum XVI, 15.

Exigit humanitas] Ptolemæus Demetrio Antigoni filio tabernaculum & alia ad curam corporis ipsius pertinentia, pecunias quoque captas remisit, dicens non de omnibus rebus, sed de imperio & honore inter ipsos certari. Narrat Plytarchus

Demetrio. Vide & factum Sanctii Vasconum regis apud Marianam lib. XI, cap. 16.

GRONOVII NOTÆ.

Secundum sanum iudicium] Arbitratu prudentium & bonorum virorum.

IV. *Latius patere*] Plus deberi humanitati, aut vinculo quod omnem hominem nobis proximum facit, quam legibus; ut quis plane ac vere justus sit, non sufficere id tantum præstari, quo leges contentæ sunt & recepta jura.

Debitorem omnibus reulis] Cic. pro Quinctio 16. *Viri boni, cum palam fraudantur, cum exprimendi potestas non est, timide tamen & pedetentim hinc descendunt vi ac necessitate coacti.*

Sua bonitate] Non lucri aut utilitatis studio.

Miserabile] Dignum favore ac misericordia.

Tam durus] Qui acerbissime ad ultimum quadrantem sibi debita persequitur.

2. *Non alio quam fidejussorio*] Hanc unam ob causam, quod tanquam sponsores intercesserunt.

Veteri

relinquantur res istæ quibus nos facilius quam ipsi careamus, præsertim vero si satis appareat illos ipsos id, quod eo modo amiserunt, a civitate sua non recuperaturos. Huc pertinet quod Babylone capta Cyrus militibus dixit: *ἔχεν ἀδινία γε ἔχετε δ', πᾶν ἔχετε, ἀλλὰ φιλανθρωπικῶς ἐστὶ ἀφαιρήσαθε ἢ πᾶν ἔχετε ἔχειν αὐτοῖς*: injuste quidem non possidebitis quæ tenetis; sed si quid non auferetis hostibus, id vestra erit humanitatis.

3. Notandum & hoc, cum in subsidium introductum sit jus hoc in bona subditorum innocentium, quamdiu spes est nos nostrum satis facile consequi posse ab originariis debitoribus, aut ab iis qui jus non reddendo sponte sua debitores se faciunt, ad eos venire qui culpa vacant, etiamsi concedatur cum stricto jure non pugnare, abire tamen ab humanitatis regula.

4. Exempla hujus humanitatis existant passim in historia præsertim Romana, ut cum agri hostibus devictis ea conditione concessi ut in civitatem venirent, id est, victæ civitati cederent, aut cum ex agris modicum, honoris gratia, * veteri possessori relinquebatur. Sic a Romulo Veientes agri parte mulctatos narrat Livius. Sic Uxiis Alexander Macedo agros quos habuerant dedit vectigales. Sic deditas urbes non diripi sæpe legas: & supra diximus, non personis tantum sed & rebus agros colentium cum laude & ex pio canonum præscripto parci, saltem sub triburo, & sub simili tributo solum & mercibus concedi a bello immunitatem.

Ægid. Reg. de actibus superm. disp. 31, dub. 7. n. 117.

L. 16. D. de acq. rer. dom. d. l. 16. l. 15. §. 2. D. de rei vind. Vict. de jure belli n. 40. Silv. in verb. belli m. p. 1, §. 10. n. vers. 3. Arr. l. III.

GROTII NOTÆ.

Veteri possessori relinquebatur] Ap- pianus civilium II. τῶν ἰσοπέπων ἐστὶ κερήσανος, ἔδ' ἰσῶν ἀπύσαν τῶν ἰσῶ ἀσπύσαν, ἀπ' ἐπιελόσαν. Romani veteres ne hostibus quidem villis omnes agros adimebant, sed cum eis particabantur. Sic & Vandalos in Africa & in Italia Gothos fecisse historix nos docent.

GRONOVII NOTÆ.

3. *In subsidium] ἢ δὲ ἄλλοτε πάλιν* altero, vel repetito aut mutato cursu, ut si regia via nequeas, hoc velut transverso tramite ad jus tuum perveniat.

4. *Mercibus concedi] Permittere negotiantibus, ut mercis in hostilia loca supportent.*

CAPUT XIV.

Temperamentum circa captos.

- I. Quo usque capere homines liceat justitia interna:
- II. Quid interno justitiæ dominio in servum liceat:
- III. Non licere occidere innocentem.
- IV. Non punire inclementer.
- V. Non operas nimium graves imponere.

- VI. Peculium quomodo domini, quomodo servi.
- VII. An servis fugere liceat.
- VIII. An e servis nati domino teneantur, & quatenus.
- IX. Quid faciendum ubi captorum servitus in usu non est.

Ecc 3. I. 1. Qui-

Vit. de jure belli n. 41. Less. l. 11, c. 5. dub. 5. Covar. c. peccatum. p. 11, S. 1. Molina disp. 120. & 121. Valentia disp. 3, q. 16.

I. I. **Q**uibus in locis captivitas hominum & servitus in more est, si internam justitiam respicimus, limitanda primum est ad rerum instar, ut scilicet eo usque licita sit talis acquisitio quo usque debiti aut primarii, aut subnascentis quantitas patitur, nisi forte in ipsis hominibus peculiare sit delictum quod libertatis damno puniri æquitas ferat. Hactenus igitur nec ultra justum bellum gerens in hostis subditos captos jus habet, idque in alios valide transfert.

2. Erit autem æquitas & bonitatis officium hic quoque ea adhibere discrimina, quæ cum de interficiendis hostibus ageretur supra annotata sunt. Demosthenes in epistola pro Lycurgi liberis laudat Philippum Macedonem, * quod non omnes qui inter hostes fuerant servos fecisset: καὶ γὰρ ἔτε δικαία εἶναι αὐτῶν ἐπιπέλους τὰ αὐτὰ, ἔτε καλὰ ἡγεῖτο, ἀλλὰ τὸ ἄξιως αὐτοδύναμου συκοφαντοῦμεν τὰ τοιαῦτα ἐπέκεινεν. neque enim, inquit, eadem in omnes aut æqua aut honesta censebat, sed rem exultans cum accessione ejus quod quisque meruisset, etiam in talibus velut judicem agebat.

II. I. Sed primum notandum hic est, jus illud quod quasi ex fidejussione pro civitate oritur neutiquam tam late patere, quam jus quod ex delicto nascitur in eos qui pœnæ servi sunt. Unde Spartanus quidam * captivum se dicebat, non servum: nam si rem recte inspicimus, jus hoc generale in captos ex bello

GROTII NOTÆ.

Quod non omnes qui inter hostes fuerant servos fecisset] Filius ejus Alexander Thebis captis exemit servituti & sacerdotes & eos qui decretis in se factis non adfuerant, narrat Plutarchus in vita ejus.

Captivum se dicebat, non servum] Philo: ἐπὶ καὶ πατέρες ἢ οὐ τιμὰς κατέθεσαν, ἢ οὐ πολλὰς πατέρων ἢ καὶ ἀρτίως ἐπαχθήσαν, ἢ καὶ πόλεμοι ἀίχμαλώτων ἡρωμάτων, ὥς εἰ τῆς οὐσίας νόμοι τῶν κατεσθῆναι ἔστιν ἀβουότες γράψουσιν ἐλαθέουσιν. nam & patres pro filiis & filii pro parentibus saepe pretium pependerunt, aut vi latronum abreptis, aut belli more captis, quos quidem natura leges valentiores his que in terra sunt legibus, scribunt liberos. Nimirum ut apud Theodecien Helena loquebatur:

Θεῶν ἀπὸ ἀμφοῖν ἐκείνων ῥιζώματα, τῶν, τίς ἀνὸς ὡς πατὴρ ἀξιώσεως δάξεται.

Utraque generis parte progeneratam Deis, Eritne servam nominare qui au- deat?

GRONOVII NOTÆ.

I. I. *Eo usque licita sit talis*] Ad eum numerum & pretium corporum, quo exarquetur aut a principio nobis datum, aut a suborientibus postea profectum causis damnum.

In alios] Alienandis captivis.

II. I. *Quod quasi ex fidejussione*] De captivis in servitutem redigendis hoc nomine gentibus placitum, quod singuli subjecti sint quasi sponsores & secundi debitores pro eo, quod debet civitas ut ea non solvente quasi addici possint.

Tam late patere] Tantam vim habere.

Pœna servi] §. I. Instit. de cap. dimin. Observ. 1, 8. 77.

Captivum se] Servire jure belli; non ob noxam aut malignos natales.

bello justo par est ei juri quod habent domini in eos qui se paupertate coacti in servitutem vendiderunt: demto quod etiam magis miseranda est eorum calamitas, qui non suo facto speciali sed regentium culpa in eam sortem deveniunt. Δεινότερον δεσποτικῆς δουλείας. res acerbissima est belli jure captivum fieri: teste Isocrate.

Plataico.

2. Est ergo servitus hæc perpetua obligatio operarum, pro alimentis itidem perpetuis. Chryssippea definitio huic generi servorum optime congruit: servus est perpetuus mercenarius. Et lex Hebræa cum qui inopia coactus se vendidit diserte mercenario comparat. Deut. xv, 18. 40. 53. & in redemptura ejus operas ita vult ipsi prodesse sicut fructus ex agro vendito percepti prodesse veteri domino. Deut. xvi 11, 50.

Sen. de benef. lib. 111, c. 22.

3. Multum ergo distat id quod impune in servum fit ex gentium jure, & id quod naturalis ratio fieri sinit. Ex Seneca supra citavimus: cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune jus animantium vetet. Philemonis illud eodem tendit:

1, de clem. c. 18.

Καὶν δὲ λέγει ὡς πῶς ἐδὲν ἡπτόν, δέσποτα,

Ἄνθρωπος ὅστις ἐστὶν ἂν ἄνθρωπος ἦ.

Here, quisquis est homo natus, quamvis serviat

Is servitutem, tamen esse homo non desinit.

Alibi item Seneca: servi sunt, imo homines: servi sunt, imo conubernales: servi sunt, imo homines amici: servi sunt, imo conservi: quæ & apud Macrobium legas sensum plane eundem habentia cum Pauli apostoli dicto: domini, jus & quod æquum est servis præstare, gnari vobis quoque Dominum esse in cælo. Et alibi vult dominos cum servis non minaciter agere, eo quod jam diximus argumento, quod & ipsi Dominum in cælo habeant qui ad talia qualitatum discrimina non attendat. In constitutionibus quæ Clementi Romano ascribi solent legitur, ἐν ἐπιτάξεισιν δεῦρο σὺ, ἢ παιδίσκη * ἐν πικρίᾳ ψυχῆς, cave servo

Ep. XLVII.

Colof. IV, 1.

Eph. VI, 9.

Lib. VII, c. XIV.

aut

GROTII NOTÆ.

Ἐν πικρίᾳ ψυχῆς] Sic & in epistola Barnabæ est: ἢ μὴ ἐπιτέλεσε παιδίσκη ἢ δούλη σὺ ἐν πικρίᾳ, πῶς ἐπ' αὐτὸν ἐπιτίθει, μήποτε ἢ φοβηθήσῃ τ' ἐπ' ἀμφοτέρωσιν Θεῶν. noli acerbè imperare servo aut ancille tuæ in Christum sperantibus, ne eo ipsa ostendas non timere te communitatem tibi & ipsi Dominum.

GRONOVII NOTÆ.

2. Servitus hæc perpetua] Ac si quis conduxerit hominem liberum, ut, quoad vivat, sibi operas præstet, victus & necessariorum securus, cum jure cogendi si negligens sit.

In redemptura ejus operas] Pretium redemptionis minui, prout multas & magis utiles operas edidit domino.

3. In servum] In servilem personam.

In hominem] In eundem, tanquam & hominem, ejusdemque fortis, cujus & domini sunt.

Conservi] Omnes enim quodammodo servimus, præfectis, temporariis, illis quorum gratiam volumus, denique Deo & naturæ.

Qualitatum discrimina] Qui omnes homines uno ordine habeat, liberum a servo non distinguat.

Ecc 4

Seneca]

Ad. ultim. aut ancille imperes acerbo animo. Clemens Alexandrinus servis nos uti vult tanquam alteris nobis, quando homines sunt non minus quam nos, secutus sapientis Hebraei dictum, εἰ ἐσί σοι οἰκέτης, ἄγε αὐτὸν ὡς ἀδελφόν, ὅτι ὡς ἡ ψυχὴ σου: si servum habeas, ut fratre utere, talis enim est qualis tu.

III. Jus ergo vitæ & necis quod dicitur in servum domino præstat ut domesticam habeat jurisdictionem, sed nimirum eadem religione exercendam qua publica exercetur. Hoc voluit

L. I, de
clem. c. 18.
Lib. II, de
ben. c. 13.

* Seneca cum dixit in mancipio cogitandum non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittat aequi bonique naturam, que parcere etiam captivis & pretio paratis jubet: qui & alibi, quid interest, ait, quali quis teneatur imperio, si summo tenetur: quo loco comparat subditum servo, & ait dispari titulo paria in illos licere: quod certe in hac parte vitæ adimendæ & si

Ep. XLIII.

quid eo accedit verissimum est. *Maiores nostri*, ait idem Seneca, domum nostram pusillam rempublicam esse judicaverunt: & Plinius: servis respublica quedam & quasi civitas domus est. Cato Censorius, narrante Plutarcho, si quis servus capital admisisse videretur de eo supplicium non sumebat, nisi postquam damnatus esset, etiam conservorum judicio. Quicum conferenda verba Job xxxi, 13. & deinceps.

IV. Sed & circa minores pœnas, puta verbera in servos, adhibenda est aequitas, imo & clementia. *Non opprimes eum*, * non dominaberis ei dure, ait lex divina de servo Hebræo, quod nunc

GROTII NOTÆ.

Seneca] Epistola XLVII.

Non dominaberis ei dure] Vide Moysen de Kotzi præceptis jubentibus 147. 175. 178. & collationem legum Moysi & Romanarum titulo

III. Priscus in excerptis legationum ubi Romanos barbaris præfert:

ἀμείνων δὲ καὶ τοῖς οἰκέταις διατιθέσι Ρωμαῖοι κροάβιοι πατέρων γὰρ ἢ διαδοκίμων ἢ αὐτῶν ἴσα ἐπιδικάζουσιν, ἔφ' ἃ τῶν σαυλῶν ἀπεχρησμένους μετρίως ἄπειρ αὐτοῖς παύρα κέρματα, & ὡς περ τῶν οἰκίαις παιδῶν, & δὲ γὰρ ἐστὶ αὐτοῖς ἴσους, ὡς περ δούλων ἐπιγυνοῦσιν. ἐλθόντων δ' ἑτέρων παρ' αὐτῶν πλείους, ἢ ὅσους μόνον ἀελόντες ἀλλὰ καὶ τελευτῶντες κερδίζονται, διατίθονται καὶ τὸ φρονεῖν οἱ βέλουςται τέρπον. καὶ νόμος ἐστὶ ὡς περ ἐκαστοῦ τελευτῶντος ἐστὶ τῶν ἀεσυχότων βυθίσαιτο. multo melius servos suos Romani tractant, patrumque aut magistrorum in eos funguntur officio: nam ut eos abstrahant ab iis

que moribus ipsorum illicita habentur, ita eos delinquentes quasi filios suos castigant: neque enim jus est eos occidere, ut apud Scythas. Tum vero libertatis complura genera, quam non viventes tantum sed in mortis tempore domini largiuntur: qui quidquid morituri de re sua statuerint id legis vim habet. Adde legem Wisigothicam lib. vi, tit. I. c. 12.

GRONOVII NOTÆ.

III. Ut domesticam habeat] Et mandare possit justum opus & ad id modica coercionis cogere.

Religione] Moderatione.

Qua publica] Qua civibus imperatur.

Dispari titulo] Magistratus & domini.

Paria in illos] Nempè jure naturæ, non gentium, non civili.

In hac parte vitæ] Significat quemadmodum magistratui aut principi non licet occidere civem sine delicto capitali ejus, ita nec domino servum.

Philo]

nunc prolata vi proximitatis ad omnes servos debet extendi, Deut. xv, 17. 45. 53. Ad quem locum sic * Philo: θεράπωντες τύχη μὴ ἐλάττωνι κέχρωται, φύσεως δὲ τῆ αὐτῆς μεταποιῶνται τοῖς διαπόταις, τῷ δὲ θείῳ νόμῳ κωνὸν τῆ δικαίων ἐστὶν ἡ τὸ τυχεῖς, ἀλλὰ τὸ τῆ φύσεως εὐαρεμόνιον. Δὲ ἀποσῆκε τὰς κυρίας καὶ ἀποσῆκε τὰς ἐξουσίας καὶ τῆ οἰκετῶν, ἀλλοθύνει καὶ ἀποσῆκε καὶ δεινὸν ἀμύνηται ἐπιδεικνυμένης. ταῦτα γὰρ οὐκ ἐστὶ δειγμάτων ψυχῆς εἰς ἑλπίδας, ἀλλ' ἰσὺ ἀρεσίας τῆ ἰσθμῶν (male editum ἀνοσθμῶν) κολαζέσης καὶ τυραννικῶν διωγμάτων. servi fortuna quidem inferiores sunt, natura autem pares dominis: ac divine legi iusti regula est, non quod fortune, sed quod nature congruit. Ideo non oportet dominos potestate sua in servos proterve uti, nec eam materiam sumere superbie & insolentie & dire feritatis. Hac enim signa animi non placidi sed male temperati, & in subditos tyrannico quodam dominatu savientis. Nunquidnam aequum est, ait Seneca, gravius homini & durius imperari quam imperatur animalibus mutis? atqui equum non crebris verberibus exteret dominandū peritus magister: fiet enim formidolosus & contumax, nisi eum tactu blandiente permulserit. Et mox: quid stultus quam in jumentis quidem & canibus erubescere iram exercere, pessima autem conditione hominem esse? Hinc est quod Hebræa lege servo aut ancillæ * non pro oculo tantum sed Exod. XXI, 26. 27. & pro dente excusso, per injuriam scilicet, libertas debebatur.

V. I. Sed

GROTII NOTÆ.

Philo] De specialibus legibus secundo: Cyprianus ad Demetrianum: nisi tibi pro arbitrio tuo serviar, nisi ad voluntatis obsequium pareatur, imperiosus & nimis servituti exactor flagellis, verberas, fame, siti, nuditate, ferro frequenter & carcere affligis, & non agnoscis miser Dominum Deum tuum, cum sic exerceas ipse in hominem dominatum.

Non pro oculo tantum, sed & pro dente excusso] Philo dicto loco: ἵνα γὰρ ὁ θεὸς ἀνδρῶν ἴσθμῶν ἐκδίδεται θυμῶν, ἀμα τιμὴ καὶ τῶν ἀποσῆκε ἀρεμῶν καὶ τῶν ἰσθμῶν καὶ τῶν ἀποσῆκε καὶ τῶν ἀποσῆκε καὶ τῶν ἀποσῆκε ἐν τοῖς μέτροις διαρῆκται ἰσθμῶν, ὅτι ἴσθμῶν ἰσθμῶν καὶ τῶν ἀποσῆκε καὶ τῶν ἀποσῆκε ἐστὶν ἀποσῆκε, ἀλλὰ καὶ ἀποσῆκε καὶ τῶν ἀποσῆκε ἀποσῆκε ἐκφυγῶν. sic ille pro facto

duplicem pendet penam, amissis & operis & servi pretio, atque accedit & tertium duobus istis gravius, quod cogitur in rebus maximis bene facere homini exoso & quem optasset semper vexare posse; alter autem pro malo quod pertulit duplex habet solatium, non libertatem tantum adeptus sed a tam fero sevoque domino exolutus.

GRONOVII NOTÆ.

IV. Prolata vi proximitatis] Ut fit aliqua cognatio omnium hominum inter se, quod docent S. Literæ, unde scimus nos omnes ex Adamo oriundos, sed maxime, ut Christus iusserit, quemvis hominem pro proximo haberi.

Divina legi iusti regula] Divina lege iustum habetur, non quod existens forte casus aut temporis iniquitas aliquando permittit, sed quod aeterna & semper sibi similis ratio sancit.

V. I. Sed & *operæ cum modo exigendæ sunt, & valetudinis servorum humane habenda ratio. Quod ipsum præter alia spectat lex Hebræa in sabbathi institutione, nimirum ut laboribus aliquod daretur spiramentum. Et C. Plinii epistola ad Paulinum quæ sic incipit: *video quam molliter tuos habeas, quo simplicius confitebor tibi qua indulgentia meos tractem. Est mihi semper in animo Homericum illud ἐκτρογὸς ἢ πικτὴς ὡς ἦπι* & ἦεν, & hoc nostrum paterfamilias.

Ep. XLVII. 2. In eadem voce veterum humanitatem observat & Seneca: *ne illud quidem videtis quam omnem invidiam majores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint? dominum patremfamilia appellaverunt, *servos familiares.* Dion Præsæntis optimum regem describens: *δεσπότης ἢ ἐξ ὅπως τὸ ἐλεύθερον, ἀλλὰ μηδὲ τὸ δέλων χεῖρα καλῶς ἔργον: domini nomen adeo in homines liberos non usurpat, ut & in servos eo abstinereat.*

Od. φ. * Ulysses apud Homerum servos, quos fidos reperit, apud se ait futuros eo loco quasi Telemachi filii ipsius fratres essent. Tertullianus: **gratius est nomen pietatis quam potestatis: etiam familie magis patres quam domini vocantur.* Hieronymus siye Paulinus ad Celantiam: *familiam tuam ita rege &*

GROTII NOTÆ.

Opera cum modo exigenda] Vide c. 14. in epistola episcoporum ad Ludovicum regem, quæ inserta est in capitulare Caroli Calvi. Seneca epistola XLVII. non tantum hominibus, sed tanquam jumentis abutimur. De Atheniensium vero in servos lenitate vide Xenophontem de republica Atheniensium.

Servos familiares] Amicos Epicurus. Seneca epistola CVII.

Ulysses] Cujus paternam in se benignitatem prædicat Eumæus Odyssææ.

Gratius est nomen pietatis quam potestatis] Notat & Cyprianus testimoniorum III. ad Quirinum: *dominos servos, cum crediderint, mitiores esse debere: probatque id apostoli Pauli ad Ephesios verbis. Lactantius libro V, cap. 15. Nec alia causa est cur nobis invicem fratrum nomen impartiamur, nisi quia pares esse vos credimus. Nam cum omnia humana non corpore sed spiritu metiamur, tametsi corporum sit diversa conditio, nobis tamen servi non sunt: sed eos & habemus, & dicimus spiritus fratres, reli-*

gione conservos. Augustinus de moribus ecclesiæ catholicæ x, 30. *Tu dominis servos non tam conditionis necessitate quam officii delectatione doces adherere. Tu dominos servis, summi Dei scilicet communis domini consideratione, placabiles, & ad consulendum quædam ad coercendum propensiores facis.* Adde Isidorum Pelusiotam lib. 1, epistola 471. Repete quæ modo ex Prisco posuimus.

GRONOVII NOTÆ.

V. I. *Opera cum modo*] Quatenus salvis corporibus sustineri possunt.

"*ἦπι, ἦεν*] Aia. Helenæ verba de Priamo in. c. 775. dicentes, affines cæteros & ipsam socrum saepe sibi convicium fecisse, nunquam vero Hectorem & Priamum socerum, qui semper sibi fuerit quasi mitis pater.

2. *Omnem invidiam*] Ipso nomine ostenderint se nec dominos invisos & odiosos nec servos viles & contumeliosi obnoxios velle.

Nomen pietatis] Officii, curæ sanguinis.

Potestatis] Juris & imperii.

constitue ut te matrem magis tuorum quam dominam videri velis, a quibus benignitate potius quam severitate exige reverentiam. Augustinus: domestica pax a justis patribus ita olim administrata est, ut secundum hac temporalia bona filiorum sortem a servorum conditione distinguerent, ad Deum autem colendum omnibus domus sue membris pari delectatione consulerent: quod naturalis ordo ita prescribit, ut nomen patrisfamilias hinc exortum sit, & tam late vulgatum, ut inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui autem veri patresfamilias sunt, omnibus in familia sua, tanquam filiis, ad colendum & promerendum Deum consulunt.

Lib. XIX,
de civit. Dei
cap. 16.

3. Similem pietatem in voce puerorum, qua servos significabant, annotavit Servius ad illud Maronis: claudite jam rivos pueri: nec dissimile quod Heracloræ servos suos Mariandynos * δωροφόρους, id est, donatarios appellabant, ἀφαιρῶντες τὸ πικρὸν τῆς ἀσθησίας, parcentes acerbitati nominis, ut ad Aristophanem vetus interpret Callistratus notabat. Laudat Germanos Tacitus, quibus servi tanquam coloni habebantur. Theano in epistola: δικαία χεῖρσι ἵνα μήτε Δεῖ τὸ κάπον κέμνωσι, μήτε ἀδωματοῖσι Δεῖ τὼ ἐνδείων. justus mancipiorum hic est usus, ut nec præ labore deficiant, nec per egestatem impares sint ferendo.

VI. 1. Pro opera ut diximus * alimenta servo debentur.

Servis, ait Cicero, non male præcipiunt qui ita jubent uti ut mercenarius: operam exigendam, justa præbenda: Aristoteles: δὲ λαὸς μισθὸς τροφή, servo pro mercede alimenta. Cato: familie ut bene sit provideto, ne algeat, ne esuriat. Est aliquid, ait * Seneca, quod dominus præstare servo debeat: ut cibaria, vestia-

De Off. 1.
1, Oecon. V.
Lib. III.
de benef.
rium.

GROTII NOTÆ.

Δωροφόρος appellabant] Athenæus VI, 18.

Alimenta servo debentur] Sirachides xxxiii, 25. ἀρετὴ καὶ παιδεία καὶ ἔργα οὐδέτι. Pavis & disciplina & opera servo.

GRONOVII NOTÆ.

Filiorum sortem a] Liberos liberius tractarent quam servos.

Inique dominantes] Duriter & tyrannorum more imperantes.

Δωροφόρος, id est, donatarios] Potius tributarios, seu qui dominiis dona ferrent, ut opera quas præstarent, & mercedes quas mererent, in alienum opus locati, haberentur pro munere ac donis: nam apud Euphorionem est δωροφόροι καλίστοι. Et hujus generis composita

omnia activam habent significacionem. Adde Terentium Phormione I, 1. 6.

Vetus interpret Callistratus] Non ille, qui existat, sed quem habuit Athenæus. lib. 6. p. 263.

GROTII NOTÆ.

Seneca] Idem de tranquillitate: familia vestiarium peti videturque. Romani ad Bessiam apud Procopium Gothicorum III. χερσὶν τὸς ὑμῖν τοῖς ἀρκυαῖοις ἀρκυαῖοις τροφῆν ἐκ ἀρκυαῖοις, ἢ πρὸς τὴν κερσὶν καὶ δατοκροῦσαι, ἀλλ' ὡς γὰρ δατοκρὶν ἀρκυαῖοις ἐκυσται. date nobis solum ut captivis vestris alimenta, non dicam quæ sufficerant, qualia nec libertas nostra desiderat sed quæ mortem arceant. Chrysostomus ad Ephesios v, 2. ἕταρ ἕταρ ἢ τὴν σωματικὴν δακ-

gium. In cibariis erant quaterni modii frumenti in mensem, quos præstitos servis Donatus auctor est. Martianus jurisconsultus esse ait quæ dominus necesse habet servo præstare, ut tunicas & similia. Damnatur ab historiis * Sicularum crudelitas, qui captivos Athenienses fame necabant.

Ad Phorm.
act. 1. sc. 1.
L. 4. D.
de peculio.
Thuc. l. VII.
Diod. libro
XIII.

2. Insuper Seneca dicto loco probat in quædam liberum esse servum, & beneficii quoque habere materiam si quid fecerit quod servilis officii modum excedat, quod non ex imperio sed ex voluntate præstetur, ubi ex ministerio in affectum amici transitur, quod late explicat. His consentaneum est, ut si quid servus, quemadmodum * apud Terentium est, suum defraudans genium comparfit, aut succisivi temporis diligentia quaesivit, id aliquo modo sit ipsius. Non male Theophilus peculium definit *εἰς αὐτὸν φυσικῶν* * naturale patrimonium, quasi contubernium definias naturale matrimonium; sed & Ulpianus peculium dixit pusillum patrimonium. Nec refert quod peculium dominus suo arbitrio adimere potest aut minuere: neque enim

Inst. quod
cum eo qui
in ali. pot.
L. 5. §. 3. D.
de peculio.

δρακόνια παρέχει, εὐ δὲ τὸ σῶμα
τρέφει καὶ ἑταίρειος καὶ τροφαίς
καὶ ἐνδύμασι καὶ ὑποδημασι, καὶ
ἕτεροι δυνεῖαι ἐστὶ τρέφει. ὅτι εἰ
μὴ παρέχει καὶ εὐ τιμὴν σὺν δακονί-
αια, ἔδει ἐκείνου τιμὴν εἶναι, ἀλλ'
ἔτι ἐκείνου, καὶ ἔδει αὐτὸν ἀγα-
χέσαι τὸ μὲν καὶ μὴ τρεφομένῳ τὸ
ποιεῖν * ubi ille corporis ministeria ex-
hibet, tu vero eum alis, curasque ut
præter victum habeat quo induatur,
quo calcietur, est & hoc servitutis
quoddam genus: nam nisi & tu tuum
hoc exhibeas ministerium, nec ille ex-
hibebit suum sed liber erit, neque ulla
eum lex constringet, si non alatur, ope-
ras præstare.

Sicularum crudelitas] Et Isaaci
Angeli in Siculis captivos, memo-
rante Niceta lib. 1. qui & epistolam
ponit ea de re regis Siculi ad Imper-
ratorem Græcum.

Apud Terentium est] Phormione
actu 1, sc. 1.

Naturale patrimonium] Eumæus
Odyssæ 2.

Ὅτι τὸ εὐ οἰκίῃ ἀναξ ἑδύμε-
ν δυνεῖαι

Ὅτι τὸ κληρὸν τὸ ποικιλήσιον τὸ
γνώσιον.

Qualia dat famulis domini prolixa
voluntas.

Fœdera conjugii socialia, remque,
dominæque.

Ipsæ Ulysses odyssæ 4. Eumæo &
Philætio dicit.

Ἄξιον ἀμφοτέρῳ ἀλόχῳ καὶ κί-
ματι ὀπίσσω

Ὅμοια τ' ἐστὶν ἐμῶν τετυγμένα,
Vestrum utriusque thori socias dabo,
largiar & rem

Vicinasque domos nostræ.

Varro de servis: studiosiores ad opus
fieri liberalius tractando, aut cibariis
aut vestitu largiore, aut remissione ope-
ris, concessioneque ut peculiare aliquid
in fundo pascere liceat.

GRONOVII NOTÆ.

VI. 1. Quaterni modii] Seneca
servo tragædo, quod genus hone-
stius, quinque modios menstruos
dari scribit epist. 80.

2. In quædam liberum esse] Esse
nonnulla, quæ homo servus agat
tanquam liber.

Beneficii quoque] Possè domino
beneficium dare.

Succisivi] Subservivi.

Naturale patrimonium] Ut natu-
rale dicitur, quod tantum est natu-
rale, non etiam confirmatum civi-
libus legibus, eoque carens effectu,
quem habent eadem res ornata
solemnibus legum. Sic naturales
liberi, qui non justis nuptiis nati.

Peculium dominus] Dominus ju-
stam causam habet auferendi pecu-
lium servo, non modo si quid is
com-

enim quod æquum est faciet, si sine causa id faciat. Causam vero intelligo non pœnam modo, sed & domini necessitatem: nam servi utilitas utilitatibus domini subest, magis etiam quam res civium civitati. Apposite ad hanc rem * Seneca: non ideo *L. VII, de nihil habet servus, quia non est habiturus, si dominus illum habere benef. 14.* noluerit.

3. Et hinc est quod dominus non repetit, si quid servo in servitute debitum post manumissionem solvit: quia (ut Tryphoninus ait) debiti vel non debiti ratio in conditione naturaliter intelligitur; dominus autem servo debere naturaliter potest. Itaque sicut clientes in usum patronorum & subditos in usum regum, sic servos in usus heriles contulisse legimus; ut si filia dotanda, si captivus filius redimendus, & si quid his evenisset simile. Plinius, ut ipse in epistolis narrat, servis suis concedebat etiam quædam quasi testamenta facere, id est, dividere, donare, relinquere intra domum. Apud aliquas gentes etiam plenius quoddam res acquirendi jus servis concessum legimus, sicut servitutis plures esse gradus a nobis alibi tractatum est.

4. Ad hanc internam quam exponimus justitiam multos apud populos etiam jus illud exterius dominorum leges retraxerunt. Nam & apud Græcos servis durius habitis licebat *περὶ τὴν αἰρήν*, ad venditionem proclamare, & Romæ ad Itatuas confugere, aut præsidum implorare opem contra sævitiam, vel famem, vel intolerabilem injuriam. Illud vero jam non ex jure stricto sed ex humanitate & beneficentia veniet, interdum tali quæ & debeatur, ut post longas operas aut valde magnas libertas detur servo.

5. Posteaquam jure gentium servitus invasit, secutum est beneficium

committat, ob quod mereatur eo mulctari, sed etiam si eo ipse ad usum vitæ indigeat.

GROTII NOTÆ.

Seneca] Eiusdem est ibidem: *nunquid dubium est quin servus cum peculio domini sit? dat tamen domino suo manus.*

GRONOVII NOTÆ.

3. Dominus non repetit] Non consequitur actione indebiti. §. I. Infit. Quibus modis re contrahitur obligatio.

Naturaliter] Potest aliquis debere naturaliter, qui non debet civiliter, ut si pupillus sine auctoritate tutoris

contraxit, naturaliter obligatur ad implendum contractum; cessat autem conditio indebiti, etiam si quis solverit, quod naturaliter debebat: non tantummodo, si quis solvit, quod debebat civiliter.

Intra domum] Conservis, non servis alienis.

4. Ad hanc internam] Ethicam, morum, humanitatis, conscientiæ ad quam non adigimur legibus.

Retraxerunt] Imminuerunt.

Ad venditionem] Adire magistratum & petere, ut dominus sævus atque inexorabilis alii domino se vendere compelleretur.

Præsidum] Provinciæ alicui præfectorum.

Quæ

L. 4. D. de beneficium manumissionis, ait Ulpianus. Exemplo sit illud
just. & iure. Terentianum :

*feci e servo ut esses libertus mihi
Propterea * quod servibas liberaliter.*

Lib. III. Salvianus in usu quotidiano esse ait, ut servi, etsi non optimæ
saltem non improbæ servitutis, libertate donentur: addit, &
illa quæ in servitute positi conquiescant ex dominorum domo tollere
non vetantur. Cujus benignitatis multa exempla in martyrolo-
giis apparent. Et hic quoque laudanda benignitas legis Hebrææ,
quæ servum Hebræum certo tempore exacto manumitti omnino
jubet, * nec sine donis: de cujus legis contemptu graviter que-
runtur prophetæ. Catonem majorem reprehendit Plutarchus
quod servos senectute confectos venderet, immemor ejus quæ
est inter homines communis naturæ.

Situ. verb.
servitus

S. 3. Fortu-
nus in l. 4.
D. de just.
& iur.

Æg. Reg. de
act. supern.
disp. 31,
dub. 7.

num. 119.

Less. l. 11,

c. 5. dub. 5.

† L. 11, c. 5.

VII. Quæstio hic incidit, an fugere fas sit ei qui bello justo
captus est, non de eo agimus, qui suo proprio delicto pœnam
eam est commeritus, sed qui publico facto in hanc fortunam
decidit. Verius est fas non esse, quia ex conventionem, ut dixi-
mus, gentium communi operas suas civitatis nomine debet.
Quod tamen ita est intelligendum, nisi intolerabilis sævitia hanc
ipli imponat necessitatem. Videri circa hanc rem potest respon-
sum Gregorii Neocæsariensis XVI.

VIII. I. † Movimus alibi dubitationem, an & quatenus nati
ex servis domino teneantur interno jure, quæ hic ob specialem
bello captorum considerationem omitti non debet. Si parentes
suo delicto pœnam mortis erant commeriti, poterunt eorum
posterii qui sperabantur ad vitam servandam obstringi servitio,
quia alioqui existuri non fuerant: nam & ob alimenta alioquin
defutura prolem suam parentes in servitutem vendere possunt,
ut

GROTII NOTÆ.

Quod servibas liberaliter] Ita manu-
scripti recte. Varro narrat in Fero-
niæ luco dictum servis: *benemeriti
sedant servi, surgant liberi*: in qui-
busdam locis mos liberari servos,
ubi octuplum pretii quo emti erant
paraverant.

Nec sine donis] Consuetudo id in-
terpretata ne minus xxx. siclis detur:
vide præcepto jubente 84.

GRONOVII NOTÆ.

5. *Nec sine donis*] Ut sit unde
vivat in libertate, cum deserit eum
alere dominus.

VII. *Qui bello justo captus*] Nam
qui bello injusto, illis licere tradi-
dit 3, 7, 6,

Proprio delicto] Aliquid præter
ceteros flagitiose aut scelestè patran-
do.

Publico facto] Calamitate partium
victarum.

VIII. 1. *Movimus alibi*] 2, 5, 29.
3, 7, 5.

Mortis erant commeriti] Et sic non
genuissent, nisi victor illos confer-
vasset hac conditione, ut servirent:
possunt videri & ii, quos genuit
postea, servitutem eandem debere
ob suam vitam: neque enim aut
nati forent aut superstites essent,
nisi genitoribus eorum pepercisset
communis dominus & ipsos pro-
creandi educandique copiam fecis-
set.

ut ibi diximus. Tale est jus quod in Cananæorum posteros Hebræis Deus concedit.

Deut. xv,

13.

2. Pro debito autem civitatis ii quidem qui jam nati erant ut pars civitatis obligari poterant, non minus quam parentes ipsi; at in nondum natis non videtur hæc causa sufficere, sed alia requiri: aut ex parentum consensu expresso accedente alendi necessitate, idque etiam in perpetuum: aut ex ipsa alimentorum præstatione, idque duntaxat usque dum operæ totum quod impensum est expunxerint. Si quid ultra juris in hos domino datur, id videtur ex lege civili dominis plus æquo largientibus procedere.

IX. 1. At quas apud gentes jus illud servitutis ex bello in usu non est, optimum erit permutari captivos: proximum dimitti pretio non iniquo. Hoc quale sit præcise definire non potest; sed humanitas docet non ultra intendi debere quam deducto ne egeat captus rebus necessariis: nam & leges civiles hoc multis indulgent qui suo factio proprio in debitum incidunt. Alibi hoc pactis aut moribus definitur: * ut apud Græcos olim mina, nunc inter milites menstruo stipendio. Narrat Plutarchus olim inter Corinthios & Megarenses bella gesta *Quæst. Gr.* *ἡμέρας καὶ συζευκῶς*, mansuete & ita ut populos consanguineos decebat. Si quis captus esset, cum a captore habitum ut hospitem & fide de pretio accepta dimissum domum: unde natum *δορυξένων* nomen.

2. Excelsioris animi est illud Pyrrhi a Cicerone laudatum:

* *Nec mi aurum posco, nec mi pretium dederitis:*

Ferro non auro vitam cernamus utrique:

Quorum virtuti belli fortuna pepercit,

Eorundem libertati me parere certum est.

Non dubium quin crediderit Pyrrhus justum a se bellum geri: tamen

GROTII NOTÆ.

Ut apud Græcos olim mina] Bello Gallorum cum Hispanis in Italia eques redemptus quarta parte annui stipendii, non comprehensi qui ordines ducerent eisque superiores: nec qui justo pralio aut oppido per vim capto venirent in potestatem. Mariana xxvii, 18.

Nec mi aurum posco] Similem Tiberii Christiani Imperatoris in Persas bonitatem laudat Menander protector: Sisebuti Mariana, item Sanctii Castellæ regis libro xi.

GRONOVII NOTÆ.

2. *Usque dum opere totum*] Labore pro omni sumtu, qui in eos factus est, satiscerint.

IX. 1. *Deducto ne egeat*] Ut captus non privetur omni patrimonio, sed tantum ei relinquatur, quo se sustentare possit.

Olim mina] Centum drachmis five decem Philippis. Inter Fabium & Hannibalem convenerat, ut libris pondo binis selibra five mille nummis. Liv. 22, 23. Hannibal ad Cannas captis equiti quingenos quadrigatos, trecentos pediti, servis centum statuit. Liv. 22, 58.

Δορυξένων] Quasi hasta & armis hospitem: quæ tamen vox usit deinde ad quemvis hospitem significandum producta & dilatata est.

2. *Vitam cernamus*] De vita certemus & pugnemus.

Grot.

tamen parcendum existimabat eorum libertati, quos probabiles causas in bellum tulissent. Simile Cyri factum celebrat Xenophon: Philippi Macedonis post victoriam in Chæronea Polybius: Alexandri in Scythas Curtius: Ptolemæi regis & Demetrii, inter se non bello magis quam in captivis benignitate certantium, Plutarchus: Lysimachum vero * Getarum rex Dromichætes bello captum hospitem suum fecit, paupertatisque simul Geticæ ac comitatis testem factum perpulit ut talibus amicis, quam hostibus uti mallet.

II: *Cyrop.*

Vita Dem.
Strabo lib.
VII.

GROTII NOTÆ. | nit & Diodorus Siculus in excerptis
Getarum rex Dromichætes] Memi- | Peirensianis.

CAPUT XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. Quatenus justitia interna permittat imperium acquiri. II. Laudabile esse hoc jure in victos abstinere. III. Sive eos miscendo victoribus: IV. Sive relinquendo imperium his qui habuerant: V. Interdum impositis præsiidiis: VI. Aut tributis etiam & similibus oneribus:	VII. Utilitas ab hac moderatione indicatur. VIII. Exempla: & de mutata forma reipublicæ apud victos. IX. Imperium si assumendum sit, recte partem ejus victis relinquere. X. Aut certe libertatem aliquam. XI. Præcipue in religione. XII. Saltem victos clementer haberi oportere: & cur?

Vid. de jure I.
belli n. 38.
& 95.

QUæ in singulos aut exigitur æquitas aut laudatur humanitas, tanto magis in populos aut in populorum partes, quanto in multos insignior est & injuria & beneficentia. Justo bello ut alia acquiri possunt, ita & jus imperantis in populum, & jus quod in imperio habet ipse populus: sed nempe quatenus fert aut pœnæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti modus. Quibus addenda est causa vitandi periculi summi. Sed hæc causa plerumque cum aliis miscetur, quæ tamen ipsa tum in pace constituenda, tum in utenda victoria maxime spectanda est. Nam

GRONOVII NOTÆ.
I. **I**N populorum partes] Aut exigitur æquitas, aut laudatur humanitas.
] Et principis &

quod sibi populus reservavit. (Ut, exempli gratia, si comitia, si ordines, si privilegia) illo potest uti victor, huic detrahere & id immi- nuere, quatenus tamen.